

Zerre Risalesi

Seite 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

MUKADDİME

Kâinâtın zahiren açık görüldüğü halde hakikaten kapalı olan kapıları, ancak Kur'ân-ı Hakim'in irşadına kulak verildiği takdirde açılabilir; lâkin o Kitâb-ı Mu'ciznüma dahi tılsımdır. O kelâm-ı İlâhî'nin mühim tılsımlarını izn-i İlâhî ile Risâle-i Nur halletmiştir. Bilhassa 30.Söz olan "Ene ve Zerre Risalesi", 23.Lem'a olan "Tabiat Risalesi", 10.Söz olan "Haşir Risalesi" gibi mühim eserlerde bu müşkillerin halledildiğini görmek mümkündür.

İşte o anahtar eserlerden birisi de, "30.Söz'ün ikinci Maksadı olan "Zerre Risâlesi"dir. Fakat bu eserlerin iyice anlaşılabilmesi için, Müellifin (ra) kullandığı bazı tabirlerin ıstılah manâlarının bilinmesi elzemdir. Alemin tılsımını çözmek maksadıyla bu Nur Külliyyâtını okuyanlarda, "Anlayamıyoruz" şikayetinin olduğu da bir vâkıdır. Bu şikayetlere son verebilmek üzere Müellif (ra), eserlerinin "şerh, îzâh, tekmil, tahşîye, neşr, talim, tanzim, tertib, tefsir ve tashih" iznini arkadan geleceklere zaten vermiştir.

Müellifin (ra) verdiği bu izin muvacehesinde okuyucuların zihnine bir ufuk açmak üzere kaleme alman bu şerhlerin, ümid edilen eseri anlama kolaylığını kazandırabilmesi için, bu anahtar eserlerde Üstâd'ın (ra) sıkça kullandığı İmâm-ı Mübin, Kitâb-ı Mubin, Levh-i Mahfuz, Levh-i Mahv ve İsbât, kanunlar ve kuvveler, hakkat-i zaman, zahir-i zamân,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

MUKADDİME

Kâinâtın zahiren açık görüldüğü halde hakikaten kapalı olan kapıları, ancak Kur'ân-ı Hakim'in irşadına kulak verildiği takdirde açılabilir; lâkin o Kitâb-ı Mu'ciznüma dahi tılsımdır. O kelâm-ı İlâhî'nin mühim tılsımlarını izn-i İlâhî ile Risâle-i Nur halletmiştir. Bilhassa 30.Söz olan "Ene ve Zerre Risalesi", 23.Lem'a olan "Tabiat Risalesi", 10.Söz olan "Haşir Risalesi" gibi mühim eserlerde bu müşkillerin halledildiğini görmek mümkündür.

İşte o anahtar eserlerden birisi de, "30.Söz'ün ikinci Maksadı olan "Zerre Risâlesi"dir. Fakat bu eserlerin iyice anlaşılabilmesi için, Müellifin (ra) kullandığı bazı tabirlerin ıstılah manâlarının bilinmesi elzemdir. Alemin tılsımını çözmek maksadıyla bu Nur Külliyyâtını okuyanlarda, "Anlayamıyoruz" şikayetinin olduğu da bir vâkıdır. Bu şikayetlere son verebilmek üzere Müellif (ra), eserlerinin "şerh, îzâh, tekmil, tahşîye, neşr, talim, tanzim, tertib, tefsir ve tashih" iznini arkadan geleceklere zaten vermiştir.

Müellifin (ra) verdiği bu izin muvacehesinde okuyucuların zihnine bir ufuk açmak üzere kaleme alman bu şerhlerin, ümid edilen eseri anlama kolaylığını kazandırabilmesi için, bu anahtar eserlerde Üstâd'ın (ra) sıkça kullandığı İmâm-ı Mübin, Kitâb-ı Mubin, Levh-i Mahfuz, Levh-i Mahv ve İsbât, kanunlar ve kuvveler, hakkat-i zaman, zahir-i zamân,

İMÂM-I MÜBÎN İLE KİTÂB-I MÜBÎN'İN MUKAYESESİ

İmâm-ı Mübîn, eşyanın geçmiş ve geleceğini nazara alan ve kanunlarını ihtiva eden ilim defteridir. Kitâb-ı Mübîn ise, hal-i hazırdaki her şeyin geometrik şekline medar olan bir nev'i kudret defteridir, diyebiliriz.

Eşyanın zahirinde görünen geometrik şekil ve suretlerin intizâmâtı, Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve manevi kalıplara, o geometrik şekil ve manevi kalıplar da imâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kanunlara delalet ve işaret etmektedir ve ondan kaynaklanıyor.

Evet, kâinattaki her şeyde bir nizam ve intizam, bir adalet ve mizan görünmektedir. Nizam ve intizâm-ı âlem, ilim ve hikmet defteri olan imâm-ı Mübîn'deki kanun ve programdan gelmektedir. Adalet ve mizan-ı âlem ise; kudret ve adâlet defteri olan Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve manevi kalıplardan gelmektedir.

Demek nizâm-ı âlem, imâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kanunların tezahürüdür. Mîzân-ı âlem ise, Kitâb-ı Mübîn'deki belli geometrik şekil ve kuvvelerin tezahürüdür.

LEVH-İ MAHFUZ

İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in mecmuası, ilm-i îlâhî'nin bir defteri, kader-i îlâhî'nin bir levhasıdır.

Evet, Hafız-ı Mutlak, her şeyi vücuda gelmeden önce Levh-i Mahfuzda iki tarzda kaydetmiştir:

İMÂM-I MÜBÎN İLE KİTÂB-I MÜBÎN'İN MUKAYESESİ

İmâm-ı Mübîn, eşyanın geçmiş ve geleceğini nazara alan ve kanunlarını ihtiva eden ilim defteridir. Kitâb-ı Mübîn ise, hal-i hazırdaki her şeyin geometrik şekline medar olan bir nev'i kudret defteridir, diyebiliriz.

Eşyanın zahirinde görünen geometrik şekil ve suretlerin intizâmâtı, Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve manevi kalıplara, o geometrik şekil ve manevi kalıplar da imâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kanunlara delalet ve işaret etmektedir ve ondan kaynaklanıyor.

Evet, kâinattaki her şeyde bir nizam ve intizam, bir adalet ve mizan görünmektedir. Nizam ve intizâm-ı âlem, ilim ve hikmet defteri olan imâm-ı Mübîn'deki kanun ve programdan gelmektedir. Adalet ve mizan-ı âlem ise; kudret ve adâlet defteri olan Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve manevi kalıplardan gelmektedir.

Demek nizâm-ı âlem, imâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kanunların tezahürüdür. Mîzân-ı âlem ise, Kitâb-ı Mübîn'deki belli geometrik şekil ve kuvvelerin tezahürüdür.

LEVH-İ MAHFUZ

İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in mecmuası, ilm-i îlâhî'nin bir defteri, kader-i îlâhî'nin bir levhasıdır.

Evet, Hafız-ı Mutlak, her şeyi vücuda gelmeden önce Levh-i Mahfuzda iki tarzda kaydetmiştir:

Seite 9

Biri: Kanun ve ilmî program suretinde ki, buna imâm-ı Mübîn denir. İmâm-ı Mübîn'de ilim ve kudretin tecellisi olmakla beraber, kudretten ziyade ilmin tecellisi hakimdir. Yani, imâm-ı Mübîn'de ilim asıldır. İlm-i İlâhî, kudreti tazammun ediyor.

Diğeri: Muayyen miktar ve geometrik şekil tarzında ki, buna da Kitâb-ı Mübîn denir. Kitâb-ı Mübîn'de ise, yine ilim ve kudretin tecellisi olmakla beraber, ilimden ziyade kudretin tecellisi hâkimdir. Yani, Kitâb-ı Mübîn'de kudret-i İlâhiyye asıldır. Kudret, ilmi tazammun ediyor.

O halde her şeyin muhafaza edildiği Levh-i Mahfuz, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn denilen iki defterin mecmuasıdır, diyebiliriz. Meselâ; bir insanın bir damla meniden tâ vefat edinceye kadar vücuduna ne kadar zerre girecek, ne kadar zerre çıkacak, ne kadar yaşayacak, bünyesi ne kadar dayanıklı ve hakeza fitratının ilmî programı ve kanunu imâm-ı Mübîn'de yazı suretinde mevcuttur.

Kitâb-ı Mübîn ise, İmâm-ı Mübîn'deki o ilmî program ve kanuna göre, onun menşei olan bir damla meniden tâ vefat edinceye kadar her âna mahsus geometrik şeklini, muayyen miktarını tayin etmiştir.

Kudret-i İlâhiyye o ilmî program ve kanunlara göre, o geometrik şekil ve kuvvelere göre o insanın zerrât-ı vücudunu âlemden toplayıp ona vücud libâsını giydirmektedir.

Levh-i Mahfuz, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ve orada her şeyi yazıp kaydettiği bir nurdur. Nur olduğu için, hilkat-i âlemin evvelinden kıyamete kadar ne hadise cereyan ederse, bir anda hepsi içinde görünüyor. Ezelden ebede kadar bütün

Biri: Kanun ve ilmî program suretinde ki, buna imâm-ı Mübîn denir. İmâm-ı Mübîn'de ilim ve kudretin tecellisi olmakla beraber, kudretten ziyade ilmin tecellisi hakimdir. Yani, imâm-ı Mübîn'de ilim asıldır. İlm-i İlâhî, kudreti tazammun ediyor.

Diğeri: Muayyen miktar ve geometrik şekil tarzında ki, buna da Kitâb-ı Mübîn denir. Kitâb-ı Mübîn'de ise, yine ilim ve kudretin tecellisi olmakla beraber, ilimden ziyade kudretin tecellisi hâkimdir. Yani, Kitâb-ı Mübîn'de kudret-i İlâhiyye asıldır. Kudret, ilmi tazammun ediyor.

O halde her şeyin muhafaza edildiği Levh-i Mahfuz, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn denilen iki defterin mecmuasıdır, diyebiliriz. Meselâ; bir insanın bir damla meniden tâ vefat edinceye kadar vücuduna ne kadar zerre girecek, ne kadar zerre çıkacak, ne kadar yaşayacak, bünyesi ne kadar dayanıklı ve hakeza fitratının ilmî programı ve kanunu imâm-ı Mübîn'de yazı suretinde mevcuttur.

Kitâb-ı Mübîn ise, İmâm-ı Mübîn'deki o ilmî program ve kanuna göre, onun menşei olan bir damla meniden tâ vefat edinceye kadar her âna mahsus geometrik şeklini, muayyen miktarını tayin etmiştir.

Kudret-i İlâhiyye o ilmî program ve kanunlara göre, o geometrik şekil ve kuvvelere göre o insanın zerrât-ı vücudunu âlemden toplayıp ona vücud libâsını giydirmektedir.

Levh-i Mahfuz, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ve orada her şeyi yazıp kaydettiği bir nurdur. Nur olduğu için, hilkat-i âlemin evvelinden kıyamete kadar ne hadise cereyan ederse, bir anda hepsi içinde görünüyor. Ezelden ebede kadar bütün

Seite 11

Levh-i Mahv ve İsbât, Levh-i Mahfuzun aksi ve gölgesi hükmünde olan ve devamlı değişen bir defterdir, zamanın hakikatidir. O halde hakikat-i zaman, bir nevi yazar bozar tahtası hükmüne geçer. Mesela, bu bahar ayrı bir yazar bozar tahtası, kış ise ayrı bir yazar bozar levhası gibidir.

Levh-i Mahfuz bazı istisnalarla sabit olmasına karşılık, mevhum-i itibârî tabir olunan zaman tahtası üzerinde cereyan eden ve İmâm-ı Mübîn ile Kitâb-ı Mübîn'in akisleri hükmünde olan kanun ve kuvvaların hareketi ve o hareketin sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürat ise; hem zamanın hakikati denilen Levh-i Mahv ve İsbât'ta, hem de hareketin levni hükmünde olan zamanın dış yüzünde her an ve zaman değişmektedir.

HAKİKAT-İ ZAMAN

Kanun ve kuvvelerin hareketinin görüntüsü hükmünde olan şerit ve levhaya hakikat-i zaman ve zamanın içyüzü denir.

ZAHİR-İ ZAMAN

Zerrenin maddesinin dış hareketinin levnine, zaman ve zamanın dış yüzü denir.

TAHAVVÜLÂT-İ ZERRAT

Kalem-i kudret, İlm-i İlâhî'nin ünvanı olan İmâm-ı Mübîn'in kanun ve programı altında ve kudret-i İlahiyyenin ünvanı olan Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelere göre âyât-ı tekvîniyyeyi, zerrat mürekkebiyle hakikat-i zamân

Seite 12

Levh-i Mahv ve İsbât, Levh-i Mahfuzun aksi ve gölgesi hükmünde olan ve devamlı değişen bir defterdir, zamanın hakikatidir. O halde hakikat-i zaman, bir nevi yazar bozar tahtası hükmüne geçer. Mesela, bu bahar ayrı bir yazar bozar tahtası, kış ise ayrı bir yazar bozar levhası gibidir.

Levh-i Mahfuz bazı istisnalarla sabit olmasına karşılık, mevhum-i itibârî tabir olunan zaman tahtası üzerinde cereyan eden ve İmâm-ı Mübîn ile Kitâb-ı Mübîn'in akisleri hükmünde olan kanun ve kuvvaların hareketi ve o hareketin sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürat ise; hem zamanın hakikati denilen Levh-i Mahv ve İsbât'ta, hem de hareketin levni hükmünde olan zamanın dış yüzünde her an ve zaman değişmektedir.

HAKİKAT-İ ZAMAN

Kanun ve kuvvelerin hareketinin görüntüsü hükmünde olan şerit ve levhaya hakikat-i zaman ve zamanın içyüzü denir.

ZAHİR-İ ZAMAN

Zerrenin maddesinin dış hareketinin levnine, zaman ve zamanın dış yüzü denir.

TAHAVVÜLÂT-İ ZERRAT

Kalem-i kudret, İlm-i İlâhî'nin ünvanı olan İmâm-ı Mübîn'in kanun ve programı altında ve kudret-i İlahiyyenin ünvanı olan Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelere göre âyât-ı tekvîniyyeyi, zerrat mürekkebiyle hakikat-i zamân

Otuzuncu Söz

İkinci Maksad

[Tahavvülât-ı zerrâta dâir]

Şu âyetin hazînesinden bir zerreye işâret edecektir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ¹

ŞERH

Otuzuncu Söz

İkinci Maksad

Tılsım-ı kâinâtı keşfeden Kur'ân-ı Hakîm'in mühim bir tılsımını halleden Otuzuncu Söz "Ene" ve "Zerre"den ibâret bir "Elif" bir "Nokta"dır. Birinci Maksad, "Ene"nin mâhiyet ve netîcesinden, İkinci Maksad "Zerre"nin hareket ve vazîfesinden bahseder.

[Tahavvülât-ı zerrâta) zerrelere hâlden hâle geçmelerine (dâir]

(Şu âyetin hazînesinden bir zerreye işâret edecektir.) Gelecek olan âyeti bir hazîneye benzetirsek, şu Zerrât Risâlesi, o hazînedeki mücevherâtan bir zerre gibi olur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

[1] Sebe', 34:3.

Otuzuncu Söz

İkinci Maksad

[Tahavvülât-ı zerrâta dâir]

Şu âyetin hazînesinden bir zerreye işâret edecektir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ¹

ŞERH

Otuzuncu Söz

İkinci Maksad

Tılsım-ı kâinâtı keşfeden Kur'ân-ı Hakîm'in mühim bir tılsımını halleden Otuzuncu Söz "Ene" ve "Zerre"den ibâret bir "Elif" bir "Nokta"dır. Birinci Maksad, "Ene"nin mâhiyet ve netîcesinden, İkinci Maksad "Zerre"nin hareket ve vazîfesinden bahseder.

[Tahavvülât-ı zerrâta) zerrelere hâlden hâle geçmelerine (dâir]

(Şu âyetin hazînesinden bir zerreye işâret edecektir.) Gelecek olan âyeti bir hazîneye benzetirsek, şu Zerrât Risâlesi, o hazînedeki mücevherâtan bir zerre gibi olur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

[1] Sebe', 34:3.

Birincisi: Kıyâmet, gaybî bir hâdise olduğu için, siz onun ne zaman vukû bulacağını bilemezsiniz. Onun vaktini ve saatini, ancak Âlimü'l-Gayb olan Allah bilir, O ta'yîn eder.

İkincisi: Müşriklerin; insanlar ölüp, kemikleri çürüyüp, zerreleri toprağa karıştıktan sonra o zerrelere ikinci kez tekrar aynı bedende bir araya gelmelerini, yâni haşr-i cismânîyi aklen muhâl görmelerine karşılık, Cenâb-ı Hak ilim sıfatıyla onları susturmuştur. Nitekim O Âlim-i Külli Şey', bu hakîkatı şu âyetiyle de ifâde etmektedir:

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَتَسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَتَسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

"İnsan görmez mi ki, Biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, ap açık düşman kesilmiş.

Kendi yaratılışını unutarak Bize karşı misâl getirmeye kalkışıyor ve, 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: ' Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gâyet iyi bilendir.'"¹

Müellif (ra), bu âyet-i kerîmeleri şöyle îzâh etmektedir:

"İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'ân-ı Hakîm, haşri isbât için evvelâ neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadadan tâ hılkat-ı insâniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrâyı inkâr ediyorsunuz? O, onun misli, belki daha ehvenidir."²

İnsan-ı âsî, ' Çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diye meydan okur gibi inkârına karşı Kur'ân der: Kim bidâyetten yaratmış ise, o diriltecek. O yaratan zât ise, herbir şeyi herbir keyfiyette bilir."³

---

[1] Yâsîn, 36:77-79.

[2] 25.Söz, 8.Meziyet-i Cezâlet, s.424.

[3] 25.Söz, 5.Lem'a, 3.İşık, s.400.

Birincisi: Kıyâmet, gaybî bir hâdise olduğu için, siz onun ne zaman vukû bulacağını bilemezsiniz. Onun vaktini ve saatini, ancak Âlimü'l-Gayb olan Allah bilir, O ta'yîn eder.

İkincisi: Müşriklerin; insanlar ölüp, kemikleri çürüyüp, zerrelere toprağa karıştıktan sonra o zerrelere ikinci kez tekrar aynı bedende bir araya gelmelerini, yâni haşr-i cismânîyi aklen muhâl görmelerine karşılık, Cenâb-ı Hak ilim sıfatıyla onları susturmuştur. Nitekim O Âlim-i Külli Şey', bu hakîkatı şu âyetiyle de ifâde etmektedir:

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَتَسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُخْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَتَسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُخْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُخْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

"İnsan görmez mi ki, Biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, ap açık düşman kesilmiş.

Kendi yaratılışını unutarak Bize karşı misâl getirmeye kalkışıyor ve, 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: ' Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gâyet iyi bilendir.'"¹

Müellif (ra), bu âyet-i kerîmeleri şöyle îzâh etmektedir:

"İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'ân-ı Hakîm, haşri isbât için evvelâ neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadadan tâ hilkat-ı insâniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrâyı inkâr ediyorsunuz? O, onun misli, belki daha ehvenidir."²

İnsan-ı âsî, ' Çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diye meydan okur gibi inkârına karşı Kur'ân der: Kim bidâyetten yaratmış ise, o diriltecek. O yaratan zât ise, herbir şeyi herbir keyfiyette bilir."³

---

[1] Yâsîn, 36:77-79.

[2] 25.Söz, 8.Meziyet-i Cezâlet, s.424.

[3] 25.Söz, 5.Lem'a, 3.İşık, s.400.

"Acabâ, mu'ciznümâ bir kâtib bulunsa, huruflar, ya bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı tek bir sahifede karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini berâber, gâyet güzel bir sûrette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: 'Şu kâtib kendi te'lîf ettiği senin suya düşmüş olan kitabını, yeniden, bir dakika zarfında hâfızasından yazacak!' Sen diyebilir misin ki: 'Yapamaz ve inanmam!..'

"Bak! Nakkâş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, rû-yi Arzın sahifesinde üç yüz binden ziyâde envâî, Kudret ve Kader kalemile ahsen-i sûret üzere yazar. Birbiri içinde birbirine karışmaz. Berâber yazar; birbirine mâni' olmaz. Teşkilce, sûretçe birbirinden ayrı, hiç şaşırtmaz. Yanlış yazmaz. Evet, en büyük bir ağacın ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip, muhâfaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafîz; vefât edenlerin ruhlarını nasıl muhâfaza eder, denilir mi?"¹

"Hem bir zât, göz önünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: 'Şu zât, efrâdı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar, tabur nizâmı altına getirebilir.' Sen ey insan, desen: 'İnanmam.' Ne kadar dîvânece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi; 'Hiçlikten, yeniden ordu-misâl bütün hayvânat ve sâir zîhayâtın, tabur-misâl cesedlerini kemâl-i intizâmla ve mîzân-ı hikmetle o bedenlerin zerrâtını ve letâifini "Emr-i kün feyekûn" ile kaydedip yerleştiren ve her karnda, hattâ her baharda rû-yi zemînde yüz binler ordu-misâl zevil-hayâtın enva'larını ve tâîfelerini îcâd eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misâl bir cesedin nizâmı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrât-ı esâsiyye ve eczâ-i asliyyeyi bir sayha ile Sûr-i İsrâfil'in borusuyla nasıl toplayabilir?' istib'âd sûretinde denilir mi? Denilse, eblehcesine bir dîvâneliktir."²

---

[1] 10.Söz, 9.Hakikat, s.81.

[2] 10. Söz, Zeylin 4.Parçası, s.114.

"Acabâ, mu'ciznümâ bir kâtib bulunsa, huruflar, ya bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı tek bir sahifede karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini berâber, gâyet güzel bir sûrette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: ' Şu kâtib kendi te'lîf ettiği senin suya düşmüş olan kitabını, yeniden, bir dakika zarfında hâfızasından yazacak!' Sen diyebilir misin ki: 'Yapamaz ve inanmam!..'

"Bak! Nakkâş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, rû-yi Arzın sahifesinde üç yüz binden ziyâde envâî, Kudret ve Kader kalemile ahsen-i sûret üzere yazar. Birbiri içinde birbirine karışmaz. Berâber yazar; birbirine mâni' olmaz. Teşkilce, sûretçe birbirinden ayrı, hiç şaşırtmaz. Yanlış yazmaz. Evet, en büyük bir ağacın ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip, muhâfaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafız; vefât edenlerin ruhlarını nasıl muhâfaza eder, denilir mi?"¹

"Hem bir zât, göz önünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: 'Şu zât, efrâdı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar, tabur nizâmı altına getirebilir.' Sen ey insan, desen: 'İnanmam.' Ne kadar dîvânece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi; 'Hiçlikten, yeniden ordu-misâl bütün hayvânat ve sâir zîhayâtın, tabur-misâl cesedlerini kemâl-i intizâmla ve mîzân-ı hikmetle o bedenlerin zerrâtını ve letâifini "Emr-i kün feyekûn" ile kaydedip yerleştiren ve her karnda, hattâ her baharda rû-yi zemînde yüz binler ordu-misâl zevil-hayâtın enva'larını ve tâîfelerini îcâd eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misâl bir cesedin nizâmı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrât-ı esâsiyye ve eczâ-i asliyyeyi bir sayha ile Sûr-i İsrâfil'in borusuyla nasıl toplayabilir?' istib'âd sûretinde denilir mi? Denilse, eblehcesine bir dîvâneliktir."²

---

[1] 10.Söz, 9.Hakikat, s.81.

[2] 10. Söz, Zeylin 4.Parçası, s.114.

METİN

[Şu âyetin pek büyük hazînesinden bir miskâl zerre miktârında, yâni zerre sandukçasında olan cevheri gösterir ve zerrenin hareket ve vazîfesinden bir nebze bahseder. Şu maksad, bir “Mukaddime” ile “Üç Nokta”dan ibârettir.]

ŞERH

(Şu âyetin pek büyük hazînesinden bir miskâl zerre miktârında, yâni zerre sandukçasında olan cevheri gösterir) Bu âyet, bir hazîne gibidir. Binlerce mücevherât içinde var.

Bu Zerre Risâlesi ise, o hazîne zerre kadar bir cevherdir. Bir zerrenin içerisindeki ma'nâları, esrârı çözüyor. Bu âyetin hazînesinden bir zerreyi açıyor ve o zerre içerisinde, ilim ve kudret-i Rabbâniyye'nin tecelliyâtını ve haşri isbât ediyor. Zîrâ her bir zerre, bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatını, vücûd ve tevhîd-i İlâhî'yi i'lân ederken, diğer taraftan esmâ ve sıfatın muktezâsı, tevhîdin de netîcesi olan haşre şehâdet etmektedir.

Ta'bîr-i diğerle; Zerre Risâlesi; “Her bir zerrede başta ilim ve kudret olmak üzere bütün evsâf-ı İlâhiyye nasıl tezâhür etmiş, bir zerrenin içerisinde İlm-i İlâhî'nin ve Kudret-i Rabbâniyye'nin İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'deki tecelliyâtı ne sûrette görünüyor ve haşre nasıl delâlet ediyor?” suâllerine cevâb vermektedir **(ve zerrenin hareket ve vazîfesinden bir nebze)** bir miktâr **(bahseder.)** ‘Zerrenin hareketindeki hikmet ve maksad nedir? Ne vazîfe görüyor?’ gibi müşkilleri halleder. **(Şu maksad, bir «Mukaddime» ile «Üç Nokta»dan ibârettir.)**

METİN

[Şu âyetin pek büyük hazînesinden bir miskâl zerre miktârında, yâni zerre sandukçasında olan cevheri gösterir ve zerrenin hareket ve vazîfesinden bir nebze bahseder. Şu maksad, bir “Mukaddime” ile “Üç Nokta”dan ibârettir.]

ŞERH

(Şu âyetin pek büyük hazînesinden bir miskâl zerre miktârında, yâni zerre sandukçasında olan cevheri gösterir) Bu âyet, bir hazîne gibidir. Binlerce mücevherât içinde var.

Bu Zerre Risâlesi ise, o hazîne zerre kadar bir cevherdir. Bir zerrenin içerisindeki ma'nâları, esrârı çözüyor. Bu âyetin hazînesinden bir zerreyi açıyor ve o zerre içerisinde, ilim ve kudret-i Rabbâniyye'nin tecelliyâtını ve haşri isbât ediyor. Zîrâ her bir zerre, bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatını, vücûd ve tevhîd-i İlâhî'yi i'lân ederken, diğer taraftan esmâ ve sıfatın muktezâsı, tevhîdin de netîcesi olan haşre şehâdet etmektedir.

Ta'bîr-i diğerle; Zerre Risâlesi; “Her bir zerrede başta ilim ve kudret olmak üzere bütün evsâf-ı İlâhiyye nasıl tezâhür etmiş, bir zerrenin içerisinde İlm-i İlâhî'nin ve Kudret-i Rabbâniyye'nin İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'deki tecelliyâtı ne sûrette görünüyor ve haşre nasıl delâlet ediyor?” suâllerine cevâb vermektedir **(ve zerrenin hareket ve vazîfesinden bir nebze)** bir miktâr **(bahseder.)** ‘Zerrenin hareketindeki hikmet ve maksad nedir? Ne vazîfe görüyor?’ gibi müşkilleri halleder. **(Şu maksad, bir «Mukaddime» ile «Üç Nokta»dan ibârettir.)**

METİN

Yoksa; Maddiyyûn ve Tabiyyûnların tevehhüm ettikleri gibi tesâdüf oyuncağı ve karışık, ma'nâsız bir hareket değildir.

Çünkü: :Bütün mevcûdât gibi zerreler ve herbir zerre, mebde'-i hareketinde «Bismillâh» der. Çünkü: Nihâyetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tânesi kadar bir çekirdeğin koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alması gibi...

ŞERH

(Yoksa; Maddiyyûn ve Tabiyyûnların tevehhüm ettikleri gibi tesâdüf oyuncağı ve karışık, ma'nâsız bir hareket değildir.)

Maddiyyûn, Tabiyyûn ve Dehriyyûn ise tahavvülât-ı zerrâtı, tesâdüf oyuncağı, ma'nâsız ve karışık bir hareket tevehhüm etmişlerdir. Evet silsile-i felsefeye göre, kâinât, tahavvülât-ı zerrâttan meydana geliyor, vücûd buluyor. Tahavvülât-ı zerrât ise: Maddiyyûn'lara göre, kendi kendine oluyor. Tabiyyûn'lara göre, zerrenin tabiatı, yâni zerrenin içindeki kânûn ve kuvveler o hareketi istiyor ve îcâd ediyor. Dehriyyûn'lara göre ise, zerrenin hareketinin rengi ve şeridi olan zaman, o zerreyi harekete geçiriyor. Hâşâ yüz bin def'a hâşâ! Bu tesâdüf oyuncağı değil, zîrâ bilerek bir iş yapıyor. Karışık, ma'nâsız bir hareket de değil. Çünkü, mu'cizevî bir âyet ve hârîka bir nakış vücûda geliyor.

(Çünkü; bütün mevcûdât gibi zerreler ve her bir zerre mebde-i hareketinde) hareketinin başlangıcında ("Bismillâh" der. Çünkü: Nihâyetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tânesi kadar bir çekirdeğin, koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alması gibi..)

Zerre, mebde-i hareketinde "Bismillah" diyor. Çünkü gücünün yetmediği işleri yapıyor. Demek başka bir kudret sâhibinin hesâbına çalışıyor. Bütün mevcûdâtın, husûsan her bir zerrenin lisân-ı hâliyle

METİN

Yoksa; Maddiyyûn ve Tabiyyûnların tevehhüm ettikleri gibi tesâdüf oyuncağı ve karışık, ma'nâsız bir hareket değildir.

Çünkü: :Bütün mevcûdât gibi zerreler ve herbir zerre, mebde'-i hareketinde «Bismillâh» der. Çünkü: Nihâyetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tânesi kadar bir çekirdeğin koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alması gibi...

ŞERH

(Yoksa; Maddiyyûn ve Tabiyyûnların tevehhüm ettikleri gibi tesâdüf oyuncağı ve karışık, ma'nâsız bir hareket değildir.)

Maddiyyûn, Tabiyyûn ve Dehriyyûn ise tahavvûlât-ı zerrâtı, tesâdüf oyuncağı, ma'nâsız ve karışık bir hareket tevehhüm etmişlerdir. Evet silsile-i felsefeye göre, kâinât, tahavvûlât-ı zerrâttan meydana geliyor, vücûd buluyor. Tahavvûlât-ı zerrât ise: Maddiyyûn'lara göre, kendi kendine oluyor. Tabiyyûn'lara göre, zerrenin tabiatı, yâni zerrenin içindeki kânûn ve kuvveler o hareketi istiyor ve îcâd ediyor. Dehriyyûn'lara göre ise, zerrenin hareketinin rengi ve şeridi olan zaman, o zerreyi harekete geçiriyor. Hâşâ yüz bin def'a hâşâ! Bu tesâdüf oyuncağı değil, zîrâ bilerek bir iş yapıyor. Karışık, ma'nâsız bir hareket de değil. Çünkü, mu'cizevî bir âyet ve hârîka bir nakış vücûda geliyor.

(Çünkü; bütün mevcûdât gibi zerreler ve her bir zerre mebde-i hareketinde) hareketinin başlangıcında ("Bismillâh" der. Çünkü: Nihâyetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tânesi kadar bir çekirdeğin, koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alması gibi..)

Zerre, mebde-i hareketinde "Bismillah" diyor. Çünkü gücünün yetmediği işleri yapıyor. Demek başka bir kudret sâhibinin hesâbına çalışıyor. Bütün mevcûdâtın, husûsan her bir zerrenin lisân-ı hâliyle

“Bismillah” söylediğini Müellif (ra), başka eserlerinde şöyle îzâh etmektedir:

“Bismillah her hayrın başıdır. Bil ey nefsim, şu mübârek kelime; İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcûdâtın lisân-ı hâliyle vird-i zebânıdır.

Bütün mevcûdât, lisân-ı hâl ile Bismillah der. Öyle mi?

Evet, nasıl ki görsen: Bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevketti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder. Bir pâdîşah kuvvetine istinâd eder.

Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk'ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek herbir ağaç, Bismillah der.”¹

“Meselâ: İki kardeş var. Birisi cesur, kendine güvenir. Diğeri hamîyetli, milliyet-perverdir. Bir muhârebe zamânında kendine güvenen adam, devlete intisâb etmez, kendi başıyla iş görmek ister. Kendi kuvvetinin menbâ“larını belinde taşımaya mecbûr olur. Techîzâtını, cephânelerini kendi kuvvetine göre çekmeye muztârdır. O şahsî ve küçük kuvvet miktârınca, düşman ordusunun bir onbaşıyla ancak mücâdele eder; fazla birşey elinden gelmez. Öteki kardeş, kendine güvenmiyor ve kendisini âciz, kuvvetsiz biliyor; pâdîşaha intisâb etti, askere kaydedildi. O intisâb ile, koca bir ordu, ona nokta-i istinâd oldu. Ve o istinâd ile arkasında, pâdîşahın himmetiyle bir ordunun ma'nevî kuvveti tahşîd edilebilir bir kuvve-i ma'neviyye ile harbe atıldı. Tâ düşmanın mağlûb ordusu içindeki şâhın büyük bir müşîrine rast geldi; kendi pâdîşahı nâmına, ‘Seni esir ediyorum! Gel!’ der. Esir eder, getirir. Şu hâlin sırrı ve hikmeti şudur ki:

---

[1] 1 I.Söz, s.6.

"Bismillah" söylediğini Müellif (ra), başka eserlerinde şöyle îzâh etmektedir:

"Bismillah her hayrın başıdır. Bil ey nefsim, şu mübârek kelime; İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcûdâtın lisân-ı hâliyle vird-i zebânıdır.

Bütün mevcûdât, lisân-ı hâl ile Bismillah der. Öyle mi?

Evet, nasıl ki görsen: Bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevketti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder. Bir pâdîşah kuvvetine istinâd eder.

*Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk'ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek herbir ağaç, Bismillah der."*¹

"Meselâ: İki kardeş var. Birisi cesur, kendine güvenir. Diğeri hamîyetli, milliyet-perverdir. Bir muhârebe zamânında kendine güvenen adam, devlete intisâb etmez, kendi başıyla iş görmek ister. Kendi kuvvetinin menbâ"larını belinde taşımaya mecbûr olur. Techîzâtını, cephânelerini kendi kuvvetine göre çekmeye muztârdır. O şahsî ve küçük kuvvet miktârınca, düşman ordusunun bir onbaşıyla ancak mücâdele eder; fazla birşey elinden gelmez. Öteki kardeş, kendine güvenmiyor ve kendisini âciz, kuvvetsiz biliyor; pâdîşaha intisâb etti, askere kaydedildi. O intisâb ile, koca bir ordu, ona nokta-i istinâd oldu. Ve o istinâd ile arkasında, pâdîşahın himmetiyle bir ordunun ma'nevî kuvveti tahşîd edilebilir bir kuvve-i ma'neviyye ile harbe atıldı. Tâ düşmanın mağlûb ordusu içindeki şâhın büyük bir müşîrine rast geldi; kendi pâdîşahı nâmına, 'Seni esir ediyorum! Gel!' der. Esir eder, getirir. Şu hâlin sırrı ve hikmeti şudur ki:

---

[1] 1 I.Söz, s.6.

METİN

Hem vazîfesinin hitâmında «Elhamdülillâh» der. Çünkü bütün ukûlü hayrette bırakan hikmetli bir cemâl-i san'at, fâideli bir hüsn-i nakş göstererek Sâni'-ı Zülcelâl'in medâyihine bir kasîde-i medhiyye gibi bir eser gösterir. Meselâ: Nar ve mısıra dikkat et.

ŞERH

(Hem vazîfesinin hitâmında) sonunda ("Elhamdulillâh" der. Çünkü, bütün ukûlü) akılları (hayrette bırakan hikmetli bir cemâl-i san'at, fâideli bir hüsn-i nakış göstererek,) o zerre hareket ederken, ilim ve hikmeti tazammûn eden mükemmel bir hüsn-i san'atı, fâideli bir nakşı meydana getiriyor. (Sâni'-ı Zülcelâlin medâyihine) medh u senâya lâyük fiillerine (bir kasîde-i medhiyye gibi bir eser gösterir.) Zerrât vâsıtasıyla yazılan o âyet ve nakşedilen o eser-i san'at, âdetâ Nakkâş-ı Ezelî'nin cemâl ve kemâlini medheden bir kasîde gibi olur. (Meselâ, nar ve mısıra dikkat et.) Ne kadar güzel, san'atlı, hikmetli ve fâideli yaratılmışlar! Bu mu'cizevî âyât-ı tekvîniyye ve hârika nakş-ı san'atlar, elbette câhil zerrâtın hüneri olamaz. Belki nihâyetsiz ilim ve hikmeti, misilsiz cemâl ve kemâli bulunan Alîm ve Hakîm bir Zât'ın eserleridirler.

Evet her bir zerre, her biri birer âyât-ı tekvîniyye, birer nakş-ı san'at-ı İlâhiyye, birer kasîde-i medhiyye hükmünde olan mevcûdâtın; meselâ bir çiçeğin, bir sineğin, bir insanın vücûdunun teşekkülünde vazîfesini bitirdikten sonra "Elhamdulillâh" der, o vazîfede onu istihdâm eden ve vazîfesini muvaffakiyetle neticelendiren Rabb-i Zülcelâl'ine hamdeder.

Müellif (ra), bu mevzûu eserlerinin değişik yerlerinde şöyle îzâh etmektedir:

"İsm-i Hakem'in tecellî-i a'zamı, şu kâinâtı öyle bir kitâb hükmüne getirmiş ki, her sahîfesinde yüzer kitâb yazılmış; ve her satırında yüzer sahîfe dercedilmiş; ve her kelimesinde yüzer satır mevcûddur; ve her harfinde yüzer kelime var; ve her noktasında kitâbın muhtasar

METİN

Hem vazîfesinin hitâmında «Elhamdulillâh» der. Çünkü bütün ukûlü hayrette bırakan hikmetli bir cemâl-i san'at, fâideli bir hüsn-i nakş göstererek Sâni'-ı Zülcelâl'in medâyihine bir kasîde-i medhiyye gibi bir eser gösterir. Meselâ: Nar ve mısra dikkat et.

ŞERH

(Hem vazîfesinin hitâmında) sonunda ("Elhamdulillâh" der. Çünkü, bütün ukûlü) akılları (hayrette bırakan hikmetli bir cemâl-i san'at, fâideli bir hüsn-i nakş göstererek,) o zerre hareket ederken, ilim ve hikmeti tazammûn eden mükemmel bir hüsn-i san'atı, fâideli bir nakşı meydana getiriyor. (Sâni'-ı Zülcelâlin medâyihine) medh u senâya lâayık fiillerine (bir kasîde-i medhiyye gibi bir eser gösterir.) Zerrât vâsıtasıyla yazılan o âyet ve nakşedilen o eser-i san'at, âdetâ Nakkâş-ı Ezelî'nin cemâl ve kemâlini medheden bir kasîde gibi olur. (Meselâ, nar ve mısra dikkat et.) Ne kadar güzel, san'atlı, hikmetli ve fâideli yaratılmışlar! Bu mu'cizevî âyât-ı tekvîniyye ve hârika nakş-ı san'atlar, elbette câhil zerrâtın hüneri olamaz. Belki nihâyetsiz ilim ve hikmeti, misilsiz cemâl ve kemâli bulunan Alîm ve Hakîm bir Zât'ın eserleridirler.

Evet her bir zerre, her biri birer âyât-ı tekvîniyye, birer nakş-ı san'at-ı İlâhiyye, birer kasîde-i medhiyye hükmünde olan mevcûdâtın; meselâ bir çiçeğin, bir sineğin, bir insanın vücûdunun teşekkülünde vazîfesini bitirdikten sonra "Elhamdulillâh" der, o vazîfede onu istihdâm eden ve vazîfesini muvaffakiyetle neticelendiren Rabb-i Zülcelâl'ine hamdeder.

Müellif (ra), bu mevzûu eserlerinin değişik yerlerinde şöyle îzâh etmektedir:

"İsm-i Hakem'in tecellî-i a'zamı, şu kâinâtı öyle bir kitâb hükmüne getirmiş ki, her sahîfesinde yüzer kitâb yazılmış; ve her satırında yüzer sahîfe dercedilmiş; ve her kelimesinde yüzer satır mevcûddur; ve her harfinde yüzer kelime var; ve her noktasında kitâbın muhtasar

O zaman senin vücûdunu teşkîl eden her bir zerre, --Neûzubillah! Bin def'a hâşâ!-- Allah olması lâzım gelir. Vücûdunda ne kadar zerrât var? O kadar ilâhları kabûl etmek gerekir. Çünkü vücûdumuza giren zerreler, âlemin her tarafından nizâm ve intizâmıla süzülüp gelmekle berâber, vücûdun içine giriş ve çıkışı ve o vücûdda faâliyet göstermesi o kadar alîmâne ve hakîmânedir ki, akl-ı beşer bu nizâm ve intizâm, bu ilim ve hikmet karşısında hayrette kalıp, nihâyetsiz ilim ve hikmet sâhibi bir tek Zât'ın vücûdunu kabûl etmeye mecbûr olur. Zîrâ bu işler, ancak böyle bir Zât'ın işi olabilir. Câmid ve câhil zerrâtın işi olamaz. Âmennâ!

Evet sana rızık olarak gelen bir lokma ekmek, bir yudum su, havadan, sudan, topraktan, güneşten kısaca bütün âlemden süzülüp geliyor. O ekmek ve suyun her bir zerresinin hâsiyeti ayrı, çalıştığı yeri ayrı, kânûnu ayrı olmakla berâber, hiç biri diğerine karışmadan, karıştırılmadan ezel cânibinden aldığı emr-i Rabbânî ile gelip o emrin câzibesine kapılarak şevkle kendine mahsûs âzâda vazîfesini yerine getirmektedir. Meselâ: Göze giren zerre görür, kulağa giren zerre işitir, dile giren zerre tadar ve konuşur, burna giren zerre koku alır, beyne giden zerre düşünür, diş, tırnak ve kemiğe giden zerre sert olur. Eğer dişe giden zerre göze girecek olsa gözü kör eder. Zîrâ onun hâsiyeti sertliktir. Mideye giren ekmek ve su zerrelerinin tahlîlâtı yapılırken her zerre mıknaş gibi câzibe kânûnuna tâbi' tutularak hangi zerrenin yeri neresi ise, oraya gider ve orada işler.

Demek her bir zerre, mebd'e'-i hareketinde ezel cânibinden gelen, "Filân şahsın, filân zamanda gözünden bir zerrenin vazîfesi bitip çıkacak, o göze git yerleş!" emrini alıp, "Bismillah" diyerek harekete başlar. Emir ve irâde-i ilâhiyye muvâcehesinde sırası ile tohumu, tarlaya, harmana, değirmene, fırına ve dükkâna ekmek olarak gelir ve satılır. O adam de memleketinden çıkar, İstanbul'a gider, bir eve misâfir olur, o ekmek önüne gelir, üstünde kendisine âit olduğu ma'nen yazılı lokmayı yer. O lokmada mevcûd göze gelen zerre doğrudan doğruya göze gidip yerleşir ve görmeye başlar. Vazîfesini bitiren zerre ise çıkar gider. Bu şekilde emr-i Rabbânî îfâ edilmiş olur.

O zaman senin vücûdunu teşkîl eden her bir zerre, --Neûzubillah! Bin def'a hâşâ!-- Allah olması lâzım gelir. Vücûdunda ne kadar zerrât var? O kadar ilâhları kabûl etmek gerekir. Çünkü vücûdumuza giren zerreler, âlemin her tarafından nizâm ve intizâmıla süzülüp gelmekle berâber, vücûdun içine giriş ve çıkışı ve o vücûdda faâliyet göstermesi o kadar alîmâne ve hakîmânedir ki, akl-ı beşer bu nizâm ve intizâm, bu ilim ve hikmet karşısında hayrette kalıp, nihâyetsiz ilim ve hikmet sâhibi bir tek Zât'ın vücûdunu kabûl etmeye mecbûr olur. Zîrâ bu işler, ancak böyle bir Zât'ın işi olabilir. Câmîd ve câhil zerrâtın işi olamaz. Âmennâ!

Evet sana rızık olarak gelen bir lokma ekmek, bir yudum su, havadan, sudan, topraktan, güneşten kısaca bütün âlemden süzülüp geliyor. O ekmek ve suyun her bir zerresinin hâsiyeti ayrı, çalıştığı yeri ayrı, kânûnu ayrı olmakla berâber, hiç biri diğerine karışmadan, karıştırılmadan ezel cânibinden aldığı emr-i Rabbânî ile gelip o emrin câzibesine kapılarak şevkle kendine mahsûs âzâda vazîfesini yerine getirmektedir. Meselâ: Göze giren zerre görür, kulağa giren zerre işitir, dile giren zerre tadar ve konuşur, burna giren zerre koku alır, beyne giden zerre düşünür, diş, tırnak ve kemiğe giden zerre sert olur. Eğer dişe giden zerre göze girecek olsa gözü kör eder. Zîrâ onun hâsiyeti sertliktir. Mideye giren ekmek ve su zerrelerinin tahlîlâtı yapılırken her zerre mıknaş gibi câzibe kânûnuna tâbi' tutularak hangi zerrenin yeri neresi ise, oraya gider ve orada işler.

Demek her bir zerre, mebd'e'-i hareketinde ezel cânibinden gelen, "Filân şahsın, filân zamanda gözünden bir zerrenin vazîfesi bitip çıkacak, o göze git yerleş!" emrini alıp, "Bismillah" diyerek harekete başlar. Emir ve irâde-i ilâhiyye muvâcehesinde sırası ile tohumu, tarlaya, harmana, değirmene, fırına ve dükkâna ekmek olarak gelir ve satılır. O adam de memleketinden çıkar, İstanbul'a gider, bir eve misâfir olur, o ekmek önüne gelir, üstünde kendisine âit olduğu ma'nen yazılı lokmayı yer. O lokmada mevcûd göze gelen zerre doğrudan doğruya göze gidip yerleşir ve görmeye başlar. Vazîfesini bitiren zerre ise çıkar gider. Bu şekilde emr-i Rabbânî îfâ edilmiş olur.

Acabâ bu acîb gidişât ve taksîmâtın câmid, câhil, kör, sağır, âciz, zaif zerrenin işi olması mümkün müdür? Hâşâ yüz bin def'a hâşâ! Belki bütün evsâf-ı kemâliyye ile muttasıf bir Zât'ın emir ve irâdesiyle, havl ve kuvvetiyle, ilim ve hikmetiyle bu acîb gidişât, bu garîb taksîmât vücûda gelmektedir.

Müellif (ra), konumuzla alâkalı 29. Söz'de şöyle buyurmaktadır:

"Beden hüceyreleri, muntazam bir kânûn-i İlâhî ile yıkıldığından yine muntazam bir kânûn-i Rabbânî ile ta'mûr etmek için rızık nâmıyla bir madde-i lâtifeyi ister ki, o beden uzuvlarının ayrı ayrı hâcetleri nisbetinde Rezzâk-ı Hakîkî, bir kânûn-i mahsûs ile taksîm ve tevzî ediyor. Şimdi O Rezzâk-ı Hakîm'in gönderdiği o madde-i lâtifenin etvârına bak; göreceksin ki; o maddenin zerrâtı bir kâfile gibi küre-i havada, toprakta, suda dağılmış iken; birden hareket emrini almışlar gibi bir hareket-i kasdîyi işmâm eden bir keyfiyet ile toplanıyorlar. Gûyâ onlardan herbir zerre, bir vazîfe ile, bir muayyen mekâna gitmek için me'mûrdur gibi gâyet muntazam toplanıyorlar. Hem gidişâtından görünüyor ki, bir Fâil-i Muhtar'ın bir kânûn-i mahsûs ile sevk edilip, cemâdât âleminde mevâlîde, yâni zîhayât âlemine girerler. Sonra nizâmât-ı muayyene ve harekât-ı muttaride ile ve desâtir-i mahsûsa ile rızık olarak bir bedene girip; o beden içinde dört matbahta pişirildikten sonra ve dört inkılâbât-ı acîbeyi geçirdikten sonra ve dört süzgeçten süzüldükten sonra beden aktârına yayılarak bütün muhtâç olan a'zâların muhtelif ve ayrı ayrı derece-i ihtiyâçlarına göre Rezzâk-ı Hakîkî'nin inâyeti ile ve muntazam kânûnları ile inkisâm ederler. İşte o zerrâttan hangi zerreye bir nazar-ı hikmetle baksan göreceksin ki: Basîrâne, muntazamâne, semîâne, alîmâne sevk olunan o zerreye, kör ittîfâk, kânûnsuz tesâdüf, sağır tabiat, şuûrsuz esbâb, hiç ona karışamaz. Çünkü herbirisi unsur-i muhîttan tut, tâ beden hüceyresine kadar hangi tavra girmiş ise, o tavrın kavânîn-i muayyenesi ile gûyâ ihtiyâren amel ediyor, muntazaman giriyor. Hangi tabakaya sefer etmiş ise, öyle muntazam adım atıyor ki; bilbedâhe bir Sâik-ı Hakîm'in emri ile gidiyor gibi görünüyor. İşte böyle muntazam tavırdan

Acabâ bu acîb gidişât ve taksîmâtın câmid, câhil, kör, sağır, âciz, zaif zerrenin işi olması mümkün müdür? Hâşâ yüz bin def'a hâşâ! Belki bütün evsâf-ı kemâliyye ile muttasıf bir Zât'ın emir ve irâdesiyle, havl ve kuvvetiyle, ilim ve hikmetiyle bu acîb gidişât, bu garîb taksîmât vücûda gelmektedir.

Müellif (ra), konumuzla alâkalı 29. Söz'de şöyle buyurmaktadır:

"Beden hüceyreleri, muntazam bir kânûn-i İlâhî ile yıkıldığından yine muntazam bir kânûn-i Rabbânî ile ta'mûr etmek için rızık nâmıyla bir madde-i lâtifeyi ister ki, o beden uzuvlarının ayrı ayrı hâcetleri nisbetinde Rezzâk-ı Hakîkî, bir kânûn-i mahsûs ile taksîm ve tevzî ediyor. Şimdi O Rezzâk-ı Hakîm'in gönderdiği o madde-i lâtifenin etvârına bak; göreceksin ki; o maddenin zerrâtı bir kâfile gibi küre-i havada, toprakta, suda dağılmış iken; birden hareket emrini almışlar gibi bir hareket-i kasdîyi işmâm eden bir keyfiyet ile toplanıyorlar. Gûyâ onlardan herbir zerre, bir vazîfe ile, bir muayyen mekâna gitmek için me'mûrdur gibi gâyet muntazam toplanıyorlar. Hem gidişâtından görünüyor ki, bir Fâil-i Muhtar'ın bir kânûn-i mahsûs ile sevk edilip, cemâdât âleminde mevâlîde, yâni zîhayât âlemine girerler. Sonra nizâmât-ı muayyene ve harekât-ı muttaride ile ve desâtir-i mahsûsa ile rızık olarak bir bedene girip; o beden içinde dört matbahta pişirildikten sonra ve dört inkılâbât-ı acîbeyi geçirdikten sonra ve dört süzgeçten süzüldükten sonra beden aktârına yayılarak bütün muhtâç olan a'zâların muhtelif ve ayrı ayrı derece-i ihtiyâçlarına göre Rezzâk-ı Hakîkî'nin inâyeti ile ve muntazam kânûnları ile inkisâm ederler. İşte o zerrâttan hangi zerreye bir nazar-ı hikmetle baksan göreceksin ki: Basîrâne, muntazamâne, semîâne, alîmâne sevk olunan o zerreye, kör ittîfâk, kânûnsuz tesâdüf, sağır tabiat, şuûrsuz esbâb, hiç ona karışamaz. Çünkü herbirisi unsur-i muhîttan tut, tâ beden hüceyresine kadar hangi tavra girmiş ise, o tavrın kavânîn-i muayyenesi ile gûyâ ihtiyâren amel ediyor, muntazaman giriyor. Hangi tabakaya sefer etmiş ise, öyle muntazam adım atıyor ki; bilbedâhe bir Sâik-ı Hakîm'in emri ile gidiyor gibi görünüyor. İşte böyle muntazam tavırdan

etmediğinden, tebeî olarak devlet, cezâ olarak hapishâneleri inşâ eder. Aynen öyle de beşer, peygamberler vâsıtası ile gelen vahy-i İlâhîyi dinlemeyip, irâdelerini şerde kullandıklarından, kendi elleriyle kendilerini azâb-ı İlâhîye müstahak ederler. Cehennem de o azâb görevini yapmaktadır.

Evet bütün zerrât-ı mevcûdât, cennete gitmek için yaratılmıştır. Fakat, kâfirin vücûduna giren zerreler, kâfirin sû-i irâdesi ile emir dâiresinde hareket etmediği için cezâyâ müstahak olurlar. Dolayısıyla tebeî olarak cezâ mahalli olan Cehennem'in yaratılması ayn-ı adl'dir. Günâh ve küfre giren kâfirin zerreleri, nûrlanmak üzere Cehennem'e girmesi ise, ism-i Hakîm'in muktezâsıdır.

Hulâsâ, kâfirin şirk, küfür ve isyânla kirlenmiş olan zerrâtı, Kahhâr isminin muktezâsı ile, Cehennem'de yanacak. Zîrâ Allah'ın bir ismi Kahhâr'dır. Cebren herkesi emrine itâat ettirir. İsyân edenlere cezâ verir. Ancak bu hâl, zâhiren kahr gibi görünürken, hakîkatte ayn-ı hikmet ve rahmettir. Zîrâ Allah'ın her işi rahmettir. O hâlde yakmaktaki murâd-ı İlâhî, zerrâtın nûrlanmasıdır. Bu da onlar için ayn-ı rahmettir. Bu konu ileride tafsîlâtıyla îzâh edilecektir.

Bu konu ile alâkalı olarak Müellif (ra), Şuâlar adlı eserinde şöyle buyurmaktadır:

*"Cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik âlemlerinin çok elîm netîcelerini göstermek için o adem mahsûlâtlarını kavuruyor ve o dehşetli Cehennem fabrikası, sâir vazîfeleri içinde, âlem-i vücûd kâinâtını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor."*¹

---

[1] Şuâlar, 11.Şua, 11. Mes'ele, s.259.

etmediğinden, tebeî olarak devlet, cezâ olarak hapishâneleri inşâ eder. Aynen öyle de beşer, peygamberler vâsıtası ile gelen vahy-i İlâhîyi dinlemeyip, irâdelerini şerde kullandıklarından, kendi elleriyle kendilerini azâb-ı İlâhîye müstahak ederler. Cehennem de o azâb görevini yapmaktadır.

Evet bütün zerrât-ı mevcûdât, cennete gitmek için yaratılmıştır. Fakat, kâfirin vücûduna giren zerreler, kâfirin sû-i irâdesi ile emir dâiresinde hareket etmediği için cezâyı müstahak olurlar. Dolayısıyla tebeî olarak cezâ mahalli olan Cehennem'in yaratılması ayn-ı adl'dir. Günâh ve küfre giren kâfirin zerreleri, nûrlanmak üzere Cehennem'e girmesi ise, ism-i Hakîm'in muktezâsıdır.

Hulâsâ, kâfirin şirk, küfür ve isyânla kirlenmiş olan zerrâtı, Kahhâr isminin muktezâsı ile, Cehennem'de yanacak. Zîrâ Allah'ın bir ismi Kahhâr'dır. Cebren herkesi emrine itâat ettirir. İsyân edenlere cezâ verir. Ancak bu hâl, zâhiren kahr gibi görünürken, hakîkatte ayn-ı hikmet ve rahmettir. Zîrâ Allah'ın her işi rahmettir. O hâlde yakmaktaki murâd-ı İlâhî, zerrâtın nûrlanmasıdır. Bu da onlar için ayn-ı rahmettir. Bu konu ileride tafsîlâtıyla îzâh edilecektir.

Bu konu ile alâkalı olarak Müellif (ra), Şuâlar adlı eserinde şöyle buyurmaktadır:

*"Cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik âlemlerinin çok elîm netîcelerini göstermek için o adem mahsûlâtlarını kavuruyor ve o dehşetli Cehennem fabrikası, sâir vazîfeleri içinde, âlem-i vücûd kâinâtını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor."*¹

---

[1] Şuâlar, 11.Şua, 11. Mes'ele, s.259.

Geçmiş ve gelecek neslin intizâmâtını nazara alan İlm-i İlâhî'nin bir unvânıdır. Zerrât, o kader-i İlâhînin kânûnu ve programı altında hareket ederler, onun tesbît ettiği hudutlar dâhilinde işlerler. Yâni zerre bir yere girip vazife gördüğünde kendi başına hareket etmiyor. Meselâ, bir ağaca girip işlediğinde o ağacın geçmiş aslının ve gelecek neslinin programı ne ise ona göre vaz'ıyyet alıyor. Âdetâ o zerre, emirber bir nefer hükmündedir. Âmir-i Mutlak'tan, "Ey zerre! Bak, dikkat et! Sen falan ağacın bünyesine girip işleyeceksin. Oraya girince bu ağacın hangi ağaç olduğunu, aslını, faslını, neslini kısaca o ağacın ilmî programı hükmünde olan İmâm-ı Mübîn'deki kânûnları sana ilhâm eden me'mûr meleğin emirlerine muvâfık çalışacaksın!" Emrini alır, ona göre hareket eder.

Demek zerrâtın hareketi, tesâdüfî değil. Şu zerre, her şeyin geçmişini ve geleceğini nazara alan, asıl ve neslinin intizâmâtının kânûnunu tesbît eden ve eşyanın ilmî programı hükmünde olan İmâm-ı Mübîn denilen bir levhada kaydedip yazan bir Âlîm-i Mutlak'ın emri ve izni dâiresinde hareket etmektedir.

(Ve zamân-ı hâzır ve Âlem-i Şehâdet'ten teşkîl ve icâd-ı eşyâda tasarrufa medâr ve kudret ve irâde-i İlâhiyyenin bir unvânı olan "Kitâb-ı Mübîn"den istinsâh ile) yaratılmaktadır. Kitâb-ı Mübîn'in de dört vasfı vardır:

Birincisi: Geçmiş ve gelecekte ziyâde zamân-ı hâzıra bakar.

İkincisi: Âlem-i Gayb'dan ziyâde Âlem-i Şehâdet'e nazar eder.

Üçüncüsü: Kudret ve Irâde-i İlâhiyye'nin bir unvânıdır.

Dördüncüsü: Her şeyin geçmiş aslı ve gelecek neslindeki intizâmâta medâr olmaktan ziyâde teşkîl ve icâd-ı eşyâda tasarrufa medârdır. Yâni her şeyin geometrik şeklini ihtivâ eder. Zîrâ göz önündeki her mevcûdun sâniyelik, dakîkalık, günlük geometrik bir şekli vardır. Hâl-i hâzıra ve o hâl-i hâzırdaki mevcûdun o andaki geometrik şekline medâr kudret-i İlâhiyye'nin bir defteri mevcûddur; o defterin unvânı ise, Kitâb-ı Mübîn'dir. Hâl-i hâzırda zerre, o kudret defteri olan Kitâb-ı Mübîn'in tesbît ettiği geometrik şekil ve hudutlar içerisinde hareket eder.

Geçmiş ve gelecek neslin intizâmâtını nazara alan İlm-i İlâhî'nin bir unvânıdır. Zerrât, o kader-i İlâhînin kânûnu ve programı altında hareket ederler, onun tesbît ettiği hudutlar dâhilinde işlerler. Yâni zerre bir yere girip vazife gördüğünde kendi başına hareket etmiyor. Meselâ, bir ağaca girip işlediğinde o ağacın geçmiş aslının ve gelecek neslinin programı ne ise ona göre vaz'ıyyet alıyor. Âdetâ o zerre, emirber bir nefer hükmündedir. Âmir-i Mutlak'tan, "Ey zerre! Bak, dikkat et! Sen falan ağacın bünyesine girip işleyeceksin. Oraya girince bu ağacın hangi ağaç olduğunu, aslını, faslını, neslini kısaca o ağacın ilmî programı hükmünde olan İmâm-ı Mübîn'deki kânûnları sana ilhâm eden me'mûr meleğin emirlerine muvâfık çalışacaksın!" Emrini alır, ona göre hareket eder.

Demek zerrâtın hareketi, tesâdüfî değil. Şu zerre, her şeyin geçmişini ve geleceğini nazara alan, asıl ve neslinin intizâmâtının kânûnunu tesbît eden ve eşyanın ilmî programı hükmünde olan İmâm-ı Mübîn denilen bir levhada kaydedip yazan bir Âlîm-i Mutlak'ın emri ve izni dâiresinde hareket etmektedir.

(Ve zamân-ı hâzır ve Âlem-i Şehâdet'ten teşkîl ve icâd-ı eşyâda tasarrufa medâr ve kudret ve irâde-i İlâhiyyenin bir unvânı olan "Kitâb-ı Mübîn"den istinsâh ile) yaratılmaktadır. Kitâb-ı Mübîn'in de dört vasfı vardır:

Birincisi: Geçmiş ve gelecekte ziyâde zamân-ı hâzıra bakar.

İkincisi: Âlem-i Gayb'dan ziyâde Âlem-i Şehâdet'e nazar eder.

Üçüncüsü: Kudret ve Irâde-i İlâhiyye'nin bir unvânıdır.

Dördüncüsü: Her şeyin geçmiş aslı ve gelecek neslindeki intizâmâta medâr olmaktan ziyâde teşkîl ve icâd-ı eşyâda tasarrufa medârdır. Yâni her şeyin geometrik şeklini ihtivâ eder. Zîrâ göz önündeki her mevcûdun sâniyelik, dakîkalık, günlük geometrik bir şekli vardır. Hâl-i hâzıra ve o hâl-i hâzırdaki mevcûdun o andaki geometrik şekline medâr kudret-i İlâhiyye'nin bir defteri mevcûddur; o defterin unvânı ise, Kitâb-ı Mübîn'dir. Hâl-i hâzırda zerre, o kudret defteri olan Kitâb-ı Mübîn'in tesbît ettiği geometrik şekil ve hudutlar içerisinde hareket eder.

maddesinin dış hareketinin levnidir ki, buna da zaman ve zamânın dış yüzü denir.

Hulâsâ: Cenâb-ı Hakk'ın iki adet kaderî levhası vardır. Biri, Levh-i Mahfûz'dur ki, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den müteşekkildir ve asıldır. İmâm-ı Mübîn her şeyin ilmî program ve kânûnlarını, Kitâb-ı Mübîn ise her şeyin kuvvâ ve geometrik şekillerini ihtivâ etmektedir. Diğeri, Levh-i Mahv ve İsbât'tır ki, İmâm-ı Mübîn'deki kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn'deki kuvvelerin aksi ve gölgesidir.

İmâm-ı Mübîn'deki kânûnlar ve Kitâb-ı Mübîn'deki kuvveler mevhûm-i i'tibârî olan zaman tahtası üzerine aksedince, o kânûn ve kuvveler harekete geçer, neticede tebeddülât ve tegayyürât vücûda gelir. Kânûn ve kuvvelerin hareketi, zerrenin maddesini harekete geçirir. Bu def'a zerrede ve zerreden mürekkep mevcûdât-ı âlemde terkîb ve tahlîl, vücûd ve fenâ, mevt ve hayât vücûd bulur.

Demek İmâm-ı Mübîn'den her şeyin geçmiş aslına ve gelecek nesline riâyet ederek ilmî program ve kânûnları alınarak; Kitâb-ı Mübîn'den ise, hâl-i hâzırdaki şekil ve sûretlerine medâr kuvveleri, yâni geometrik şekilleri istinsâh edilerek; zamânın hakîkatı denilen mütebeddil bir defter ve yazar bozar tahtası hükmünde olan Levh-i Mahv ve İsbât'ta yazılıyor, sonra da zerrât mürekkebiyle harekâtın levni hükmünde olan zaman şeridinde takılarak gözlere gösteriliyor.

Levh-i Mahfûz, istisnâlar hâriç sâbit ve dâimî bir levhadır. Levh-i Mahv ve İsbât ise, Levh-i Mahfûz'un aksi ve gölgesi hükmünde olan ve devâmlı değişen bir defterdir. Bu ise zamânın hakîkatıdır. O hâlde hakîkat-ı zaman bir nev'i yazar bozar tahtası hükmüne geçer. Meselâ, bu bahâr ayrı bir yazar bozar tahtası, kış ise ayrı bir yazar bozar levhası gibidir.

Suâl: Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv ve İsbât nerededir?

Elcevâb: Âlem-i Şehâdetde değildir. Âlem-i Gayb'tadır. Levh-i Mahfûz, ezelden ebede kadar bütün âlem-i şehâdet ve âlem-i gaybı bir anda kaplıyor. Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ve orada her şeyi yazdığı bir nûrdur. Nûr olduğu için hılkat-i âlemin evvelinden

maddesinin dış hareketinin levnidir ki, buna da zaman ve zamânın dış yüzü denir.

Hulâsâ: Cenâb-ı Hakk'ın iki adet kaderî levhası vardır. Biri, Levh-i Mahfûz'dur ki, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den müteşekkildir ve asıldır. İmâm-ı Mübîn her şeyin ilmî program ve kânûnlarını, Kitâb-ı Mübîn ise her şeyin kuvvâ ve geometrik şekillerini ihtivâ etmektedir. Diğeri, Levh-i Mahv ve İsbât'tır ki, İmâm-ı Mübîn'deki kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn'deki kuvvelerin aksi ve gölgesidir.

İmâm-ı Mübîn'deki kânûnlar ve Kitâb-ı Mübîn'deki kuvveler mevhûm-i i'tibârî olan zaman tahtası üzerine aksedince, o kânûn ve kuvveler harekete geçer, neticede tebeddülât ve tegayyürât vücûda gelir. Kânûn ve kuvvelerin hareketi, zerrenin maddesini harekete geçirir. Bu def'a zerrede ve zerreden mürekkep mevcûdât-ı âlemde terkîb ve tahlîl, vücûd ve fenâ, mevt ve hayât vücûd bulur.

Demek İmâm-ı Mübîn'den her şeyin geçmiş aslına ve gelecek nesline riâyet ederek ilmî program ve kânûnları alınarak; Kitâb-ı Mübîn'den ise, hâl-i hâzırdaki şekil ve sûretlerine medâr kuvveleri, yâni geometrik şekilleri istinsâh edilerek; zamânın hakîkatı denilen mütebeddil bir defter ve yazar bozar tahtası hükmünde olan Levh-i Mahv ve İsbât'ta yazılıyor, sonra da zerrât mürekkebiyle harekâtın levni hükmünde olan zaman şeridinde takılarak gözlere gösteriliyor.

Levh-i Mahfûz, istisnâlar hâriç sâbit ve dâimî bir levhadır. Levh-i Mahv ve İsbât ise, Levh-i Mahfûz'un aksi ve gölgesi hükmünde olan ve devâmlı değişen bir defterdir. Bu ise zamânın hakîkatıdır. O hâlde hakîkat-ı zaman bir nev'i yazar bozar tahtası hükmüne geçer. Meselâ, bu bahâr ayrı bir yazar bozar tahtası, kış ise ayrı bir yazar bozar levhası gibidir.

Suâl: Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv ve İsbât nerededir?

Elcevâb: Âlem-i Şehâdetde değildir. Âlem-i Gayb'tadır. Levh-i Mahfûz, ezelden ebede kadar bütün âlem-i şehâdet ve âlem-i gaybı bir anda kaplıyor. Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ve orada her şeyi yazdığı bir nûrdur. Nûr olduğu için hılkat-i âlemin evvelinden

Seite 37

kıyâmete kadar ne hâdîse cereyân ederse bir anda hepsi içinde görünüyor. Eşyânın zâhirîsini içine aldığı gibi, iç yüzüne de nüfûz ediyor. Her şeyi zabt ve kayıt altına alır. Hiçbir şey onda kaybolmaz, hiçbir şey ondan gizli kalmaz, hiçbir şey onun hâricinde hareket etmez. Mevcûdât vücûda gelmeden orada mevcûd idi. Vücûddan gittikten sonra da orada kaydedilmektedir. Bütün âlem, Hakîkat-ı Muhammedîyyeden (asm) yaratıldığı gibi, Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv ve İsbât da o hakîkattan yaratılmıştır. Bu aklî bir mes'ele değildir, akılla tartılmaz.

Seite 38

kıyâmete kadar ne hâdîse cereyân ederse bir anda hepsi içinde görünüyor. Eşyânın zâhirîsini içine aldığı gibi, iç yüzüne de nüfûz ediyor. Her şeyi zabt ve kayıt altına alır. Hiçbir şey onda kaybolmaz, hiçbir şey ondan gizli kalmaz, hiçbir şey onun hâricinde hareket etmez. Mevcûdât vücûda gelmeden orada mevcûd idi. Vücûddan gittikten sonra da orada kaydedilmektedir. Bütün âlem, Hakîkat-ı Muhammedîyyeden (asm) yaratıldığı gibi, Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv ve İsbât da o hakîkattan yaratılmıştır. Bu aklî bir mes'ele değildir, akılla tartılmaz.

(Yâni zamân-ı hâlden ziyâde mâzî ve müstakbele nazar eder. Yâni, herşey'in vücûd-i zâhirîsinden) geometrik şekil ve sûretlerinden **(ziyâde aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i İlâhî'nin bir defteridir.)** İlmî program ve kânûnlar mecmûasıdır. Bütün âlemin kânûn ve programı içinde mevcûddur. Her şeyin zâhirî sûret ve geometrik şeklinden ziyâde, aslına, nesline, köklerine, tohumlarına bakar. İlim ve kader-i İlâhî'nin bir defteridir. Meselâ, geometride uzunluğu 20 cm, eni 10 cm, yüksekliği 10 cm. bir dikdörtgen prizma ta'rîfi, İmâm-ı Mübîn'e bir örnek; bu ölçülerde bir dikdörtgen prizmanın çizilmiş şekli de Kitâb-ı Mübîn için bir misâldir. Aynen bu misâl gibi; meselâ, bir incir ağacının aslı, faslı, nesli, cinsi ne olduğunu, o ağaca ne kadar zerrenin girip çıkacağı, ne kadar yaprak, çiçek, meyve vereceği, nasıl gelişeceği, ömrünün ne kadar olacağı ve hâkezâ o ağaçla alâkalı bütün kânûnlar yazı ve program sûretinde İmâm-ı Mübîn'de mevcûddur.

Kitâb-ı Mübîn ise; zamân-ı mâzî ve müstakbelden ziyâde zamân-ı hâzıra bakar, Âlem-i Gayb'dan ziyâde âlem-i şehâdete nazar eder, her şeyin an be an geometrik şeklinin mevcûd olduğu bir sahîfedir. Her şeyin aslından, neslinden ziyâde zâhirî sûret ve geometrik şekline bakar. Meselâ, incir ağacına girip çalışmak üzere gelen zerreler, oraya girdiği anda gözle görünecek bir şekil alır.

İşte o şekillerin ilmî programı yazı sûretinde İmâm-ı Mübîn'de, geometrik şekilleri ise Kitâb-ı Mübîn'de mevcûddur. Yâni Kitâb-ı Mübîn, İmâm-ı Mübîn'in ma'nevî kalıbıdır, şekillendirilmiş hâlidir. Mevcûdâtın âlem-i şehâdetinde her an görünen şekilleri, Kitâb-ı Mübîn'de mevcûddur. Öyle ise denilebilir ki; İmâm-ı Mübîn, ilim defteridir, Kitâb-ı Mübîn ise kudret defteridir. Çünkü Kitâb-ı Mübîn'deki mevcûd şekillere göre masnûât, âlem-i şehâdetinde tecessüm eder.

İmâm-ı Mübîn sâdece ilmî program ve kânûnları ihtivâ ettiğinden ona "ilim defteri", Kitâb-ı Mübîn ise ma'nevî kalıp ve geometrik şekilleri ihtivâ ettiğinden ona da "kudret defteri" denilmiştir.

(Yâni zamân-ı hâlden ziyâde mâzî ve müstakbele nazar eder. Yâni, herşey'in vücûd-i zâhirîsinden) geometrik şekil ve sûretlerinden **(ziyâde aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i İlâhî'nin bir defteridir.)** İlmî program ve kânûnlar mecmûasıdır. Bütün âlemin kânûn ve programı içinde mevcûddur. Her şeyin zâhirî sûret ve geometrik şeklinden ziyâde, aslına, nesline, köklerine, tohumlarına bakar. İlim ve kader-i İlâhî'nin bir defteridir. Meselâ, geometride uzunluğu 20 cm, eni 10 cm, yüksekliği 10 cm. bir dikdörtgen prizma ta'rîfi, İmâm-ı Mübîn'e bir örnek; bu ölçülerde bir dikdörtgen prizmanın çizilmiş şekli de Kitâb-ı Mübîn için bir misâldir. Aynen bu misâl gibi; meselâ, bir incir ağacının aslı, faslı, nesli, cinsi ne olduğunu, o ağaca ne kadar zerrenin girip çıkacağı, ne kadar yaprak, çiçek, meyve vereceği, nasıl gelişeceği, ömrünün ne kadar olacağı ve hâkezâ o ağaçla alâkalı bütün kânûnlar yazı ve program sûretinde İmâm-ı Mübîn'de mevcûddur.

Kitâb-ı Mübîn ise; zamân-ı mâzî ve müstakbelden ziyâde zamân-ı hâzıra bakar, Âlem-i Gayb'dan ziyâde âlem-i şehâdete nazar eder, her şeyin an be an geometrik şeklinin mevcûd olduğu bir sahîfedir. Her şeyin aslından, neslinden ziyâde zâhirî sûret ve geometrik şekline bakar. Meselâ, incir ağacına girip çalışmak üzere gelen zerrelere, oraya girdiği anda gözle görünecek bir şekil alır.

İşte o şekillerin ilmî programı yazı sûretinde İmâm-ı Mübîn'de, geometrik şekilleri ise Kitâb-ı Mübîn'de mevcûddur. Yâni Kitâb-ı Mübîn, İmâm-ı Mübîn'in ma'nevî kalıbıdır, şekillendirilmiş hâlidir. Mevcûdâtın âlem-i şehâdetinde her an görünen şekilleri, Kitâb-ı Mübîn'de mevcûddur. Öyle ise denilebilir ki; İmâm-ı Mübîn, ilim defteridir, Kitâb-ı Mübîn ise kudret defteridir. Çünkü Kitâb-ı Mübîn'deki mevcûd şekillere göre masnûât, âlem-i şehâdetinde tecessüm eder.

İmâm-ı Mübîn sâdece ilmî program ve kânûnları ihtivâ ettiğinden ona "ilim defteri", Kitâb-ı Mübîn ise ma'nevî kalıp ve geometrik şekilleri ihtivâ ettiğinden ona da "kudret defteri" denilmiştir.

Hem o incir ağacının meyvesinin çekirdeğinde de yine aynı ağacın İmâm-ı Mübîn'den akseden ilmî programı ve ona mahsûs kânûnları dercedilmiştir. Bunun delîli ise, o meyvenin çekirdeğinin neşv ü nemâ bulmasıyla yine ondan intizâmlı ve san'atlı bir incir ağacının vücûda gelmesidir.

O hâlde her bir çekirdek ilim ve kader defteri olan İmâm-ı Mübîn'in küçücük bir mücessemi hükmündedir denilebilir.

Demek eşyânın mebâdîleri, kökleri, asılları ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle İlm-i Muhît-i İlâhînin unvânı olan İmâm-ı Mübîn'e şehâdet ettikleri ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterdikleri gibi; eşyânın netîceleri, nesilleri, tohumları da ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle ilim defteri olan İmâm-ı Mübîn'e delâlet eder ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterirler.

Hem eşyânın gâyet mîzânlı şekilleri ve muayyen mikdârları muayyen bir kalıba ve geometrik bir şekle şehâdet etmektedir. İşte o ma'nevî kalıp ve o geometrik şekil ise, Kitâb-ı Mübîn'in akisleridir. Meselâ bir incir çekirdeğinin içinde o incir ağacının geometrik şekli ve muayyen mikdârı mevcûddur. Bunun delîli ise, incir ağacının ölçülü ve mîzânlı oluşudur. Muayyen bir mikdâr ve mahsûs bir şekil göstermesidir.

Hem o incir ağacının meyvesinin çekirdeğinde de yine aynı ağacın Kitâb-ı Mübîn'den akseden geometrik şekilleri ve muayyen mikdârları dercedilmiştir. Bunun delîli ise, o meyvenin çekirdeğinin neşvü nemâ bulmasıyla yine ondan ölçülü ve mîzânlı bir incir ağacının vücûda gelmesidir.

O hâlde her bir çekirdek kudret ve adâlet defteri olan Kitâb-ı Mübîn'in küçücük bir mücessemi hükmündedir denilebilir.

Demek eşyânın mebâdîleri, kökleri, asılları ihtivâ ettikleri geometrik şekil ve muayyen miktârlar cihetiyle Kudret-i İlâhiyyenin unvânı olan Kitâb-ı Mübîn'e şehâdet ettikleri ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterdikleri gibi; eşyânın netîceleri, nesilleri, tohumları da ihtivâ ettikleri geometrik şekil ve muayyen miktârlar cihetiyle kudret defteri olan Kitâb-ı Mübîn'e delâlet eder ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterirler.

Elhâsıl: Nasıl ki eşyânın mebâdîleri, çekirdekleri ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle İmâm-ı Mübîn'den haber veriyor

Hem o incir ağacının meyvesinin çekirdeğinde de yine aynı ağacın İmâm-ı Mübîn'den akseden ilmî programı ve ona mahsûs kânûnları dercedilmiştir. Bunun delîli ise, o meyvenin çekirdeğinin neşv ü nemâ bulmasıyla yine ondan intizâmlı ve san'atlı bir incir ağacının vücûda gelmesidir.

O hâlde her bir çekirdek ilim ve kader defteri olan İmâm-ı Mübîn'in küçücük bir mücessemi hükmündedir denilebilir.

Demek eşyânın mebâdîleri, kökleri, asılları ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle İlm-i Muhît-i İlâhînin unvânı olan İmâm-ı Mübîn'e şehâdet ettikleri ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterdikleri gibi; eşyânın netîceleri, nesilleri, tohumları da ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle ilim defteri olan İmâm-ı Mübîn'e delâlet eder ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterirler.

Hem eşyânın gâyet mîzânlı şekilleri ve muayyen mikdârları muayyen bir kalıba ve geometrik bir şekle şehâdet etmektedir. İşte o ma'nevî kalıp ve o geometrik şekil ise, Kitâb-ı Mübîn'in akisleridir. Meselâ bir incir çekirdeğinin içinde o incir ağacının geometrik şekli ve muayyen mikdârı mevcûddur. Bunun delîli ise, incir ağacının ölçülü ve mîzânlı oluşudur. Muayyen bir mikdâr ve mahsûs bir şekil göstermesidir.

Hem o incir ağacının meyvesinin çekirdeğinde de yine aynı ağacın Kitâb-ı Mübîn'den akseden geometrik şekilleri ve muayyen mikdârları dercedilmiştir. Bunun delîli ise, o meyvenin çekirdeğinin neşvü nemâ bulmasıyla yine ondan ölçülü ve mîzânlı bir incir ağacının vücûda gelmesidir.

O hâlde her bir çekirdek kudret ve adâlet defteri olan Kitâb-ı Mübîn'in küçücük bir mücessemi hükmündedir denilebilir.

Demek eşyânın mebâdîleri, kökleri, asılları ihtivâ ettikleri geometrik şekil ve muayyen miktârlar cihetiyle Kudret-i İlâhiyyenin unvânı olan Kitâb-ı Mübîn'e şehâdet ettikleri ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterdikleri gibi; eşyânın netîceleri, nesilleri, tohumları da ihtivâ ettikleri geometrik şekil ve muayyen miktârlar cihetiyle kudret defteri olan Kitâb-ı Mübîn'e delâlet eder ve onun bir nümûnesi olduklarını gösterirler.

Elhâsıl: Nasıl ki eşyânın mebâdîleri, çekirdekleri ihtivâ ettikleri ilmî program ve kânûnlar cihetiyle İmâm-ı Mübîn'den haber veriyor

giydireyor. Meselâ: Sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki; câmid, sağır, kör, şuûrsuz, birbirinin misli olan zerreler, onun neşv ü nemâsında hareket eder. Bâzı eğri büğrü hududlarda meyve ve fâidelerin yerini tanır görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra başka bir yerde, büyük bir gâyeyi ta'kîb eder gibi yolunu değiştirir. Demek kaderden gelen miktâr-ı ma'nevînin ve o miktârın emr-i ma'nevîsiyle zerreler hareket ederler. Mâdem maddî ve görünecek eşyâda bu derece kaderin tecelliyâtı var. Elbette eşyânın mürûr-i zamanla giydikleri sûretler ve ettikleri harekât ile hâsıl olan vaz'ıyyetler dahi, bir intizâm-ı kadere tâbî'dir.

Evet bir çekirdekte, hem bedihî olarak, irâde ve evâmîr-i tekvîniyyenin unvânı olan "Kitâb-ı Mübîn"den haber veren ve işâret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i îlâhî'nin bir unvânı olan "İmâm-ı Mübîn"den haber veren ve remzeden iki kader tecellîsi var: Bedihî kader ise, o çekirdeğin tazammûn ettiği ağacın, maddî keyfiyât ve vaz'ıyyetleri ve heyetleridir ki, sonra göz ile görünecek. Nazarî ise, o çekirdekte, ondan halkolunacak ağacın müddet-i hayâtındaki geçireceği tavırlar, vaz'ıyyetler, şekiller, hareketler, tesbîhâtlardır ki, târihçe-i hayât nâmıyla ta'bîr edilen vakit-bevakit değişen tavırlar, vaz'ıyyetler, şekiller, fiiller; o ağacın dalları, yaprakları gibi intizâmlı birer kaderî miktârı vardır. Mâdem en âdî ve basit eşyâda böyle kaderin tecellîsi var. Elbette umûm eşyânın vücûdundan evvel yazılı olduğunu ifâde eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, vücûdundan sonra herşeyin sergüzeşt-i hayâtı yazıldığına delîl ise; âlemde "Kitâb-ı Mübîn" ve "İmâm-ı Mübîn"den haber veren bütün meyveler ve "Levh-i Mahfûz"dan haber veren ve işâret eden insandaki bütün kuvve-i hâfızalar birer şâhiddir, birer emâredir. Evet herbir meyve, bütün ağacın mukadderât-ı hayâtı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor.

İnsanın sergüzeşt-i hayâtıyla berâber kısmen âlemin hâdisat-ı mâzîyesi, kuvve-i hâfızasında öyle bir sûrette yazılıyor ki; gûyâ hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sahîfe-i a'mâlinden küçük bir sened istinsâh ederek, insanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhâsebe vaktinde onunla hatırlatsın. Hem tâ mutmain olsun ki; bu fenâ ve zevâl herc ü

giydireyor. Meselâ: Sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki; câmid, sağır, kör, şuûrsuz, birbirinin misli olan zerreler, onun neşv ü nemâsında hareket eder. Bâzı eğri büğrü hududlarda meyve ve fâidelerin yerini tanır görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra başka bir yerde, büyük bir gâyeyi ta'kîb eder gibi yolunu değiştirir. Demek kaderden gelen miktâr-ı ma'nevînin ve o miktârın emr-i ma'nevîsiyle zerreler hareket ederler. Mâdem maddî ve görünecek eşyâda bu derece kaderin tecelliyâtı var. Elbette eşyânın mürûr-i zamanla giydikleri sûretler ve ettikleri harekât ile hâsıl olan vaz'ıyyetler dahi, bir intizâm-ı kadere tâbî'dir.

Evet bir çekirdekte, hem bedihî olarak, irâde ve evâmîr-i tekvîniyyenin unvânı olan "Kitâb-ı Mübîn"den haber veren ve işâret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i îlâhî'nin bir unvânı olan "İmâm-ı Mübîn"den haber veren ve remzeden iki kader tecellîsi var: Bedihî kader ise, o çekirdeğin tazammûn ettiği ağacın, maddî keyfiyât ve vaz'ıyyetleri ve heyetleridir ki, sonra göz ile görünecek. Nazarî ise, o çekirdekte, ondan halkolunacak ağacın müddet-i hayâtındaki geçireceği tavırlar, vaz'ıyyetler, şekiller, hareketler, tesbîhâtlardır ki, târihçe-i hayât nâmıyla ta'bîr edilen vakit-bevakit değişen tavırlar, vaz'ıyyetler, şekiller, fiiller; o ağacın dalları, yaprakları gibi intizâmlı birer kaderî miktârı vardır. Mâdem en âdî ve basit eşyâda böyle kaderin tecellîsi var. Elbette umûm eşyânın vücûdundan evvel yazılı olduğunu ifâde eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, vücûdundan sonra herşeyin sergüzeşt-i hayâtı yazıldığına delîl ise; âlemde "Kitâb-ı Mübîn" ve "İmâm-ı Mübîn"den haber veren bütün meyveler ve "Levh-i Mahfûz"dan haber veren ve işâret eden insandaki bütün kuvve-i hâfızalar birer şâhiddir, birer emâredir. Evet herbir meyve, bütün ağacın mukadderât-ı hayâtı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor.

İnsanın sergüzeşt-i hayâtıyla berâber kısmen âlemin hâdisat-ı mâzîyesi, kuvve-i hâfızasında öyle bir sûrette yazılıyor ki; gûyâ hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sahîfe-i a'mâlinden küçük bir sened istinsâh ederek, insanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhâsebe vaktinde onunla hatırlatsın. Hem tâ mutmain olsun ki; bu fenâ ve zevâl herc ü

HAŞİYE METNİ

Elhâsıl “İmâm-ı Mübîn”, mâzî ve müstakbelin ve Âlem-i Gayb’ın etrâfında dal-budak salan şecere-i hılkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. Şu ma’nâdaki “İmâm-ı Mübîn”, kader-i İlâhî’nin bir defteri, bir mecmûa-i desâtiridir. O desâtirin imlâsı ile ve hükmü ile zerrât, vücûd-i eşyâdaki hidemâtına ve harekâtına sevk edilir.

Ammâ “Kitâb-ı Mübîn” ise, Âlem-i Gayb’dan ziyâde, âlem-i şehâdete bakar. Yâni, mâzî ve müstakbelden ziyâde, zamân-ı hâzıra nazar eder; ve ilim ve emirden ziyâde, kudret ve irâde-i İlâhiyyenin bir unvânı, bir defteri, bir kitâbıdır.

HAŞİYE ŞERHİ

(Elhâsıl “İmâm-ı Mübîn”, mâzî ve müstakbelin) geçmiş ve geleceğin (ve Âlem-i Gayb’ın etrâfında dal budak salan şecere-i hılkatin) yaratılış ağacının (bir programı, bir fihristesi hükmündedir.) Bütün kâinâtın bir programı, bir fihristesidir.

(Şu ma’nâdaki “İmâm-ı Mübîn”, kader-i İlâhî’nin bir defteri, bir mecmûa-i desâtiridir.) kânûnlarının mecmûasıdır. Yâni İlâhî’nin bir defteridir. (O desâtirin) kânûnların (imlâsıyla) yazısıyla (ve hükmü) emri (ile zerrât, vücûd-i eşyâdaki hidemâtına) hizmet ve görevlerine (ve harekâtına sevk edilir.) Yâni İmâm-ı Mübîn’de o şeyin ilmî program ve kânûnları nasıl tesbît ve ta’yîn edilmişse, Alîm ve Âmîr-i Mutlak, zerrâtı vücûd-i eşyâdaki hizmetlerine ve hareketine öylece sevk eder. O zerre, İmâm-ı Mübîn’de o şeyin geçmiş aslının ve gelecek neslinin programı, belki bütün kâinâtın programı nasıl zabt ve kayıt altına alınmışsa, o programa riâyet ederek hareket eder. Çünkü o zerrenin hem içine girip çalışacağı eşyânın asıl ve nesliyle bir münâsebeti, hem de bütün kâinâtla bir irtibâtı vardır. Meselâ, incir ağacında çalışan bir zerre, âlemin ilk yaratılışından ta kıyâmete kadar bütün incir ağaçlarını, belki bütün mevcûdâtı nazara almazsa, o incir ağacının şeklini mutlakâ başka bir ağaçla karıştıracak ve ona benzetecek. Demek ya diyeceğiz ki: “O zerrenin muhît bir ilmi var, her şeyi nazara

HAŞİYE METNİ

Elhâsıl “İmâm-ı Mübîn”, mâzî ve müstakbelin ve Âlem-i Gayb’ın etrâfında dal-budak salan şecere-i hılkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. Şu ma’nâdaki “İmâm-ı Mübîn”, kader-i İlâhî’nin bir defteri, bir mecmûa-i desâtiridir. O desâtirin imlâsı ile ve hükmü ile zerrât, vücûd-i eşyâdaki hidemâtına ve harekâtına sevk edilir.

Ammâ “Kitâb-ı Mübîn” ise, Âlem-i Gayb’dan ziyâde, âlem-i şehâdete bakar. Yâni, mâzî ve müstakbelden ziyâde, zamân-ı hâzıra nazar eder; ve ilim ve emirden ziyâde, kudret ve irâde-i İlâhiyyenin bir unvânı, bir defteri, bir kitâbıdır.

HAŞİYE ŞERHİ

(Elhâsıl “İmâm-ı Mübîn”, mâzî ve müstakbelin) geçmiş ve geleceğin (ve Âlem-i Gayb’ın etrâfında dal budak salan şecere-i hılkatin) yaratılış ağacının (bir programı, bir fihristesi hükmündedir.) Bütün kâinâtın bir programı, bir fihristesidir.

(Şu ma’nâdaki “İmâm-ı Mübîn”, kader-i İlâhî’nin bir defteri, bir mecmûa-i desâtiridir.) kânûnlarının mecmûasıdır. Yâni İlâhî’nin bir defteridir. (O desâtirin) kânûnların (imlâsıyla) yazısıyla (ve hükmü) emri (ile zerrât, vücûd-i eşyâdaki hidemâtına) hizmet ve görevlerine (ve harekâtına sevk edilir.) Yâni İmâm-ı Mübîn’de o şeyin ilmî program ve kânûnları nasıl tesbît ve ta’yîn edilmişse, Alîm ve Âmîr-i Mutlak, zerrâtı vücûd-i eşyâdaki hizmetlerine ve hareketine öylece sevk eder. O zerre, İmâm-ı Mübîn’de o şeyin geçmiş aslının ve gelecek neslinin programı, belki bütün kâinâtın programı nasıl zabt ve kayıt altına alınmışsa, o programa riâyet ederek hareket eder. Çünkü o zerrenin hem içine girip çalışacağı eşyânın asıl ve nesliyle bir münâsebeti, hem de bütün kâinâtla bir irtibâtı vardır. Meselâ, incir ağacında çalışan bir zerre, âlemin ilk yaratılışından ta kıyâmete kadar bütün incir ağaçlarını, belki bütün mevcûdâtı nazara almazsa, o incir ağacının şeklini mutlakâ başka bir ağaçla karıştıracak ve ona benzetecek. Demek ya diyeceğiz ki: “O zerrenin muhît bir ilmi var, her şeyi nazara

alıyor ve o ağacın hem aslını, hem de nesilini karıştırmadan ve başkalarına benzetmeden muhâfaza ediyor.” Bu kadar ince ve hassas olan ve tamâmıyla ilmin mahsûlû olan bu fiil, elbette âciz, câmid ve câhil zerrenin işi olamaz. Ya da diyeceğiz ki: “O zerre, ilmi her şeyi ihâtâ eden bir Âlîm-i Mutlak’ın ilminin unvânı olan İmâm-ı Mübîn’in desâtir ve programı ile hangi mevcûdun vücûduna girip, hangi âzâsında çalışacaksa, o programa göre emir alır ve vazîfesine koşar.”

Demek her bir zerre emirber bir neferdir. Kumandan-ı A’zâm’ının emir ve izni dâiresinde işler. O hâlde kâinâtta şirkin yeri yoktur. Zîrâ zerrât adedince vücûd ve tevhîd-i İlâhî’nin delîlleri mevcûddur.

(Ammâ, Kitâb-ı Mübîn ise; Âlem-i Gayb’dan ziyâde Âlem-i Şehâdet’e bakar.) Kitâb-ı Mübîn, hem Âlem-i Gayb’a, hem de Âlem-i Şehâdet’e bakmakla berâber, Âlem-i Şehâdet’e daha ziyâde bakar. Asıl hedefi ve gâyesi Âlem-i Şehâdet’tir. **(Yâni, mâzî ve müstakbelden ziyâde, zamân-ı hâzıra nazar eder ve ilim ve emirden ziyâde, kudret ve irâde-i İlâhiyye’nin bir unvânı, bir defteri, bir kitâbıdır.)**

İmâm-ı Mübîn’de tesbît edilen eşyânın kânûn ve programı ile Âlem-i Şehâdet’te nizâm ve intizâm görünür. Kitâb-ı Mübîn’de ta’yîn edilen geometrik şekil ve muayyen miktârlar ile de Âlem-i Şehâdet’te mîzân ve adâlet vücûd bulur. Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve muayyen mikdârlar müstakil olmayıp, İmâm-ı Mübîn’deki kânûn ve ilmî programa göre teşkîl olunurlar. Daha sonra kudret-i İlâhiyye Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve ma’nevî kalıplara göre Âlem-i Şehâdet’te zerrât vâsıtasıyla eşyâya vücûd-i hârici giydirir.

Evet eşyânın zâhirinde görünen geometrik şekil ve sûretlerin intizâmâtı, Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve ma’nevî kalıplara, o geometrik şekil ve ma’nevî kalıplar da İmâm-ı Mübîn’deki ilmî

alıyor ve o ağacın hem aslını, hem de nesilini karıştırmadan ve başkalarına benzetmeden muhâfaza ediyor.” Bu kadar ince ve hassas olan ve tamâmıyla ilmin mahsûlü olan bu fiil, elbette âciz, câmid ve câhil zerrenin işi olamaz. Ya da diyeceğiz ki: “O zerre, ilmi her şeyi ihâtâ eden bir Âlîm-i Mutlak’ın ilminin unvânı olan İmâm-ı Mübîn’in desâtir ve programı ile hangi mevcûdun vücûduna girip, hangi âzâsında çalışacaksa, o programa göre emir alır ve vazîfesine koşar.”

Demek her bir zerre emirber bir neferdir. Kumandan-ı A’zâm’ının emir ve izni dâiresinde işler. O hâlde kâinâtta şirkin yeri yoktur. Zîrâ zerrât adedince vücûd ve tevhîd-i İlâhî’nin delîlleri mevcûddur.

(Ammâ, Kitâb-ı Mübîn ise; Âlem-i Gayb’dan ziyâde Âlem-i Şehâdet’e bakar.) Kitâb-ı Mübîn, hem Âlem-i Gayb’a, hem de Âlem-i Şehâdet’e bakmakla berâber, Âlem-i Şehâdet’e daha ziyâde bakar. Asıl hedefi ve gâyesi Âlem-i Şehâdet’tir. **(Yâni, mâzî ve müstakbelden ziyâde, zamân-ı hâzıra nazar eder ve ilim ve emirden ziyâde, kudret ve irâde-i İlâhiyye’nin bir unvânı, bir defteri, bir kitâbıdır.)**

İmâm-ı Mübîn’de tesbît edilen eşyânın kânûn ve programı ile Âlem-i Şehâdet’te nizâm ve intizâm görünür. Kitâb-ı Mübîn’de ta’yîn edilen geometrik şekil ve muayyen miktârlar ile de Âlem-i Şehâdet’te mîzân ve adâlet vücûd bulur. Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve muayyen mikdârlar müstakil olmayıp, İmâm-ı Mübîn’deki kânûn ve ilmî programa göre teşkîl olunurlar. Daha sonra kudret-i İlâhiyye Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve ma’nevî kalıplara göre Âlem-i Şehâdet’te zerrât vâsıtasıyla eşyâya vücûd-i hârici giydirir.

Evet eşyânın zâhirinde görünen geometrik şekil ve sûretlerin intizâmâtı, Kitâb-ı Mübîn’deki geometrik şekil ve ma’nevî kalıplara, o geometrik şekil ve ma’nevî kalıplar da İmâm-ı Mübîn’deki ilmî

Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi de Âdil'dir. Kâinâtta bütün ölçü ve mîzân, o Âdil isminin muktezâsıdır. Âlemdeki ölçü ve mîzânın delîli ise, bütün mevcûdâtın geometrik şekil ve muayyen miktârlarıdır. O geometrik şekil ve muayyen miktârlar ise, kudret ve adâlet-i İlâhiyye'nin unvânı olan Kitâb-ı Mübîn'deki kuvveler ve geometrik şekillerden gelmektedir. Meselâ; her şeye hassas mîzânlarla, mahsûs ölçülerle vücûd vermek, sûret giydirmek, yerli yerine koymak; Kitâb-ı Mübîn'de o şey için hassas mîzân, mahsûs ölçülerle ta'yîn edilen geometrik şekil ve kuvvelerden kaynaklanmaktadır.

Demek mîzân-ı âlem, Kitâb-ı Mübîn'deki belli geometrik şekil ve kuvvelerin tezâhürüdür.

Hulâsâ: Âlem-i Şehâdet'te her şeyde görünen nizâm ve intizâm, İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlardan; yine her şeyde görünen ölçü ve mîzân ise, Kitâb-ı Mübîn'deki muayyen miktâr ve geometrik şekillerden gelmektedir. İmâm-ı Mübîn hikmet ve ilim defteri ise, Kitâb-ı Mübîn adâlet ve kudret defteridir.

Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi de Âdil'dir. Kâinâtta bütün ölçü ve mîzân, o Âdil isminin muktezâsıdır. Âlemdeki ölçü ve mîzânın delîli ise, bütün mevcûdâtın geometrik şekil ve muayyen miktârlarıdır. O geometrik şekil ve muayyen miktârlar ise, kudret ve adâlet-i İlâhiyye'nin unvânı olan Kitâb-ı Mübîn'deki kuvveler ve geometrik şekillerden gelmektedir. Meselâ; her şeye hassas mîzânlarla, mahsûs ölçülerle vücûd vermek, sûret giydirmek, yerli yerine koymak; Kitâb-ı Mübîn'de o şey için hassas mîzân, mahsûs ölçülerle ta'yîn edilen geometrik şekil ve kuvvelerden kaynaklanmaktadır.

Demek mîzân-ı âlem, Kitâb-ı Mübîn'deki belli geometrik şekil ve kuvvelerin tezâhürüdür.

Hulâsâ: Âlem-i Şehâdet'te her şeyde görünen nizâm ve intizâm, İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlardan; yine her şeyde görünen ölçü ve mîzân ise, Kitâb-ı Mübîn'deki muayyen miktâr ve geometrik şekillerden gelmektedir. İmâm-ı Mübîn hikmet ve ilim defteri ise, Kitâb-ı Mübîn adâlet ve kudret defteridir.

HAŞİYE METNİ

İşte şu defterin vücûdu “İmâm-ı Mübîn” gibi kader ve cüz'-i ihtiyârî mesâilinde isbât edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfûz'unu ve hikmet ve irâde-i Rabbâniyyenin o basîrâne kitâbının eşyâdaki cilvesini, aksini, misâlini hissetmişler. Hâşâ, “Tabiat” nâmiyle tesmiye etmişler, körletmişler.

İşte “İmâm-ı Mübîn”in imlâsı ile, yâni kaderin hükmüyle ve düstûru ile kudret-i İlâhiyye, îcâd-ı eşyâda herbiri birer âyet olan silsile-i mevcûdâtı, “Levh-i Mahv-İsbât” denilen zamânın sahîfe-i misâliyyesinde yazıyor, îcâd ediyor, zerrâtı tahrîk ediyor. Demek harekât-ı zerrât; o kitâbetten, o istinsâhtan; mevcûdât Âlem-i Gayb'dan Âlem-i Şehâdet'e ve ilimden kudrete geçmelerinde bir ihtizâzdır, bir harekâttır.

HAŞİYE ŞERHİ

(İşte şu defterin vücûdu, “İmâm-ı Mübîn” gibi kader ve cüz'î ihtiyârî mesâilinde isbât edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfûz'unu), hikmet ve kaderin İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den meydana gelen Levh-i Mahfûz'unu(ve hikmet ve irâde-i Rabbâniyyenin o basîrâne kitâbının eşyâdaki cilvesini, aksini, misâlini) kânûnları ve kuvveleri (hissetmişler. Hâşâ! “Tabiat” nâmiyle tesmiye etmişler,) isimlendirmişler (körletmişler.)

Şerîat lisânında İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnların akisleriyle, Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelerin cilvelerine şerîat-ı fitriyye-i İlâhiyye denilmektedir. Ehl-i felsefe ise; bu kânûn ve kuvvâların mecmûuna, hatâ ederek tabiat nâmını vermişlerdir. Meselâ; bir çekirdek içerisinde hem kânûn şeklinde bir ilmî program, hem de kuvvâlar yâni onun teşkilâtıyla alâkalı geometrik şekiller mevcûddur. İşte o kânûnlar ve kuvvâlar, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in akisleri, Alîm ve Hakîm, Kadîr [SYF-52]

HAŞİYE METNİ

İşte şu defterin vücûdu “İmâm-ı Mübîn” gibi kader ve cüz'-i ihtiyârî mesâilinde isbât edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfûz'unu ve hikmet ve irâde-i Rabbâniyyenin o basîrâne kitâbının eşyâdaki cilvesini, aksini, misâlini hissetmişler. Hâşâ, “Tabiat” nâmiyle tesmiye etmişler, körletmişler.

İşte “İmâm-ı Mübîn”in imlâsı ile, yâni kaderin hükmüyle ve düstûru ile kudret-i İlâhiyye, îcâd-ı eşyâda herbiri birer âyet olan silsile-i mevcûdâtı, “Levh-i Mahv-İsbât” denilen zamânın sahîfe-i misâliyyesinde yazıyor, îcâd ediyor, zerrâtı tahrîk ediyor. Demek harekât-ı zerrât; o kitâbetten, o istinsâhtan; mevcûdât Âlem-i Gayb'dan Âlem-i Şehâdet'e ve ilimden kudrete geçmelerinde bir ihtizâzdır, bir harekâttır.

HAŞİYE ŞERHİ

(İşte şu defterin vücûdu, “İmâm-ı Mübîn” gibi kader ve cüz'î ihtiyârî mesâilinde isbât edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfûz'unu), hikmet ve kaderin İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den meydana gelen Levh-i Mahfûz'unu(ve hikmet ve irâde-i Rabbâniyyenin o basîrâne kitâbının eşyâdaki cilvesini, aksini, misâlini) kânûnları ve kuvveleri (hissetmişler. Hâşâ! “Tabiat” nâmiyle tesmiye etmişler,) isimlendirmişler (körletmişler.)

Şerîat lisânında İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnların akisleriyle, Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelerin cilvelerine şerîat-ı fitriyye-i İlâhiyye denilmektedir. Ehl-i felsefe ise; bu kânûn ve kuvvâların mecmûuna, hatâ ederek tabiat nâmını vermişlerdir. Meselâ; bir çekirdek içerisinde hem kânûn şeklinde bir ilmî program, hem de kuvvâlar yâni onun teşkilâtıyla alâkalı geometrik şekiller mevcûddur. İşte o kânûnlar ve kuvvâlar, İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in akisleri, Alîm ve Hakîm, Kadîr [SYF-52]

HAŞİYE METNİ

Ammâ “Levh-i Mahv-İsbât” ise, sâbit ve dâim olan Levh-i Mahfûz-u A’zam’ın dâire-i mümkinâtta, yâni mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâda mütebeddil bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-ı zaman odur. Evet herşeyin bir hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinâtta cereyân eden bir nehr-i azîmin hakikatı dahi “Levh-i Mahv-İsbât”taki kitâbet-i kudretin sahîfesi ve mürekkebi hükmündedir. لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

HAŞİYE ŞERHİ

(Ammâ “Levh-i Mahv-İsbât” ise, sâbit ve dâim olan Levh-i Mahfûz-u A’zam’ın dâire-i mümkinâtta, yâni mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâda mütebeddil) değişen (bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-ı zaman odur. Evet herşeyin bir hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinâtta cereyân eden bir nehr-i azîmin hakikatı dahi “Levh-i Mahv-İsbât”taki kitâbet-i kudretin sahîfesi ve mürekkebi hükmündedir.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ “Gaybı ancak, Allah bilir.”)

Evet bir mevhûm-i i’tibârî olan zaman şeridi üzerine İmâm-ı Mübîn’deki kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn’deki kuvvâların aksetmesiyle bir harekât, bir tebeddülât ve tegayyürât başlar. Bu, zerrenin hareketine sebep olur. Böylece zerre de harekete geçer. Hareket netîcesinde hem zerrede hem de mevcûdâtta terkîb ve tahlîl görünür. İşte o kânûnlar ve kuvvâlar bir defter, o tebeddülât ve tegayyürâtın görüntüsü ise, yazar bozar bir levha diye tesmiye olunur. Kânûn ve kuvvâların hareketinin görüntüsü hükmünde olan şerit ve levhaya “hakikat-ı zaman, Levh-i Mahv ve İsbât, Âlem-i Misâl” denildiği gibi, zerrenin dış hareketinin levnine de “zamânın zâhîrîsi” denilmektedir. Zîrâ zerrenin harekâtı onunla görünmektedir.

Müellif (ra) Mi’râc Risâlesi’nde zamânı şöyle ta’rîf etmiştir:

“İşte zaman, çünkü harekâtın bir rengi, bir levni, yâhut bir şeridi

HAŞİYE METNİ

Ammâ “Levh-i Mahv-İsbât” ise, sâbit ve dâim olan Levh-i Mahfûz-u A’zam’ın dâire-i mümkinâtta, yâni mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâda mütebeddil bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-ı zaman odur. Evet herşeyin bir hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinâtta cereyân eden bir nehr-i azîmin hakikatı dahi “Levh-i Mahv-İsbât”taki kitâbet-i kudretin sahîfesi ve mürekkebi hükmündedir. لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

HAŞİYE ŞERHİ

(Ammâ “Levh-i Mahv-İsbât” ise, sâbit ve dâim olan Levh-i Mahfûz-u A’zam’ın dâire-i mümkinâtta, yâni mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâda mütebeddil) değişen (bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-ı zaman odur. Evet herşeyin bir hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinâtta cereyân eden bir nehr-i azîmin hakikatı dahi “Levh-i Mahv-İsbât”taki kitâbet-i kudretin sahîfesi ve mürekkebi hükmündedir.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ “Gaybı ancak, Allah bilir.”)

Evet bir mevhûm-i i’tibârî olan zaman şeridi üzerine İmâm-ı Mübîn’deki kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn’deki kuvvâların aksetmesiyle bir harekât, bir tebeddülât ve tegayyürât başlar. Bu, zerrenin hareketine sebep olur. Böylece zerre de harekete geçer. Hareket netîcesinde hem zerrede hem de mevcûdâtta terkîb ve tahlîl görünür. İşte o kânûnlar ve kuvvâlar bir defter, o tebeddülât ve tegayyürâtın görüntüsü ise, yazar bozar bir levha diye tesmiye olunur. Kânûn ve kuvvâların hareketinin görüntüsü hükmünde olan şerit ve levhaya “hakikat-ı zaman, Levh-i Mahv ve İsbât, Âlem-i Misâl” denildiği gibi, zerrenin dış hareketinin levnine de “zamânın zâhîrîsi” denilmektedir. Zîrâ zerrenin harekâtı onunla görünmektedir.

Müellif (ra) Mi’râc Risâlesi’nde zamânı şöyle ta’rîf etmiştir:

“İşte zaman, çünkü harekâtın bir rengi, bir levni, yâhut bir şeridi

hükümünde olduğundan, herekâtta cârî olan bir hüküm, zamanda dahi cârîdir.”¹

Demek iki çeşit zaman vardır:

Biri: İmâm-ı Mübîn'den gelen kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn'den gelen kuvvâların aksiyle meydana gelen harekâtın ve o harekâtın sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürâtın görüntüsü hükümünde olan şerit ve tahtadır ki, buna “zamânın hakîkatı ve içyüzü” denir.

Diğeri: O kânûn ve kuvvelerin hareketiyle harekete geçen ve mevt ve hayâta sebep olan zerrelerin dış hareketinin levnidir ki, buna da “zaman ve zamânın dış yüzü” denir.

Zamânın hakîkatı, o kânûn ve kuvvâların hareketinden kaynaklanmasına rağmen, biz bunu ancak zerrâtın maddî harekâtından ibâret olan zamânın dış yüzünde hissedebiliyoruz. Zîrâ zamânın bu dış görünüşü harekâtın rengi hükümündedir.

Levh-i Mahv-İsbât, kitâbet-i kudretin sahîfesi olmakla berâber, “mürekkebe” ta'bîrinin kullanılmasının hikmeti, mevcûdât onunla görüldüğü içindir.

İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in mecmûundan ibâret olan Levh-i Mahfûz'da, istisnâlar hâric, tebeddülât ve tegayyürât olmamaktadır. Sâbit ve dâimdir. Zâten bu değişmezliği sebebiyle ona Levh-i Mahfûz ismi verilmiştir. Buna karşılık mevhum-i i'tibârî ta'bîr olunan zaman tahtası üzerinde cereyân eden ve İmâm-ı Mübîn ile Kitâb-ı Mübîn'in akisleri hükümünde olan kânûn ve kuvvâların harekâtı ve o harekâtın sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürât ise; hem zamânın hakîkatı denilen Levh-i Mahv ve İsbât'ta, hem de harekâtın levni hükümünde olan zamânın dış yüzünde her an ve zaman değişmektedir.

Dâire-i mümkinâta mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâ hakkında İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in akisleri olan kânûn ve kuvvâlar bir defter, onlardaki tebeddülât ve

---

[1] ¹ *Sözler, 31.Söz, s.571.*

hükümünde olduğundan, herekâtta cârî olan bir hüküm, zamanda dahi cârîdir.”¹

Demek iki çeşit zaman vardır:

Biri: İmâm-ı Mübîn'den gelen kânûnların ve Kitâb-ı Mübîn'den gelen kuvvâların aksiyle meydana gelen harekâtın ve o harekâtın sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürâtın görüntüsü hükümünde olan şerit ve tahtadır ki, buna “zamânın hakîkatı ve içyüzü” denir.

Diğeri: O kânûn ve kuvvelerin hareketiyle harekete geçen ve mevt ve hayâta sebep olan zerrelerin dış hareketinin levnidir ki, buna da “zaman ve zamânın dış yüzü” denir.

Zamânın hakîkatı, o kânûn ve kuvvâların hareketinden kaynaklanmasına rağmen, biz bunu ancak zerrâtın maddî harekâtından ibâret olan zamânın dış yüzünde hissedebiliyoruz. Zîrâ zamânın bu dış görünüşü harekâtın rengi hükümündedir.

Levh-i Mahv-İsbât, kitâbet-i kudretin sahîfesi olmakla berâber, “mürekkebe” ta'bîrinin kullanılmasının hikmeti, mevcûdât onunla görüldüğü içindir.

İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in mecmûundan ibâret olan Levh-i Mahfûz'da, istisnâlar hâric, tebeddülât ve tegayyürât olmamaktadır. Sâbit ve dâimdir. Zâten bu değişmezliği sebebiyle ona Levh-i Mahfûz ismi verilmiştir. Buna karşılık mevhum-i itibârî ta'bîr olunan zaman tahtası üzerinde cereyân eden ve İmâm-ı Mübîn ile Kitâb-ı Mübîn'in akisleri hükümünde olan kânûn ve kuvvâların harekâtı ve o harekâtın sebep olduğu tebeddülât ve tegayyürât ise; hem zamânın hakîkatı denilen Levh-i Mahv ve İsbât'ta, hem de harekâtın levni hükümünde olan zamânın dış yüzünde her an ve zaman değişmektedir.

Dâire-i mümkinâta mevt ve hayâta, vücûd ve fenâyâ dâimâ mazhâr olan eşyâ hakkında İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'in akisleri olan kânûn ve kuvvâlar bir defter, onlardaki tebeddülât ve

---

[1] ¹ *Sözler, 31.Söz, s.571.*

nâzır ve münâdi ve teşrîfâtçı olur. Bütün insanları da'vet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri ta'rîf ediyor. Halkı o saray sâhibine, Sâni'ne îmân etmek üzere câzibedâr, hayret-efzâ da'vet ediyor.”¹

“Kâinâtta hayât, kat'î bir sûrette Hayy-ı Ezelî'nin vücûb-i vücûduna kat'î şehâdet ettiği gibi, o hayât-ı Ezelîyyenin şuââtı, celevâtı, münâsebâtı olan “İrsâl-i Rûsul ve İnzâl-i Kütüb” rûkûnlerine bakar remzen isbât eder ve bilhassa Risâlet-i Muhammedîyye(sav) ve Vahy-i Kur'ânî, hayâtın rûhu ve akıllı hükmünde olduğundan, bu hayâtın vücûdu gibi hakkâniyyetleri kat'îdir denilebilir.

“Evet, nasıl ki hayât; bu kâinâttan süzülmüş bir hulâsâdır ve şuûr ve his dahi, hayâtın süzülmüş, hayâtın bir hulâsâsıdır ve akıl dahi, şuûrdan ve hisden süzülmüş, şuûrun bir hulâsâsıdır ve rûh dahi, hayâtın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sâbit ve müstakil zâtıdır. Öyle de, maddî ve ma'nevî, Hayât-ı Muhammedîyye (asm) dahi; hayâtın ve rûh-i kâinâttan süzülmüş hulâsâtü'l-hulâsâdır ve Risâlet-i Muhammedîyye (asm) dahi; kâinâtın his ve şuûr ve aklından süzülmüş en sâfi hulâsâsıdır. Belki maddî ve ma'nevî hayât-ı Muhammedîyye (asm), --âsârının şehâdetiyle-- hayât-ı kâinâtın hayâtıdır ve Risâlet-i Muhammedîyye (asm) şuûr-i kâinâtın şuûrudur ve nûrudur; ve Vahy-i Kur'ân dahi, --hayâtâr hakâikının şehâdetiyle-- hayât-ı kâinâtın rûhudur ve şuûr-i kâinâtın aklıdır. Evet, evet, evet!..

“Eğer, kâinâttan Risâlet-i Muhammedîyyenin (asm) nûru çıksa, gitse, kâinât vefât edecek. Eğer Kur'ân gitse, kâinât divâne olacak ve Küre-i Arz, kafasını, aklını kaybedecek. Belki, şuûrsuz kalmış olan başın, bir seyyâreye çarpacak, bir Kıyâmeti koparacak...”²

İlim ve kudret-i İlâhîyenin tecelliyât-ı a'zamına mazhâr olan ve “Levh-i Mahfûz” ta'bîr edilen İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'de ezelden ebede kadar bütün mevcûdâtın kânûn ve kuvvâları,

---

[1] *Mesnevî-i Nûriye, Habbe, s.116.*

[2] *Lem'alar, 30.Lem'a, s.336.*

nâzır ve münâdi ve teşrîfâtçı olur. Bütün insanları da'vet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri ta'rîf ediyor. Halkı o saray sâhibine, Sâni'ne îmân etmek üzere câzibedâr, hayret-efzâ da'vet ediyor.”¹

“Kâinâtta hayât, kat'î bir sûrette Hayy-ı Ezelî'nin vücûb-i vücûduna kat'î şehâdet ettiği gibi, o hayât-ı Ezelîyyenin şuââtı, celevâtı, münâsebâtı olan “İrsâl-i Rûsul ve İnzâl-i Kütüb” rûkûnlerine bakar remzen isbât eder ve bilhassa Risâlet-i Muhammedîyye(sav) ve Vahy-i Kur'ânî, hayâtın rûhu ve akıllı hükmünde olduğundan, bu hayâtın vücûdu gibi hakkâniyyetleri kat'idir denilebilir.

“Evet, nasıl ki hayât; bu kâinâttan süzülmüş bir hulâsâdır ve şuûr ve his dahi, hayâtın süzülmüş, hayâtın bir hulâsâsıdır ve akıl dahi, şuûrdan ve hisden süzülmüş, şuûrun bir hulâsâsıdır ve rûh dahi, hayâtın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sâbit ve müstakil zâtıdır. Öyle de, maddî ve ma'nevî, Hayât-ı Muhammedîyye (asm) dahi; hayâtın ve rûh-i kâinâttan süzülmüş hulâsâtü'l-hulâsâdır ve Risâlet-i Muhammedîyye (asm) dahi; kâinâtın his ve şuûr ve aklından süzülmüş en sâfi hulâsâsıdır. Belki maddî ve ma'nevî hayât-ı Muhammedîyye (asm), --âsârının şehâdetiyle-- hayât-ı kâinâtın hayâtıdır ve Risâlet-i Muhammedîyye (asm) şuûr-i kâinâtın şuûrudur ve nûrudur; ve Vahy-i Kur'ân dahi, --hayâtâr hakâikının şehâdetiyle-- hayât-ı kâinâtın rûhudur ve şuûr-i kâinâtın aklıdır. Evet, evet, evet!..

“Eğer, kâinâttan Risâlet-i Muhammedîyyenin (asm) nûru çıksa, gitse, kâinât vefât edecek. Eğer Kur'ân gitse, kâinât divâne olacak ve Küre-i Arz, kafasını, aklını kaybedecek. Belki, şuûrsuz kalmış olan başın, bir seyyâreye çarpacak, bir Kıyâmeti koparacak...”²

İlim ve kudret-i İlâhîyenin tecelliyât-ı a'zamına mazhâr olan ve “Levh-i Mahfûz” ta'bîr edilen İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'de ezelden ebede kadar bütün mevcûdâtın kânûn ve kuvvâları,

---

[1] *Mesnevî-i Nûriye, Habbe, s.116.*

[2] *Lem'alar, 30.Lem'a, s.336.*

Kudret-i İlâhiyye o ilmî program ve kânûnlara göre, o geometrik şekil ve kuvvelere göre o insanın zerrât-ı vücûdunu âlemden toplayıp ona vücûd libâsını giydirmektedir. Aynen bu misâl gibi, kalem-i kudret, kâinâtta ki âyât-ı tekvîniyyeyi İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekle göre zerrât mürekkebiyle yazıyor.

Müellif (ra)'ın, Levh-i Mahfûz'un vücûd ve mâhiyeti hakkındaki bâzı beyânatını aynen naklediyoruz:

*"Levh-i Mahfûz'un tahakkûk-ı vücûdu Yirmi Altıncı Söz'de şöyle isbât edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücûdunu ihsâs eder ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin bulunduğunu iş'âr eder ve küçük kesretli tereşsuhâtlar, büyük bir su menbaını işmâm eder. Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde; hem birer küçük Levh-i Mahfûz ma'nâsında; hem büyük Levh-i Mahfûz'u yazan kalem den tereşsuh eden küçük küçük noktalar sûretinde olan benî-beşerin kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir hâfıza-i kübrâyı, bir defter-i ekberi, bir Levh-i Mahfûz-ı a'zamı ihsâs eder, iş'âr eder ve isbât eder. Belki keskin akıllara gösterir."*¹

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

gibi âyetlerin ifâde ettikleri ki: 'Bütün eşyâ,

[1] Sözlür, 10.Söz, 7.Suret, s.53.

Kudret-i İlâhiyye o ilmî program ve kânûnlara göre, o geometrik şekil ve kuvvelere göre o insanın zerrât-ı vücûdunu âlemden toplayıp ona vücûd libâsını giydirmektedir. Aynen bu misâl gibi, kalem-i kudret, kâinâtta ki âyât-ı tekvîniyyeyi İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekle göre zerrât mürekkebiyle yazıyor.

Müellif (ra)'ın, Levh-i Mahfûz'un vücûd ve mâhiyeti hakkındaki bâzı beyânatını aynen naklediyoruz:

*"Levh-i Mahfûz'un tahakkûk-ı vücûdu Yirmi Altıncı Söz'de şöyle isbât edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücûdunu ihsâs eder ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin bulunduğunu iş'âr eder ve küçük kesretli tereşsuhâtlar, büyük bir su menbaini işmâm eder. Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde; hem birer küçük Levh-i Mahfûz ma'nâsında; hem büyük Levh-i Mahfûz'u yazan kalem den tereşsuh eden küçük küçük noktalar sûretinde olan benî-beşerin kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir hâfıza-i kübrâyı, bir defter-i ekberi, bir Levh-i Mahfûz-ı a'zamı ihsâs eder, iş'âr eder ve isbât eder. Belki keskin akıllara gösterir."*¹

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

gibi âyetlerin ifâde ettikleri ki: 'Bütün eşyâ,

---

[1] Sözler, 10.Söz, 7.Suret, s.53.

İkincisi: İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den ibâret olan Levh-i Mahfûz'dur ki, bunda nâdiren değişmeler olur.

Üçüncüsü: Levh-i Mahfûz'un aksi ve mukadderâtın yazar bozar tahtası hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbât'tır ki burada değişmeler çok olur.

Meselâ: Hadîste "Sadaka ömrü uzatır"¹, "Sıla-i rahm ömrü uzatır"² deniliyor. Halbuki Allah'ın ilmindeki o adamın ömrüyle alâkalı kader, değişmez. Allah'ın ilminde o adamın ömrüyle alâkalı bâzı şartlar vardır ki, Cenâb-ı Hak o şartları meleklerine bildirmemiş, dolayısıyla Levh-i Mahfûz'da kaydedip yazdırmamış, Levh-i Mahv ve İsbât'a da aksettirmemiş. Meselâ, İlm-i İlâhî'de bir adamın ömrü sadâka vermek şartıyla seksen yıl olarak ta'yîn edilmiştir. Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv-İsbât'ta ise o şart zikredilmeksizin ömrü yetmiş yıl olarak kaydedilmiştir. Keşfi Levh-i Mahfûz'a çıkan bir velî, o adamın yetmiş yaşında vefât edeceğini müşâhede eder. Günü geldiğinde keşfiyâtı zuhûr etmez. Çünkü ilm-i İlâhîdeki o adamın şarta bağlı ömrünü keşfedememiştir.

Bâzen de Levh-i Mahfûz'da tesbît edilen bir şart, Levh-i Mahv ve İsbât'ta yazılmadığı için, evliyânın keşfi bâzen yanlış çıkabiliyor. Meselâ; bir velî, Levh-i Mahv ve İsbât'ta bir adamın yarın öleceğini keşf ediyor. Sabah olunca keşfiyâtın tersi çıkıyor, adam ölmüyor. Halbuki Levh-i Mahfûz'da o adamın hayâtta kalması sadaka vermek şartına, ölümü de sadaka vermemek şartına bağlı imiş. O şart yerine gelmeyince yâni o adam sadaka verince adamın ölümü de vukû bulmuyor. Velînin keşfettiği, Levh-i Mahv-İsbât'taki yazıdır. Keşfiyâtı, Levh-i Mahfûza çıkmadığı ve oradaki şartı görmediği için doğru çıkmıyor. Gördüğü doğrudur. Fakat hükmü yanlıştır. Çünkü keşfiyâtında eksik bilgi var.

---

[1] Camiüs-sağir, Hadîs no:4996, s.308.

[2] Camiüs-sağir, Hadîs no:5002, s.309.

İkincisi: İmâm-ı Mübîn ve Kitâb-ı Mübîn'den ibâret olan Levh-i Mahfûz'dur ki, bunda nâdiren değişmeler olur.

Üçüncüsü: Levh-i Mahfûz'un aksi ve mukadderâtın yazar bozar tahtası hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbât'tır ki burada değişmeler çok olur.

Meselâ: Hadîste "Sadaka ömrü uzatır"¹, "Sıla-i rahm ömrü uzatır"² deniliyor. Halbuki Allah'ın ilmindeki o adamın ömrüyle alâkalı kader, değişmez. Allah'ın ilminde o adamın ömrüyle alâkalı bâzı şartlar vardır ki, Cenâb-ı Hak o şartları meleklerine bildirmemiş, dolayısıyla Levh-i Mahfûz'da kaydedip yazdırmamış, Levh-i Mahv ve İsbât'a da aksettirmemiş. Meselâ, İlm-i İlâhî'de bir adamın ömrü sadâka vermek şartıyla seksen yıl olarak ta'yîn edilmiştir. Levh-i Mahfûz ve Levh-i Mahv-İsbât'ta ise o şart zikredilmeksizin ömrü yetmiş yıl olarak kaydedilmiştir. Keşfi Levh-i Mahfûz'a çıkan bir velî, o adamın yetmiş yaşında vefât edeceğini müşâhede eder. Günü geldiğinde keşfiyâtı zuhûr etmez. Çünkü ilm-i İlâhîdeki o adamın şarta bağlı ömrünü keşfedememiştir.

Bâzen de Levh-i Mahfûz'da tesbît edilen bir şart, Levh-i Mahv ve İsbât'ta yazılmadığı için, evliyânın keşfi bâzen yanlış çıkabiliyor. Meselâ; bir velî, Levh-i Mahv ve İsbât'ta bir adamın yarın öleceğini keşf ediyor. Sabah olunca keşfiyâtın tersi çıkıyor, adam ölmüyor. Halbuki Levh-i Mahfûz'da o adamın hayâtta kalması sadaka vermek şartına, ölümü de sadaka vermemek şartına bağlı imiş. O şart yerine gelmeyince yâni o adam sadaka verince adamın ölümü de vukû bulmuyor. Velînin keşfettiği, Levh-i Mahv-İsbât'taki yazıdır. Keşfiyâtı, Levh-i Mahfûza çıkmadığı ve oradaki şartı görmediği için doğru çıkmıyor. Gördüğü doğrudur. Fakat hükmü yanlıştır. Çünkü keşfiyâtında eksik bilgi var.

---

[1] Camiüs-sağir, Hadîs no:4996, s.308.

[2] Camiüs-sağir, Hadîs no:5002, s.309.

bütün iyilikler Allah'tan sudûr eder. Bu atâ, kazâyı İlâhî'yi, o da kaderdeki hükmü bozar. Çünkü o adamın kazâ geçirmesi kader-i İlâhî'deki şarta bağlı idi. O şart ise, o adamın anne ve babasının duâsını almak idi. Şart yerine geldiği için kazâ olmadı, dolayısıyla kader de hükmünü icrâ etmedi. Demek atâ-i İlâhî, kazâ-i İlâhî'yi bozar, kazâ da kader-i İlâhî'nin hükmünü ibtâl eder.

Hulâsâ: Atâ kazâyı, kazâ da kaderin hükmünü delmiş olur. Yâni hükmünü ibtâl eder. Çünkü, atâ ile kazâ doğrudan doğruya İlm-i Muhît-i İlâhî'ye bağlıdır, Yâni Levh-i Mahfûz'daki yazıya göre icrâat olmuyor. Belki asıl kader olan İlm-i İlâhiyye göre icrâat oluyor. Asıl kader olan İlm-i İlâhî, atâ ve kazâyı içine almıştır. Meselâ, o adamın sadaka verip vermeyeceğini, ebeveyninin duâlarını alıp almayacağını, kazânın vukûa gelip gelmeyeceğini İlm-i Ezelî biliyordu. Netîce i'tibârıyla Cenâb-ı Hakk'ın ilmi aslâ değişmez. Levh-i Mahfûz nâdiren, Levh-i Mahv-İsbât ise çok def'a değişebilir.

Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Kardeşlerimizden Çaprazzâde Abdullah Efendi gibi bâzı adamlar, ehl-i keşiften rivâyeten bu geçen Ramazan'da Ehl-i Sünnet ve Cemâat için bir ferec, bir fütuhât olacağını haber verdikleri hâlde zuhûr etmedi. 'Böyle ehl-i velâyet ve keşif, neden hilâf-ı vâki' haber veriyorlar?' benden sordular. Ben de birden sünûhât kabîlinden olarak verdiğim cevâbın muhtasarı şudur:

"Hadîs-i Şerîfte vârid olmuştur ki: 'Bâzen belâ nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir! Şu Hadîsin sırrı gösteriyor ki: Mukadderât, bâzı şerâitle vukûa gelirken geri kalır. Demek ehl-i keşfin muttalî olduğu mukadderât mutlak olmadığını, belki bâzı şerâitle mukayyed bulunduğunu ve o şerâitin vukû bulmamasıyla o hâdîse de vukûa gelmiyor. Fakat o hâdîse, ecel-i muallâk gibi levh-i Ezelînin bir nev'i defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbât'a mukadder olarak yazılmıştır. Gâyet nâdir olarak levh-i Ezelî'ye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor. İşte bu sırra binâen, geçen Ramazan-ı Şerîfte ve Kurban Bayramında ve daha başka vakitlerde istihrâca binâen veyâ keşfiyât nev'inden verilen

bütün iyilikler Allah'tan sudûr eder. Bu atâ, kazâyı İlâhî'yi, o da kaderdeki hükmü bozar. Çünkü o adamın kazâ geçirmesi kader-i İlâhî'deki şarta bağlı idi. O şart ise, o adamın anne ve babasının duâsını almak idi. Şart yerine geldiği için kazâ olmadı, dolayısıyla kader de hükmünü icrâ etmedi. Demek atâ-i İlâhî, kazâ-i İlâhî'yi bozar, kazâ da kader-i İlâhî'nin hükmünü ibtâl eder.

Hulâsâ: Atâ kazâyı, kazâ da kaderin hükmünü delmiş olur. Yâni hükmünü ibtâl eder. Çünkü, atâ ile kazâ doğrudan doğruya İlm-i Muhît-i İlâhî'ye bağlıdır, Yâni Levh-i Mahfûz'daki yazıya göre icrâat olmuyor. Belki asıl kader olan İlm-i İlâhiyye göre icrâat oluyor. Asıl kader olan İlm-i İlâhî, atâ ve kazâyı içine almıştır. Meselâ, o adamın sadaka verip vermeyeceğini, ebeveyninin duâlarını alıp almayacağını, kazânın vukûa gelip gelmeyeceğini İlm-i Ezelî biliyordu. Netîce i'tibârıyla Cenâb-ı Hakk'ın ilmi aslâ değişmez. Levh-i Mahfûz nâdiren, Levh-i Mahv-İsbât ise çok def'a değişebilir.

Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Kardeşlerimizden Çaprazzâde Abdullah Efendi gibi bâzı adamlar, ehl-i keşiften rivâyeten bu geçen Ramazan'da Ehl-i Sünnet ve Cemâat için bir ferec, bir fütuhât olacağını haber verdikleri hâlde zuhûr etmedi. 'Böyle ehl-i velâyet ve keşif, neden hilâf-ı vâki' haber veriyorlar?' benden sordular. Ben de birden sünûhât kabîlinden olarak verdiğim cevâbın muhtasarı şudur:

"Hadîs-i Şerîfte vârid olmuştur ki: 'Bâzen belâ nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir! Şu Hadîsin sırrı gösteriyor ki: Mukadderât, bâzı şerâitle vukûa gelirken geri kalır. Demek ehl-i keşfin muttalî olduğu mukadderât mutlak olmadığını, belki bâzı şerâitle mukayyed bulunduğunu ve o şerâitin vukû bulmamasıyla o hâdîse de vukûa gelmiyor. Fakat o hâdîse, ecel-i muallâk gibi levh-i Ezelînin bir nev'i defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbât'a mukadder olarak yazılmıştır. Gâyet nâdir olarak levh-i Ezelî'ye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor. İşte bu sırra binâen, geçen Ramazan-ı Şerîfte ve Kurban Bayramında ve daha başka vakitlerde istihrâca binâen veyâ keşfiyât nev'inden verilen

METİN

BİRİNCİ NOKTA: İki mebhasır.

Birinci Mebhas: Her zerrede -hem harekâtında, hem sükûnetinde- iki güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Çünkü: Onuncu Söz'ün Birinci İşâretinde icmâlen ve Yirmi İkinci Söz'de tafsîlen isbât edildiği gibi; herbir zerre, eğer me'mûr-i ilâhî olmazsa ve O'nun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse ve İlim ve Kudretiyle tahavvül etmezse; o vakit herbir zerrenin nihâyetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, herşeyi görür bir gözü, herşeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir. Çünkü: Anâsırın herbir zerresi, herbir cism-i zîhayâtta muntazaman işler veya işleyebilir. Eşyânın intizâmâtı ve kavânîn-i teşekkülâtı birbirine muhâliftir.

ŞERH

(BİRİNCİ NOKTA: İki mebhasır.

Birinci Mebhas: Her zerrede; hem harekâtında) havanın zerreleri gibi (hem sükûnetinde) hareketsizliğinde, toprağın zerreleri gibi (iki güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Çünkü: Onuncu Söz'ün Birinci İşâretinde icmâlen) kısaca (ve Yirmi İkinci Söz'de tafsîlen isbât edildiği gibi; herbir zerre,) Allah'ın me'mûru olsa her şey kolay olur; (eğer me'mûr-i ilâhî olmazsa ve O'nun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse, ilim ve kudretiyle tahavvül etmezse;) o hârika işleri göremez. Her bir zerrenin hareketinde bir ilim ve bir kudretin mevcûdiyeti görünmektedir. Çünkü o zerre, bilerek ve netîceyi düşünerek işliyor, içinde çalıştığı cismin ilmî program ve geometrik şekline göre hareket ediyor, gücünün hâricinde bir işe giriyor. Eğer o zerre, İmâm-ı Mübîn'de kendisi için ta'yîn edilen ilmî program ve kânûnlara göre, Kitâb-ı Mübîn'de tesbît edilen geometrik şekil ve ma'nevî kalıplara göre hareket etmezse, nihâyetsiz ilim ve kudreti olan bir Zât'ın me'mûru olmazsa, (o vakit herbir zerrenin nihâyetsiz bir ilmi,) o mevcûdun geçmiş aslını, gelecek neslini, belki bütün âlemi ihâtâ edecek bir ilmi bulunması gerekir. Zîrâ her bir zerre, hem âlemin hulâsâsıdır, hem de bütün kâinâtla bir münâsebeti vardır. O zerrenin (hadsiz bir kudreti,) o muazzam netîceyi yerine getirecek nihâyetsiz

METİN

BİRİNCİ NOKTA: İki mebhasır.

Birinci Mebhas: Her zerrede -hem harekâtında, hem sükûnetinde- iki güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Çünkü: Onuncu Söz'ün Birinci İşâretinde icmâlen ve Yirmi İkinci Söz'de tafsîlen isbât edildiği gibi; herbir zerre, eğer me'mûr-i ilâhî olmazsa ve O'nun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse ve İlim ve Kudretiyle tahavvül etmezse; o vakit herbir zerrenin nihâyetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, herşeyi görür bir gözü, herşeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir. Çünkü: Anâsırın herbir zerresi, herbir cism-i zîhayâtta muntazaman işler veya işleyebilir. Eşyânın intizâmâtı ve kavânîn-i teşekkülâtı birbirine muhâliftir.

ŞERH

(BİRİNCİ NOKTA: İki mebhasır.

Birinci Mebhas: Her zerrede; hem harekâtında) havanın zerreleri gibi **(hem sükûnetinde)** hareketsizliğinde, toprağın zerreleri gibi **(iki güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Çünkü: Onuncu Söz'ün Birinci İşâretinde icmâlen)** kısaca **(ve Yirmi İkinci Söz'de tafsîlen isbât edildiği gibi; herbir zerre,)** Allah'ın me'mûru olsa her şey kolay olur; **(eğer me'mûr-i ilâhî olmazsa ve O'nun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse, ilim ve kudretiyle tahavvül etmezse;)** o hârika işleri göremez. Her bir zerrenin hareketinde bir ilim ve bir kudretin mevcûdiyeti görünmektedir. Çünkü o zerre, bilerek ve netîceyi düşünerek işliyor, içinde çalıştığı cismin ilmî program ve geometrik şekline göre hareket ediyor, gücünün hâricinde bir işe giriyor. Eğer o zerre, İmâm-ı Mübîn'de kendisi için ta'yîn edilen ilmî program ve kânûnlara göre, Kitâb-ı Mübîn'de tesbît edilen geometrik şekil ve ma'nevî kalıplara göre hareket etmezse, nihâyetsiz ilim ve kudreti olan bir Zât'ın me'mûru olmazsa, **(o vakit herbir zerrenin nihâyetsiz bir ilmi,)** o mevcûdun geçmiş aslını, gelecek neslini, belki bütün âlemi ihâtâ edecek bir ilmi bulunması gerekir. Zîrâ her bir zerre, hem âlemin hulâsâsıdır, hem de bütün kâinâtla bir münâsebeti vardır. O zerrenin **(hadsiz bir kudreti,)** o muazzam netîceyi yerine getirecek nihâyetsiz

bir kudreti, **(her şeyi görür bir gözü, her şeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir.)** Yâni, o zerrenin her şeyi görmesi, bilmesi, her şeye sözünün geçmesi lâzım gelir. Çünkü zerrenin yaptığı vazîfe, bu sıfatları iktizâ eder. Meselâ, bir çekirdeğin zerresini kabûl edelim. O zerre, o kadar hayret verici bir tarzda hareket eder ki, bir ağacı netîce verir. Bu ise, hadsiz bir kuvveti iktizâ eder. Hem öyle bir programla hareket eder ki, geçmiş aslına ve gelecek nesline riâyet eder. Hatta Hz. Âdem'den (as) kıyâmete kadar, belki kâinâtın ilk yaratılışından kıyâmete kadar bütün cemâdâtın, nebatâtın, hayvânâtın ve insanların ilmî programlarını ve geometrik şekillerini bilmesi lâzımdır ki, o ağacı başkasıyla karıştırmadan yapabilsin. Halbuki o âciz, câmid, cansız zerrede ne o güç, ne de o ilim var. **(Çünkü: Anâsırın her bir zerresi)** -Bütün unsurlar dâhildir. Husûsan dört unsur denilen su, hava, toprak, güneş zerreleri- **(her bir cismi zîhayâtta,)** hayât sâhibi olan her bir cisimde, **(muntazaman işler)** kânûn dâiresinde hareket eder. Meselâ, bu dört unsurdan hava zerresi hem senin bedeninde çalışır, hem bir sineğin cesedinde vazîfe yapar, hem bir çiçeğin vücûdunda faaliyet gösterir, hem bir tohum ve çekirdekte ve hâkezâ her bir mevcûdda bilerek, o mevcûdun ilmî program ve geometrik şekline riâyet ederek intizâmı çalışır, işler. Sâir unsurların her bir zerresi buna kıyâs edilsin. Dört unsurun zerrâtından her biri eşyânın vücûdunda intizâmı ya bilfiil işler **(veyâ işleyebilir.)** Çünkü bâzı maddelerde dört unsur yoktur. O maddelerden her biri ikişer unsurdan mürekkeptir. Meselâ, oksijende bütün unsurlar yoktur. Farazâ diğer unsurlar da bulunsa, o unsurların her bir zerresi, hiçbir yabancılik çekmeden, orada da işleyebilirdi. **(Eşyânın intizâmâtı)** ilmî program ve kânûnları **(ve kavânîn-i teşkilâtı)** geometrik şekil ve kuvveleri **(birbirine muhâlifdir.)** Çiçeğin, sineğin, ineğin, insanın ve hâkezâ canlı cansız her şeyin ilmî program ve geometrik şekli ayrı ayrıdır.

Evet havanın bir zerresini ele alıyoruz. O zerre girdiği her mevcûdun evsâf-ı mümeyyizelerine göre bir vaz'ıyyet alır. Meselâ, balık teneffüs eder ahmaklaşır, aynı zerreyi inek teneffüs eder süt verir, arı bal yapar, yılanda zehir olur, eşekte şehveti uyandırır, zakkum ağacına girse acı, karpuzda girse tatlı olur. Ve hâkezâ bütün mevcûdâtın her birine göre ayrı ayrı tavır ve vaz'ıyyetler alır. Hem meselâ, senin

bir kudreti, **(her şeyi görür bir gözü, her şeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir.)** Yâni, o zerrenin her şeyi görmesi, bilmesi, her şeye sözünün geçmesi lâzım gelir. Çünkü zerrenin yaptığı vazîfe, bu sıfatları iktizâ eder. Meselâ, bir çekirdeğin zerresini kabûl edelim. O zerre, o kadar hayret verici bir tarzda hareket eder ki, bir ağacı netîce verir. Bu ise, hadsiz bir kuvveti iktizâ eder. Hem öyle bir programla hareket eder ki, geçmiş aslına ve gelecek nesline riâyet eder. Hatta Hz. Âdem'den (as) kıyâmete kadar, belki kâinâtın ilk yaratılışından kıyâmete kadar bütün cemâdâtın, nebatâtın, hayvânâtın ve insanların ilmî programlarını ve geometrik şekillerini bilmesi lâzımdır ki, o ağacı başkasıyla karıştırmadan yapabilsin. Halbuki o âciz, câmid, cansız zerrede ne o güç, ne de o ilim var. **(Çünkü: Anâsırın her bir zerresi)** -Bütün unsurlar dâhildir. Husûsan dört unsur denilen su, hava, toprak, güneş zerreleri- **(her bir cismi zîhayâtta,)** hayât sâhibi olan her bir cisimde, **(muntazaman işler)** kânûn dâiresinde hareket eder. Meselâ, bu dört unsurdan hava zerresi hem senin bedeninde çalışır, hem bir sineğin cesedinde vazîfe yapar, hem bir çiçeğin vücûdunda faaliyet gösterir, hem bir tohum ve çekirdekte ve hâkezâ her bir mevcûdda bilerek, o mevcûdun ilmî program ve geometrik şekline riâyet ederek intizâmı çalışır, işler. Sâir unsurların her bir zerresi buna kıyâs edilsin. Dört unsurun zerrâtından her biri eşyânın vücûdunda intizâmı ya bilfiil işler **(veyâ işleyebilir.)** Çünkü bâzı maddelerde dört unsur yoktur. O maddelerden her biri ikişer unsurdan mürekkeptir. Meselâ, oksijende bütün unsurlar yoktur. Farazâ diğer unsurlar da bulunsa, o unsurların her bir zerresi, hiçbir yabancılik çekmeden, orada da işleyebilirdi. **(Eşyânın intizâmâtı)** ilmî program ve kânûnları **(ve kavânîn-i teşkilâtı)** geometrik şekil ve kuvveleri **(birbirine muhâlifdir.)** Çiçeğin, sineğin, ineğin, insanın ve hâkezâ canlı cansız her şeyin ilmî program ve geometrik şekli ayrı ayrıdır.

Evet havanın bir zerresini ele alıyoruz. O zerre girdiği her mevcûdun evsâf-ı mümeyyizelerine göre bir vaz'ıyyet alır. Meselâ, balık teneffüs eder ahmaklaşır, aynı zerreyi inek teneffüs eder süt verir, arı bal yapar, yılanda zehir olur, eşekte şehveti uyandırır, zakkum ağacına girse acı, karpuzda girse tatlı olur. Ve hâkezâ bütün mevcûdâtın her birine göre ayrı ayrı tavır ve vaz'ıyyetler alır. Hem meselâ, senin

*ettin. Bu sinekler çok def'a suâl ediyorlar ki: 'Yâ Rabbi! Bu koca kafalı beşer seni yalnız bir lisân ile zikrediyor. Bâzı def'a gaflet ediyor. Eğer yalnız kafasından bizleri halk etseydin binler lisân ile sana zikredecek bizim gibi mahlûklar olurlardı.' diye Hazret-i Mûsâ'nın (as) şekvâsına bin i'tirâz kuvvetinde hikmet-i hilkatini müdafaa eder..."*¹

Bütün zerrât-ı vücûd "Bismillah, Elhamdulillâh" der. Bir mü'min, vücûdundaki zerrelere yaptığı kadar zikir ve şükür vazîfesini hakkıyla îfâ edebilir mi? Beşer bunun altından çıkabilir mi? Bu sırdan dolayı Peygamber Efendimiz (asm), günde yetmiş veya yüz def'a istiğfâr etmiştir. Onun için Kur'ân, Resûl-i Ekrem (asm)'a hitâben:

فَاغْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ

"Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Kusurâtının affını iste"² diyor. Çünkü tevhîd-i ilâhî'nin inkişâfı nisbetinde, kusurât derk edilir. Tevhîd-i ilâhiyenin merâtibinin inkişâfı nisbetinde zikir ve şükür mükellefiyeti vardır. Merâtib-i tevhîd-i ilâhiyye nihâyetsiz olduğundan, nihâyetsiz zikir ve şükrü ister. Kusurlu beşer ise, buna hakkıyla tâkat getiremediğinden istiğfârla emrolunmuş ve belâlarla mübtelâ kılınmıştır. Bu küllî zikir ve şükür, namaz vâsıtasıyla mümkün olsa bile, Zât-ı Akdes-i ilâhiyenin azametine nazaran yine nâkıs kalır.

Evet âbid namazında اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ der. Bununla üç cemâat olan zerrât-ı vücûd, muvahhidîn ve mevcûdâtın bütün ibâdât ve istiânelerini bir vekîl-i umûmi olarak kendi ubûdiyeti içine alıp küllî bir niyetle namaz vâsıtasıyla doğrudan doğruya dergâh-ı ilâhiyyeye takdîm eder. Nihâyetsiz kemâlât-ı ilâhiyyeye karşı hadsiz kusurâtını ancak bununla derkeder.

Müellif (ra)'ın Mektûbât adlı eserinin 419-420. sayfalarına mürâcaât edilsin.

---

[1] 1 **Lem'alar, 28.Lem'a, s.268.**

[2] 2 **(Muhammed /19)**

*ettin. Bu sinekler çok def'a suâl ediyorlar ki: 'Yâ Rabbi! Bu koca kafalı beşer seni yalnız bir lisân ile zikrediyor. Bâzı def'a gaflet ediyor. Eğer yalnız kafasından bizleri halk etseydin binler lisân ile sana zikredecek bizim gibi mahlûklar olurlardı.' diye Hazret-i Mûsâ'nın (as) şekvâsına bin i'tirâz kuvvetinde hikmet-i hilkatini müdafaa eder..."*¹

Bütün zerrât-ı vücûd "Bismillah, Elhamdulillâh" der. Bir mü'min, vücûdundaki zerrelere yaptığı kadar zikir ve şükür vazîfesini hakkıyla îfâ edebilir mi? Beşer bunun altından çıkabilir mi? Bu sırdan dolayı Peygamber Efendimiz (asm), günde yetmiş veya yüz def'a istiğfâr etmiştir. Onun için Kur'ân, Resûl-i Ekrem (asm)'a hitâben:

فَاغْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ

"Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Kusurâtının affını iste"² diyor. Çünkü tevhîd-i ilâhî'nin inkişâfı nisbetinde, kusurât derk edilir. Tevhîd-i ilâhiyenin merâtibinin inkişâfı nisbetinde zikir ve şükür mükellefiyeti vardır. Merâtib-i tevhîd-i ilâhiyye nihâyetsiz olduğundan, nihâyetsiz zikir ve şükrü ister. Kusurlu beşer ise, buna hakkıyla tâkat getiremediğinden istiğfârla emrolunmuş ve belâlarla mübtelâ kılınmıştır. Bu küllî zikir ve şükür, namaz vâsıtasıyla mümkün olsa bile, Zât-ı Akdes-i ilâhiyenin azametine nazaran yine nâkıs kalır.

Evet âbid namazında اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ der. Bununla üç cemâat olan zerrât-ı vücûd, muvahhidîn ve mevcûdâtın bütün ibâdât ve istiânelerini bir vekîl-i umûmi olarak kendi ubûdiyeti içine alıp küllî bir niyetle namaz vâsıtasıyla doğrudan doğruya dergâh-ı ilâhiyyeye takdîm eder. Nihâyetsiz kemâlât-ı ilâhiyyeye karşı hadsiz kusurâtını ancak bununla derkeder.

Müellif (ra)'ın Mektûbât adlı eserinin 419-420. sayfalarına mürâcaât edilsin.

---

[1] 1 **Lem'alar, 28.Lem'a, s.268.**

[2] 2 **(Muhammed /19)**

METİN

Evet, havanın herbir zerresi, herbir zîhayâtın cismine, herbir çiçeğin herbir meyvesine, herbir yaprağın binâsına girip işleyebilir. Halbuki onların teşkilâtları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizâmâtı var. Bir incir meyvesinin fabrikası, farazâ çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır ve hâkezâ... O binâların, o cisimlerin programları birbirinden başkadır.

ŞERH

(Evet, havanın her bir zerresi, her zîhayâtın cismine, her bir çiçeğin her bir meyvesine, her bir yaprağın binâsına girip işleyebilir. Halbuki, onların teşkilâtları) geometrik şekilleri ve ma'nevî kalıpları (ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizâmâtı) ilmî program ve kânûnları (var.) Havanın her bir zerresi, her zîhayâtın cismine meselâ, bir çiçeğe, bir meyveye, bir yaprağa --ki, her biri binâ gibidir,-- içine girip işleyebilir. Bu bahçede ne kadar ot varsa, hepsine o zerreler girip çalışabilir. Halbuki bunların her birinin geometrik şekilleri ve ilmî programları ayrı ayrıdır. Eğer zerre, me'mûr-i İlâhî olmazsa, mevcûdâtın san'atını, kâbiliyetini, ilmî programını, geometrik şeklini, geçmişini ve geleceğini, bütün âlemle olan münâsebetini bilmesi lâzım gelir. Çünkü her bir şeyin bütün âlemle münâsebeti var. Halbuki havanın zerresi âciz ve câhildir. Bu hârika işlerin ondan sudûr etmesi bin derece muhâldir. Zîrâ o işler, nihâyetsiz ilim ve kudreti iktizâ eder. Havanın zerrâtında ise, bu sıfatların bulunmadığı bedîhîdir. Öyle ise havanın zerrâtı, belki zerrât-ı kâinât, nihâyetsiz ilim ve kudreti bulunan bir Zât-ı Zülcelâl'in emirber neferidir, O'nun emir ve izni dâiresinde çalışır, kendi başına bir hareketi yoktur. (Bir incir meyvesinin fabrikası, farazâ çuha makinası gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da bir şeker makinası gibi olacaktır ve hâkezâ...) Çünkü her birinin ilmî program ve kânûnları ile geometrik şekil ve kalıpları ayrı ayrıdır. (O binâların, o cisimlerin) --ne kadar dünyâda cisim varsa-- hem geometrik şekilleri hem de ilmî (programları birbirinden başkadır.)

METİN

Evet, havanın herbir zerresi, herbir zîhayâtın cismine, herbir çiçeğin herbir meyvesine, herbir yaprağın binâsına girip işleyebilir. Halbuki onların teşkilâtları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizâmâtı var. Bir incir meyvesinin fabrikası, farazâ çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır ve hâkezâ... O binâların, o cisimlerin programları birbirinden başkadır.

ŞERH

(Evet, havanın her bir zerresi, her zîhayâtın cismine, her bir çiçeğin her bir meyvesine, her bir yaprağın binâsına girip işleyebilir. Halbuki, onların teşkilâtları) geometrik şekilleri ve ma'nevî kalıpları (ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizâmâtı) ilmî program ve kânûnları (var.) Havanın her bir zerresi, her zîhayâtın cismine meselâ, bir çiçeğe, bir meyveye, bir yaprağa --ki, her biri binâ gibidir,-- içine girip işleyebilir. Bu bahçede ne kadar ot varsa, hepsine o zerreler girip çalışabilir. Halbuki bunların her birinin geometrik şekilleri ve ilmî programları ayrı ayrıdır. Eğer zerre, me'mûr-i İlâhî olmazsa, mevcûdâtın san'atını, kâbiliyetini, ilmî programını, geometrik şeklini, geçmişini ve geleceğini, bütün âlemle olan münâsebetini bilmesi lâzım gelir. Çünkü her bir şeyin bütün âlemle münâsebeti var. Halbuki havanın zerresi âciz ve câhildir. Bu hârika işlerin ondan sudûr etmesi bin derece muhâldir. Zîrâ o işler, nihâyetsiz ilim ve kudreti iktizâ eder. Havanın zerrâtında ise, bu sıfatların bulunmadığı bedîhîdir. Öyle ise havanın zerrâtı, belki zerrât-ı kâinât, nihâyetsiz ilim ve kudreti bulunan bir Zât-ı Zülcelâl'in emirber neferidir, O'nun emir ve izni dâiresinde çalışır, kendi başına bir hareketi yoktur. (Bir incir meyvesinin fabrikası, farazâ çuha makinası gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da bir şeker makinası gibi olacaktır ve hâkezâ...) Çünkü her birinin ilmî program ve kânûnları ile geometrik şekil ve kalıpları ayrı ayrıdır. (O binâların, o cisimlerin) --ne kadar dünyâda cisim varsa-- hem geometrik şekilleri hem de ilmî (programları birbirinden başkadır.)

kemâl-i intizâmı itâm ettikten sonra, o cisimden ayrılıp, emrolunduğu başka bir cisimde çalışmak üzere hareket eder, izn-i İlâhî ile seyr u seyahatine devâm eder.

(İşte müteharrik havanın) hareket hâlinde olan havanın **(müteharrik zerresi,)** hareketli zerresi **(ya nebâtâta ve hayvânâtâ, hattâ meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen sûretlerin, miktârların teşkîlâtını, biçimini)** ve onların nizâmâtını yâni ilmî program ve kânûnlarını **(bilmesi lâzım geldiği;)** -Başta beyân edildiği gibi, her zerrede; hem hareketinde, hem sükûnetinde güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Bak! Havanın hareket hâlinde olan her bir zerresi, nasıl nebatlara, otlara, çiçeklere, meyvelere, hayvanlara, insanlara girip işliyor. Âdetâ câmid ve zîhayât her bir cisim, havanın o zerresi için bir binâ, bir fabrika mesâbesindedir. Unsurların her bir zerresi, girdiği cisim için, o binânın, o fabrikanın bir taşı, bir tuğlası gibidir. Ya diyeceğiz ki, havanın o zerresi, bütün o binâların, o fabrikaların plân ve programlarını biliyor. Meselâ, gelip çalıştığı bu ağacın şeklini bilmesi lâzım geldiği gibi, o ağacın yapraklarına, çiçeklerine, meyvelerine giydirilen mahsûs bir şekil var. Bütün o şekil ve sûretleri, belki âlemdeki bütün şekilleri ve sûretleri ve her şeyin teşkîlât programını ve kânûnlarını bilmesi lâzım ki, karıştırmadan intizâmı iş görebilsin.- **(veyâhut onlar, bir bilenin emir ve irâdesiyle me'mûr olması),** o hava zerresinin emr-i İlâhî'den o şeyin ilmî programını, irâde-i İlâhiyye'den de geometrik şeklini alması **(lâzım geldiği gibi)** aklî bir netîceye varacağız. Veyâhut diyeceğiz ki, havanın o müteharrik zerrelere, muhîr bir ilim ve irâde sâhibinin me'mûrudur. Onun emir ve irâdesi tahtında emr-i İlâhîden ilmî programı, irâde-i İlâhiyye'den de geometrik şekli olarak bu hârika âsâr-ı san'atı, Hâlık'ı nâmına nescederler.

Bir kısım zerrelere **(havanın zerrelere gibi),** hareketiyle Vacîbu'l-Vücûd'un vücûd ve vahdetini, ilim ve kudretini, emir ve irâdesini gösterdikleri gibi; bir kısmı da sükûnetiyle vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeye şehâdet etmektedirler. Meselâ; **(sâkin toprak, sâkin olan her bir zerresi;)** hem toprak unsuru zâhiren sâkin yâni

kemâl-i intizâmı itâm ettikten sonra, o cisimden ayrılıp, emrolunduğu başka bir cisimde çalışmak üzere hareket eder, izn-i İlâhî ile seyr u seyahatine devâm eder.

(İşte müteharrik havanın) hareket hâlinde olan havanın (müteharrik zerresi,) hareketli zerresi (ya nebâtâta ve hayvânâtâ, hattâ meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen sûretlerin, miktârların teşkîlâtını, biçimini) ve onların nizâmâtını yâni ilmî program ve kânûnlarını (bilmesi lâzım geldiği;) -Başta beyân edildiği gibi, her zerrede; hem hareketinde, hem sükûnetinde güneş gibi iki nûr-i tevhîd parlıyor. Bak! Havanın hareket hâlinde olan her bir zerresi, nasıl nebatlara, otlara, çiçeklere, meyvelere, hayvanlara, insanlara girip işliyor. Âdetâ câmid ve zîhayât her bir cisim, havanın o zerresi için bir binâ, bir fabrika mesâbesindedir. Unsurların her bir zerresi, girdiği cisim için, o binânın, o fabrikanın bir taşı, bir tuğlası gibidir. Ya diyeceğiz ki, havanın o zerresi, bütün o binâların, o fabrikaların plân ve programlarını biliyor. Meselâ, gelip çalıştığı bu ağacın şeklini bilmesi lâzım geldiği gibi, o ağacın yapraklarına, çiçeklerine, meyvelerine giydirilen mahsûs bir şekil var. Bütün o şekil ve sûretleri, belki âlemdeki bütün şekilleri ve sûretleri ve her şeyin teşkîlât programını ve kânûnlarını bilmesi lâzım ki, karıştırmadan intizâmı iş görebilsin.- (veyâhut onlar, bir bilenin emir ve irâdesiyle me'mûr olması),o hava zerresinin emr-i İlâhî'den o şeyin ilmî programını, irâde-i İlâhiyye'den de geometrik şeklini alması (lâzım geldiği gibi) aklî bir netîceye varacağız. Veyâhut diyeceğiz ki, havanın o müteharrik zerreleri, muhît bir ilim ve irâde sâhibinin me'mûrudur. Onun emir ve irâdesi tahtında emr-i İlâhîden ilmî programı, irâde-i İlâhiyye'den de geometrik şekli alarak bu hârîka âsâr-ı san'atı, Hâlık'ı nâmına nescederler.

Bir kısım zerrelere (havanın zerreleri gibi), hareketiyle Vacîbu'l-Vücûd'un vücûd ve vahdetini, ilim ve kudretini, emir ve irâdesini gösterdikleri gibi; bir kısmı da sükûnetiyle vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeye şehâdet etmektedirler. Meselâ; (sâkin toprak, sâkin olan her bir zerresi;) hem toprak unsuru zâhiren sâkin yâni

hareketsiz, hem de toprağın her bir zerresi sâkin, yâni topaldır yerinde durmuş, gezemiyor. Toprağın sâkin olan her bir zerresi **(bütün çiçekli nebâtâtın ve meyvedâr ağaçların tohumlarına medâr ve menşe' olmak kâbil)** mümkün **(olduğundan)**, toprağın zerreleri, bütün çiçekli nebatların, meyvedar ağaçların vücûduna menşe' olabilir. Dünyâdaki bütün çiçek ve meyvelerin tohum ve çekirdeklerini sâkin olan toprağa ek. Bir avuç toprak bütün o tohum ve çekirdeklere saksılık yapabilir. Yeter ki şartlar müsâit olsun ve diğer unsurlar onun imdâdına koşsun. O bir avuç toprak, bütün onlara menşe' olabilir. O toprağa **(hangi tohum gelse ve o zerrede, yâni misliyet i'tibârıyla bir zerre hükmünde olan bir avuç toprakta kendine mahsûs bir fabrika)** varmış gibi o tohum yeşeriyor. Halbuki o sâkin zerre topaldır gezemiyor. Fakat içinde ma'nevî bir fabrika çalışıyor. Toprağın her zerresi misliyet i'tibârıyla birbirine benziyor, hepsi aynıdır. Âlemde ne kadar tohum ve çekirdek varsa o toprağa atıldığı zaman, sanki orada her bir tohum ve çekirdeğe âit bir fabrika varmış gibi onu çıkarıyor, birbirine karıştırmıyor. Hangi tohum, hangi çekirdek atılsa âdetâ o bir avuç toprakta, ona mahsûs gizli bir fabrika varmış gibi, ayrı ayrı mahsûlât veriyor. O toprağın içinde bir ma'nevî fabrika **(ve bütün levâzımâtına ve teşkilâtına lâzım bütün cihâzâtı bulunduğundan;)** o tohum yeşeriyor. Yine o bir avuç toprakta o çekirdek ve tohumun neşvü nemâ bulması, âlemde intişar etmesi için ne lâzımsa, hepsi o toprakta mevcûddur. Görüyoruz ki, o çekirdek sünbül verdi, yaprak, çiçek, meyve yetiştirdi, istifâde edilmeye hâzır hâle geldi. Biri incir ağacı oldu, diğeri elma ağacı oldu. Her biri ayrı ayrı meyve verdi. Bütün onları yetiştirecek ayrı ayrı cihâzât ve ilmî program o bir avuç toprakta bulunması lâzımdır ki, bunlar vücûda gelebilsin. Halbuki **(o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta; eşcâr)** ağaçlar **(ve nebâtât)** otlar **(ve çiçekler ve meyveler envâi)** çeşitleri **(adedince)** sayısınca **(muntazam ma'nevî makine ve fabrikaları bulunması)** gerekir. Ya diyeceğiz ki, bir avuç toprakta dünyâda ne kadar ağaç, yaprak, çiçek, meyve varsa hepsinin ilmî program ve geometrik şekillerini canlandıracak

hareketsiz, hem de toprağın her bir zerresi sâkin, yâni topaldır yerinde durmuş, gezemiyor. Toprağın sâkin olan her bir zerresi **(bütün çiçekli nebâtâtın ve meyvedâr ağaçların tohumlarına medâr ve menşe' olmak kâbil)** mümkün **(olduğundan)**, toprağın zerreleri, bütün çiçekli nebatların, meyvedar ağaçların vücûduna menşe' olabilir. Dünyâdaki bütün çiçek ve meyvelerin tohum ve çekirdeklerini sâkin olan toprağa ek. Bir avuç toprak bütün o tohum ve çekirdeklere saksılık yapabilir. Yeter ki şartlar müsâit olsun ve diğer unsurlar onun imdâdına koşsun. O bir avuç toprak, bütün onlara menşe' olabilir. O toprağa **(hangi tohum gelse ve o zerrede, yâni misliyet i'tibârıyla bir zerre hükmünde olan bir avuç toprakta kendine mahsûs bir fabrika)** varmış gibi o tohum yeşeriyor. Halbuki o sâkin zerre topaldır gezemiyor. Fakat içinde ma'nevî bir fabrika çalışıyor. Toprağın her zerresi misliyet i'tibârıyla birbirine benziyor, hepsi aynıdır. Âlemde ne kadar tohum ve çekirdek varsa o toprağa atıldığı zaman, sanki orada her bir tohum ve çekirdeğe âit bir fabrika varmış gibi onu çıkarıyor, birbirine karıştırmıyor. Hangi tohum, hangi çekirdek atılsa âdetâ o bir avuç toprakta, ona mahsûs gizli bir fabrika varmış gibi, ayrı ayrı mahsûlât veriyor. O toprağın içinde bir ma'nevî fabrika **(ve bütün levâzımâtına ve teşkilâtına lâzım bütün cihâzâtı bulunduğundan;)** o tohum yeşeriyor. Yine o bir avuç toprakta o çekirdek ve tohumun neşvü nemâ bulması, âlemde intişar etmesi için ne lâzımsa, hepsi o toprakta mevcûddur. Görüyoruz ki, o çekirdek sünbül verdi, yaprak, çiçek, meyve yetiştirdi, istifâde edilmeye hâzır hâle geldi. Biri incir ağacı oldu, diğeri elma ağacı oldu. Her biri ayrı ayrı meyve verdi. Bütün onları yetiştirecek ayrı ayrı cihâzât ve ilmî program o bir avuç toprakta bulunması lâzımdır ki, bunlar vücûda gelebilsin. Halbuki **(o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta; eşcâr)** ağaçlar **(ve nebâtât)** otlar **(ve çiçekler ve meyveler envâi)** çeşitleri **(adedince)** sayısınca **(muntazam ma'nevî makine ve fabrikaları bulunması)** gerekir. Ya diyeceğiz ki, bir avuç toprakta dünyâda ne kadar ağaç, yaprak, çiçek, meyve varsa hepsinin ilmî program ve geometrik şekillerini canlandıracak

nev'ileri birbirinden başka olan çiçek ve ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve câmid bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mîzansız ve eşyâyı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra senevî haşrin meydanı olan bahâr mevsiminde gel, bak! İsrâfil-vâri melek-i ra'd; bahârda, nefh-i Sûr nev'inden yağmura bağırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i rûhla müjdelemesi zamânına dikkat et ki, o nihâyet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen o tohumcuklar, ism-i Hafîz'in tecellîsi altında kemâl-i imtisâl ile hatâsız olarak Fâtır-ı Hakîm'den gelen evâmîr-i tekvîniyyeyi imtisâl ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki: Onların o hareketlerinde bir şuûr, bir basîret, bir kasd, bir irâde, bir ilim, bir kemâl, bir hikmet parladığı görünüyor.

“Çünkü görüyorsun ki; o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temâyüz ediyor, ayrılıyor. Meselâ bu tohumcuk, bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in ni'metlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleri ile bizlere uzatıyor. İşte bu, ona sûreten benzeyen bu iki tohumcuk ise, gün âşkı nâmındaki çiçek ile, hercâî menekşe gibi çiçekleri verdi. Bizler için süslendi. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini bizlere sevdireyorlar. Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel meyveleri verdi ve sünbül ve ağaç oldular. Güzel tad ve koku ve şekilleri ile iştihâmı açıp, kendi nefislerine bizim nefislerimizi dâvet ediyorlar ve kendilerini müşterilerine fedâ ediyorlar. Tâ nebatî hayât mertebesinden, hayvanî hayât mertebesine terakkî etsinler. Ve hâkezâ kıyâs et. Öyle bir sûrette o tohumcuklar inkişâf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlarla ve mütenevvî çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir galat, kusur yok. قَازِجَ الْبَصْرِ هَلْ تَرَى مِنْ قُطُورٍ

sururını gösterir. Herbir tohum, ism-i Hafîz'in cilvesiyle ve ihsâniyle ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti; iltibassız, noksânsız muhâfaza edip gösteriyor.

nev'ileri birbirinden başka olan çiçek ve ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve câmid bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mîzansız ve eşyâyı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra senevî haşrin meydana olan bahâr mevsiminde gel, bak! İsrâfil-vâri melek-i ra'd; bahârda, nefh-i Sûr nev'inden yağmura bağırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i rûhla müjdelemesi zamânına dikkat et ki, o nihâyet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen o tohumcuklar, ism-i Hafîz'in tecellîsi altında kemâl-i imtisâl ile hatâsız olarak Fâtır-ı Hakîm'den gelen evâmîr-i tekvîniyyeyi imtisâl ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki: Onların o hareketlerinde bir şuûr, bir basîret, bir kasd, bir irâde, bir ilim, bir kemâl, bir hikmet parladığı görünüyor.

“Çünkü görüyorsun ki; o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temâyüz ediyor, ayrılıyor. Meselâ bu tohumcuk, bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in ni'metlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleri ile bizlere uzatıyor. İşte bu, ona sûreten benzeyen bu iki tohumcuk ise, gün âşkı nâmındaki çiçek ile, hercâî menekşe gibi çiçekleri verdi. Bizler için süslendi. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini bizlere sevdireyorlar. Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel meyveleri verdi ve sünbül ve ağaç oldular. Güzel tad ve koku ve şekilleri ile iştihâmı açıp, kendi nefislerine bizim nefislerimizi dâvet ediyorlar ve kendilerini müşterilerine fedâ ediyorlar. Tâ nebatî hayât mertebesinde, hayvanî hayât mertebesine terakkî etsinler. Ve hâkezâ kıyâs et. Öyle bir sûrette o tohumcuklar inkişâf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlarla ve mütenevvî çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir galat, kusur yok. قَازِجَ الْبَصْرِ هَلْ تَرَى مِنْ قُطُورٍ sınırlarını gösterir. Herbir tohum, ism-i Hafîz'in cilvesiyle ve ihsâniyle ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti; iltibassız, noksânsız muhâfaza edip gösteriyor.

zerrede bir Ulûhiyet-i Mutlakâ kabûl etmek lâzımdır. Çünkü, meselâ havanın herbir zerresi; herbir çiçek ile herbir meyveye, herbir yaprağa girer ve işleyebilir. İşte şu zerre, eğer me'mûr olmazsa, bütün girebildiği ve işlediği masnûların tarz-ı teşkilâtını ve sûretlerini ve heyetlerini bilmek lâzımdır, tâ içinde işleyebilsin. Demek muhîr bir ilim ve kudrete mâlik olmalı ki, böyle yapsın.

"Meselâ, toprakta herbir zerresi kâbildir ki, muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medâr ve menşe' olsun. Eğer me'mûr olmazsa, lâzım geliyor ki, otlar ve ağaçlar adedince ma'nevî cihâzât ve makineleri tazammûn etsin. Veyâhut onların bütün tarz-ı teşkilâtını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen sûretleri tanır, dikebilir birsan'at ve kudret vermek lâzımgelir. Daha sâir mevcûdâtı da kıyâs et. Tâ anlayacaksın ki: Her şey'de âşîkâre, vahdâniyyetin çok delilleri var. Evet bir şeyden her şey'i yapmak ve herşey'i birtek şey yapmak, herşey'in hâlıkına has bir iştir. *وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ* fermân-ı zîşânına dikkat et. Demek Vâhid-i Ehâd'i kabûl etmemek ile, mevcûdât adedince ilâhları kabûl etmek lâzımgelir." ¹

"Havadaki herbir zerre, herbir çiçeği, herbir meyveyi ziyâret edebilir. Hem her çiçeğe, her meyveye girer işleyebilir. Eğer herşeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın me'mûr-i musahharı olmasa, o serseri zerre, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihâzâtını ve yapılmasını ve ayrı ayrı san'atlarını ve onlara giydirilen sûretlerin terziliğini ve hıyâtât-ı kâmile-i muhîta-i san'atını bilmek lâzım gelir. İşte şu zerre, bir güneş gibi bir nûr-i tevhîdin şuânını gösteriyor.

"Zerrelerden mürekkebi bir parça toprak, herbir çiçekli ve meyveli nebâtâtın neşv ü nemâsına menşe' olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan, bütün dünyâdaki her nev'i çiçek ve meyveli nebâtâtın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvânâtın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellidü'l mâ, müvellidü'l humûzadan mürekkebi,

---

[1] ¹ *Sözler, 10.Söz, Mukaddime, s.60.*

zerrede bir Ulûhiyet-i Mutlakâ kabûl etmek lâzımdır. Çünkü,meselâ havanın herbir zerresi; herbir çiçek ile herbir meyveye, herbir yaprağa girer ve işleyebilir. İşte şu zerre, eğer me'mûr olmazsa, bütün girebildiği ve işlediği masnûların tarz-ı teşkilâtını ve sûretlerini ve heyetlerini bilmek lâzımdır, tâ içinde işleyebilsin. Demek muhît bir ilim ve kudrete mâlik olmalı ki, böyle yapsın.

"Meselâ, toprakta herbir zerresi kâbildir ki, muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medâr ve menşe' olsun. Eğer me'mûr olmazsa, lâzım geliyor ki, otlar ve ağaçlar adedince ma'nevî cihâzât ve makineleri tazammûn etsin. Veyâhut onların bütün tarz-ı teşkilâtını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen sûretleri tanır, dikebilir birsan'at ve kudret vermek lâzımgelir. Daha sâir mevcûdâtı da kıyâs et. Tâ anlayacaksın ki: Her şey'de âşîkâre, vahdâniyyetin çok delilleri var. Evet bir şeyden her şey'i yapmak ve herşey'i birtek şey yapmak, herşey'in hâlûkına has bir iştir. *وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ* fermân-ı zîşânına dikkat et. Demek Vâhid-i Ehâd'i kabûl etmemek ile, mevcûdât adedince ilâhları kabûl etmek lâzımgelir." ¹

"Havadaki herbir zerre, herbir çiçeği, herbir meyveyi ziyâret edebilir. Hem her çiçeğe, her meyveye girer işleyebilir. Eğer herşeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın me'mûr-i musahharı olmasa, o serseri zerre, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihâzâtını ve yapılmasını ve ayrı ayrı san'atlarını ve onlara giydirilen sûretlerin terziliğini ve hıyâtât-ı kâmile-i muhîta-i san'atını bilmek lâzım gelir. İşte şu zerre, bir güneş gibi bir nûr-i tevhîdin şuânını gösteriyor.

"Zerrelerden mürekkebe bir parça toprak, herbir çiçekli ve meyveli nebâtâtın neşv ü nemâsına menşe' olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan, bütün dünyâdaki her nev'i çiçek ve meyveli nebâtâtın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvânâtın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellidü'l mâ, müvellidü'l humûzadan mürekkebe,

---

[1] 1 *Sözler, 10.Söz, Mukaddime, s.60.*

METİN

Evet nasıl ki bir acemi, ham, âmi, âdî, hem kör bir adam; Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstâdâne kemâl-i intizâm ile herbir san'atta, herbir binâda işler, öyle eserler yapar ki nihâyet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor. Zerre miktâr şuûru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstâd-ı küll ona ders verir, işlettirir.

ŞERH

(Evet nasıl ki bir acemi) fabrika görmemiş, o işte çalışmamış, **(ham)** tecrübesiz, işini tam olarak bilmeyen ve kavramayan, **(âmi)** yaptığı işi delîlle isbât edemeyen, **(âdî)** tahsîli, o işle ilgili unvânı olmayan, **(hem kör bir adam; Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstâdâne kemâl-i intizâm ile herbir san'atta, herbir binâda işler, öyle eserler yapar ki nihâyet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor.)** Acemi, ham, câhil, kör, yerinden kalkamayan bir adam, üstâdâne, yâni hem işin ehli, hem de o işi başkalarına öğretecek kadar mâhir bir hoca gibi herkesi hayrette bırakacak bir tarzda kemâl-i intizâm ve hüsn-i san'at ile işler, vazîfe görür. **(Zerre mikdâr şuûru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstâd-ı küll)** ustabaşı **(ona ders verir, işlettirir.)** Zerre kadar akli bulunan kat'î anlar ki, bu hârika işler o acemi, ham, câhil, kör adamın işi değil. Çünkü yapılan işler, vücûda gelen eserler, nihâyetsiz bir ilmi, nihâyetsiz bir kudreti iktizâ eder. Halbuki o adamda bu vasıflar yoktur. Demek o adam, kendi başına hareket etmiyor, bütün o işleri bilen ve gücü yeten küllî bir üstâdı var, ondan ders alır, sonra işler. Bu temsîl, hava unsuruna misâldir. Zîrâ müteharrik havanın her bir zerresi, Avrupa'ya giden o adam gibi acemi, âmi, ham ve kördür. Bununla berâber her yere girer, oranın kânûnuna göre muntazaman çalışır.

Demek hava unsurunun her bir zerresi, küllî Üstâdından ders alır, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten Âmîr-i Mutlak olan Rabb'inden emir alır, o emrin câzibesine kapılıp, o emr-i ilâhî'yi âcilen yerine getirmek için harekete geçer, mu'cizâne eserlerin vücûd bulmasına vesîle olur.

METİN

Evet nasıl ki bir acemi, ham, âmi, âdî, hem kör bir adam; Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstâdâne kemâl-i intizâm ile herbir san'atta, herbir binâda işler, öyle eserler yapar ki nihâyet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor. Zerre miktâr şuûru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstâd-ı küll ona ders verir, işlettirir.

ŞERH

(Evet nasıl ki bir acemi) fabrika görmemiş, o işte çalışmamış, **(ham)** tecrübesiz, işini tam olarak bilmeyen ve kavramayan, **(âmi)** yaptığı işi delîlle isbât edemeyen, **(âdî)** tahsîli, o işle ilgili unvânı olmayan, **(hem kör bir adam; Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstâdâne kemâl-i intizâm ile herbir san'atta, herbir binâda işler, öyle eserler yapar ki nihâyet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor.)** Acemi, ham, câhil, kör, yerinden kalkamayan bir adam, üstâdâne, yâni hem işin ehli, hem de o işi başkalarına öğretecek kadar mâhir bir hoca gibi herkesi hayrette bırakacak bir tarzda kemâl-i intizâm ve hüsn-i san'at ile işler, vazîfe görür. **(Zerre mikdâr şuûru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstâd-ı küll)** ustabaşı **(ona ders verir, işlettirir.)** Zerre kadar akli bulunan kat'î anlar ki, bu hârika işler o acemi, ham, câhil, kör adamın işi değil. Çünkü yapılan işler, vücûda gelen eserler, nihâyetsiz bir ilmi, nihâyetsiz bir kudreti iktizâ eder. Halbuki o adamda bu vasıflar yoktur. Demek o adam, kendi başına hareket etmiyor, bütün o işleri bilen ve gücü yeten küllî bir üstâdı var, ondan ders alır, sonra işler. Bu temsîl, hava unsuruna misâldir. Zîrâ müteharrik havanın her bir zerresi, Avrupa'ya giden o adam gibi acemi, âmi, ham ve kördür. Bununla berâber her yere girer, oranın kânûnuna göre muntazaman çalışır.

Demek hava unsurunun her bir zerresi, küllî Üstâdından ders alır, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten Âmîr-i Mutlak olan Rabb'inden emir alır, o emrin câzibesine kapılıp, o emr-i ilâhî'yi âcilen yerine getirmek için harekete geçer, mu'cizâne eserlerin vücûd bulmasına vesîle olur.

çıkıp gelse; zerre mikdâr akıllı olan demeyecek mi ki: “O adam, gâyet mu'cizekâr bir zâtın menşe’-i mu'cizâtı olan fabrikasının bir mandalı) düğmeyi çeviren (veyâhut miskin bir kapıcısıdır.”) Bu da, sâkin, yâni hareketsiz olan toprak unsuruna ve toprağın sâkin her bir zerresine misâldir. Toprak unsuru kör, âciz, topal, yerinden kalkamaz bir vaz’iyyettedir. **(Aynen öyle de: Havanın zerreleri, herbiri birer Mektûbât-ı Samedâniyye)**dir. Mevcûdâtın her biri, Samed olan yâni kendisi hiç bir şeye muhtaç olmadığı hâlde, her şeyin kendisine muhtaç olduğu bir Zât’ın taklîdi mümkün olmayan bir mektûbudur ve **(birer antika-i san’at-ı Rabbâniyye,)**dir. Rab ismi her şeye bir kemâl noktasını ta’yîn etmiş. O şey, ta’yîn edilen o kemâl noktasına ulaşınca, kıymetli ve benzeri olmayan bir san’at eseri olarak arz-ı dîdâr eder. Mevcûdât aynı zamanda **(birer mu’cize-i kudret)**tir. Her mevcûd, kudreti-i İlâhiyye’nin birer mu’cizesidir ki, bütün esbâbı, o şeyin bir benzerini yapmak husûsunda âciz bırakıyor. Bütün esbâb toplansa onun bir benzerini yapamaz. Evet nasıl ki kelâm sıfatından gelen Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın her bir âyeti mu’cizedir. Bütün zamanlardaki bütün cin ve ins toplansa, onun bir benzerini getirmekten âciz kalıyor. Aynen öyle de kudret sıfatından gelen şu kitâb-ı kâinâtın her biri mücessem bir kelime hükmünde olan nebatât, eşcâr, ezhâr ve esmâr birer mu’cizedir. Bütün zamanlardaki bütün cin ve ins, belki bütün sebebler toplansa bunların da bir benzerini yapamazlar.

Zîrâ taklîdi imkânsız mücessem birer Mu’cize-i Kudret’tirler. Nitekim Cenâb-ı Hak, bu hakîkatı Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’da şöyle ifâde etmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

Yâni “Allah’tan başka bütün çağırdığınız ve ibâdet ettiğiniz şeyler toplansalar, bir sineği hakedemezler.”¹

Böyle **(birer hârika-i hikmet)** misilsiz hikmet hârikaları **(olan**

[1] 1 *Hac*, 22:73.

çıkıp gelse; zerre mikdâr akıllı olan demeyecek mi ki: “O adam, gâyet mu'cizekâr bir zâtın menşe’-i mu'cizâtı olan fabrikasının bir mandalı) düğmeyi çeviren (veyâhut miskin bir kapıcısıdır.”) Bu da, sâkin, yâni hareketsiz olan toprak unsuruna ve toprağın sâkin her bir zerresine misâldir. Toprak unsuru kör, âciz, topal, yerinden kalkamaz bir vaz’iyyettedir. **(Aynen öyle de: Havanın zerreleri, herbiri birer Mektûbât-ı Samedâniyye)**dir. Mevcûdâtın her biri, Samed olan yâni kendisi hiç bir şeye muhtaç olmadığı hâlde, her şeyin kendisine muhtaç olduğu bir Zât’ın taklîdi mümkün olmayan bir mektûbudur ve **(birer antika-i san’at-ı Rabbâniyye,)**dir. Rab ismi her şeye bir kemâl noktasını ta’yîn etmiş. O şey, ta’yîn edilen o kemâl noktasına ulaşınca, kıymetli ve benzeri olmayan bir san’at eseri olarak arz-ı dîdâr eder. Mevcûdât aynı zamanda **(birer mu’cize-i kudret)**tir. Her mevcûd, kudreti-i İlâhiyye’nin birer mu’cizesidir ki, bütün esbâbı, o şeyin bir benzerini yapmak husûsunda âciz bırakıyor. Bütün esbâb toplansa onun bir benzerini yapamaz. Evet nasıl ki kelâm sıfatından gelen Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın her bir âyeti mu’cizedir. Bütün zamanlardaki bütün cin ve ins toplansa, onun bir benzerini getirmekten âciz kalıyor. Aynen öyle de kudret sıfatından gelen şu kitâb-ı kâinâtın her biri mücessem bir kelime hükmünde olan nebatât, eşcâr, ezhâr ve esmâr birer mu’cizedir. Bütün zamanlardaki bütün cin ve ins, belki bütün sebebler toplansa bunların da bir benzerini yapamazlar.

Zîrâ taklîdi imkânsız mücessem birer Mu’cize-i Kudret’tirler. Nitekim Cenâb-ı Hak, bu hakîkatı Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’da şöyle ifâde etmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

Yâni “Allah’tan başka bütün çağırdığınız ve ibâdet ettiğiniz şeyler toplansalar, bir sineği hakedemezler.”¹

Böyle **(birer hârika-i hikmet)** misilsiz hikmet hârikaları **(olan**

[1] 1 *Hac*, 22:73.

METİN

İkinci Mebhas: Zerrâtın harekâtındaki vazîfelere, hikmetlere küçük bir işârettir.

Evet, akılları gözlerine sukût etmiş Maddiyyûnların hikmetsiz hikmetleri, abesiyyet esâsına istinâd eden felsefeleri nazarında tesâdüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerrâtı, bütün düstûrlarına üssü'l-esâs tutup, masnûât-ı İlâhiyyeye masdâr göstermişler. Nihâyetsiz hikmetlerle müzeyyen masnûâtı; hikmetsiz, ma'nâsız, karma karışık bir şeye isnâd etmeleri, ne kadar hılâf-ı akıl olduğunu zerre miktâr şuûru bulunan bilir.

ŞERH

(İkinci Mebhas: Zerrâtın harekâtındaki vazîfelere, hikmetlere küçük bir işârettir. Evet, akılları gözlerine sukût etmiş) inmiş (Maddiyyûnların hikmetsiz hikmetleri,) --Hikmet diye isimlendirilmiş, fakat gerçekte hikmetsizliktir. Beşerin nazarında zâhiren hikmet gibi görünse de hakîkatte hikmet değildir.-- (abesiyyet esâsına istinâd eden felsefeleri) --Felsefe, abesiyyet esâsına istinâd eder. Gûyâ hikmeti ders verir. Halbuki bahs ettiği mevzûlar, vahy-i semâviye dayanmadığı için hep boş ve abestir.-- (nazarında tesâdüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerrâtı, bütün düstûrlarına üssü'l-esâs) temel (tutup, masnûât-ı İlâhiyyeye masdâr) kaynak, menba' (göstermişler. Nihâyetsiz hikmetlerle müzeyyen) süslü (masnûâtı, hikmetsiz, ma'nâsız, karma karışık bir şeye isnâd etmeleri, ne kadar hılâf-ı akıl) akla zıd (olduğunu zerre miktâr şuûru bulunan bilir.) Felsefenin nazarında tahavvülât-ı zerrât, tesâdüfe bağlıdır. Yâni zerrelerin harekâtı tesâdüfidir. Müellif (ra) öncelikle maddiyyûnları çürütüyor. Çünkü silsile-i felâsifenin büyük gördükleri Maddiyyûnların meslekleri ilmen çürütülmezse, İslâmîyet'in hakkâniyyetini ve beyân ettiği hakîkî hikmeti onlara hakkıyla isbât etmek mümkün

METİN

İkinci Mebhas: Zerrâtın harekâtındaki vazîfelere, hikmetlere küçük bir işârettir.

Evet, akılları gözlerine sukût etmiş Maddiyyûnların hikmetsiz hikmetleri, abesiyyet esâsına istinâd eden felsefeleri nazarında tesâdüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerrâtı, bütün düstûrlarına üssü'l-esâs tutup, masnûât-ı İlâhiyyeye masdâr göstermişler. Nihâyetsiz hikmetlerle müzeyyen masnûâtı; hikmetsiz, ma'nâsız, karma karışık bir şeye isnâd etmeleri, ne kadar hılâf-ı akıl olduğunu zerre miktâr şuûru bulunan bilir.

ŞERH

(İkinci Mebhas: Zerrâtın harekâtındaki vazîfelere, hikmetlere küçük bir işârettir. Evet, akılları gözlerine sukût etmiş) inmiş (Maddiyyûnların hikmetsiz hikmetleri,) --Hikmet diye isimlendirilmiş, fakat gerçekte hikmetsizliktir. Beşerin nazarında zâhiren hikmet gibi görünse de hakîkatte hikmet değildir.-- (abesiyyet esâsına istinâd eden felsefeleri) --Felsefe, abesiyyet esâsına istinâd eder. Gûyâ hikmeti ders verir. Halbuki bahs ettiği mevzûlar, vahy-i semâviye dayanmadığı için hep boş ve abestir.-- (nazarında tesâdüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerrâtı, bütün düstûrlarına üssü'l-esâs) temel (tutup, masnûât-ı İlâhiyyeye masdâr) kaynak, menba' (göstermişler. Nihâyetsiz hikmetlerle müzeyyen) süslü (masnûâtı, hikmetsiz, ma'nâsız, karma karışık bir şeye isnâd etmeleri, ne kadar hılâf-ı akıl) akla zıd (olduğunu zerre miktâr şuûru bulunan bilir.) Felsefenin nazarında tahavvülât-ı zerrât, tesâdüfe bağlıdır. Yâni zerrelerin harekâtı tesâdüfidir. Müellif (ra) öncelikle maddiyyûnları çürütüyor. Çünkü silsile-i felâsifenin büyük gördükleri Maddiyyûnların meslekleri ilmen çürütülmezse, İslâmîyet'in hakkâniyyetini ve beyân ettiği hakîkî hikmeti onlara hakkıyla isbât etmek mümkün

hareketine bağlıdır. Dolayısıyla bir zerre içindeki elektronların hareketi dursa, güneş sisteminin hareketi de hemen durur. Birbirleriyle olan irtibâtları kesildiği anda âlem harâb olur. Bir Alîm-i Kadîr'in ilim ve kudreti ile dönen bu çark u deverânı, beysinsiz insanlar zamâna ve zerreye verip, hamâkatlarını ortaya koyuyorlar.

Zerreden tâ Arş'a kadar bütün mevcûdât, bir tesbîhin tâneleri gibi birbiriyle irtibât hâlinedirler. Bir tânesinin yerinden çıkması, âlemin harâbiyetini netîce verir. Bu husûsu Müellif (ra), şöyle ifâde etmektedir:

*"Şu kâinâtın eczâları, dakîk, ulvî bir nizâm ile birbirine bağlanmış. Hafî, nâzik, lâtîf bir râbîta ile tutunmuş ve o derece bir intizâm içindedir ki; eğer ecrâm-ı ulviyyeden tek bir cirm, "Kün" emrine veyâ "Mihverinden çık" hitâbına mazhâr olunca, şu dünyâ sekerâta başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecrâmlar dalgalanacak, nihâyetsiz fezâ-yı âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vâveylâya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek."*¹

Bir kısım felsefeciler; "Mevcûdâtı, zaman vücûda getiriyor." Bir kısmı; "Zaman sahîfesi üzerinde hareket eden zerrât yapıyor." Diğer bir kısmı da " Zerre içindeki kânûn ve kuvveler denilen tabiat yapıyor" diyorlar. Akılsız, şuûrsuz olan zaman veyâ zerrelerin veyâhut tabiatın bu mu'ciznümâ mevcûdâtı halk ve îcâd etmeleri mümkün müdür? Hâşâ ve kellâ! O halde, "Bu mevcûdât nasıl vücûda geliyor? Nereden geliyor? Nereye gidiyor? Niçin durmadan dönüp, değişiyor?" suâlleri zihne gelir. Bütün dünyâ akılları toplansa bu bilmeceyi çözemez, çözülememiş ve çözülemez. Akl-ı beşer burada duruyor. Demek akıl, vahy-i îlâhî'ye dayanmadan tek başına bu muammâ-yı kâinâtı çözemez. Ancak başta tılsım-ı kâinâtın keşşâfı Hazret-i Muhammed (asm) olmak üzere bütün peygamberler, vahy-i semâvî ile bu muammâyı halletmişlerdir. Bir Kadîr-i Mutlak ve bir Alîm-i Mutlak'ın ta'lîmiyle hall ve keşfetmişlerdir.

---

[1] 1 *Sözler*, 29.Söz, 2.Maksad, s.531.

hareketine bağlıdır. Dolayısıyla bir zerre içindeki elektronların hareketi dursa, güneş sisteminin hareketi de hemen durur. Birbirleriyle olan irtibâtları kesildiği anda âlem harâb olur. Bir Alîm-i Kadîr'in ilim ve kudreti ile dönen bu çark u deverânı, beysinsiz insanlar zamâna ve zerreye verip, hamâkatlarını ortaya koyuyorlar.

Zerreden tâ Arş'a kadar bütün mevcûdât, bir tesbîhin tâneleri gibi birbiriyle irtibât hâlinedirler. Bir tânesinin yerinden çıkması, âlemin harâbiyetini netîce verir. Bu husûsu Müellif (ra), şöyle ifâde etmektedir:

*"Şu kâinâtın eczâları, dakîk, ulvî bir nizâm ile birbirine bağlanmış. Hafî, nâzik, lâtîf bir râbîta ile tutunmuş ve o derece bir intizâm içindedir ki; eğer ecrâm-ı ulviyyeden tek bir cirm, "Kün" emrine veyâ "Mihverinden çık" hitâbına mazhâr olunca, şu dünyâ sekerâta başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecrâmlar dalgalanacak, nihâyetsiz fezâ-yı âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vâveylâya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek."*¹

Bir kısım felsefeciler; "Mevcûdâtı, zaman vücûda getiriyor." Bir kısmı; "Zaman sahîfesi üzerinde hareket eden zerrât yapıyor." Diğer bir kısmı da " Zerre içindeki kânûn ve kuvveler denilen tabiat yapıyor" diyorlar. Akılsız, şuûrsuz olan zaman veyâ zerrelerin veyâhut tabiatın bu mu'ciznümâ mevcûdâtı halk ve îcâd etmeleri mümkün müdür? Hâşâ ve kellâ! O halde, "Bu mevcûdât nasıl vücûda geliyor? Nereden geliyor? Nereye gidiyor? Niçin durmadan dönüp, değişiyor?" suâlleri zihne gelir. Bütün dünyâ akılları toplansa bu bilmeceyi çözemez, çözülememiş ve çözülemez. Akl-ı beşer burada duruyor. Demek akıl, vahy-i ilâhî'ye dayanmadan tek başına bu muammâ-yı kâinâtı çözemez. Ancak başta tılsım-ı kâinâtın keşşâfı Hazret-i Muhammed (asm) olmak üzere bütün peygamberler, vahy-i semâvî ile bu muammâyı halletmişlerdir. Bir Kadîr-i Mutlak ve bir Alîm-i Mutlak'ın ta'lîmiyle hall ve keşfetmişlerdir.

---

[1] 1 *Sözler*, 29.Söz, 2.Maksad, s.531.

çeviren) Allah'tır. O Zât-ı Zülcelâl, kalem-i kudretiyle zaman sahîfesi üzerinde mevcûdâtı halk ve îcâd ediyor. Tecelliyât-ı esmâsını bununla birer birer gösteriyor. Ma'nâsını ifâde eden mahlûkâtı, dâire-i kudretten dâire-i ilme sevkedip, yerlerine yenilerini vazîfe başına getiriyor.

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

“Göklerde ve yerde bulunan bütün mahlûkât, O’na muhtaç olmakla, hâcetlerini her an ondan talep ederler. O ise, her an meşîeti mûcibince hükmünü icrâ eder.”¹

Evet yer ve gök hepsi O’na muhtaç, her şey sâil gibi elini açmış bekliyor, O’ndan bir şeyler istiyor. Allah ise, her ân bir şe’ndedir. Yâni tecelliyât-ı esmâ ve sıfat cihetiyle hiç bir ânı diğer bir âna benzemez, teceddüt sırrıyla mevcûdâtı dâimâ değiştiriyor, hâlden hâle çeviriyor, azîm inkılâblar yapıyor. Tâ ki yeni gelen mevcûdât, yeni şeyler istesin. Ayrı ayrı eller açılsın.

Evet yer ister, gök ister, ikisi arasında olan her şey ister. Herkes sâildir, herkes dilencidir, Ganî ise yalnız Allahu Teâlâ’dır.

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ

“Ellah, Ganiyy-i ale’l-ıtlak’tır. Sizler ise fakr-ı mutlaktasınız”²

Yâ Rab! Fermân-ı Ahkem’inde buyurmuşsun ki:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ

“Göklerde ve yerde bulunan bütün mahlûkât O’na muhtaç olmakla, hâcetlerini her ân ondan talep ederler.” Biz de sâiliz. Hadsiz ihtiyâçlarımız var. Senden dileğimiz, bizi perîşan etme. Başımıza akl-ı müstakîm, kalbimize îmân-ı kâmil ver. Bizi bu felâket ve helâketten kurtar.

Hem demişsin: هُوَ فِي شَأْنٍ **“O ise, her an meşîeti mûcibince**

[1] 1 *Rahmân, 55:29.*

[2] 2 *Muhammed, 47:38.*

çeviren) Allah'tır. O Zât-ı Zülcelâl, kalem-i kudretiyle zaman sahîfesi üzerinde mevcûdâtı halk ve îcâd ediyor. Tecelliyât-ı esmâsını bununla birer birer gösteriyor. Ma'nâsını ifâde eden mahlûkâtı, dâire-i kudretten dâire-i ilme sevkedip, yerlerine yenilerini vazîfe başına getiriyor.

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

“Göklerde ve yerde bulunan bütün mahlûkât, O’na muhtaç olmakla, hâcetlerini her an ondan talep ederler. O ise, her an meşîeti mûcibince hükmünü icrâ eder.”¹

Evet yer ve gök hepsi O’na muhtaç, her şey sâil gibi elini açmış bekliyor, O’ndan bir şeyler istiyor. Allah ise, her ân bir şe’ndedir. Yâni tecelliyât-ı esmâ ve sıfat cihetiyle hiç bir ânı diğer bir âna benzemez, teceddüt sırrıyla mevcûdâtı dâimâ değiştiriyor, hâlden hâle çeviriyor, azîm inkılâblar yapıyor. Tâ ki yeni gelen mevcûdât, yeni şeyler istesin. Ayrı ayrı eller açılsın.

Evet yer ister, gök ister, ikisi arasında olan her şey ister. Herkes sâildir, herkes dilencidir, Ganî ise yalnız Allahu Teâlâ’dır.

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ

“Ellah, Ganiyy-i ale’l-ıtlak’tır. Sizler ise fakr-ı mutlaktasınız”²

Yâ Rab! Fermân-ı Ahkem’inde buyurmuşsun ki:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ

“Göklerde ve yerde bulunan bütün mahlûkât O’na muhtaç olmakla, hâcetlerini her ân ondan talep ederler.” Biz de sâiliz. Hadsiz ihtiyâçlarımız var. Senden dileğimiz, bizi perîşan etme. Başımıza akl-ı müstakîm, kalbimize îmân-ı kâmil ver. Bizi bu felâket ve helâketten kurtar.

Hem demişsin: هُوَ فِي شَأْنٍ **“O ise, her an meşîeti mûcibince**

[1] 1 *Rahmân, 55:29.*

[2] 2 *Muhammed, 47:38.*

METİN

Şimdi; Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerrâtın pekçok gâyetleri, hikmetleri ve vazîfeleri vardır.

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

gibi çok âyetlerle hikmetlerine ve vazîfelerine işâret eder. Nümûne olarak birkaçına işâret ediyoruz.

ŞERH

(Şimdi; Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerrâtın pekçok gâyetleri, hikmetleri ve vazîfeleri vardır.)

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

"Her şey, O Zât-ı Zülcelâli hamd ile tesbîh eder. Onu hamd ile tesbîh etmeyen hiçbir şey yoktur. " ¹

(gibi çok âyetlerle hikmetlerine ve vazîfelerine işâret eder. Nümûne olarak birkaçına işâret ediyoruz.)

Her bir zerrenin başında dört büyük meleği temsîl eden dört müvekkel melek vardır:

Birincisi: İsrâfil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerreye canlılık ve hareket verir. O melek, o zerre nâmına devâmlı "Yâ Hay! Yâ Kayyûm!" der, zikreder.

İkincisi: Mîkâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın emriyle o zerreye muhtaç olduğu rızkı yetiştirir. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Rahmân! Yâ Rezzâk!" der, zikreder.

Üçüncüsü: Cebrâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerreye vazîfesini ilhâm eder. Nizâm ve intizâmla hareketini tesbît eder. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Alîm! Yâ Hakîm!" der, zikreder.

Dördüncüsü: Azrâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerre

---

[1] 2 *İsrâ*, 17:44.

METİN

Şimdi; Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerrâtın pekçok gâyeleri, hikmetleri ve vazîfeleri vardır.

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

gibi çok âyetlerle hikmetlerine ve vazîfelerine işâret eder. Nümûne olarak birkaçına işâret ediyoruz.

ŞERH

(Şimdi; Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerrâtın pekçok gâyeleri, hikmetleri ve vazîfeleri vardır.)

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

"Her şey, O Zât-ı Zülcelâli hamd ile tesbîh eder. Onu hamd ile tesbîh etmeyen hiçbir şey yoktur. " ¹

(gibi çok âyetlerle hikmetlerine ve vazîfelerine işâret eder. Nümûne olarak birkaçına işâret ediyoruz.)

Her bir zerrenin başında dört büyük meleği temsîl eden dört müvekkel melek vardır:

Birincisi: İsrâfil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerreye canlılık ve hareket verir. O melek, o zerre nâmına devâmlı "Yâ Hay! Yâ Kayyûm!" der, zikreder.

İkincisi: Mîkâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın emriyle o zerreye muhtaç olduğu rızkı yetiştirir. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Rahmân! Yâ Rezzâk!" der, zikreder.

Üçüncüsü: Cebrâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerreye vazîfesini ilhâm eder. Nizâm ve intizâmla hareketini tesbît eder. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Alîm! Yâ Hakîm!" der, zikreder.

Dördüncüsü: Azrâil (as)'ın vekîlidir ki, Allah'ın izniyle o zerre

---

[1] 2 *İsrâ*, 17:44.

vefât ettiğinde onu çekip alır. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Kâbid! Yâ Mümît!" der, zikreder.

Demek her bir zerrede bu isimler zâhir ve bâhir bir tarzda müşâhede edilmektedir. Her bir zerre, lisân-ı hâl ve kâliyle "Yâ Hay! Yâ Kayyûm! Yâ Rahmân! Yâ Rezzâk! Yâ Alîm! Yâ Hakîm! Yâ Kâbid! Yâ Mümît!" isimlerini zikreder. Sâir esmâ bunlara kıyâs edilsin.

Her bir zerre, Kur'ânın beyânıyla bu kadar hâmid ve müsebbih ise, başka bir Zât'ın esmâ ve sıfatına delâlet ve şehâdet ediyorsa, başkası hesabına çalışıp, kendine âit hiçbir tarz-ı hareketi bulunmazsa; şuûrsuz olan bu zerreye, mevcûdâtın halk ve icâdı nasıl havâle edilebilir? İlim ve hikmet dedikleri bu mudur? Bu işi zerrâtın harekâtına isnad etmek eblehâne bir cehâlettir. Böyle eblehler, hem kendileri dalâlete saplândılar hem de dünyânın yarısından fazlasını helâkete sevkettiler. Akl-ı beşer böyle bir hurâfeyi nasıl kabûl eder? Her akli başında olan insana soruyoruz. Belki onlar, şeytan ve hevâ-i nefsin iğvâsına kapılıp, dalâlet vâdilerinde koşturuyorlar. Onlara verilecek en güzel cevâb Müellif (ra)'ın Tabiat Risâlesi'ndeki şu vecîz sözleridir:

*"Ey ahmak-ul humakâdan tahammûk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar. Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, 'Bu fikri kabûl etmem' diye kaçacaktır."*¹

Bütün âlem tesbîh ettiği gibi, bu âlemin hulâsâsı olan insan vücûdunu teşkîl eden zerreler dahi tesbîh ederler. İnsan bedeninde rakamlara sığışmayacak kadar zerrât vardır. Her zerrenin başında dört melek bulunduğuna ve o müvekkel melekler de zerrât-ı bedeniye yapmış oldukları zikir ve tesbîhâtı Allah'a takdîm ettiğine göre, o insan bedeninin nasıl bir zikirhâne olduğu düşünölsün. Böyle hadsiz lisânlarla tesbîh ve takdîs edilen bir Zât'tan nasıl gaflet

---

[1] 1 *Lem'alar, Tabiat Risâlesi, s.184.*

vefât ettiğinde onu çekip alır. O melek, o zerre nâmına dâimâ "Yâ Kâbid! Yâ Mümît!" der, zikreder.

Demek her bir zerrede bu isimler zâhir ve bâhir bir tarzda müşâhede edilmektedir. Her bir zerre, lisân-ı hâl ve kâliyle "Yâ Hay! Yâ Kayyûm! Yâ Rahmân! Yâ Rezzâk! Yâ Alîm! Yâ Hakîm! Yâ Kâbid! Yâ Mümît!" isimlerini zikreder. Sâir esmâ bunlara kıyâs edilsin.

Her bir zerre, Kur'ânın beyânıyla bu kadar hâmid ve müsebbih ise, başka bir Zât'ın esmâ ve sıfatına delâlet ve şehâdet ediyorsa, başkası hesabına çalışıp, kendine âit hiçbir tarz-ı hareketi bulunmazsa; şuûrsuz olan bu zerreye, mevcûdâtın halk ve îcâdı nasıl havâle edilebilir? İlim ve hikmet dedikleri bu mudur? Bu işi zerrâtın harekâtına isnad etmek eblehâne bir cehâlettir. Böyle eblehler, hem kendileri dalâlete saplândılar hem de dünyânın yarısından fazlasını helâkete sevkettiler. Akl-ı beşer böyle bir hurâfeyi nasıl kabûl eder? Her akli başında olan insana soruyoruz. Belki onlar, şeytan ve hevâ-i nefsin iğvâsına kapılıp, dalâlet vâdilerinde koşturuyorlar. Onlara verilecek en güzel cevâb Müellif (ra)'ın Tabiat Risâlesi'ndeki şu vecîz sözleridir:

*"Ey ahmak-ul humakâdan tahammûk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar. Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, 'Bu fikri kabûl etmem' diye kaçacaktır."*¹

Bütün âlem tesbîh ettiği gibi, bu âlemin hulâsâsı olan insan vücûdunu teşkîl eden zerreler dahi tesbîh ederler. İnsan bedeninde rakamlara sığılmayacak kadar zerrât vardır. Her zerrenin başında dört melek bulunduğuna ve o müvekkel melekler de zerrât-ı bedeniye yapmış oldukları zikir ve tesbîhâtı Allah'a takdîm ettiğine göre, o insan bedeninin nasıl bir zikirhâne olduğu düşünölsün. Böyle hadsiz lisânlarla tesbîh ve takdîs edilen bir Zât'tan nasıl gaflet

---

[1] 1 *Lem'alar, Tabiat Risâlesi, s.184.*

Kâinâtta her şey Rabbini tesbîh ve hamd eder. Bu sâdece lisân-ı kâl ile değil, belki lisân-ı hâl ile de olmaktadır. Yukarıda zikredildiği gibi her zerreye müvekkel dört melek en az sekiz isimle Rabbini tesbîh ve tahmîd eder. Yâni o esmâyı zikretmekle tevhit-i İlâhî'yi i'lân eder, şerîkleri tard eder. Bununla tesbîh vazîfesini îfâ eder. Aynı anda o vücûdda tezâhür eden cemâl, kemâl ve ihsân-ı İlâhiyye karşı medhü senâ eder. Bununla da hamd vazîfesini eda eder.

Yâni her bir zerre lisân-ı hâliyle, ona müvekkel melâike ise zerrede ve âlemde müşâhede ettiği tevhit-i Rabbânîyi şuûrkarane lisân-ı kâliyle şu şekilde i'lân eder, bütün şerîkleri de reddeder:

"Hay, Kayyûm, Rahmân, Rezzâk, Alîm, Hakîm, Kâbid ve Mümît yalnız O'dur. Bana ve bütün âleme hayât bahş eden, beni ve bütün kâinâtı mahvden kurtaran, ihtiyâç anında benim ve her şeyin rızkını te'mîn eden, benim ve bütün mahlûkâtın şerâit-i hayâtını bilen, bana ve her mevcûda vazîfesini ilhâm eden, beni ve bu ta'lîmgâhta görev yapan bütün cünûd-i Rabbânîyi, görevi hitâmında terhis edip, şu âlem-i fânîden âlem-i bâkîye sevkeden yalnız ve yalnız O'dur. O'ndan başkası olamaz."

Zerre ve ona müvekkel olan melâikenin tesbîhi bu tarz iledir. Allâhu A'lem.

Hem her bir zerre lisân-ı hâliyle, ona müvekkel melâike ise lisân-ı kâliyle Rabbini evsâf-ı kemâliye ile şöyle hamdü senâ eder:

"Benim gibi bütün zîhayâtı hayâta mazhâr eden, her şey kendisiyle kâim olan, hayâtın devâmı için her şeye münâsip rızkı ihtiyâç anında gönderen, her şeyin her şey ile münâsebetini bilen ve buna göre âlemin nizâmını kuran, vazîfe-i hayâtını bitirenleri terhis ile vatân-ı aslîlerine sevkeden Hay ve Kayyûm, Rahmân ve Rezzâk, Alîm ve Hakîm, Kâbid ve Mümît olan Zât-ı Mahmûd-i Lemyezeli ve Hamîd-i Lâyezâle, lâ yuad velâ yuhsâ medh u senâmızı takdîm ederiz."

Kâinâtta her şey Rabbini tesbîh ve hamd eder. Bu sâdece lisân-ı kâl ile değil, belki lisân-ı hâl ile de olmaktadır. Yukarıda zikredildiği gibi her zerreye müvekkel dört melek en az sekiz isimle Rabbini tesbîh ve tahmîd eder. Yâni o esmâyı zikretmekle tevhit-i İlâhî'yi i'lân eder, şerîkleri tard eder. Bununla tesbîh vazîfesini îfâ eder. Aynı anda o vücûdda tezâhür eden cemâl, kemâl ve ihsân-ı İlâhiyye karşı medhü senâ eder. Bununla da hamd vazîfesini eda eder.

Yâni her bir zerre lisân-ı hâliyle, ona müvekkel melâike ise zerrede ve âlemde müşâhede ettiği tevhit-i Rabbânîyi şuûrkarane lisân-ı kâliyle şu şekilde i'lân eder, bütün şerîkleri de reddeder:

"Hay, Kayyûm, Rahmân, Rezzâk, Alîm, Hakîm, Kâbid ve Mümît yalnız O'dur. Bana ve bütün âleme hayât bahş eden, beni ve bütün kâinâtı mahvden kurtaran, ihtiyâç anında benim ve her şeyin rızkını te'mîn eden, benim ve bütün mahlûkâtın şerâit-i hayâtını bilen, bana ve her mevcûda vazîfesini ilhâm eden, beni ve bu ta'lîmgâhta görev yapan bütün cünûd-i Rabbânîyi, görevi hitâmında terhis edip, şu âlem-i fânîden âlem-i bâkîye sevkeden yalnız ve yalnız O'dur. O'ndan başkası olamaz."

Zerre ve ona müvekkel olan melâikenin tesbîhi bu tarz iledir. Allâhu A'lem.

Hem her bir zerre lisân-ı hâliyle, ona müvekkel melâike ise lisân-ı kâliyle Rabbini evsâf-ı kemâliye ile şöyle hamdü senâ eder:

"Benim gibi bütün zîhayâtı hayâta mazhâr eden, her şey kendisiyle kâim olan, hayâtın devâmı için her şeye münâsip rızkı ihtiyâç anında gönderen, her şeyin her şey ile münâsebetini bilen ve buna göre âlemin nizâmını kuran, vazîfe-i hayâtını bitirenleri terhis ile vatân-ı aslîlerine sevkeden Hay ve Kayyûm, Rahmân ve Rezzâk, Alîm ve Hakîm, Kâbid ve Mümît olan Zât-ı Mahmûd-i Lemyezeli ve Hamîd-i Lâyezâle, lâ yuad velâ yuhsâ medh u senâmızı takdîm ederiz."

METİN

Birincisi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un tecelliyât-ı icâdîyyesini tecdîd ve tâzelendirmek için her birtek rûhu model gibi ederek, her sene mu'cizât-ı kudretinden tâze birer cesed giydirmek ve her birtek kitâbdan ayrı ayrı bin muhtelif kitâbı, hikmetiyle istinsâh etmek ve birtek hakîkatı başka başka sûrette göstermek ve kâinâtların ve âlemlerin ve mevcûdâtların, tâife tâife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemîn hâzırlamak için Fâtır-ı Zülcelâl kudretiyle zerrâtı tahrîk ve tavzîf etmiştir.

ŞERH

(Birincisi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un tecelliyât-ı icâdîyyesini tecdîd) yenilemek **(ve tâzelendirmek için her bir tek rûhu model gibi ederek, her sene mu'cizât-ı kudretinden tâze birer cesed giydirmek)** üzere zerrâtı vazîfelendirmiştir. Vâcibü'l-Vücûd, Allah'ın zâtının unvân-ı mûlahâzâsıdır. Cenâb-ı Hak, mevcûdâtı var etmek istediği zaman, Vâcibü'l-Vücûd ismiyle tecellî eder, kâinâtta bütün mevcûdât vücûd bulur. Vâcibü'l-Vücûdun bilinmesi, ancak mümkünü'l-vücûd ile olur. Eğer mümkünü'l-vücûdlar olmasâydı, Vücûd-i İlâhî anlaşılmazdı. O Vâcibü'l-Vücûd, yeni yeni vücûdları meydana getirmek için, her bir rûhu bir model hükmüne getirerek, zerreler vâsıtasıyla o rûha mu'cizât-ı kudretinden ayrı ayrı, tâze birer ceset giydirir. Meselâ bir insanın mâhiyeti, rûhu bir model hükmünde olup sâbit kalmakla berâber, her senede et kısmı, beş- altı senede ise bütün vücûdunun zerrâtı değişir. Böylece o insan, ne kadar yaşamışsa o kadar vücûd libâsı giymiş olur. Bu faâliyet, Vâcibü'l-Vücûd isminin tecellîsi ile meydana gelir.

Müellif (ra), bu mevzûu eserlerinde şöyle izâh etmektedir:

"Nasıl ki terzi gibi bir san'atçı, birçok külfetler, mahâretlerle musannâ birşey'i icâd eder ve ona bir model yapar. Sonra onun emsâlini külfetsiz çabuk yapabilir. Hattâ bâzan öyle bir derece sühûlet peydâ eder ki, gûyâ emreder yapılır ve öyle kuvvetli bir

METİN

Birincisi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un tecelliyât-ı îcâdiyyesini tecdîd ve tâzelendirmek için her birtek rûhu model gibi ederek, her sene mu'cizât-ı kudretinden tâze birer cesed giydirmek ve her birtek kitâbdan ayrı ayrı bin muhtelif kitâbı, hikmetiyle istinsâh etmek ve birtek hakîkatı başka başka sûrette göstermek ve kâinâtların ve âlemlerin ve mevcûdâtların, tâife tâife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemîn hâzırlamak için Fâtır-ı Zülcelâl kudretiyle zerrâtı tahrîk ve tavzîf etmiştir.

ŞERH

(Birincisi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un tecelliyât-ı îcâdiyyesini tecdîd) yenilemek **(ve tâzelendirmek için her bir tek rûhu model gibi ederek, her sene mu'cizât-ı kudretinden tâze birer cesed giydirmek)** üzere zerrâtı vazîfelendirmiştir. Vâcibü'l-Vücûd, Allah'ın zâtının unvân-ı mûlahâzâsıdır. Cenâb-ı Hak, mevcûdâtı var etmek istediği zaman, Vâcibü'l-Vücûd ismiyle tecellî eder, kâinâtta bütün mevcûdât vücûd bulur. Vâcibü'l-Vücûdun bilinmesi, ancak mümkünü'l-vücûd iledir. Eğer mümkünü'l-vücûdlar olmasâydı, Vücûd-i İlâhî anlaşılmazdı. O Vâcibü'l-Vücûd, yeni yeni vücûdları meydana getirmek için, her bir rûhu bir model hükmüne getirerek, zerreler vâsıtasıyla o rûha mu'cizât-ı kudretinden ayrı ayrı, tâze birer ceset giydirir. Meselâ bir insanın mâhiyeti, rûhu bir model hükmünde olup sâbit kalmakla berâber, her senede et kısmı, beş- altı senede ise bütün vücûdunun zerrâtı değişir. Böylece o insan, ne kadar yaşamışsa o kadar vücûd libâsı giymiş olur. Bu faâliyet, Vâcibü'l-Vücûd isminin tecellîsi ile meydana gelir.

Müellif (ra), bu mevzûu eserlerinde şöyle îzâh etmektedir:

"Nasıl ki terzi gibi bir san'atçı, birçok külfetler, mahâretlerle musannâ birşey'i îcâd eder ve ona bir model yapar. Sonra onun emsâlini külfetsiz çabuk yapabilir. Hattâ bâzan öyle bir derece sühûlet peydâ eder ki, gûyâ emreder yapılır ve öyle kuvvetli bir

haberini var mıdır? Belki her senede, her günde cisminden bir kısım şeyler ölür, yerine emsâli gelir. Bunu hiç düşünemiyorsun. Çünkü kafan boştur. Eğer düşünebilseydin, her vakit âlemde binlerce nümûneleri vukûa gelen haşır ve neşri inkâr etmezdin. Doktora git, kafanı tedâvî ettir.”¹

“Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyâmet çeşitleri vardır. Her gece bir nev’i ölmekle, her sabah bir nev’i dirilmekle emârât-ı haşriye gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittîfâk bütün zerrâtını değiştirecek, hattâ bir senede iki def’a tedricî bir kıyâmet ve haşır taklîdini görmüş.”²

Mahlûkâta her sene tâze bir cesed giydirmek **(ve her bir tek kitâbdan ayrı ayrı bin muhtelif kitâbı hikmetiyle istinsâh etmek)** üzere de zerrâtı vazîfelendirmiştir. Meselâ, o kitablardan biri mâhiyet-i insâniyyedir. Bu mâhiyet-i insâniyye denilen kitaptan müddet-i ömründe ayrı ayrı, muhtelif pek çok nüsha-i beden istinsâh edilmektedir. Zerrelere bu vazîfelerde çalıştırmakta **(ve bir tek hakikatı başka başka sûrette göstermek)** hizmetinde de istihdâm etmektedir. Her şeyin hakîkatı sâbit olmakla berâber, her zaman başka başka sûretler gösteriyor. Meselâ, bir incir ağacının incirlik hakîkatı sâbittir. Fakat Fâtır-ı Hakîm, zerrelere tahrîk ile her sene o incir ağacının ayrı ayrı sûretlerini vücûda getiriyor.

Hulâsâ: Cenâb-ı Hak, Vâcibü’l-Vücûd’tur. Vâcibü’l-Vücûd’un kâinâtta tecellî etmesi için, mümkünü’l-vücûdun bulunması gerekir. Vâcibü’l-Vücûd, ayrı ayrı, yeni yeni vücûdları meydana getirip vücûd-i İlâhî’sine âyinedarlık yaptırmak maksadıyla zerrelere tahrîk etmektedir. Zerrât, o âyinedarlık vazîfesini îfâ için defaatla ayrı ayrı vücûdların teşekkülüne vâsıta olmaktadır. Tahavvülât-ı zerrât, Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd’un tecelliyât-ı icâdiyesini tecdîd etmek içindir. Bunun için O Zât-ı Vâcibü’l-Vücûd;

1-Her bir rûhu bir model hükmüne getirmiştir. Her sene ona mu’cizât-ı kudretinden tâze birer ceset giydiriyor. Meselâ, ağaca

---

[1] 3 (*Mesnevî-yi Nûriye/110-111*)

[2] 4 (*Sözler/551*)

haberin var mıdır? Belki her senede, her günde cisminden bir kısım şeyler ölür, yerine emsâli gelir. Bunu hiç düşünemiyorsun. Çünkü kafan boştur. Eğer düşünebilseydin, her vakit âlemde binlerce nümûneleri vukûa gelen haşır ve neşri inkâr etmezdin. Doktora git, kafanı tedâvî ettir.”¹

“Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyâmet çeşitleri vardır. Her gece bir nev’i ölmekle, her sabah bir nev’i dirilmekle emârât-ı haşriye gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittîfâk bütün zerrâtını değiştirecek, hattâ bir senede iki def’a tedricî bir kıyâmet ve haşır taklîdini görmüş.”²

Mahlûkâta her sene tâze bir cesed giydirmek **(ve her bir tek kitâbdan ayrı ayrı bin muhtelif kitâbı hikmetiyle istinsâh etmek)** üzere de zerrâtı vazîfelendirmiştir. Meselâ, o kitablardan biri mâhiyet-i insâniyyedir. Bu mâhiyet-i insâniyye denilen kitaptan müddet-i ömründe ayrı ayrı, muhtelif pek çok nüsha-i beden istinsâh edilmektedir. Zerrelere bu vazîfelerde çalıştırmakta **(ve bir tek hakikatı başka başka sûrette göstermek)** hizmetinde de istihdâm etmektedir. Her şeyin hakîkatı sâbit olmakla berâber, her zaman başka başka sûretler gösteriyor. Meselâ, bir incir ağacının incirlik hakîkatı sâbittir. Fakat Fâtır-ı Hakîm, zerrelere tahrîk ile her sene o incir ağacının ayrı ayrı sûretlerini vücûda getiriyor.

Hulâsâ: Cenâb-ı Hak, Vâcibü’l-Vücûd’tur. Vâcibü’l-Vücûd’un kâinâtta tecellî etmesi için, mümkünü’l-vücûdun bulunması gerekir. Vâcibü’l-Vücûd, ayrı ayrı, yeni yeni vücûdları meydana getirip vücûd-i İlâhî’sine âyinedarlık yaptırmak maksadıyla zerrelere tahrîk etmektedir. Zerrât, o âyinedarlık vazîfesini îfâ için defaatla ayrı ayrı vücûdların teşekkülüne vâsıta olmaktadır. Tahavvülât-ı zerrât, Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd’un tecelliyât-ı îcâdiyesini tecdîd etmek içindir. Bunun için O Zât-ı Vâcibü’l-Vücûd;

1-Her bir rûhu bir model hükmüne getirmiştir. Her sene ona mu’cizât-ı kudretinden tâze birer ceset giydiriyor. Meselâ, ağaca

---

[1] 3 (*Mesnevî-yi Nûriye/110-111*)

[2] 4 (*Sözler/551*)

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يَبْدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“(Resûlüm!) De ki: Mülkün hakîkî sâhibi olan Allah’ım! Sen, mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini azîz eder, dilediğini zelîl kıalarsın. Her hayır Senin elindedir. Tahkîk Sen, her şeye hakkıyla Kâdîrsin. Geceyi gündüze idhâl eder, gündüzü de geceye dâhil edersin. Ölüden diriği çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de sayısız rızık verirsın.”¹

---

[1] 1 Âl-i İmrân, 3: 26-27.

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يَبْدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“(Resûlüm!) De ki: Mülkün hakîkî sâhibi olan Allah’ım! Sen, mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini azîz eder, dilediğini zelîl kıalarsın. Her hayır Senin elindedir. Tahkîk Sen, her şeye hakkıyla Kâdîrsin. Geceyi gündüze idhâl eder, gündüzü de geceye dâhil edersin. Ölüden diriye çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de sayısız rızık verirsın.”¹

---

[1] 1 *Âl-i Imrân*, 3: 26-27.

Zeminde ekilme-biçilme aynı anda berâber olmuyor. Bazı bölgeler bahâr iken diğer bölgeler kıştır. Bu sebeble mahsulât alınmayan kış bölgesi mahsulât alınan bahâr bölgesine nazaran nadasa bırakılmış olur. Diğer: Kıtlık gibi sebeblerle mahsulât alınmaması da nadas hükmüne geçer.

O Mâlikü'l-Mülk, bütün âlemi husûsan küre-i arzı bir tarla gibi, neşv-u nemâyâ yâni gelişip büyümeğe kâbil bir sûrette yaratmıştır. **(Tâ ki, nihâyetsiz mu'cizât-ı kudretini orada ekip biçsin.)** Mâlikü'l- Mülk, O olduğuna göre; tarlasını istediği gibi eker, biçer, mahsulât alır. **(İşte şu zemîn yüzündeki tarlasında, zerrâtı hikmetle tahrîk ederek, intizâm dâiresinde tavzîf edip, her asırda, her fasılda)** her mevsimde, **(her ayda, belki her günde belki her saatte mu'cizât-ı kudretinden yeni yeni birer kâinât gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulât verdirir.)** Kâinât bir saray ise, avlusu rû-yi zemîndir. Nasıl ki, bir saraya giriş ve çıkışlar en fazla avludan oluyor. Öyle de, faaliyet-i Rabbâniyye, en fazla kâinât sarayının avlusu hükmünde olan rû-yi zemînde vücûda geliyor. **(Nihâyetsiz hazîne-i rahmetinin hedâyâsını,)** hediyelerini **(nihâyetsiz kudretinin mu'cizâtının nümûnelerini harekât-ı zerrât ile izhâr eder)** gösterir.

Daha önce zikredildiği gibi, zerrâtın birinci vazîfesi şudur: Vâcibü'l-Vücûd olan Zât-ı Zülcelâl, tecelliyât-ı îcâdiyyesi için, mümkinât dâiresinde her bir rûhu bir model ederek tâze tâze ceset libâsını ona giydirmekle, zerrâtı tahrîk ediyor.

Zerrâtın ikinci bir vazîfesi ise şudur ki: Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi de Mâlikü'l- Mülk'tür. Bu isim, âlemde devâmlı tecdîdat ile ayrı ayrı mahsulât ekmeyi ve biçmeyi iktizâ eder. Onun için Cenâb-ı Hak, şu Küre-i Arzı bir tarla gibi yapmış, her asırda, her senede, her mevsimde, her günde, her saatte ayrı ayrı mahsulâtı almak için zerrâtı tahrîk ediyor. Hazîne-i rahmetinin çeşit çeşit hediyelerini, kudretinin ayrı ayrı mu'cizelerini zerrâtın tahrîki ile izhâr ediyor. Yâni, bütün bu faaliyetler, Mâlikü'l-Mülk isminin tecelliyâtının muktezâsıdır.

Hulâsâ; Mâlikü'l-Mülk isminin muktezâsıyla kâinât, bâhusus zemîn yüzü bir tarla gibi olup, rahmet ve kudret -i İlâhiyenin âsârı olan mevcûdât-ı âlemi mahsulât veriyor.

Zeminde ekilme-biçilme aynı anda berâber olmuyor. Bazı bölgeler bahâr iken diğer bölgeler kıştır. Bu sebeble mahsulât alınmayan kış bölgesi mahsulât alınan bahâr bölgesine nazaran nadasa bırakılmış olur. Diğer: Kıtlık gibi sebeblerle mahsulât alınmaması da nadas hükmüne geçer.

O Mâlikü'l-Mülk, bütün âlemi husûsan küre-i arzı bir tarla gibi, neşv-u nemâyâ yâni gelişip büyümeğe kâbil bir sûrette yaratmıştır. **(Tâ ki, nihâyetsiz mu'cizât-ı kudretini orada ekip biçsin.)** Mâlikü'l- Mülk, O olduğuna göre; tarlasını istediği gibi eker, biçer, mahsulât alır. **(İşte şu zemîn yüzündeki tarlasında, zerrâtı hikmetle tahrîk ederek, intizâm dâiresinde tavzîf edip, her asırda, her fasılda)** her mevsimde, **(her ayda, belki her günde belki her saatte mu'cizât-ı kudretinden yeni yeni birer kâinât gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulât verir.)** Kâinât bir saray ise, avlusu rû-yi zemîndir. Nasıl ki, bir saraya giriş ve çıkışlar en fazla avludan oluyor. Öyle de, faaliyet-i Rabbâniyye, en fazla kâinât sarayının avlusu hükmünde olan rû-yi zemînde vücûda geliyor. **(Nihâyetsiz hazîne-i rahmetinin hedâyâsını,)** hediyelerini **(nihâyetsiz kudretinin mu'cizâtının nümûnelerini harekât-ı zerrât ile izhâr eder)** gösterir.

Daha önce zikredildiği gibi, zerrâtın birinci vazîfesi şudur: Vâcibü'l-Vücûd olan Zât-ı Zülcelâl, tecelliyât-ı îcâdiyyesi için, mümkinât dâiresinde her bir rûhu bir model ederek tâze tâze ceset libâsını ona giydirmekle, zerrâtı tahrîk ediyor.

Zerrâtın ikinci bir vazîfesi ise şudur ki: Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi de Mâlikü'l- Mülk'tür. Bu isim, âlemde devâmlı tecdîdat ile ayrı ayrı mahsulât ekmeyi ve biçmeyi iktizâ eder. Onun için Cenâb-ı Hak, şu Küre-i Arzı bir tarla gibi yapmış, her asırda, her senede, her mevsimde, her günde, her saatte ayrı ayrı mahsulâtı almak için zerrâtı tahrîk ediyor. Hazîne-i rahmetinin çeşit çeşit hediyelerini, kudretinin ayrı ayrı mu'cizelerini zerrâtın tahrîki ile izhâr ediyor. Yâni, bütün bu faaliyetler, Mâlikü'l-Mülk isminin tecelliyâtının muktezâsıdır.

Hulâsâ; Mâlikü'l-Mülk isminin muktezâsıyla kâinât, bâhusus zemîn yüzü bir tarla gibi olup, rahmet ve kudret -i İlâhiyenin âsârı olan mevcûdât-ı âlemi mahsulât veriyor.

METİN

Üçüncüsü: Nihâyetsiz tecelliyât-ı esmâ-i îlâhiyyenin nakışlarını göstermekle, o esmânın cilvelerini ifâde için mahdûd bir zemînde hadsiz nukûş göstermek, küçük bir sahîfede nihâyetsiz maânîleri ifâde edecek olan hadsiz âyâtları yazmak için Nakkâş-ı Ezelî zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk edip kemâl-i intizâmla tavzîf etmiştir.

ŞERH

(Üçüncüsü: Nihâyetsiz tecelliyât-ı esmâ-i îlâhiyyenin nakışlarını göstermekle, o esmânın cilvelerini ifâde için mahdûd bir zemînde hadsiz nukûş göstermek, küçük bir sahîfede nihâyetsiz maânîleri) ma'nâları (ifâde edecek olan hadsiz âyâtları yazmak için Nakkâş-ı Ezelî zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk edip kemâl-i intizâmla tavzîf etmiştir.)

Kalem-i kudret, zaman sahîfesi üzerinde zerrât mürekkebi ile esmânın nakışlarını yazıyor. Fakat zamânı hızla çevirip, o nakışları sık sık tagyîr ediyor, değiştiriyor. Zaman ve mekân dar, kelimât-ı kudret ise hadsiz olduğundan tebeddülât ve tegayyürât sık sık vücûd buluyor. İşte tecelliyât-ı esmânın her an ayrı ayrı şekilde tezâhürü bu sır içindir. Mahlûkâtın sûretçe ayrı ayrı olması, tecelliyât-ı esmânın nakışlarının ayrı ayrı olmasından neş'et etmektedir. Cenâb-ı Hak, bin bir isim sâhibidir. Şu bin bir ism-i îlâhî'nin her biri, ayrı ayrı nakışlar ister. O Zât-ı Hakîm, mahdut bir zemîn ve zamanda esmâsının hadsiz nakışlarını göstermek için, her mevsimde, her ayda, her günde, her saatte, hatta her anda zerrâtı tahrîk etmektedir.

Yine O Nakkâş-ı Ezelî, küçük bir sahîfe olan Küre-i Arz'da, nihâyetsiz ma'nâları ifâde etmek, esmâ-i hüsnânın nihâyetsiz tecelliyâtını göstermek, hadsiz âyâtını yazmak için zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk ve kemâl-i intizâmla tavzîf etmektedir.

Hem teceddütte lezzet vardır. Beşer, aynı şeyleri seyretmekle ülfet peydâ eder, tecelliyât-ı esmânın seyrinden tam lezzet alamaz, ilk anda aldığı lezzet kaybolur.

METİN

Üçüncüsü: Nihâyetsiz tecelliyât-ı esmâ-i îlâhiyyenin nakışlarını göstermekle, o esmânın cilvelerini ifâde için mahdûd bir zemînde hadsiz nukûş göstermek, küçük bir sahîfede nihâyetsiz maânîleri ifâde edecek olan hadsiz âyâtları yazmak için Nakkâş-ı Ezelî zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk edip kemâl-i intizâmla tavzîf etmiştir.

ŞERH

(Üçüncüsü: Nihâyetsiz tecelliyât-ı esmâ-i îlâhiyyenin nakışlarını göstermekle, o esmânın cilvelerini ifâde için mahdûd bir zemînde hadsiz nukûş göstermek, küçük bir sahîfede nihâyetsiz maânîleri) ma'nâları (ifâde edecek olan hadsiz âyâtları yazmak için Nakkâş-ı Ezelî zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk edip kemâl-i intizâmla tavzîf etmiştir.)

Kalem-i kudret, zaman sahîfesi üzerinde zerrât mürekkebi ile esmânın nakışlarını yazıyor. Fakat zamânı hızla çevirip, o nakışları sık sık tagyîr ediyor, değıştirtiyor. Zaman ve mekân dar, kelimât-ı kudret ise hadsiz olduğundan tebeddülât ve tegayyürât sık sık vücûd buluyor. İşte tecelliyât-ı esmânın her an ayrı ayrı şekilde tezâhürü bu sır içindir. Mahlûkâtın sûretçe ayrı ayrı olması, tecelliyât-ı esmânın nakışlarının ayrı ayrı olmasından neş'et etmektedir. Cenâb-ı Hak, bin bir isim sâhibidir. Şu bin bir ism-i îlâhî'nin her biri, ayrı ayrı nakışlar ister. O Zât-ı Hakîm, mahdut bir zemîn ve zamanda esmâsının hadsiz nakışlarını göstermek için, her mevsimde, her ayda, her günde, her saatte, hatta her anda zerrâtı tahrîk etmektedir.

Yine O Nakkâş-ı Ezelî, küçük bir sahîfe olan Küre-i Arz'da, nihâyetsiz ma'nâları ifâde etmek, esmâ-i hüsnânın nihâyetsiz tecelliyâtını göstermek, hadsiz âyâtını yazmak için zerrâtı, kemâl-i hikmetle tahrîk ve kemâl-i intizâmla tavzîf etmektedir.

Hem teceddütte lezzet vardır. Beşer, aynı şeyleri seyretmekle ülfet peydâ eder, tecelliyât-ı esmânın seyrinden tam lezzet alamaz, ilk anda aldığı lezzet kaybolur.

Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

*"Hem zevâl ve fîrak, memat ve vefât ve darağacı olan mürûr-i zaman, o îmân tılsımı ile, Sâni'-ı Zülcelâl'in tâze tâze, renk renk, çeşit çeşit mu'cizât-ı nakşını, havârik-ı kudretini, tecelliyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr ve temâşâyâ vâsita sûretini alır. Evet, Güneşin nûrundaki renkleri gösteren âyinelerin tebeddül edip tâzelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder."*¹

Teceddüdün Cenâb-ı Hakk'a bakan ciheti ise, her bir teceddüdde ayrı ayrı, O'na mahsûs ve ta'rîfinden âciz olduğumuz lezzet-i münezzeheesi vardır.

Müellif (ra) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hikmet ve akıl ile halledilmeyen bir mes'ele-i mühimme.

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ * فَعَالَ لِمَا يُرِيدُ

Suâl: Kâinâtta ki mütemâdiyen şu hayret-engiz faaliyetin sırrı ve hikmeti nedir? Neden şu durmayanlar durmuyorlar, dâimâ dönüp tâzeleniyorlar?

Elcevâb: Şu hikmetin îzâhı bin sahîfe ister. Öyle ise îzâhını bırakıp gâyet muhtasar bir icmâlini iki sahîfeye sığıştıracâğız.

İşte nasıl ki bir şahıs, bir vazîfe-i fıtriyeyi veyâhut bir vazîfe-i içtimaiyeyi yapsa ve o vazîfe için harâretli bir sûrette çalışsa; elbette ona dikkat eden anlar ki, o vazîfeyi ona gördüren iki şeydir:

Birisi: Vazîfeye terettüb eden maslahâtlar, semereler, fâidelerdir ki; ona 'ille-i gâiye' denilir.

İkincisi: Bir muhabbet, bir iştiyâk, bir lezzet vardır ki: Harâretle o vazîfeyi yaptırıyor ki, ona 'dâî ve muktazî' ta'bîr edilir. Meselâ: Yemek yemek, iştihâdan gelen bir lezzet, bir iştiyâktır ki, onu yemeğe sevk eder. Sonra da yemeğin neticesi, vücûdu beslemektir; hayâtı idâme etmektir. Öyle de: وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ Şu kâinâtta ki dehşet-engîz

---

[1] *Sözler*, 7.Söz, s.32.

Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

*"Hem zevâl ve fîrak, memat ve vefât ve darağacı olan mürûr-i zaman, o îmân tılsımı ile, Sâni'-ı Zülcelâl'in tâze tâze, renk renk, çeşit çeşit mu'cizât-ı nakşını, havârik-ı kudretini, tecelliyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr ve temâşâyâ vâsita sûretini alır. Evet, Güneşin nûrundaki renkleri gösteren âyinelerin tebeddül edip tâzelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkîl eder."*¹

Teceddüdün Cenâb-ı Hakk'a bakan ciheti ise, her bir teceddüdde ayrı ayrı, O'na mahsûs ve ta'rîfinden âciz olduğumuz lezzet-i münezzeheesi vardır.

Müellif (ra) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hikmet ve akıl ile halledilmeyen bir mes'ele-i mühimme.

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ * فَعَالَ لِمَا يُرِيدُ

Suâl: Kâinâtta ki mütemâdiyen şu hayret-engiz faaliyetin sırrı ve hikmeti nedir? Neden şu durmayanlar durmuyorlar, dâimâ dönüp tâzeleniyorlar?

Elcevâb: Şu hikmetin îzâhı bin sahîfe ister. Öyle ise îzâhını bırakıp gâyet muhtasar bir icmâlini iki sahîfeye sığıştıracâğız.

İşte nasıl ki bir şahıs, bir vazîfe-i fıtriyeyi veyâhut bir vazîfe-i içtimaiyeyi yapsa ve o vazîfe için harâretli bir sûrette çalışsa; elbette ona dikkat eden anlar ki, o vazîfeyi ona gördüren iki şeydir:

Birisi: Vazîfeye terettüb eden maslahâtlar, semereler, fâidelerdir ki; ona 'ille-i gâiye' denilir.

İkincisi: Bir muhabbet, bir iştîyâk, bir lezzet vardır ki: Harâretle o vazîfeyi yaptırıyor ki, ona 'dâî ve muktazî' ta'bîr edilir. Meselâ: Yemek yemek, iştihâdan gelen bir lezzet, bir iştîyâktır ki, onu yemeğe sevk eder. Sonra da yemeğin neticesi, vücûdu beslemektir; hayâtı idâme etmektir. Öyle de: وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ Şu kâinâtta ki dehşet-engîz

---

[1] *Sözler*, 7.Söz, s.32.

METİN

Evet, geçen senenin mahsûlâtıyla şu senenin mahsûlâtının mâhiyetleri bir hükmündedir. Fakat, maânîleri başka başkadır. Taayyünât-ı i'tibâriyyeyi değiştirmekle, maânîleri değişir ve çoğalır. Taayyünât-ı i'tibâriyye ve teşahhusât-ı muvakkate, tebdîl edildikleri ve zâhiren fânî oldukları hâlde; onların maânî-i cemîleleri muhâfaza olunup, sâbit ve bâkî kalır. Şu ağacın geçen bahârdaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin rûhları olmadığından, şu bahârdaki emsâlinin, hakikatça aynılardır. Yalnız teşahhusât-ı i'tibâriyyede fark var. Fakat o i'tibârî teşahhuslar, her vakit tecelliyâtı tâzelenmekte olan şuûnât-ı Esmâ-i İlâhiyyenin maânîlerini ifâde için, şu bahârdakiler ayrı teşahhusâtla onların yerine geldiler.

ŞERH

(Evet, geçen senenin mahsûlâtıyla şu senenin mahsûlâtının mâhiyetleri) yâni cevherleri (bir hükmündedir. Fakat, maânîleri) yâni esmâ-i İlâhiyyeye âit ifâde ettiği ma'nâlar (başka başkadır. Taayyünât-ı i'tibâriyyeyi) arazî sûretleri (değiştirmekle, maânîleri değişir ve çoğalır. Taayyünât-ı i'tibâriyye ve teşahhusât-ı muvakkâte,) arazî olan geçici sûret ve şekiller (tebdîl edildikleri ve zâhiren fânî oldukları hâlde; onların maânî-i cemîleleri) esmâ-i İlâhiyyeye âit güzel ma'nâları (muhâfaza olunup, sâbit ve bâkî kalır. Şu ağacın geçen bahârdaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin rûhları olmadığından, şu bahârdaki emsâlinin, hakikatça) mâhiyet ve cevheriyet i'tibârıyla (aynılardır. Yalnız teşahhusât-ı i'tibâriyyede fark var.) Arazî olan teşahhusât ve taayyünâtlar değişir. Mâhiyet ve cevheri ise değişmez. (Fakat o i'tibârî teşahhuslar, her vakit tecelliyâtı tâzelenmekte olan şuûnât-ı esmâ-i İlâhiyyenin maânîlerini ifâde için, şu bahârdakiler ayrı teşahhusâtla onların yerine geldiler.)

Mevcûdâtın mâhiyet ve cevherleri sâbit olup değişmezler. Fakat taayyünat ve teşahhusâtları arazî oldukları için sâbit olmayıp, esmâya âit ayrı ayrı ma'nâları ifâde etmek için değişirler.

METİN

Evet, geçen senenin mahsûlâtıyla şu senenin mahsûlâtının mâhiyetleri bir hükmündedir. Fakat, maânîleri başka başkadır. Taayyünât-ı i'tibâriyyeyi değiştirmekle, maânîleri değişir ve çoğalır. Taayyünât-ı i'tibâriyye ve teşahhusât-ı muvakkate, tebdîl edildikleri ve zâhiren fânî oldukları hâlde; onların maânî-i cemîleleri muhâfaza olunup, sâbit ve bâkî kalır. Şu ağacın geçen bahârdaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin rûhları olmadığından, şu bahârdaki emsâlinin, hakikatça aynılarıdır. Yalnız teşahhusât-ı i'tibâriyyede fark var. Fakat o i'tibârî teşahhuslar, her vakit tecelliyâtı tâzelenmekte olan şuûnât-ı Esmâ-i İlâhiyyenin maânîlerini ifâde için, şu bahârdakiler ayrı teşahhusâtla onların yerine geldiler.

ŞERH

(Evet, geçen senenin mahsûlâtıyla şu senenin mahsûlâtının mâhiyetleri) yâni cevherleri (bir hükmündedir. Fakat, maânîleri) yâni esmâ-i İlâhiyyeye âit ifâde ettiği ma'nâlar (başka başkadır. Taayyünât-ı i'tibâriyyeyi) arazî sûretleri (değiştirmekle, maânîleri değişir ve çoğalır. Taayyünât-ı i'tibâriyye ve teşahhusât-ı muvakkâte,) arazî olan geçici sûret ve şekiller (tebdîl edildikleri ve zâhiren fânî oldukları hâlde; onların maânî-i cemîleleri) esmâ-i İlâhiyyeye âit güzel ma'nâları (muhâfaza olunup, sâbit ve bâkî kalır. Şu ağacın geçen bahârdaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin rûhları olmadığından, şu bahârdaki emsâlinin, hakikatça) mâhiyet ve cevheriyet i'tibârıyla (aynılarıdır. Yalnız teşahhusât-ı i'tibâriyyede fark var.) Arazî olan teşahhusât ve taayyünâtlar değişir. Mâhiyet ve cevheri ise değişmez. (Fakat o i'tibârî teşahhuslar, her vakit tecelliyâtı tâzelenmekte olan şuûnât-ı esmâ-i İlâhiyyenin maânîlerini ifâde için, şu bahârdakiler ayrı teşahhusâtla onların yerine geldiler.)

Mevcûdâtın mâhiyet ve cevherleri sâbit olup değişmezler. Fakat taayyünat ve teşahhusâtları arazî oldukları için sâbit olmayıp, esmâya âit ayrı ayrı ma'nâları ifâde etmek için değişirler.

vücûdunda günde milyonlarca zerre tahrîb olup, gidiyor. Yerlerine yenileri geliyor. Bütün mevcûdât bunlara kıyâs edilsin. Kâinât bir sel gibi çok âlemlere akıyor. Meselâ; eşyânın sûret ve hakikatleri Âlem-i Misâl'e geçiyor, hem sûret ve programı Levh-i Mahfûz'a kaydediliyor, hem temessülât meyve olarak, sûretler ise manzara olarak Cennet'e akıyor.

Bu ma'naları ifâde etmek içindir ki; O Hakîm-i Zülcelâl, esmâsının tecelliyâtı muktezâsı zerrâtı tahrîk eder, feleğin çarkını çevirir, mevcûdâtı hâlden hâle sevkeder. Tâ ki hem bu Âlem-i Şehâdet'te, hem Âlem-i Gayb menzillerinden olan Âlem-i Misâl'de ve Levh-i Mahfûz'da, hem âlem-i âhirette yâni Cennet'te seyredilsin, hem de bizzât kendi nazar-ı dekâik-âşinâsıyla müşâhede etsin. Cenâb-ı Hak, bu dâr-ı dünyâda seyrettiği gibi, zevâl bulan mevcûdâtı esmâ ve sıfat dâiresine, ilm-i Ezelîsine geçirdikten sonra da seyreder. Daha bunlar gibi pek çok hikmetleri vardır. Demek şu seyl-i mevcûdât, *"Hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelâl'in taht-ı tedbîr ve Rubûbiyyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmet-nümâ bir seyerân, ibret-nümâ bir cevelân, vazîfedârâne bir seyahât sûretinde bir seyr ü seferdir, bir terhîs ve tavzîftir ki, böylece kâinât çalkalanıyor, gidiyor, geliyor!.."*¹

Felsefecilerin "hikmet" dedikleri şey, mevcûdâtın zevâl ve fenâsıyla bir anda abesiyet-i mutlakâya inkılâb eder. Bu ma'nâya göre âlem bir mezbahahâne, bütün mevcûdât ise; ecel celladının satırıyla başı kesilen bîçârelerdir. Her şey yok olup gidiyor. Meselâ bu kadar mükemmel, câmi kâbiliyetlere mazhâr ve ahsen-i takvîmde yaratılan bir insan, bu dünyâda az bir zaman kalıp, hiçbir arzu ve isteğini elde etmeden ölüp gidiyor. Felsefe de insandaki bu yüksek kâbiliyeti kabûl ediyor. Evet insanda öyle bir kâbiliyet var ki, arşa kadar terakkî edebilir. Arş, ferş onun âyine-i rûhunda görünebilir. Bunu kabûl etmişler. Peki bu kadar mükemmel bir mahlûku kim yarattı? Niçin ölümle yok etti? Felsefe bu suâller karşısında sukut etmiştir. Zîrâ âlemin tılsımını açan, kâinâtı ve o yüksek kâbiliyete

---

[1] 1 *Lem'alar, 11.Lem'a, 4.Nükte s.51.*

vücûdunda günde milyonlarca zerre tahrîb olup, gidiyor. Yerlerine yenileri geliyor. Bütün mevcûdât bunlara kıyâs edilsin. Kâinât bir sel gibi çok âlemlere akıyor. Meselâ; eşyânın sûret ve hakikatleri Âlem-i Misâl'e geçiyor, hem sûret ve programı Levh-i Mahfûz'a kaydediliyor, hem temessülât meyve olarak, sûretler ise manzara olarak Cennet'e akıyor.

Bu ma'naları ifâde etmek içindir ki; O Hakîm-i Zülcelâl, esmâsının tecelliyâtı muktezâsı zerrâtı tahrîk eder, feleğin çarkını çevirir, mevcûdâtı hâlden hâle sevkeder. Tâ ki hem bu Âlem-i Şehâdet'te, hem Âlem-i Gayb menzillerinden olan Âlem-i Misâl'de ve Levh-i Mahfûz'da, hem âlem-i âhirette yâni Cennet'te seyredilsin, hem de bizzât kendi nazar-ı dekâik-âşinâsıyla müşâhede etsin. Cenâb-ı Hak, bu dâr-ı dünyâda seyrettiği gibi, zevâl bulan mevcûdâtı esmâ ve sıfat dâiresine, ilm-i Ezelîsine geçirdikten sonra da seyreder. Daha bunlar gibi pek çok hikmetleri vardır. Demek şu seyl-i mevcûdât, *"Hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelâl'in taht-ı tedbîr ve Rubûbiyyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmet-nümâ bir seyerân, ibret-nümâ bir cevelân, vazîfedârâne bir seyahât sûretinde bir seyr ü seferdir, bir terhîs ve tavzîftir ki, böylece kâinât çalkalanıyor, gidiyor, geliyor!.."*¹

Felsefecilerin "hikmet" dedikleri şey, mevcûdâtın zevâl ve fenâsıyla bir anda abesiyet-i mutlakâya inkılâb eder. Bu ma'nâya göre âlem bir mezbahahâne, bütün mevcûdât ise; ecel celladının satırıyla başı kesilen bîçârelerdir. Her şey yok olup gidiyor. Meselâ bu kadar mükemmel, câmi kâbiliyetlere mazhâr ve ahsen-i takvîmde yaratılan bir insan, bu dünyâda az bir zaman kalıp, hiçbir arzu ve isteğini elde etmeden ölüp gidiyor. Felsefe de insandaki bu yüksek kâbiliyeti kabûl ediyor. Evet insanda öyle bir kâbiliyet var ki, arşa kadar terakkî edebilir. Arş, ferş onun âyine-i rûhunda görünebilir. Bunu kabûl etmişler. Peki bu kadar mükemmel bir mahlûku kim yarattı? Niçin ölümle yok etti? Felsefe bu suâller karşısında sukut etmiştir. Zîrâ âlemin tılsımını açan, kâinâtı ve o yüksek kâbiliyete

---

[1] 1 *Lem'alar, 11.Lem'a, 4.Nükte s.51.*

*Meselâ: Nasıl ki ehl-i medeniyet, fânî vaz'ıyyetlere bir nev'i bekâ vermek ve ehl-i istikbâle yâdigâr bırakmak için; güzel veyâ garîb vaz'ıyyetlerin sûretlerini alıp, sinema perdeleriyle istikbâle hediye ediyor, zamân-ı mâzîyi zamân-ı hâlde ve istikbâlde gösteriyor ve dercediyorlar. Aynen öyle de: Şu mevcûdât-ı bahâriyye ve dünyeviyyede kısa bir hayat geçirdikten sonra, onların Sâni'-ı Hakîm'i âlem-i bekâya âit gâyelerini o âleme kaydetmekle berâber âlem-i ebedîde, sermedî manzaralarda onların etvâr-ı hayâtlarında gördükleri vezaif-i hayâtîyeyi ve mu'cizât-ı Sübhâniyeyi, menâzır-ı sermedîyede kaydetmek, muktezâ-yı ism-i Hakîm ve Rahîm ve Vedûd'dur."*¹

Âlemde yokluk yoktur. Allaha ve âhiret gününe inanan bir kimse için yokluk olamaz. Ne biz yok oluruz, ne de âlem. Zîrâ:

*Şu dünyâ muvakkât bir ticaretgâh ve hergün dolar boşalır bir misâfirhâne ve gelen geçenlerin alış-verişi için yol üstünde kurulmuş bir pazar ve Nakkâş-ı Ezelî'nin teceddüd eden hikmetle yazar bozar bir defteri ve her bahâr bir yıldızlı mektûbu ve herbir yaz bir manzum kasîdesi ve o Sâni'-ı Zülcelâl'in cilde-i esmâsını tâzelendiren, gösteren âyineleri ve âhiretin fidanlık bir bahçesi ve rahmet-i İlâhîyyenin bir çiçekdanlığı ve âlem-i bekâda gösterilecek olan levhâları yetiştirmeye mahsûs muvakkât bir tezgâhı mâhiyetindedir."*²

Küre-i Arz ise, Müellif (ra)'ın özet ifadesiyle Cenâb-ı Hak onu san'atına bir meşher ve îcâdına bir mahşer ve hikmetine medâr ve kudretine mazhâr ve rahmetine mezher ve Cennet'ine mezraa ve hadsiz kâinâta ve mahlûkât âlemlerine ölçek ve mâzî denizlerine ve gayb âlemine akacak bir çeşme hükmünde îcâd etmiş.

---

[1] 1 *Mektûbât*, 24.*Mektub*, 2.*Makam*, s.284.

[2] 2 *Lem'alar*, 26.*Lem'a*, 8.*Rica*, s.233.

*Meselâ: Nasıl ki ehl-i medeniyet, fânî vaz'ıyyetlere bir nev'i bekâ vermek ve ehl-i istikbâle yâdigâr bırakmak için; güzel veyâ garîb vaz'ıyyetlerin sûretlerini alıp, sinema perdeleriyle istikbâle hediye ediyor, zamân-ı mâzîyi zamân-ı hâlde ve istikbâlde gösteriyor ve dercediyorlar. Aynen öyle de: Şu mevcûdât-ı bahâriyye ve dünyeviyyede kısa bir hayat geçirdikten sonra, onların Sâni'-ı Hakîm'i âlem-i bekâya âit gâyelerini o âleme kaydetmekle berâber âlem-i ebedîde, sermedî manzaralarda onların etvâr-ı hayâtlarında gördükleri vezaif-i hayâtîyeyi ve mu'cizât-ı Sübhâniyeyi, menâzır-ı sermedîyede kaydetmek, muktezâ-yı ism-i Hakîm ve Rahîm ve Vedûd'dur."*¹

Âlemde yokluk yoktur. Allaha ve âhiret gününe inanan bir kimse için yokluk olamaz. Ne biz yok oluruz, ne de âlem. Zîrâ:

*Şu dünyâ muvakkât bir ticaretgâh ve hergün dolar boşalır bir misâfirhâne ve gelen geçenlerin alış-verişi için yol üstünde kurulmuş bir pazar ve Nakkâş-ı Ezelî'nin teceddüd eden hikmetle yazar bozar bir defteri ve her bahâr bir yıldızlı mektûbu ve herbir yaz bir manzum kasîdesi ve o Sâni'-ı Zülcelâl'in cilde-i esmâsını tâzelendiren, gösteren âyineleri ve âhiretin fidanlık bir bahçesi ve rahmet-i İlâhîyyenin bir çiçekdanlığı ve âlem-i bekâda gösterilecek olan levhâları yetiştirmeye mahsûs muvakkât bir tezgâhı mâhiyetindedir."*²

Küre-i Arz ise, Müellif (ra)'ın özet ifadesiyle Cenâb-ı Hak onu san'atına bir meşher ve îcâdına bir mahşer ve hikmetine medâr ve kudretine mazhâr ve rahmetine mezher ve Cennet'ine mezraa ve hadsiz kâinâta ve mahlûkât âlemlerine ölçek ve mâzî denizlerine ve gayb âlemine akacak bir çeşme hükmünde îcâd etmiş.

---

[1] 1 *Mektûbât*, 24.*Mektub*, 2.*Makam*, s.284.

[2] 2 *Lem'alar*, 26.*Lem'a*, 8.*Rica*, s.233.

Keşke âlemin ve Küre-i Arzın yukarıda ifâde edilen hakikatleri, bir an kalben inkişâf etseydi; felsefenin âlem ve küre-i arz hakkındaki hezeyânları, ne kadar hurâfe olduğu bedâheten anlaşılacaktı. Maalesef okunan dersler inkişâf etmiyor, tam ma'nâsıyla düşünülüyor. Düşünülse de tatbîk sahasına geçirilmiyor. Meselâ şimdi şu bahsi okuduk, burada geçen yüksek hakikatleri düşündük. Şu düşüncemiz Cennet'in taşları ve mücevherâtı oldu ve onlardan binâ yapıldı. Ağzımızla söylediğimiz kelimeler ise, Cennet'te ağaç oldu. Her harf için o ağacın başına en az on tâne meyve takıldı. O meyvelerin her koparılışında yerlerine yenileri gelir, yerleşir. Demek tefekkürâtımız Cennet'in temel taşları; amel ve ezkârımız ise Cennet'in yemişleri ve teferruât kısmı olur. Bir de dünyadaki güzel olan mâcerâ-i hayâtımız Cennet'te manzara şeklinde dâimî olarak bize gösterilir. Ayrıca başka âlemlere, meselâ âlem-i misâle geçer, melâike ve rûhanîler onları seyrederek. Meselâ; şu anda bu dersimizi melekler ve rûhanîler seyreliyorlar, çünkü dersimizi de Âlem-i Misâl'de seyrederek. Kadîr-i Zülcelâl, "o gaybî âlemlere gönderilsin, ebedî manzaralar teşkil edilsin" diye kâinâtı, husûsan küre-i arzı şiddetle tahrîk ediyor, çok mahsûlâtı yetiştiriyor. Nasıl ki ehl-i dünyâ çok hârika şeyleri arayıp buluyorlar, nazar-ı dikkati çeksin diye gazete, televizyon v.s. yerlerde neşrediyorlar. Teşbihte hatâ olmaz, aynen öyle de Sultân-ı Zülcelâl, bu âlemi devâmlı tahrîk ediyor ki, acîb acîb manzaralar meydana gelsin. O manzaraları hem Âlem-i Misâl'de rûhanîler seyretsin, hem Levh-i Mahfûz'a geçirip kaydetsin, hem dâr-ı saâdetde ehl-i Cennet seyretsin, hem de dâire-i esmâ ve sıfatına geçirip bizzât Kendisi müşâhede etsin. Zîrâ sultanların şe'ni odur ki, ileride "Hukûkuma tecavüz edildi, hakkım zâyi' oldu" denilmesin diye geçmiş ve gelecekte ne varsa yanlarında kaydediyorlar.

Evet şu anda bütün dünyâda olup bitenler, Âlem-i Misâl'e akıp gidiyor. Âlem-i Misâl'in diğer bir ismi de sur âlemidir. Mevcûdât Âlem-i Misâl'e iki tarzda geçiyor:

Biri: Her şeyin hakikatı oraya geçiyor.

Diğeri de; nakış olarak geçiyor. Bütün melekler gelip, Âlem-i Misâl'deki o nakışları seyreliyor. Nasıl hakikatleri geçiyorsa sûretleri de

Keşke âlemin ve Küre-i Arzın yukarıda ifâde edilen hakikatleri, bir an kalben inkişâf etseydi; felsefenin âlem ve küre-i arz hakkındaki hezeyânları, ne kadar hurâfe olduğu bedâhетен anlaşılacaktı. Maalesef okunan dersler inkişâf etmiyor, tam ma'nâsıyla düşünülüyor. Düşünülse de tatbîk sahasına geçirilmiyor. Meselâ şimdi şu bahsi okuduk, burada geçen yüksek hakikatleri düşündük. Şu düşüncemiz Cennet'in taşları ve mücevherâtı oldu ve onlardan binâ yapıldı. Ağzımızla söylediğimiz kelimeler ise, Cennet'te ağaç oldu. Her harf için o ağacın başına en az on tâne meyve takıldı. O meyvelerin her koparılışında yerlerine yenileri gelir, yerleşir. Demek tefekkürâtımız Cennet'in temel taşları; amel ve ezkârımız ise Cennet'in yemişleri ve teferruât kısmı olur. Bir de dünyadaki güzel olan mâcerâ-i hayâtımız Cennet'te manzara şeklinde dâimî olarak bize gösterilir. Ayrıca başka âlemlere, meselâ âlem-i misâle geçer, melâike ve rûhanîler onları seyrederek. Meselâ; şu anda bu dersimizi melekler ve rûhanîler seyreliyorlar, çünkü dersimizi de Âlem-i Misâl'de seyrederek. Kadîr-i Zülcelâl, "o gaybî âlemlere gönderilsin, ebedî manzaralar teşkil edilsin" diye kâinâtı, husûsan küre-i arzı şiddetle tahrîk ediyor, çok mahsûlâtı yetiştiriyor. Nasıl ki ehl-i dünyâ çok hârika şeyleri arayıp buluyorlar, nazar-ı dikkati çeksin diye gazete, televizyon v.s. yerlerde neşrediyorlar. Teşbihte hatâ olmaz, aynen öyle de Sultân-ı Zülcelâl, bu âlemi devâmlı tahrîk ediyor ki, acîb acîb manzaralar meydana gelsin. O manzaraları hem Âlem-i Misâl'de rûhanîler seyretsin, hem Levh-i Mahfûz'a geçirip kaydetsin, hem dâr-ı saâdetde ehl-i Cennet seyretsin, hem de dâire-i esmâ ve sıfatına geçirip bizzât Kendisi müşâhede etsin. Zîrâ sultanların şe'ni odur ki, ileride "Hukûkuma tecavüz edildi, hakkım zâyi' oldu" denilmesin diye geçmiş ve gelecekte ne varsa yanlarında kaydediyorlar.

Evet şu anda bütün dünyâda olup bitenler, Âlem-i Misâl'e akıp gidiyor. Âlem-i Misâl'in diğer bir ismi de sur âlemidir. Mevcûdât Âlem-i Misâl'e iki tarzda geçiyor:

Biri: Her şeyin hakikatı oraya geçiyor.

Diğeri de; nakış olarak geçiyor. Bütün melekler gelip, Âlem-i Misâl'deki o nakışları seyreliyor. Nasıl hakikatleri geçiyorsa sûretleri de

*Demek, şübhesiz Dünyâ bir mezradır. Mahşer ise bir beyderdir, harmandır. Cennet, Cehennem ise birer mahzendir.*¹

Küre-i Arzın toprağı dahi Cennet'e gider. Hiçbir şey yok olmaz. O âleme doğru akıp gider. Bâkî-i Sermedî, nihâyetsiz hazîne-i kudretinden nihâyetsiz bir seyli dünyâdan akıttırıyor; Âlem-i Gayb'a, yâni esmâ ve sıfat dâiresine, Levh-i Mahfûz'a, bir kısmını da âhiret âlemlerine gönderiyor.

Müellif (ra) bu hakîkati şöyle ifâde etmektedir:

Mahşer-i masnûât olan Küre-i Arzın hadsiz mahlûkâtının netâic-i a'malleri ve cin ve insin semerât-ı ef'âlleri avâlim-i ulviyede temessül eder. Hattâ hasenât Cennet'in meyveleri sûretine, seyyiât ise Cehennem'in zakkumları şekline girdikleri, pek çok emârât ve pekçok rivâyâtın şehâdeti ile ve hikmet-i kâinâtın ve ism-i Hakîm'in iktizâsıyla berâber, Kur'ân-ı Hakîm'in işârâtı gösteriyor. Yerdeki tesbîhât ve tahmîdât, o Cennet'in meyveleri sûretinde (Muhbir-i Sâdık'ın ihbârı ile) temessül ettiği sâbittir. Yerde olan netâic ve semerâtın mahzenleri oralardadır ve mahsûlâtı o tarafa gider.

Deme ki: Havâî bir 'Elhamdülillâh' kelimem, nasıl mücessem bir meyve-i Cennet olur?

*Çünkü sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bâzan rü'yâda güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey sûretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et sûretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünyâ uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler sûretinde uyanık âlemi olan âlem-i âhirette yersin ve yemesini istib'âd etmemelisin."*²

Hâlık-ı Hakîm'in herşeyde gösterdiği hikmet-i âliye, hattâ tek küçük bir şey'e, çok büyük hikmetleri takmasıyla tasrih derecesinde işâret ediyor ki: Küre-i Arz, serseriyâne, bâd-i hevâ azîm bir dâireyi çizmiyor. Belki mühim bir şey etrâfında dönüyor ve meydân-ı ekberin dâire-i muhîtasını çiziyor, gösteriyor ve bir meşher-i azîmin etrâfında

---

[1] 1 **Sözler, 10.Söz, 9.Hakikat, s.83.**

[2]

*Demek, şübhesiz Dünyâ bir mezradır. Mahşer ise bir beyderdir, harmandır. Cennet, Cehennem ise birer mahzendir.*¹

Küre-i Arzın toprağı dahi Cennet'e gider. Hiçbir şey yok olmaz. O âleme doğru akıp gider. Bâkî-i Sermedî, nihâyetsiz hazîne-i kudretinden nihâyetsiz bir seyli dünyâdan akıttırıyor; Âlem-i Gayb'a, yâni esmâ ve sıfat dâiresine, Levh-i Mahfûz'a, bir kısmını da âhiret âlemlerine gönderiyor.

Müellif (ra) bu hakîkati şöyle ifâde etmektedir:

Mahşer-i masnûât olan Küre-i Arzın hadsiz mahlûkâtının netâic-i a'malleri ve cin ve insin semerât-ı ef'âlleri avâlim-i ulviyede temessül eder. Hattâ hasenât Cennet'in meyveleri sûretine, seyyiât ise Cehennem'in zakkumları şekline girdikleri, pek çok emârât ve pekçok rivâyâtın şehâdeti ile ve hikmet-i kâinâtın ve ism-i Hakîm'in iktizâsıyla berâber, Kur'ân-ı Hakîm'in işârâtı gösteriyor. Yerdeki tesbîhât ve tahmîdât, o Cennet'in meyveleri sûretinde (Muhbir-i Sâdık'ın ihbârı ile) temessül ettiği sâbittir. Yerde olan netâic ve semerâtın mahzenleri oralardadır ve mahsûlâtı o tarafa gider.

Deme ki: Havâî bir 'Elhamdülillâh' kelimem, nasıl mücessem bir meyve-i Cennet olur?

*Çünkü sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bâzan rü'yâda güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey sûretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et sûretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünyâ uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler sûretinde uyanık âlemi olan âlem-i âhirette yersin ve yemesini istib'âd etmemelisin."*²

Hâlık-ı Hakîm'in herşeyde gösterdiği hikmet-i âliye, hattâ tek küçük bir şey'e, çok büyük hikmetleri takmasıyla tasrih derecesinde işâret ediyor ki: Küre-i Arz, serseriyâne, bâd-i hevâ azîm bir dâireyi çizmiyor. Belki mühim bir şey etrâfında dönüyor ve meydân-ı ekberin dâire-i muhîtasını çiziyor, gösteriyor ve bir meşher-i azîmin etrâfında

---

[1] 1 **Sözler, 10.Söz, 9.Hakikat, s.83.**

[2]

METİN

Beşincisi: Nihâyetsiz kemâlât-ı İlâhiyyeyi, hadsiz celevât-ı cemâliyyeyi ve gâyetsiz tecelliyât-ı celâliyyeyi ve gayr-ı mütenâhî tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi şu dar ve mahdûd zemînde ve mütenâhî ve az bir zamanda göstermek için zerrâtı kemâl-i hikmetle kudretiyle tahrîk edip, kemâl-i intizâmla tavzîf ederek; mütenâhî bir zamanda, mahdûd bir zemînde gayr-ı mütenâhî tesbîhât yaptırıyor. Gayr-ı mahdûd tecelliyât-ı cemâliyye ve celâliyye ve kemâliyyesini gösteriyor.

ŞERH

(Beşincisi: Nihâyetsiz kemâlât-ı İlâhiyyeyi, hadsiz celevât-ı cemâliyyeyi) cemâlli isimlerin cilvelerini (ve gâyetsiz tecelliyât-ı celâliyyeyi) celâlli isimlerin tecellîlerini (ve gayr-ı mütenâhî) sonsuz (tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi şu dar ve mahdûd) sınırlı (zemînde ve mütenâhî ve az bir zamanda göstermek için zerrâtı kemâl-i hikmetle kudretiyle tahrîk edip, kemâl-i intizâmla tavzîf ederek; mütenâhî bir zamanda, mahdûd bir zemînde gayr-ı mütenâhî tesbîhât yaptırıyor Gayr-ı mahdûd tecelliyât-ı cemâliyye ve celâliyye ve kemâliyyesini gösteriyor.)

Cenâb-ı Hakkın kemâlli, cemâlli ve celâlli olmak üzere üç nev'i esmâsı vardır. Esmâ-i İlâhiyyenin tecelliyâtı, nâmütenâhîdir. Bu tecelliyâtın gösterildiği zaman ve mekân ise, mahdut ve mütenâhîdir. Zîrâ zaman, kâinâtın ilk yaratılışından kıyâmetin kopmasına kadar sınırlı olduğu gibi mekân da sınırlıdır. Hâlık-ı Âlem bu mahdut zaman diliminde ve mahdut mekânda feleği çeviriyor. En fazla harekât, tahavvülât ise Küre-i Arz'da oluyor.

Müellif (ra), Küre-i Arz'ın mâhiyetini şöyle ifâde ediyor:

Beşer, şecere-i hılkatin en son cüz'ü olan meyvesidir. Ma'lûmdur ki, bir şeyin semeresi en uzak, en cem'iyetli, en nâzik, en ehemmiyetli cüz'üdür. İşte bunun için semere-i âlem olan insan en câmi', en bedi', en âciz, en zaîf ve en lâtîf bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşiği ve meskeni olan zemîn, âsumâna nisbeten maddeten

METİN

Beşincisi: Nihâyetsiz kemâlât-ı İlâhiyyeyi, hadsiz celevât-ı cemâliyyeyi ve gâyetsiz tecelliyât-ı celâliyyeyi ve gayr-ı mütenâhî tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi şu dar ve mahdûd zemînde ve mütenâhî ve az bir zamanda göstermek için zerrâtı kemâl-i hikmetle kudretiyle tahrîk edip, kemâl-i intizâmla tavzîf ederek; mütenâhî bir zamanda, mahdûd bir zemînde gayr-ı mütenâhî tesbîhât yaptırıyor. Gayr-ı mahdûd tecelliyât-ı cemâliyye ve celâliyye ve kemâliyyesini gösteriyor.

ŞERH

(Beşincisi: Nihâyetsiz kemâlât-ı İlâhiyyeyi, hadsiz celevât-ı cemâliyyeyi) cemâlli isimlerin cilvelerini (ve gâyetsiz tecelliyât-ı celâliyyeyi) celâlli isimlerin tecellîlerini (ve gayr-ı mütenâhî) sonsuz (tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi şu dar ve mahdûd) sınırlı (zemînde ve mütenâhî ve az bir zamanda göstermek için zerrâtı kemâl-i hikmetle kudretiyle tahrîk edip, kemâl-i intizâmla tavzîf ederek; mütenâhî bir zamanda, mahdûd bir zemînde gayr-ı mütenâhî tesbîhât yaptırıyor Gayr-ı mahdûd tecelliyât-ı cemâliyye ve celâliyye ve kemâliyyesini gösteriyor.)

Cenâb-ı Hakkın kemâlli, cemâlli ve celâlli olmak üzere üç nev'i esmâsı vardır. Esmâ-i İlâhiyyenin tecelliyâtı, nâmütenâhîdir. Bu tecelliyâtın gösterildiği zaman ve mekân ise, mahdut ve mütenâhîdir. Zîrâ zaman, kâinâtın ilk yaratılışından kıyâmetin kopmasına kadar sınırlı olduğu gibi mekân da sınırlıdır. Hâlık-ı Âlem bu mahdut zaman diliminde ve mahdut mekânda feleği çeviriyor. En fazla harekât, tahavvülât ise Küre-i Arz'da oluyor.

Müellif (ra), Küre-i Arz'ın mâhiyetini şöyle ifâde ediyor:

Beşer, şecere-i hılkatin en son cüz'ü olan meyvesidir. Ma'lûmdur ki, bir şeyin semeresi en uzak, en cem'iyetli, en nâzik, en ehemmiyetli cüz'üdür. İşte bunun için semere-i âlem olan insan en câmi', en bedî', en âciz, en zaîf ve en lâtîf bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşiği ve meskeni olan zemîn, âsumâna nisbeten maddeten

Âdem'in (as) yaratılış vakti "Yâ Hâlık-ı Zülkemâl" diyor. Heybetli âdağlar "Yâ Celîl", dalgalı denizler "Yâ Cebbâr" diyorlar. Yağmur kesilip, kuraklık baş gösterdiğinde rû-yi zemîn "Yâ Kakhâr-ı Zülcelâl", rahmetin müjdecisi yağmur yüklü bulutlar "Yâ Rahmân-ı Zülcemâl", rızka muhtâç zîhayât, husûsan yavrular ise "Yâ Rahîm-i Zülkemâl" diyorlar.

Hulâsâ: Zaman mütenâhî, zemîn mahdûd, tecelliyât-ı esmâ ise nihâyetsiz olduğu için bir def'ada murâd-ı İlâhî olan hadsiz tahmîdât ve tesbîhât hâsıl olmadığından onlarda tezâhür eden nâmütenâhî tecelliyât da anlaşılıyor. Hâlık-ı âlem, bu gâyenin husûlû için bu dar zemîninde ve kısa zamanda zerrâtı dâimî tahrîk ederek, mevcûdât-ı âlemi vücûda getirip, âlem-i vücûddan âlem-i bekâya götürüp, yeni yeni mevcûdâtı tesbîhât yapmak için yerlerine getirmektedir.

Müellif (ra) bu tesbîhât-ı mevcûdâtı şöyle dile getiriyor:

"Mevcûdât etvâr-ı hayâtıyla, müteaddid envâ'-ı tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi yapıyor. Hem esmâ-i İlâhiyyenin iktizâ ve istilzâm ettikleri hâlâtı gösteriyor ki... Meselâ: Rahîm ismi şefkat etmek ister, Rezzâk ismi rızık vermek iktizâ eder, Lâtîf ismi lûtfetmek istilzam eder ve hâkezâ bütün esmânın birer birer muktezâsı vardır. İşte herbir zîhayât hayâtıyla ve vücûduyla o esmânın muktezâsını göstermekle berâber, cihâzâtı adedince Sâni'-ı Hakîm'e tesbîhât yapıyorlar. Meselâ: Nasıl ki bir insan güzel meyveler yer, o meyveler mîdesinde dağılır, erir, zâhiren mahvolur; fakat ağzından, mîdesinden başka bütün hüceyrât-ı bedeniyede faaliyetkârane bir lezzet, bir zevk vermekle berâber, aktâr-ı bedendeki vücûdu ve hayâtı beslemek ve idâme-i hayât etmek gibi pek çok hikmetlerin vücûduna medâr oluyor. O taam kendisi de vücûd-i nebatîden hayât-ı insâniyye tabakasına çıkıyor, terakkî ediyor. Aynen öyle de: Şu mevcûdât zevâl perdesinde saklandıkları vakit; onların yerinde herbirisinin pek çok tesbîhâtı bâkî kalmakla berâber, pek çok esmâ-i İlâhiyyenin de nukuşlarını ve mukteziyâtını o esmânın ellerine bırakır. Yâni bir vücûd-i bâkiyeye tevdî ederler, öyle giderler. Acabâ fânî ve muvakkat

Âdem'in (as) yaratılış vakti "Yâ Hâlık-ı Zülkemâl" diyor. Heybetli âdağlar "Yâ Celîl", dalgalı denizler "Yâ Cebbâr" diyorlar. Yağmur kesilip, kuraklık baş gösterdiğinde rû-yi zemîn "Yâ Kakhâr-ı Zülcelâl", rahmetin müjdecisi yağmur yüklü bulutlar "Yâ Rahmân-ı Zülcemâl", rızka muhtâç zîhayât, husûsan yavrular ise "Yâ Rahîm-i Zülkemâl" diyorlar.

Hulâsâ: Zaman mütenâhî, zemîn mahdûd, tecelliyât-ı esmâ ise nihâyetsiz olduğu için bir def'ada murâd-ı İlâhî olan hadsiz tahmîdât ve tesbîhât hâsıl olmadığından onlarda tezâhür eden nâmütenâhî tecelliyât da anlaşılıyor. Hâlık-ı âlem, bu gâyenin husûlû için bu dar zemîninde ve kısa zamanda zerrâtı dâimî tahrîk ederek, mevcûdât-ı âlemi vücûda getirip, âlem-i vücûddan âlem-i bekâya götürüp, yeni yeni mevcûdâtı tesbîhât yapmak için yerlerine getirmektedir.

Müellif (ra) bu tesbîhât-ı mevcûdâtı şöyle dile getiriyor:

"Mevcûdât etvâr-ı hayâtıyla, müteaddid envâ'-ı tesbîhât-ı Rabbâniyyeyi yapıyor. Hem esmâ-i İlâhiyyenin iktizâ ve istilzâm ettikleri hâlâtı gösteriyor ki... Meselâ: Rahîm ismi şefkat etmek ister, Rezzâk ismi rızık vermek iktizâ eder, Lâtîf ismi lûtfetmek istilzam eder ve hâkezâ bütün esmânın birer birer muktezâsı vardır. İşte herbir zîhayât hayâtıyla ve vücûduyla o esmânın muktezâsını göstermekle berâber, cihâzâtı adedince Sâni'-ı Hakîm'e tesbîhât yapıyorlar. Meselâ: Nasıl ki bir insan güzel meyveler yer, o meyveler mîdesinde dağılır, erir, zâhiren mahvolur; fakat ağızından, mîdesinden başka bütün hüceyrât-ı bedeniyede faaliyetkârane bir lezzet, bir zevk vermekle berâber, aktâr-ı bedendeki vücûdu ve hayâtı beslemek ve idâme-i hayât etmek gibi pek çok hikmetlerin vücûduna medâr oluyor. O taam kendisi de vücûd-i nebatîden hayât-ı insâniyye tabakasına çıkıyor, terakkî ediyor. Aynen öyle de: Şu mevcûdât zevâl perdesinde saklandıkları vakit; onların yerinde herbirisinin pek çok tesbîhâtı bâkî kalmakla berâber, pek çok esmâ-i İlâhiyyenin de nukuşlarını ve mukteziyâtını o esmânın ellerine bırakır. Yâni bir vücûd-i bâkiyeye tevdî ederler, öyle giderler. Acabâ fânî ve muvakkat

diyorsunuz?’ de. Elbette ‘Yâ Cemîl, Yâ Cemîl, Yâ Rahûm, Yâ Rahîm’ diyecekler. Semâyı dinle. Nasıl ‘Yâ Celîl-i Zülcemâl’ diyor. Ve arza kulak ver. Nasıl ‘Yâ Cemîl-i Zülcelâl’ diyor. Ve hayvanlara dikkat et. Nasıl ‘Yâ Rahmân, Yâ Rezzâk’ diyorlar. Bahârdan sor. Bak nasıl ‘Yâ Hannan, Yâ Rahmân, Yâ Rahûm, Yâ Kerîm, Yâ Lâtîf, Yâ Atûf, Yâ Musavvir, Yâ Münevvir, Yâ Muhsin, Yâ Müzeyyin’ gibi çok esmâyı işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor. Bak nasıl bütün Esmâ-i Hüsnâyı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Gûyâ kâinât, azîm bir mûsika-i zikriyyedir. En küçük nağme, en gür nağâmâta karışmakla, haşmetli bir letâfet veriyor. Ve hâkezâ kıyâs et.”¹

Demek bütün mevcûdât, bütün zerrât-ı âlem tesbîhât yapıyor. Meselâ; bir ot hayâta mazhâriyetle lisân-ı hâliyle “Yâ Hay” diyor. O ot, cennete gidip ebedî bir hayâta mazhâr olacağı gibi, onun “Yâ Hay” zikri de cennete girecek. Cennetteki ot buradaki hayvan kadar, cennetteki hayvan ise buradaki insan kadar zevk ve lezzet alacak. Onun “Yâ Hay” zikri o otun cennetteki mükâfâtıdır. Bu misâle kıyâsen bütün âlem zerrâtıyla “Bismillahirrahmânirrahîm” diyerek, tesbîh ve zikirlerini Hâlık’larına takdîm ediyorlar, O’nun nâmı ve izniyle hareket ediyorlar. Bu ma’nâda âlem, serâser zikir ve tesbîhle meşguldür. Bir zerredeki elektronlar çekirdek etrâfında, seyyârât güneşin etrâfında, hacılar Kâbe’nin etrâfında, melekler Beyt-i Ma’mûr etrâfında raks u deverân ederek dönerler. Bütün âlem, Nûr-i Muhammedî (asm) etrâfında pervâz ederek döner. O ise, bin bir isim ve sıfat-ı İlâhiyyenin etrâfında evsâf-ı kemâliyeyi tesbîh ederek aşk ve şevk ile zikreder. İşte bütün zerrât-ı mevcûdât, bu minvâl üzere raks u deverândadır, zikr u tesbîhâttadır.

Hulâsâ: Kâinât bir zikirhâne-i Rahmân, zerreden arşa kadar bütün mevcûdât lisân-ı hâl ve kâliyle zâkir ve müsebbih, Resûl-i Ekrem (asm) ise, o zikirhânenin serzâkiridir. O Zât (asm), “Lâ ilâhe illallah”ı bütün merâtibiyle zikrederek dâvâ eder.

---

[1]

diyorsunuz?’ de. Elbette ‘Yâ Cemîl, Yâ Cemîl, Yâ Rahûm, Yâ Rahîm’ diyecekler. Semâyı dinle. Nasıl ‘Yâ Celîl-i Zülcemâl’ diyor. Ve arza kulak ver. Nasıl ‘Yâ Cemîl-i Zülcelâl’ diyor. Ve hayvanlara dikkat et. Nasıl ‘Yâ Rahmân, Yâ Rezzâk’ diyorlar. Bahârdan sor. Bak nasıl ‘Yâ Hannan, Yâ Rahmân, Yâ Rahûm, Yâ Kerîm, Yâ Lâtîf, Yâ Atûf, Yâ Musavvir, Yâ Münevvir, Yâ Muhsin, Yâ Müzeyyin’ gibi çok esmâyı işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor. Bak nasıl bütün Esmâ-i Hüsnâyı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Gûyâ kâinât, azîm bir mûsika-i zikriyyedir. En küçük nağme, en gür nağâmâta karışmakla, haşmetli bir letâfet veriyor. Ve hâkezâ kıyâs et.”¹

Demek bütün mevcûdât, bütün zerrât-ı âlem tesbîhât yapıyor. Meselâ; bir ot hayâta mazhâriyetle lisân-ı hâliyle “Yâ Hay” diyor. O ot, cennete gidip ebedî bir hayâta mazhâr olacağı gibi, onun “Yâ Hay” zikri de cennete girecek. Cennetteki ot buradaki hayvan kadar, cennetteki hayvan ise buradaki insan kadar zevk ve lezzet alacak. Onun “Yâ Hay” zikri o otun cennetteki mükâfâtıdır. Bu misâle kıyâsen bütün âlem zerrâtıyla “Bismillahirrahmânirrahîm” diyerek, tesbîh ve zikirlerini Hâlık’larına takdîm ediyorlar, O’nun nâmı ve izniyle hareket ediyorlar. Bu ma’nâda âlem, serâser zikir ve tesbîhle meşguldür. Bir zerredeki elektronlar çekirdek etrâfında, seyyârât güneşin etrâfında, hacılar Kâbe’nin etrâfında, melekler Beyt-i Ma’mûr etrâfında raks u deverân ederek dönerler. Bütün âlem, Nûr-i Muhammedî (asm) etrâfında pervâz ederek döner. O ise, bin bir isim ve sıfat-ı İlâhiyyenin etrâfında evsâf-ı kemâliyeyi tesbîh ederek aşk ve şevk ile zikreder. İşte bütün zerrât-ı mevcûdât, bu minvâl üzere raks u deverândadır, zikr u tesbîhâttadır.

Hulâsâ: Kâinât bir zikirhâne-i Rahmân, zerreden arşa kadar bütün mevcûdât lisân-ı hâl ve kâliyle zâkir ve müsebbih, Resûl-i Ekrem (asm) ise, o zikirhânenin serzâkiridir. O Zât (asm), “Lâ ilâhe illallah”ı bütün merâtibiyle zikrederek dâvâ eder.

---

[1]

Hakîm, Yâ Ma'bûd, Yâ Maksûd, Yâ Matlûb, Yâ Mahbûb, Yâ Nûr, Yâ Vedûd, Yâ Dâfi'el-beliyyât! Lisân-ı halleriyle bu esmâyı zikrediyor, Allah'dan maddî ve ma'nevî fûtuhât istiyor, yalvarıyor. Şu lisân-ı hâl ile yapılan münâcât, tâ Arşa kadar çıkıyor. Ama farkında değiliz. Saat bize vakti bildirir, ancak kendisi ne yaptığını bilmez. Eğer pervâne isen gel bu meydâne. Eğer bu hakâik etrâfında pervâne gibi dönebilsen, feleğin üstüne çıkabilsen, bütün bu çark u feleğin hangi maksad için raks u deverân ettiğini, zikr u tesbîhât yaptığını müşâhede edebilsen, Hâlık-ı Âlem'in bütün esmâ ve sıfatıyla zerrâtı tahrîk ederek, nukûş-u esmâsını göstermek için tavırdan tavıra, hâlden hâle çevirip, vazîfesinin hitâmında da âlem-i bekâya sevkettiğini göreceksin. Teemmell!

İnsan, âlemin hulâsâsıdır. Belki bir cihette âlemden büyüktür. İnsanın kalbinde öyle esrâr gizlidir ki, bütün âlem o kalbdeki esrârın tezâhürü için dönüyor. İnsan, ister farkında olsun, ister olmasın bütün âlem, o hakikat etrâfında pervâz ediyor. O hakikatın en ekmel şekli, kalb-i Muhammedî'dir (asm). Çünkü bin bir ism-i İlâhî'nin en câmi' âyinesi kalb-i Muhammedî'dir (asm). İşte bu sırdan dolayıdır ki şâir şöyle demiş:

Âyinedir bu âlem

Her şey Hak ile kâim.

Mir'ât-ı Muhammed'de

Allah görünür dâim.

Süleyman Efendi ise Mevlîd'inde, Mi'râc gecesinde Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem Efendimiz (asm)'a hitâben şöyle söylediğini rivâyet ediyor:

Zât'ıma mir'ât edindim Zât'ını

Bîle yazdım âdım ile âdını.

Nûr-i Muhammedî (asm) bir çekirdek olup, bütün âlem onunla münâsebettâr olduğu gibi, âlemin hulâsâsı olan insan ve o insanın

Hakîm, Yâ Ma'bûd, Yâ Maksûd, Yâ Matlûb, Yâ Mahbûb, Yâ Nûr, Yâ Vedûd, Yâ Dâfi'el-beliyyât! Lisân-ı halleriyle bu esmâyı zikrediyor, Allah'dan maddî ve ma'nevî fûtuhât istiyor, yalvarıyor. Şu lisân-ı hâl ile yapılan münâcât, tâ Arşa kadar çıkıyor. Ama farkında değiliz. Saat bize vakti bildirir, ancak kendisi ne yaptığını bilmez. Eğer pervâne isen gel bu meydâne. Eğer bu hakâik etrâfında pervâne gibi dönebilsen, feleğin üstüne çıkabilsen, bütün bu çark u feleğin hangi maksad için raks u deverân ettiğini, zikr u tesbîhât yaptığını müşâhede edebilsen, Hâlık-ı Âlem'in bütün esmâ ve sıfatıyla zerrâtı tahrîk ederek, nukûş-u esmâsını göstermek için tavırdan tavıra, hâlden hâle çevirip, vazîfesinin hitâmında da âlem-i bekâya sevkettiğini göreceksin. Teemmell!

İnsan, âlemin hulâsâsıdır. Belki bir cihette âlemden büyüktür. İnsanın kalbinde öyle esrâr gizlidir ki, bütün âlem o kalbdeki esrârın tezâhürü için dönüyor. İnsan, ister farkında olsun, ister olmasın bütün âlem, o hakikat etrâfında pervâz ediyor. O hakikatın en ekmel şekli, kalb-i Muhammedî'dir (asm). Çünkü bin bir ism-i İlâhî'nin en câmi' âyinesi kalb-i Muhammedî'dir (asm). İşte bu sırdan dolayıdır ki şâir şöyle demiş:

Âyinedir bu âlem

Her şey Hak ile kâim.

Mir'ât-ı Muhammed'de

Allah görünür dâim.

Süleyman Efendi ise Mevlîd'inde, Mi'râc gecesinde Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem Efendimiz (asm)'a hitâben şöyle söylediğini rivâyet ediyor:

Zât'ıma mir'ât edindim Zât'ını

Bîle yazdım âdım ile âdını.

Nûr-i Muhammedî (asm) bir çekirdek olup, bütün âlem onunla münâsebettâr olduğu gibi, âlemin hulâsâsı olan insan ve o insanın

Seite 127

çekirdeği olan kalbi, o nûr ile daha fazla alâkadârdır. Bu i'tibarla kalb-i insanî, bin bir isim ve sıfat-ı İlâhiyye'nin merkezi hükmündedir. Mü'minlerin ekserisi bu hakîkatı anlayamıyor, kâfirler ise inkâr sebebiyle hiç derk etmiyor. Cenâb-ı Hak, affıyla bize muâmele buyursun, bu hakîkatleri derk etmeyi nasîb eylesin. Âmîn!

İnsan, kendisindeki tecelliyât-ı esmâyı okumakla mükellef kılınmıştır. Bu tecelliyâtı okuyamayan, insan değildir. Her insan, yirmi dört saat zarfında bin bir esmânın tecelliyâtına mazhâr olmaktadır. O hâlde kendini kontrole tabi tut! Eğer dikkat etsen bu tecelliyâtı keşfedebilirsin. Hangi a'zâ ve cevârihin hangi ismin tecellîsine mazhâr olduğunu ve hangi fiil ve tavrın hangi esmânın tecellîsinden geldiğini hissedip anlayabilirsin.

Nasıl esmâda bir ism-i a'zam var, öyle de o esmânın nukûşunda dahi bir nakş-ı a'zam var ki: O da insandır.

*Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve câmid hükmünde insan olmak ihtimali var!"*¹

---

[1] ¹ *Sözler, 33.Söz, 31.Pencere, 1.Nokta s.686-687.*

Seite 128

çekirdeği olan kalbi, o nûr ile daha fazla alâkadârdır. Bu i'tibarla kalb-i insanî, bin bir isim ve sıfat-ı İlâhiyye'nin merkezi hükmündedir. Mü'minlerin ekserisi bu hakîkatı anlayamıyor, kâfirler ise inkâr sebebiyle hiç derk etmiyor. Cenâb-ı Hak, affıyla bize muâmele buyursun, bu hakîkatleri derk etmeyi nasîb eylesin. Âmîn!

İnsan, kendisindeki tecelliyât-ı esmâyı okumakla mükellef kılınmıştır. Bu tecelliyâtı okuyamayan, insan değildir. Her insan, yirmi dört saat zarfında bin bir esmânın tecelliyâtına mazhâr olmaktadır. O hâlde kendini kontrole tabi tut! Eğer dikkat etsen bu tecelliyâtı keşfedebilirsin. Hangi a'zâ ve cevârihin hangi ismin tecellîsine mazhâr olduğunu ve hangi fiil ve tavrın hangi esmânın tecellîsinden geldiğini hissedip anlayabilirsin.

Nasıl esmâda bir ism-i a'zam var, öyle de o esmânın nukûşunda dahi bir nakş-ı a'zam var ki: O da insandır.

*Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve câmid hükmünde insan olmak ihtimali var!"*¹

---

[1] ¹ *Sözler, 33.Söz, 31.Pencere, 1.Nokta s.686-687.*

Yine Cennet'te ehl-i saâdete sinema levhaları gibi gösterir. Demek zerreyi tahrîk eden şu makâsıd-ı azîmeyi, şu hikem-i cesîmeyi gösteren bir zâttır. Bu mevzû, dördüncü hikmet ile alâkalı iken burada tebeî olarak zikredilmiştir. Dördüncü hikmette; mevcûdâtın vücûddan gittikten sonra Âlem-i Misâl'de hakikat ve sûretleri, Levh-i Mahfûz'da sûret ve programları ve Cennet'te temessûlâtı meyve olarak, sûretleri de manzara olarak kaydedildiği işlenmiştir. Bu beşinci hikmette ise, Müellif (ra), tecelliyât-ı cemâliyye, kemâliyye ve celâliyyeye karşı mevcûdâtın zikir ve tesbîhâtını anlatıyor. Asıl gâye budur. Bu dördüncü ve beşinci hikmetlerin îzâhı ise, 24. Mektûb'da tafsîlâtıyla zikredilmiştir.

(Demek zerreyi tahrîk eden) harekete sevkeden; **(şu makâsıd-ı azîmeyi)** büyük maksadları, **(şu hikem-i cesîmeyi)** büyük hikmetleri **(gösteren bir zâttır. Yoksa herbir zerrede, güneş gibi bir dimağ)** beyin **(bulunması lâzım gelir. Daha bu beş nümûne gibi belki beş bin hikmetle tahrîk olunan zerrâtın tahavvûlâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakîkatta biri enfüsî, diğeri âfâkî iki hareket-i cezbekâranede zikir ve tesbîh-i îlâhî ile Mevlevî gibi zikreden ve deverâna kalkan o zerrelere, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'metmişler)** bâtil bir zanna düşmüşler. **(İşte bundan anlaşılıyor ki; onların ilimleri ilim değil, cehildir. Hikmetleri, hikmetsizliktir.)**

Her bir zerrenin iki hareketi var. Biri, kendi etrâfında dönüyor. Buna enfüsî hareket denir. Diğeri, cüz' olduğu mevcûdun etrâfında dönüyor. Bununla berâber nizâmât-ı âleme de riâyet ediyor. Cüz' olduğu mevcûdla berâber bütün âlemin harekâtına tâbî oluyor. Buna da âfâkî hareket denir.

Meselâ; havanın bir zerresinde çekirdek ortada, elektronlar ise çekirdeğin etrâfında hareket hâlinedir. Bu zerre, kâinâtın yaratılışından kıyâmete, yerden Arş'a kadar bütün mevcûdâtın şekil ve sûretlerini, ses ve şîvelerini alıp kaydeder. Bütün âlemi yutar, tok

Yine Cennet'te ehl-i saâdete sinema levhaları gibi gösterir. Demek zerreyi tahrîk eden şu makâsıd-ı azîmeyi, şu hikem-i cesîmeyi gösteren bir zâttır. Bu mevzû, dördüncü hikmet ile alâkalı iken burada tebeî olarak zikredilmiştir. Dördüncü hikmette; mevcûdâtın vücûddan gittikten sonra Âlem-i Misâl'de hakikat ve sûretleri, Levh-i Mahfûz'da sûret ve programları ve Cennet'te temessûlâtı meyve olarak, sûretleri de manzara olarak kaydedildiği işlenmiştir. Bu beşinci hikmette ise, Müellif (ra), tecelliyât-ı cemâliyye, kemâliyye ve celâliyyeye karşı mevcûdâtın zikir ve tesbîhâtını anlatıyor. Asıl gâye budur. Bu dördüncü ve beşinci hikmetlerin îzâhı ise, 24. Mektûb'da tafsîlâtıyla zikredilmiştir.

(Demek zerreyi tahrîk eden) harekete sevkeden; **(şu makâsıd-ı azîmeyi)** büyük maksadları, **(şu hikem-i cesîmeyi)** büyük hikmetleri **(gösteren bir zâttır. Yoksa herbir zerrede, güneş gibi bir dimağ)** beyin **(bulunması lâzım gelir. Daha bu beş nümûne gibi belki beş bin hikmetle tahrîk olunan zerrâtın tahavvûlâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakîkatta biri enfüsî, diğeri âfâkî iki hareket-i cezbekâranede zikir ve tesbîh-i îlâhî ile Mevlevî gibi zikreden ve deverâna kalkan o zerrelere, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'metmişler)** bâtil bir zanna düşmüşler. **(İşte bundan anlaşılıyor ki; onların ilimleri ilim değil, cehildir. Hikmetleri, hikmetsizliktir.)**

Her bir zerrenin iki hareketi var. Biri, kendi etrâfında dönüyor. Buna enfüsî hareket denir. Diğeri, cüz' olduğu mevcûdun etrâfında dönüyor. Bununla berâber nizâmât-ı âleme de riâyet ediyor. Cüz' olduğu mevcûdla berâber bütün âlemin harekâtına tâbî oluyor. Buna da âfâkî hareket denir.

Meselâ; havanın bir zerresinde çekirdek ortada, elektronlar ise çekirdeğin etrâfında hareket hâlinindedir. Bu zerre, kâinâtın yaratılışından kıyâmete, yerden Arş'a kadar bütün mevcûdâtın şekil ve sûretlerini, ses ve şîvelerini alıp kaydeder. Bütün âlemi yutar, tok

Seite 131

kâinâtın vazîfe diliyle yapmış olduğu zikir ve ibâdâtı kendi ibâdeti içine alarak, bir zabıt ve vekîl-i umûmi gibi namaz vâsıtasıyla, dergâh-ı İlâhiyyeye tazarrûkârâne takdîm etmektir.

Yâ Rab! Zerrât-ı âlemin yaptığı ne kadar zikir ve tesbîh varsa, hepsini şuûrkârâne Sana takdîm ediyoruz. Makbul ibâdından kabûl ettiğın gibi, bizden de kabûl buyur. Âmîn.

İşte namaz kıldığımız zaman, bu ma'naları düşünmeliyiz. Bu sırdan dolayı insan, âlemin reisidir. Onun için mü'min, namazında "Elhamdü Lillâhi Rabbî" demeyip,

إِلَٰهَ رَبِّ الْعَالَمِينَ der. Aynı şekilde mü'min, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'i tek başıyla değil, bu ma'nâda bütün zerrât-ı kâinât hesâbına söyler.

Ey insan! Ma'bûd-i bi'l-hak, senden cüz'î değil, böyle küllî bir ubûdiyet ister.

Seite 132

kâinâtın vazîfe diliyle yapmış olduğu zikir ve ibâdâtı kendi ibâdeti içine alarak, bir zabıt ve vekîl-i umûmi gibi namaz vâsıtasıyla, dergâh-ı İlâhiyyeye tazarrûkârâne takdîm etmektir.

Yâ Rab! Zerrât-ı âlemin yaptığı ne kadar zikir ve tesbîh varsa, hepsini şuûrkârâne Sana takdîm ediyoruz. Makbul ibâdından kabûl ettiğın gibi, bizden de kabûl buyur. Âmîn.

İşte namaz kıldığımız zaman, bu ma'naları düşünmeliyiz. Bu sırdan dolayı insan, âlemin reisidir. Onun için mü'min, namazında "Elhamdü Lillâhi Rabbî" demeyip,

يَسْمُ اللّٰهَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ 'i tek başıyla değil, bu ma'nâda bütün zerrât-ı kâinât hesâbına söyler.

Ey insan! Ma'bûd-i bi'l-hak, senden cüz'î değil, böyle küllî bir ubûdiyet ister.

âlem, bir tek Zât'ındır. O Zât-ı Zülcelâl, her bir şey için bir kânûn koymuş. O zerre, nereye giderse o kânûna riâyet eder, ona göre işler. Eğer hâşâ! İki zât olsaydı, kânûn birliği bozulduğundan nizâmât-ı âlem de fesada giderdi. Bu nizâm ve intizâm sırrını Kur'ân-ı Azîmuşşân şöyle ifâde etmektedir:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

"Eğer yerde ve gökte Allah'dan başka ilâhlar bulunsaydı, yer ve gök, (nizâm-ı âlem) kesinlikle bozulup giderdi. Demek Arş'ın Rabbi olan Allah, onların tavsîf ettikleri sıfatlardan münezzehtir."¹

Demek her bir zerre emirber nefer gibi nizâmât-ı âleme riâyet eder. Nizâm ise, biri gösterir.

Âlem-i insâniyyette iki inkârcı tâife vardır. Bir kısmı muattıladır ki; Allah'ın vücûdunu inkâr eder. Diğer kısmı müşriktir ki; Allah'ın varlığını kabûl etmekle berâber şerîkleri de ittihâz eder. Her bir zerre yapmış olduğu vazîfe diliyle bu iki tâifeye cevâb vererek susturur. Şöyle ki:

Evvela; Muattıla denilen münkir-i Ulûhiyete cevaben der ki: "Sus! Benim yaptığım iş gücümün fevkindedir. Nihâyetsiz bir kudret sâhibi beni bu işlerde çalıştırır."

Saniyen; Müşrike diyor ki: "Ey müşrik! Sus! Her ne kadar ben câhil bir zerreyim. Fakat nizâmât-ı âlemi muhâfaza için her şeye bir kânûn koyan bir Âmîr-i Mutlak'ın me'mûruyum. Onun emri ve izniyle nizâm-ı âleme riâyet ediyorum. Benim gibi bütün arkadaşlarım kânûn dâiresinde vazîfe görüp işlemekle, nizâm-ı âlemin vücûduna sebep oluyoruz. Âlemde intizâmsızlık yok" Demek intizâm dili; 'Âlemin idârecisi birdir, şerîklerin müdahâlesi bulunmuyor. Kâinatta şirkin yeri yoktur. Putperestliği bırak!' diye ifâde eder, şirkin belini kırar.

---

[1] 1 *Enbiyâ, 21: 22.*

âlem, bir tek Zât'ındır. O Zât-ı Zülcelâl, her bir şey için bir kânûn koymuş. O zerre, nereye giderse o kânûna riâyet eder, ona göre işler. Eğer hâşâ! İki zât olsaydı, kânûn birliği bozulduğundan nizâmât-ı âlem de fesada giderdi. Bu nizâm ve intizâm sırrını Kur'ân-ı Azîmuşşân şöyle ifâde etmektedir:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

"Eğer yerde ve gökte Allah'dan başka ilâhlar bulunsaydı, yer ve gök, (nizâm-ı âlem) kesinlikle bozulup giderdi. Demek Arş'ın Rabbi olan Allah, onların tavsîf ettikleri sıfatlardan münezzehtir."¹

Demek her bir zerre emirber nefer gibi nizâmât-ı âleme riâyet eder. Nizâm ise, biri gösterir.

Âlem-i insâniyyette iki inkârcı tâife vardır. Bir kısmı muattıladır ki; Allah'ın vücûdunu inkâr eder. Diğer kısmı müşriktir ki; Allah'ın varlığını kabûl etmekle berâber şerîkleri de ittihâz eder. Her bir zerre yapmış olduğu vazîfe diliyle bu iki tâifeye cevâb vererek susturur. Şöyle ki:

Evvela; Muattıla denilen münkir-i Ulûhiyete cevaben der ki: "Sus! Benim yaptığım iş gücümün fevkindedir. Nihâyetsiz bir kudret sâhibi beni bu işlerde çalıştırır."

Saniyen; Müşrike diyor ki: "Ey müşrik! Sus! Her ne kadar ben câhil bir zerreyim. Fakat nizâmât-ı âlemi muhâfaza için her şeye bir kânûn koyan bir Âmîr-i Mutlak'ın me'mûruyum. Onun emri ve izniyle nizâm-ı âleme riâyet ediyorum. Benim gibi bütün arkadaşlarım kânûn dâiresinde vazîfe görüp işlemekle, nizâm-ı âlemin vücûduna sebep oluyoruz. Âlemde intizâmsızlık yok" Demek intizâm dili; 'Âlemin idârecisi birdir, şerîklerin müdahâlesi bulunmuyor. Kâinatta şirkin yeri yoktur. Putperestliği bırak!' diye ifâde eder, şirkin belini kırar.

---

[1] 1 *Enbiyâ, 21: 22.*

Sanemdeki zerrât, nizâmât-ı âleme riâyet etmekle lisân-ı hâliyle "Yâ Samed!" der. Sanemperest ise, bütün zerrât-ı vücûdu "Yâ Samed" demekle berâber, hadsiz lisânlarla vücûd ve vahdetine şehâdet ettikleri Hâlîk'ından gaflet ederek "Yâ Sanem!" der, echel-i mutlak derekesine sukût eder.

Beşerdeki bu putperestlik fikri, beşer târihiyle berâber ortaya çıkmış, bugüne kadar gelmiştir. Meselâ, Hazret-i Nûh (as)'ın kavmi, bâzı meleklerin ve peygamberlerin heykellerini yapmışlardı. Halbuki heykeli dikilenlerden hiç birinin bunlardan haberi yoktu. Hz İbrahîm (as), Hz Lût (as) gibi peygamberlerin kavimleri putperest olmuşlar; taştan, ağaçtan, çeşitli madenlerden yaptıkları cansız putlara tapıyorlardı. Bayram günleri bayraklarını alırlar, ordularını toplarlar, putlarının yanlarına giderler, selâm verirler, ta'zîmde bulunurlardı. Vahy-i İlâhî'nin mübelliği olan peygamberlerin tevhîd da'vetine icâbet etmiyorlardı. Zor durumda kaldıklarında "Yâ sanem! Yâ sanem! İmdâdımıza gel! Bizi kurtar!" diye yalvarıyorlardı. Sanem ise, "Yâ Samed! Yâ Allah! Ben Seni tanırım. Bunlar bana iftirâ ediyorlar" diye onların şirklerini reddedip Rabb'ine ilticâ ediyordu.

Sanemdeki zerrât, nizâmât-ı âleme riâyet etmekle lisân-ı hâliyle “Yâ Samed!” der. Sanemperest ise, bütün zerrât-ı vücûdu “Yâ Samed” demekle berâber, hadsiz lisânlarla vücûd ve vahdetine şehâdet ettikleri Hâlîk’ından gaflet ederek “Yâ Sanem!” der, echel-i mutlak derekesine sukût eder.

Beşerdeki bu putperestlik fikri, beşer târihiyle berâber ortaya çıkmış, bugüne kadar gelmiştir. Meselâ, Hazret-i Nûh (as)’ın kavmi, bâzı meleklerin ve peygamberlerin heykellerini yapmışlardı. Halbuki heykeli dikilenlerden hiç birinin bunlardan haberi yoktu. Hz İbrahîm (as), Hz Lût (as) gibi peygamberlerin kavimleri putperest olmuşlar; taştan, ağaçtan, çeşitli madenlerden yaptıkları cansız putlara tapıyorlardı. Bayram günleri bayraklarını alırlar, ordularını toplarlar, putlarının yanlarına giderler, selâm verirler, ta’zîmde bulunurlardı. Vahy-i İlâhî’nin mübelliği olan peygamberlerin tevhîd da’vetine icâbet etmiyorlardı. Zor durumda kaldıklarında “Yâ sanem! Yâ sanem! İmdâdımıza gel! Bizi kurtar!” diye yalvarıyorlardı. Sanem ise, “Yâ Samed! Yâ Allah! Ben Seni tanırım. Bunlar bana iftirâ ediyorlar” diye onların şirklerini reddedip Rabb’ine ilticâ ediyordu.

Seite 137

Arz ile, güneş sistemi ile, semâvât ile, kısaca bütün kâinâtla bir irtibâtı vardır. Meselâ, göze giren zerrenin başla, başın gövde ile, gövdenin beden-i insanî ile, insanın diğer zîhayâtlarla, zîhayâtın unsurlarla, unsurların zemîn yüzüyle, rû-yi zemînin güneş sistemiyle, güneş sisteminin semâvâtla bir irtibâtı vardır. Bu noktadan âlem, tecezzî kabûl etmez bir küll'dür. Cüz'ün mâlikî kim ise, küll'ün mâlikî de odur. O hâlde bir tek zerreye mâlik olan, bütün kâinâtın da mâlikidir.

Seite 138

Arz ile, güneş sistemi ile, semâvât ile, kısaca bütün kâinâtla bir irtibâtı vardır. Meselâ, göze giren zerrenin başla, başın gövde ile, gövdenin beden-i insanî ile, insanın diğer zîhayâtlarla, zîhayâtın unsurlarla, unsurların zemîn yüzüyle, rû-yi zemînin güneş sistemiyle, güneş sisteminin semâvâtla bir irtibâtı vardır. Bu noktadan âlem, tecezzî kabûl etmez bir küll'dür. Cüz'ün mâlikî kim ise, küll'ün mâlikî de odur. O hâlde bir tek zerreye mâlik olan, bütün kâinâtın da mâlikidir.

Seite 139

dolayısıyla vücûd bozulur. Hem o zerrenin senin yüzünle bir münâsebeti var. Zîrâ yüzünün bu şeklini muhâfaza eder. Sonra başın ile, gövden ile, bütün cesedin ile belki bütün insanlarla bir alâkası, bir irtibâtı vardır. Her birisine karşı birer nisbeti, birer vazîfesi, birer fâidesi kemâl-i hikmetle bulunması gösteriyor ki, bütün o cismin âzâlarını îcâd eden bir Zât, ancak o zerreyi o yerde yerleştirebilir.

Hulâsâ: Gözdeki bir zerrenin çalışması, bütün nizâmât-ı âleme riâyet etmesiyle mümkündür. Aksi hâlde çalışamaz. Demek gözün içindeki bir tek zerreyi tahrîk eden kim ise, feleğin çarkını çeviren de odur. Feleğin çarkı dursa, Güneş durur, yer durur, senin gözündeki zerre de durur, netîcede gözün kör olur.

Seite 140

dolayısıyla vücûd bozulur. Hem o zerrenin senin yüzünle bir münâsebeti var. Zîrâ yüzünün bu şeklini muhâfaza eder. Sonra başın ile, gövden ile, bütün cesedin ile belki bütün insanlarla bir alâkası, bir irtibâtı vardır. Her birisine karşı birer nisbeti, birer vazîfesi, birer fâidesi kemâl-i hikmetle bulunması gösteriyor ki, bütün o cismin âzâlarını îcâd eden bir Zât, ancak o zerreyi o yerde yerleştirebilir.

Hulâsâ: Gözdeki bir zerrenin çalışması, bütün nizâmât-ı âleme riâyet etmesiyle mümkündür. Aksi hâlde çalışamaz. Demek gözün içindeki bir tek zerreyi tahrîk eden kim ise, feleğin çarkını çeviren de odur. Feleğin çarkı dursa, Güneş durur, yer durur, senin gözündeki zerre de durur, netîcede gözün kör olur.

bu asırda insanların ekserisini mağlûb eylemiş. Yâ Rabbî! Şu ders hürmetine beyzâlara emir ver, onlar hamrâları tamâmen mağlûb etsin. Tâ ki, şîfânın te'mînine vesîle olsunlar. Böyle inanmışım, böyle de duâ ediyorum. Bu ders midir? Evet hem derstir, hem duâdır, hem de tevhîddir. Tevhîd'in en büyüğü duâdır. Çünkü duâ, hâlis bir îmânın netîcesidir. Bu cihette duâ eden insan bilir ki, bir Zât-ı Kâdiü'l-hâcât var.

Vücûddaki zerreler me'mûrdur. Her bir zerrenin başında onlara müvekkel dört melek var. Bu iş zerrâtın işi olmadığı gibi, meleklerin irâdeleriyle de değildir. Zîrâ onlar da me'mûrîn-i İlâhiyyedirler. Âmir-i Mutlak emreder, her şey olur. Hastalıklar için, din için, dünyâ için, âhiret için, zâlimlerin şerri için, kısaca her şey için, **وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** demeliyiz.

Müellif (ra) bu mevzûu 32. Söz'de şöyle ifâde etmektedir:

Şerîklerin vekîli, zerreden me'yûs olunca, küreyvât-ı hamrâdan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvât-ı hamrâya rast gelir. Ona esbâb nâmına ve tabiat ve felsefe lisânıyla der ki: 'Ben sana Rab ve mâlikim'. O küreyvât-ı hamrâ, yâni yuvarlak kırmızı mevcûd, ona hakikat lisânıyla ve hikmet-i İlâhiyye dili ile der: 'Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve me'mûriyetimiz ve nizâmâtımız bir olan kan ordusundaki bütün emsâlime mâlik olabilirsen; hem gezdiğimiz ve Kemâl-i hikmetle istihdâm olduğumuz bütün hüceyrât-ı bedene mâlik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret, sende varsa göster ve gösterebilirsen belki senin da'vânda bir ma'nâ bulunabilir. Halbuki senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil mâlik olmak belki zerre miktâr karışamazsın. Çünkü bizdeki intizâm o kadar mükemmeldir ki, ancak herşeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zât bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazîfem o kadar mühim ve intizâm o kadar mükemmeldir ki; senin ile, senin böyle karma karışık sözlerine cevâb vermeğe vaktim yok' der, onu tardeder.

Sonra onu kandıramadığı için o müddeî gider, bedendeki hüceyre ta'bîr ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat

bu asırda insanların ekserisini mağlûb eylemiş. Yâ Rabbî! Şu ders hürmetine beyzâlara emir ver, onlar hamrâları tamâmen mağlûb etsin. Tâ ki, şîfânın te'mînine vesîle olsunlar. Böyle inanmışım, böyle de duâ ediyorum. Bu ders midir? Evet hem derstir, hem duâdır, hem de tevhîddir. Tevhîd'in en büyüğü duâdır. Çünkü duâ, hâlis bir îmânın netîcesidir. Bu cihette duâ eden insan bilir ki, bir Zât-ı Kâdiü'l-hâcât var.

Vücûddaki zerreler me'mûrdur. Her bir zerrenin başında onlara müvekkel dört melek var. Bu iş zerrâtın işi olmadığı gibi, meleklerin irâdeleriyle de değildir. Zîrâ onlar da me'mûrîn-i İlâhiyyedirler. Âmir-i Mutlak emreder, her şey olur. Hastalıklar için, din için, dünyâ için, âhiret için, zâlimlerin şerri için, kısaca her şey için, *وَنِعْمَ الْوَكِيلُ* demeliyiz.

Müellif (ra) bu mevzûu 32. Söz'de şöyle ifâde etmektedir:

Şerîklerin vekîli, zerreden me'yûs olunca, küreyvât-ı hamrâdan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvât-ı hamrâya rast gelir. Ona esbâb nâmına ve tabiat ve felsefe lisânıyla der ki: 'Ben sana Rab ve mâlikim'. O küreyvât-ı hamrâ, yâni yuvarlak kırmızı mevcûd, ona hakikat lisânıyla ve hikmet-i İlâhiyye dili ile der: 'Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve me'mûriyetimiz ve nizâmâtımız bir olan kan ordusundaki bütün emsâlime mâlik olabilirsen; hem gezdiğimiz ve Kemâl-i hikmetle istihdâm olduğumuz bütün hüceyrât-ı bedene mâlik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret, sende varsa göster ve gösterebilirsen belki senin da'vânda bir ma'nâ bulunabilir. Halbuki senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil mâlik olmak belki zerre miktâr karışamazsın. Çünkü bizdeki intizâm o kadar mükemmeldir ki, ancak herşeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zât bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazîfem o kadar mühim ve intizâm o kadar mükemmeldir ki; senin ile, senin böyle karma karışık sözlerine cevâb vermeğe vaktim yok' der, onu tardeder.

Sonra onu kandıramadığı için o müddeî gider, bedendeki hüceyre ta'bîr ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat

"Biri: Bedendeki hüceyrâtn tahrîbâtını ta'mîr etmek.

"Diğeri: Hüceyrâtn enkâzlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerâyin nâmında iki kısım damarlar var ki:

" Biri sâfî kanı getirir, dağıtır, sâfî kanın mecrâlarıdır.

"Diğerk kısmı; enkâzı toplayan bulanık kanın mecrâsıdır ki, şu ikinci ise kanı 'Ree' denilen nefesin geldiğı yere getirirler.

"Sâni'-ı Hakîm, havada iki unsur halketmiştir. Biri azot, biri müvellidü'l-humûza. Müvellidü'l-humûza ise nefes içinde kana temâs ettiğı vakit, kanı telvîs eden karbon unsur-i kesîfini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizâc eder. Buharî hâmız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılâb ettirir. Hem harâret-i garîziyeyi te'mîn eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü Sâni'-ı Hakîm, fenn-i Kimya'da aşk-ı kimyevî ta'bîr edilen bir münâsebet-i şedîdeyi müvellidü'l-humûza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğı vakit, o kânûn-i lâhî ile o iki unsur imtizâc ederler. Fennen sâbittir ki; imtizâcdan harâret hâsıl olur. Çünkü imtizâc, bir nev'i ihtirâktır. Şu sırrın hikmeti şudur ki:

"O iki unsurun herbirisinin zerrelerinin ayrı ayrı hareketleri var. İmtizâc vaktinde her iki zerre, yâni onun zerresi bunun zerresiyle imtizâc eder, birtak hareketle hareket eder. Bir hareket muallâk kalır. Çünkü imtizâcdan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu, her iki zerre bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğerk hareket, Sâni'-ı Hakîm'in bir kânûnu ile harârete inkılâb eder. Zâten 'hareket, harâreti tevlid eder' bir kânûn-i mukarreredir. İşte bu sırâ binâen beden-i insanîdeki harâret-i garîziye, bu imtizâc-ı kimyeviye ile te'mîn edildiğı gibi, kandaki karbon alındığı için kan dahi sâfî olur. İşte nefes dâhile girdiğı vakit, vücûdun hem âb-ı hayâtını temizliyor, hem nâr-ı hayâtı iş'âl ediyor. Çıktığı vakit ağızda mu'cizât-ı kudret-i lâhiyye olan kelime meyvelerini veriyor. ¹ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

[1] Sözlör, 32.Söz, 1.Mevkîf, s.592,593.

"Biri: Bedendeki hüceyrâtn tahrîbâtını ta'mîr etmek.

"Diğeri: Hüceyrâtn enkâzlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerâyin nâmında iki kısım damarlar var ki:

" Biri sâfî kanı getirir, dağıtır, sâfî kanın mecrâlarıdır.

"Diğerk kısmı; enkâzı toplayan bulanık kanın mecrâsıdır ki, şu ikinci ise kanı 'Ree' denilen nefesin geldiğı yere getirirler.

"Sâni'-ı Hakîm, havada iki unsur halketmiştir. Biri azot, biri müvellidü'l-humûza. Müvellidü'l-humûza ise nefes içinde kana temâs ettiğı vakit, kanı telvîs eden karbon unsur-i kesîfini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizâc eder. Buharî hâmız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılâb ettirir. Hem harâret-i garîziyeyi te'mîn eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü Sâni'-ı Hakîm, fenn-i Kimya'da aşk-ı kimyevî ta'bîr edilen bir münâsebet-i şedîdeyi müvellidü'l-humûza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğı vakit, o kânûn-i lâhî ile o iki unsur imtizâc ederler. Fennen sâbittir ki; imtizâcdan harâret hâsıl olur. Çünkü imtizâc, bir nev'i ihtirâktır. Şu sırrın hikmeti şudur ki:

"O iki unsurun herbirisinin zerrelerinin ayrı ayrı hareketleri var. İmtizâc vaktinde her iki zerre, yâni onun zerresi bunun zerresiyle imtizâc eder, birtak hareketle hareket eder. Bir hareket muallâk kalır. Çünkü imtizâcdan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu, her iki zerre bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğerk hareket, Sâni'-ı Hakîm'in bir kânûnu ile harârete inkılâb eder. Zâten 'hareket, harâreti tevlid eder' bir kânûn-i mukarreredir. İşte bu sırâ binâen beden-i insanîdeki harâret-i garîziye, bu imtizâc-ı kimyeviye ile te'mîn edildiğı gibi, kandaki karbon alındığı için kan dahi sâfî olur. İşte nefes dâhile girdiğı vakit, vücûdun hem âb-ı hayâtını temizliyor, hem nâr-ı hayâtı iş'âl ediyor. Çıktığı vakit ağızda mu'cizât-ı kudret-i lâhiyye olan kelime meyvelerini veriyor. ¹ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

[1] Sözlör, 32.Söz, 1.Mevkîf, s.592,593.

noktadır.) İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlara ve Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelere göre hareket eder. **(Nasıl ki meselâ: Ayasofya kubbesindeki taşlar, eğer mîmârının emrine ve san'atına tâbî' olmazlarsa; herbir taşı, Mîmâr Sinan gibi dülgerlik) ustalık (san'atında bir mehareti ve sâir taşlara hem mahkûm, hem hâkim olmak, yâni 'Geliniz, düşmemek, sukût etmemek için başbaşa vereceğiz' diye bir hüküm sâhibi olması lâzımdır. Öyle de: Binler def'a Ayasofya kubbesinden daha san'atlı, daha hayretli ve hikmetli olan masnûâtta zerreler, kâinât ustasının emrine tâbî' olmazlarsa; herbirine Sâni'-ı kâinât'ın evsâfı) sıfatları (kadar evsâf-ı kemâl verilmesi lâzım gelir.**

Feyâ Sübhânallah! Zındık maddiyyûn gâvurlar bir Vâcibü'l-Vücûd'u kabûl etmediklerinden, zerrât adedince bâtıl âliheleri kabûl etmeğe mezheblerine göre muztâr kalıyorlar. İşte şu cihette münkir kâfir ne kadar feylesof, âlim de olsa; nihâyet derecede bir ceh-i azîm içindedir, bir echel-i mutlaktır.) Yâni hem bilmiyor, hem bilmediğini bilmiyor, hem de kendini bilir zannediyor.

Bu hakikatler, sâdece akılla yazılacak bir iş değildir. Zîrâ Müellif (ra) eserlerinde ehl-i dalâlet ve şirkin bâtıl mesleklerine müthiş bir darbe indiriyor, onları ilmen mağlûb ediyor. Demek bir Alîm-i Hakîm, o zâta ilhâmen bildirmiş, o da yazmıştır. Bu şekilde hasımlarını ma'nen, yâni ilmen mağlûb etmiştir. Dünyâdaki ehl-i dalâlet ve meslek-i felsefe, şu an bu hakâik karşısında ilmen sukût etmiştir. Risâlei- Nûr, Kur'ân'ın mu'cize-i ma'neviyyesi olarak bütün dünyâyı ilmen mağlûb eylemiştir. Kaldı maddeten mağlûbiyeti...

Yâ Rab! Hâdî isminin tecellîsiyle insanlara hidâyeti nasîb eyle! Zındıkları maddeten de mağlûb eyle! Âmîn!

noktadır.) İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlara ve Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvelere göre hareket eder. **(Nasıl ki meselâ: Ayasofya kubbesindeki taşlar, eğer mîmârının emrine ve san'atına tâbî' olmazlarsa; herbir taşı, Mîmâr Sinan gibi dülgerlik) ustalık (san'atında bir mehareti ve sâir taşlara hem mahkûm, hem hâkim olmak, yâni 'Geliniz, düşmemek, sukût etmemek için başbaşa vereceğiz' diye bir hüküm sâhibi olması lâzımdır. Öyle de: Binler def'a Ayasofya kubbesinden daha san'atlı, daha hayretli ve hikmetli olan masnûâtta zerreler, kâinât ustasının emrine tâbî' olmazlarsa; herbirine Sâni'-ı kâinât'ın evsâfı) sıfatları (kadar evsâf-ı kemâl verilmesi lâzım gelir.**

Feyâ Sübhânallah! Zındık maddiyyûn gâvurlar bir Vâcibü'l-Vücûd'u kabûl etmediklerinden, zerrât adedince bâtıl âliheleri kabûl etmeğe mezheblerine göre muztâr kalıyorlar. İşte şu cihette münkir kâfir ne kadar feylesof, âlim de olsa; nihâyet derecede bir ceh-i azîm içindedir, bir echel-i mutlaktır.) Yâni hem bilmiyor, hem bilmediğini bilmiyor, hem de kendini bilir zannediyor.

Bu hakikatler, sâdece akılla yazılacak bir iş değildir. Zîrâ Müellif (ra) eserlerinde ehl-i dalâlet ve şirkin bâtıl mesleklerine müthiş bir darbe indiriyor, onları ilmen mağlûb ediyor. Demek bir Alîm-i Hakîm, o zâta ilhâmen bildirmiş, o da yazmıştır. Bu şekilde hasımlarını ma'nen, yâni ilmen mağlûb etmiştir. Dünyâdaki ehl-i dalâlet ve meslek-i felsefe, şu an bu hakâik karşısında ilmen sukût etmiştir. Risâlei- Nûr, Kur'ân'ın mu'cize-i ma'neviyyesi olarak bütün dünyâyı ilmen mağlûb eylemiştir. Kaldı maddeten mağlûbiyeti...

Yâ Rab! Hâdî isminin tecellîsiyle insanlara hidâyeti nasîb eyle! Zındıkları maddeten de mağlûb eyle! Âmîn!

METİN

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işârettir. Şöyle ki:

Yirmi Sekizinci Söz'ün İkinci Suâlinin cevâbındaki hâşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerrâtın ve zîhayât cisimlerde zerrât harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerreleri nûrlandırmaktır ve âlem-i uhreviyye binâsına lâıyk zerreler olmak için, hayâtât ve ma'nidâr olmaktadır. Gûyâ cism-i hayvânî ve insânî, hattâ nebâtî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misâfirhâne, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; câmid zerreler ona girerler, nûrlanırlar. Âdetâ bir ta'lîm ve ta'lîmâta mazhâr olurlar, letâfet peydâ ederler. Birer vazîfeyi görmekle âlem-i bekâya ve bütün eczâsıyla hayâtât olan dâr-ı âhirete zerrât olmak için liyâkât kesbederler.

ŞERH

(ÜÇÜNCÜ NOKTA: Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işârettir.

Şöyle ki: Yirmi Sekizinci Söz'ün İkinci Suâlinin cevabındaki hâşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerrâtın ve zîhayât cisimlerde zerrât harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerreleri nûrlandırmaktır ve âlem-i uhreviyye binâsına) âhiret âlemlerinin binâsına (lâıyk zerreler olmak için, hayâtât ve ma'nidâr olmaktadır.) Zerrât-ı âlem hareketi ile, cisimlere giriş ve çıkışı ile hem hayât sâhibi olurlar, hem de ma'nidâr olur. Yâni bir ma'nâ taşır, Hayy ismine âyinedarlık eder. Demek zerrât, Hayy ismine mazhâriyetle âhirette hayâtât ve ma'nidâr olurlar. Zîrâ dâr-ı âhiretin bütün zerrâtı hayâtâtıdır. (Gûyâ cism-i hayvânî ve insânî, hattâ nebâtî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misâfirhâne, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; câmid zerreler ona girerler, nûrlanırlar. Âdetâ bir ta'lîm ve ta'lîmâta mazhâr olurlar, letâfet peydâ ederler.) Cism-i kesîften cism-i latîfe inkılâb

METİN

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işârettir. Şöyle ki:

Yirmi Sekizinci Söz'ün İkinci Suâlinin cevâbındaki hâşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerrâtın ve zîhayât cisimlerde zerrât harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerreleri nûrlandırmaktır ve âlem-i uhreviyye binâsına lâıyk zerreler olmak için, hayâtât ve ma'nidâr olmaktadır. Gûyâ cism-i hayvânî ve insânî, hattâ nebâtî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misâfirhâne, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; câmid zerreler ona girerler, nûrlanırlar. Âdetâ bir ta'lîm ve ta'lîmâta mazhâr olurlar, letâfet peydâ ederler. Birer vazîfeyi görmekle âlem-i bekâya ve bütün eczâsıyla hayâtât olan dâr-ı âhirete zerrât olmak için liyâkât kesbederler.

ŞERH

(ÜÇÜNCÜ NOKTA: Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işârettir.

Şöyle ki: Yirmi Sekizinci Söz'ün İkinci Suâlinin cevabındaki hâşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerrâtın ve zîhayât cisimlerde zerrât harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerreleri nûrlandırmaktır ve âlem-i uhreviyye binâsına) âhiret âlemlerinin binâsına (lâyık zerreler olmak için, hayâtât ve ma'nidâr olmaktadır.) Zerrât-ı âlem hareketi ile, cisimlere giriş ve çıkışı ile hem hayât sâhibi olurlar, hem de ma'nidâr olur. Yâni bir ma'nâ taşır, Hayy ismine âyinedarlık eder. Demek zerrât, Hayy ismine mazhâriyetle âhirette hayâtât ve ma'nidâr olurlar. Zîrâ dâr-ı âhiretin bütün zerrâtı hayâtâtıdır. (Gûyâ cism-i hayvânî ve insânî, hattâ nebâtî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misâfirhâne, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; câmid zerreler ona girerler, nûrlanırlar. Âdetâ bir ta'lîm ve ta'lîmâta mazhâr olurlar, letâfet peydâ ederler.) Cism-i kesîften cism-i latîfe inkılâb

Durmak yoktur. Her şey kemâle doğru bir hareket hâlinindedir. Kemâlin son durağı ise Cennet'tir. Dünyâ, âhirete bakan yüzüyle bu hakîkati zîşuûra ders vermektedir. Zîrâ dünyânın üç yüzü var:

"Birinci yüzü: Cenâb-ı Hakk'ın esmâsına bakar. Onların nukûşunu gösterir. Ma'nâ-yı harfiyle, onlara âyinedarlık eder.

"İkinci yüzü: Âhirete bakar. Âhretin tarlasıdır. Cennet'in mezraasıdır. Rahmetin mezheresidir.

*"Üçüncü yüzü: İnsanın hevesâtına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyânın mel'abe-i hevesâtı olan yüzüdür."*¹

S- Bütün zerrelere mebbe'leri câmid midir?

C -Evet. Zâhiren câmidir, gerçekte ise hayâtlıdır.

S- O zaman, 'Önce cemâdât yaratılmıştır' diyebilir miyiz?

C- Hâlık-ı kâinât, hayâtta olan Nûr-i Muhammedî (asm)'den sonra, önce cemâdâtı yaratmıştır. Cemâdâtta sonra, sırasıyla nebâtât, hayvânât ve insan nev'ini halk etmiştir.

Kânûn-i Rabbânî, bir merdivenin basamakları gibi, bütün eşyâ için derecât ve merâtib vaz'etmiştir. Her şeyi tedrîcî olarak kemâline kavuşturmayı murâd etmiştir. Bunun için evvelâ zerrâtı câmidâta koyar, câmidât âleminde mâdeniyâta getirir, mâdeniyât âleminde nebâtâta sevkeder, oradan hayvânâta, hayvânât âleminde insan nev'ine nakleder; insan vücûdunda da en yüksek makâm olan kalb ve dimağa getirip orada çalıştırır.

Şu görünen âlem, bütün zerrâtıyla Cennet'e nâmezettir. وَالْأَجْرَ لَهَا الْحَيَوَانُ. Sırrınca Cennet'e giren her zerre, hayât sâhibi olmalıdır. Zîrâ dâr-ı saâdetde her şey hayâttardır. Bu dünyâda hayâta mazhâr olmak sûretiyle tecrübe kazanmayan, hayâttan nasîbini almayan, hayâtle tanışmayan Cennet'te nasıl hayât

---

[1] 1 **Sözler, 32. Söz, 2. Mevkıf, 5. Remiz, s. 625-626.**

Durmak yoktur. Her şey kemâle doğru bir hareket hâlinindedir. Kemâlin son durağı ise Cennet'tir. Dünyâ, âhirete bakan yüzüyle bu hakîkati zîşuûra ders vermektedir. Zîrâ dünyânın üç yüzü var:

"Birinci yüzü: Cenâb-ı Hakk'ın esmâsına bakar. Onların nukûşunu gösterir. Ma'nâ-yı harfiyle, onlara âyinedarlık eder.

"İkinci yüzü: Âhirete bakar. Âhretin tarlasıdır. Cennet'in mezraasıdır. Rahmetin mezheresidir.

*"Üçüncü yüzü: İnsanın hevesâtına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyânın mel'abe-i hevesâtı olan yüzüdür."*¹

S- Bütün zerrelere mebdeler câmid midir?

C -Evet. Zâhiren câmidir, gerçekte ise hayâtlıdır.

S- O zaman, 'Önce cemâdât yaratılmıştır' diyebilir miyiz?

C- Hâlık-ı kâinât, hayâtta olan Nûr-i Muhammedî (asm)'den sonra, önce cemâdâtı yaratmıştır. Cemâdâtta sonra, sırasıyla nebâtât, hayvânât ve insan nev'ini halk etmiştir.

Kânûn-i Rabbânî, bir merdivenin basamakları gibi, bütün eşyâ için derecât ve merâtib vaz'etmiştir. Her şeyi tedricî olarak kemâline kavuşturmayı murâd etmiştir. Bunun için evvelâ zerrâtı câmidâta koyar, câmidât âleminde maddeniyâta getirir, maddeniyât âleminde nebâtâta sevkeder, oradan hayvânâta, hayvânât âleminde insan nev'ine nakleder; insan vücûdunda da en yüksek makâm olan kalb ve dimağa getirip orada çalıştırır.

Şu görünen âlem, bütün zerrâtıyla Cennet'e nâmezettir. وَالْآخِرَةُ لَهِیَ الْحَيَٰوَانُ. Sırrınca Cennet'e giren her zerre, hayât sâhibi olmalıdır. Zîrâ dâr-ı saâdetde her şey hayâtıdır. Bu dünyâda hayâta mazhâr olmak sûretiyle tecrübe kazanmayan, hayâttan nasibini almayan, hayâtle tanışmayan Cennet'te nasıl hayât

---

[1] 1 **Sözler, 32. Söz, 2. Mevkıf, 5. Remiz, s. 625-626.**

âlem bütün mevcûdâtıyla ebedî bir âleme gider. Hüsün ve hayırlar Cennet'e, şer ve çirkinlikler Cehennem'e gider.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ

“Yer başka bir yer olur, semâvat da başka bir semâvat olur.” ¹ âyetinin ifâdesiyle şu gördüğümüz yer ve âsumân Cennet'e gider, orada canlı olur, söz anlar ve dinler.

Hulâsâ: Bu dünyâ; dâr-ı tekâmüldür. Cenâb-ı Hak, zerrâtı ebedî bir âlem için nûrlandırıp hayâtât yapmak maksadıyla, bu dünyâyı bir fabrika, bir medrese veyâ bir askerî ta'lîmgâh sûretinde yaratmıştır.

---

[1] 1 *İbrahim Sûresi, 14:48.*

âlem bütün mevcûdâtıyla ebedî bir âleme gider. Hüsün ve hayırlar Cennet'e, şer ve çirkinlikler Cehennem'e gider.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ

“Yer başka bir yer olur, semâvat da başka bir semâvat olur.” ¹ âyetinin ifâdesiyle şu gördüğümüz yer ve âsumân Cennet'e gider, orada canlı olur, söz anlar ve dinler.

Hulâsâ: Bu dünyâ; dâr-ı tekâmüldür. Cenâb-ı Hak, zerrâtı ebedî bir âlem için nûrlandırıp hayâtât yapmak maksadıyla, bu dünyâyı bir fabrika, bir medrese veyâ bir askerî ta'lîmgâh sûretinde yaratmıştır.

---

[1] 1 *İbrahim Sûresi, 14:48.*

kübrâda bütün âlemin imâmı olup namaz kıldırıyor, yalvarıyor, yakarıyor, duâ ediyor. Peki ne istiyor?

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

diyerek, Rabbinden kendisini ve bütün zerrât-ı âlemi yokluktan kurtarıp, saâdet-i ebediyyeye nâiliyeti ve rü'yet-i Cemâlullah ile müşerrefiyeti istiyor.

Demek şu zerrâtın tahavvülât ve harekâtı boşu boşuna ve neticesiz olmayıp, yüksek bir ücrete mazhâr olmak içindir. O da zerrâtı nûrlandırıp, âlem-i uhrevîye binâsına layık zerreler hâline getirip, bekâyâ mazhâr etmektir.

Hulâsâ: Masnûâtın intizâmâtı ve her yapılan işte binler fâide ve hikmetlerin gözetilmesi ile anlaşılıyor ki; Hâlık-ı Âlem Hakîm'dir. Hakîm bir zât, en fazla çalışan işçilerine, mükâfâtlarını ziyâdesiyle verir. Evet en âdi bir çiçeğe bile bir mükâfât veren, ona meyveler takmak sûretiyle terakkî ettiren bir Zât-ı Hakîm, elbette kâinât binâsının en faal ve esâslı me'mûrları olan zerrâtı ücretsiz ve karşılıksız bırakması mümkün değildir. Onlara lâayık oldukları mükâfâtı mutlakâ verecek ve nûr-i hayâta mazhâriyetle terakkî ettirecektir.

Demek seyl-i kâinât içinde en fazla vazîfe yapan ve çok nakışlı san'atlara medâr olan zerrât, elbette boşu boşuna çalışmıyor.

S: Zerrât, Sâni'ı nâmına dünyâda bir nakış yapıyor. O nakış işlerken nefs-i hizmette bir lezzet alıyor. Bu, ücret olarak onlara kâfi değil midir?

C: Bu mazhâriyet ölümle sonuçlandığı için ücret olarak kâfi gelmiyor. Zîrâ, devâmı olmayan şeyde lezzet yoktur. Hâlık-ı Âlem'in her şeye bir ücret vermesiyle anlaşılıyor ki, bu zerrâta da bir ücret vermesi hikmetinin muktezâsıdır. Eğer zerrât, netice olarak yokluğa mahkûm olursa, o zaman onların çalışması boşu boşuna olur.

kübrâda bütün âlemin imâmı olup namaz kıldırıyor, yalvarıyor, yakarıyor, duâ ediyor. Peki ne istiyor?

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

diyerek, Rabbinden kendisini ve bütün zerrât-ı âlemi yokluktan kurtarıp, saâdet-i ebediyyeye nâiliyeti ve rü'yet-i Cemâlullah ile müşerrefiyeti istiyor.

Demek şu zerrâtın tahavvülât ve harekâtı boşu boşuna ve neticesiz olmayıp, yüksek bir ücrete mazhâr olmak içindir. O da zerrâtı nûrlandırıp, âlem-i uhrevîye binâsına layık zerreler hâline getirip, bekâyâ mazhâr etmektir.

Hulâsâ: Masnûâtın intizâmâtı ve her yapılan işte binler fâide ve hikmetlerin gözetilmesi ile anlaşılıyor ki; Hâlık-ı Âlem Hakîm'dir. Hakîm bir zât, en fazla çalışan işçilerine, mükâfâtlarını ziyâdesiyle verir. Evet en âdi bir çiçeğe bile bir mükâfât veren, ona meyveler takmak sûretiyle terakkî ettiren bir Zât-ı Hakîm, elbette kâinât binâsının en faal ve esâslı me'mûrları olan zerrâtı ücretsiz ve karşılıksız bırakması mümkün değildir. Onlara lâayık oldukları mükâfâtı mutlakâ verecek ve nûr-i hayâta mazhâriyetle terakkî ettirecektir.

Demek seyl-i kâinât içinde en fazla vazîfe yapan ve çok nakışlı san'atlara medâr olan zerrât, elbette boşu boşuna çalışmıyor.

S: Zerrât, Sâni'ı nâmına dünyâda bir nakış yapıyor. O nakış işlerken nefs-i hizmette bir lezzet alıyor. Bu, ücret olarak onlara kâfi değil midir?

C: Bu mazhâriyet ölümle sonuçlandığı için ücret olarak kâfi gelmiyor. Zîrâ, devâmı olmayan şeyde lezzet yoktur. Hâlık-ı Âlem'in her şeye bir ücret vermesiyle anlaşılıyor ki, bu zerrâta da bir ücret vermesi hikmetinin muktezâsıdır. Eğer zerrât, netice olarak yokluğa mahkûm olursa, o zaman onların çalışması boşu boşuna olur.

mertebeşine çıkar **(ve insanın vücûdundaki zerrâtı süze süze)** fuzûliyattan ayırmakla **(tasfiye ve taltîf ederek tâ dimağın ve kalbin en nazik ve latîf yerinde makâm vermesiyle bilinir ki; harekât-ı zerrât hikmetsiz değil, belki kendine lâîyk bir nev’i kemâlâtâ koşturuluyor.)** Yâni zerrât netîcede iki büyük yerde iş görüyor: Biri dimağ, diğeri kalbdır. Dimağdan âsâb iniyor, kalbden de hayât damarları çıkıyor.

Zerrenin terakkîyat netîcesinde naâl olduğı en yüksek mevki, beyin ve kalbdır. Zîrâ zâhir-i kalb, hâfıza ve akıldır. Bâtın-ı kalb ise, âyine-i Samed’dir.

Demek zerrât, harekâtıyla bir kemâlâtâ koşturuluyor. Bu hârîka ve ma’nidâr faaliyetin netîcesi eğer yokluk olsa, abes olur. Demek tâife-i zerrât, ebedî bir âlemde saâdete mazhâr olmak için sevk ediliyor.

Evet kâinâtta dâimî bir tekâmül kânûnu cârîdir. Rabb-ı Hakîm, zerrelere mâdenlere, mâdenleri nebâtiyyet hayâtına, nebâtâtı hayvâniyyetin letâfet mertebesine, hayvanları insan mertebe-i uzmâsına, zerrât-ı insâniyyeyi de rızık vâsıtasıyla tasfiye ede ede en yüksek yer olan dimağ ve kalbe kadar sevk edip, onların bir cüz’ü hâline getirir. Bütün bu faaliyetlerden anlaşılıyor ki, kâinât tekâmül kânûnuna bağılıdır. Sani’-ı Hakîm, kâinâtta hâdsiz zerrâtı böyle bir tekâmül kânûnuna tâbî’ tuttuktan sonra yok etmesi, nihâyetsiz hikmetine muhâliftir. Bütün kâinât, hikmetine şehâdet ettiğı bir Zât, böyle bir abesiyetten münezzehtir. Öyle ise O Sâni’-ı Hakîm, zerrâtı, ebedî bir âlemin binâsının temel taşları olmak sûretiyle mükâfatlandıracaktır.

mertebeşine çıkar **(ve insanın vücûdundaki zerrâtı süze süze)** fuzûliyattan ayırmakla **(tasfiye ve taltîf ederek tâ dimağın ve kalbin en nazik ve latîf yerinde makâm vermesiyle bilinir ki; harekât-ı zerrât hikmetsiz değil, belki kendine lâîyk bir nev’i kemâlâtâ koşturuluyor.)** Yâni zerrât netîcede iki büyük yerde iş görüyor: Biri dimağ, diğeri kalbdır. Dimağdan âsâb iniyor, kalbden de hayât damarları çıkıyor.

Zerrenin terakkîyat netîcesinde naâl olduğı en yüksek mevki, beyin ve kalbdır. Zîrâ zâhir-i kalb, hâfıza ve akıldır. Bâtın-ı kalb ise, âyine-i Samed’dır.

Demek zerrât, harekâtıyla bir kemâlâtâ koşturuluyor. Bu hârîka ve ma’nidâr faaliyetin netîcesi eğer yokluk olsa, abes olur. Demek tâife-i zerrât, ebedî bir âlemde saâdete mazhâr olmak için sevk ediliyor.

Evet kâinâtta dâimî bir tekâmül kânûnu cârîdir. Rabb-ı Hakîm, zerrelere mâdenlere, mâdenleri nebâtiyyet hayâtına, nebâtâtı hayvâniyyetin letâfet mertebesine, hayvanları insan mertebe-i uzmâsına, zerrât-ı insâniyyeyi de rızık vâsıtasıyla tasfiye ede ede en yüksek yer olan dimağ ve kalbe kadar sevk edip, onların bir cüz’ü hâline getirir. Bütün bu faaliyetlerden anlaşılıyor ki, kâinât tekâmül kânûnuna bağlıdır. Sanî’-ı Hakîm, kâinâtta hâdsiz zerrâtı böyle bir tekâmül kânûnuna tâbî’ tuttuktan sonra yok etmesi, nihâyetsiz hikmetine muhâliftir. Bütün kâinât, hikmetine şehâdet ettiğı bir Zât, böyle bir abesiyetten münezzehtir. Öyle ise O Sâni’-ı Hakîm, zerrâtı, ebedî bir âlemin binâsının temel taşları olmak sûretiyle mükâfatlandıracaktır.

METİN

Sâlisen: Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer.

İşte azîm bir ağacın bütün zerrâtı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayâtında çok devirleri ve nâzik vazîfeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-ı Hakîm'in emriyle vazîfe-i fıtrat içinde zerrâtın envâ'-ı harekâtına göre onlara tecellî eden esmânın hesâbına ve şerefine olarak birer ma'nevî letâfet, birer ma'nevî nûr, birer makâm, birer ma'nevî ders almalarını gösteriyor.

ŞERH

(Sâlisen: Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer.) Meselâ; tohum ve çekirdek içinde bir kısım zerrelere, öyle bir nûra mazhâr olur ki, bir ağaç ondan vücûd bulur. Zîrâ tohum veya çekirdeği toprak altına attığımızda zâhiren çürüyüp yok olur gider. Fakat o tohum ve çekirdekte çürümeyen ve sâir zerrelere rûhu ve sultânı hükmünde olan bir kısım zerrelere harekete geçer, bir ağacın teşekkülüne medâr olur. Demek, Hakîm bir Zât tarafından bir kısım zerrelere böyle bir kâbiliyet verilmiş.

(İşte azîm bir ağacın bütün zerrâtı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayâtında çok devirleri ve nâzik vazîfeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-ı Hakîm'in emriyle vazîfe-i fıtrat içinde zerrâtın envâ'-ı harekâtına göre onlara tecellî eden esmânın hesâbına ve şerefine olarak birer ma'nevî letâfet, birer ma'nevî nûr, birer makâm, birer ma'nevî ders almalarını gösteriyor.) Meselâ; bir damla meni

METİN

Sâlisen: Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer.

İşte azîm bir ağacın bütün zerrâtı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayâtında çok devirleri ve nâzik vazîfeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-ı Hakîm'in emriyle vazîfe-i fıtrat içinde zerrâtın envâ'-ı harekâtına göre onlara tecellî eden esmânın hesâbına ve şerefine olarak birer ma'nevî letâfet, birer ma'nevî nûr, birer makâm, birer ma'nevî ders almalarını gösteriyor.

ŞERH

(Sâlisen: Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer.) Meselâ; tohum ve çekirdek içinde bir kısım zerrelere, öyle bir nûra mazhâr olur ki, bir ağaç ondan vücûd bulur. Zîrâ tohum veya çekirdeği toprak altına attığımızda zâhiren çürüyüp yok olur gider. Fakat o tohum ve çekirdekte çürümeyen ve sâir zerrelere rûhu ve sultânı hükmünde olan bir kısım zerrelere harekete geçer, bir ağacın teşekkülüne medâr olur. Demek, Hakîm bir Zât tarafından bir kısım zerrelere böyle bir kâbiliyet verilmiş.

(İşte azîm bir ağacın bütün zerrâtı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayâtında çok devirleri ve nâzik vazîfeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-ı Hakîm'in emriyle vazîfe-i fıtrat içinde zerrâtın envâ'-ı harekâtına göre onlara tecellî eden esmânın hesâbına ve şerefine olarak birer ma'nevî letâfet, birer ma'nevî nûr, birer makâm, birer ma'nevî ders almalarını gösteriyor.) Meselâ; bir damla meni

Seite 159

zerrâtın terakkiyâtından anlaşıyor ki, zerrelerde çok yüksek bir kâbiliyet vardır ve esmâ-ı hüsnâ hesâbına bir şeref, bir makâm istiyorlar. Eğer o yüksek terakkî ve şeref, onların fenâsı ile netîcelenirse, bu durum abesiyete inkılâb eder. Bu ise hikmet-i ilâhiyyeye muhâliftir. Mâdem esmâ bakîdir, onun hesâbına şeref almak isteyen zerrât da bâkî olacaktır.

O hâlde bu üç mes'ele isbât eder ki, zerrâtın tahrîki, tenvîr içindir, terakkî içindir. Yâni nûrlanmak, ebedî bir âleme layık zerrât olmak ve hayâtta bir hâle nâmzet olmak içindir.

Seite 160

zerrâtın terakkiyâtından anlaşıyor ki, zerrelerde çok yüksek bir kâbiliyet vardır ve esmâ-ı hüsnâ hesâbına bir şeref, bir makâm istiyorlar. Eğer o yüksek terakkî ve şeref, onların fenâsı ile netîcelenirse, bu durum abesiyete inkılâb eder. Bu ise hikmet-i ilâhiyyeye muhâliftir. Mâdem esmâ bakîdir, onun hesâbına şeref almak isteyen zerrât da bâkî olacaktır.

O hâlde bu üç mes'ele isbât eder ki, zerrâtın tahrîki, tenvîr içindir, terakkî içindir. Yâni nûrlanmak, ebedî bir âleme layık zerrât olmak ve hayâtta bir hâle nâmzet olmak içindir.

lezzet ve bir üst mertebeye terakkî ile mazhâr oldukları makâm kâfi değildir. Zîrâ, zerrâtın bu kadar faaliyetlerinin neticesi sâdece dünyevî ücrete münhasır kalsa, fenâ ve zevâle ma'rûz olduğundan fâidesiz ve abes olur. Zerrât, esmâ-i İlâhiyyeye âyinedarlık ettiği için haşır meydanına gelir, Cenâb-ı Hakk'a hesap verir. Evet zerrât, esmâ hesâbına bütün âlemi içine aldığından, muhâsebe için zabt ettiklerini tamâmen boşaltıp, vazîfesini bitirdikten sonra mükâfâtını almak üzere Cennet'e gider. Çünkü, kâinatta çok acîb ve büyük bir hizmet görmüştür.

Müellif (ra), Zerrât Risâlesi'nde iki noktayı isbât ediyor:

Biri: Vücûd ve Tevhîd-i Rabbânî'dir.

Diğeri: Zerrâtın haşridir.

Risâlenin baş kısmında harekât-ı zerrât ile sâdece Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu ve vahdetini, bu kısımda ise yedi kânûn-i İlâhî ile hem tevhîdi, hem de zerrâtın haşrini isbât eder.

Ta'bîr-i diğerle; birinci mebhasta tevhîdi, ikinci mebhasta ise hem vücûb-u vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeyi, hem esmâyı, hem de esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât eder.

Evet Kur'ân'ın isbât metodundandır ki, evvela mevcûdât-ı âlemi nazara verir. Mevcûdât üzerindeki ef'âl-i İlâhiyyeyi ve o ef'âlden esmâ-i İlâhiyyeyi gösterir. Esmâ yoluyla vücûb-i vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeyi isbât eder. Daha sonra bu tevhîd üzerine haşri binâ eder. Kur'ân'ın üssü'l-esâs metodu budur. Kur'ân-ı Azîmüştânın ma'nevî bir tefsîri olan Risâle-i Nûr da bu metodu ta'kîb etmiştir. Müellif (ra), eserlerinde husûsan Haşır Risâlesi ile Zerrât Risâlesinde aynen bu üslûbu işliyor. Yâni, evvela kâinattaki âsârı, yâni mevcûdâtı nazara veriyor. Sonra âsâr perdesi arkasında görünen ef'âl-i İlâhiyyeyi isbât ediyor. Fiil failsiz olmadığından o ef'âlin arkasındaki esmâ-i Rabbâniyyeyi ve o esmâ ile Müsemmâ-yı Zülcelâl olan Zât-ı Akdes-i İlâhiyyeyi isbât ediyor. Daha sonra da esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât ediyor.

Müellif (ra) bu mes'eleyi eserlerinde şöyle îzâh etmektedir:

Âlemde herbir şey, bütün eşyâyı kendi Hâlık'ına verir. Ve

lezzet ve bir üst mertebeye terakkî ile mazhâr oldukları makâm kâfi değildir. Zîrâ, zerrâtın bu kadar faaliyetlerinin neticesi sâdece dünyevî ücrete münhasır kalsa, fenâ ve zevâle ma'rûz olduğundan fâidesiz ve abes olur. Zerrât, esmâ-i İlâhiyyeye âyinedarlık ettiği için haşir meydanına gelir, Cenâb-ı Hakk'a hesap verir. Evet zerrât, esmâ hesâbına bütün âlemi içine aldığından, muhâsebe için zabt ettiklerini tamâmen boşaltıp, vazîfesini bitirdikten sonra mükâfâtını almak üzere Cennet'e gider. Çünkü, kâinatta çok acîb ve büyük bir hizmet görmüştür.

Müellif (ra), Zerrât Risâlesi'nde iki noktayı isbât ediyor:

Biri: Vücûd ve Tevhîd-i Rabbânî'dir.

Diğeri: Zerrâtın haşridir.

Risâlenin baş kısmında harekât-ı zerrât ile sâdece Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu ve vahdetini, bu kısımda ise yedi kânûn-i İlâhî ile hem tevhîdi, hem de zerrâtın haşrini isbât eder.

Ta'bîr-i diğerle; birinci mebhasta tevhîdi, ikinci mebhasta ise hem vücûb-u vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeyi, hem esmâyı, hem de esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât eder.

Evet Kur'ân'ın isbât metodundandır ki, evvela mevcûdât-ı âlemi nazara verir. Mevcûdât üzerindeki ef'âl-i İlâhiyyeyi ve o ef'âlden esmâ-i İlâhiyyeyi gösterir. Esmâ yoluyla vücûb-i vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeyi isbât eder. Daha sonra bu tevhîd üzerine haşri binâ eder. Kur'ân'ın üssü'l-esâs metodu budur. Kur'ân-ı Azîmüştânın ma'nevî bir tefsîri olan Risâle-i Nûr da bu metodu ta'kîb etmiştir. Müellif (ra), eserlerinde husûsan Haşir Risâlesi ile Zerrât Risâlesinde aynen bu üslûbu işliyor. Yâni, evvela kâinattaki âsârı, yâni mevcûdâtı nazara veriyor. Sonra âsâr perdesi arkasında görünen ef'âl-i İlâhiyyeyi isbât ediyor. Fiil failsiz olmadığından o ef'âlin arkasındaki esmâ-i Rabbâniyyeyi ve o esmâ ile Müsemmâ-yı Zülcelâl olan Zât-ı Akdes-i İlâhiyyeyi isbât ediyor. Daha sonra da esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât ediyor.

Müellif (ra) bu mes'eleyi eserlerinde şöyle îzâh etmektedir:

Âlemde herbir şey, bütün eşyâyı kendi Hâlûk'ına verir. Ve

ihzâr eder. Aynı zamanda Rezzâk ismi tecellîsi görünüyor; o zîhayâtın bekâsına lâzım maddî ve ma'nevî rızkını ummadığı tarzda veriyor. Ve hâkezâ...

Demek Muhyî kimin ismi ise, kâinâtta nûrlu ve muhît olan Hakîm ismi de O'nundur ve bütün mahlûkâtı şefkatle terbiye eden Rahîm ismi de O'nundur ve bütün zîhayâtları keremiyle iâşe eden Rezzâk ismi dahi O'nun ismidir, unvânıdır. Ve hâkezâ...

Demek herbir isim, herbir fiil, herbir eser öyle bir bürhân-ı vahdâniyettir ki; kâinâtın sahîfelerinde ve asırların satırlarında yazılan ve mevcûdât denilen bütün kelimâtı, kâtibinin nakş-ı kalemi olduğuna delâlet eden birer mühr-i vahdâniyyet, birer hâtem-i ehâdiyyettir." ¹

Herbir Hakîkat, üç şeyi birden isbât ediyor; hem Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu, hem esmâ ve sıfatını, sonra haşri onlara binâ edip, isbât ediyor. En muannid münkirten, tâ en hâlis bir mü'mine kadar herkes, her Hakîkat'tan hissesini alabilir. Çünkü, Hakîkat'larda, mevcûdâta, âsâra nazarı çeviriyor.

Der ki: Bunlarda muntazam ef'âl var, muntazam fiil ise fâilsiz olmaz. Öyle ise bir fâili var. İntizâm ve mîzân ile o fâil iş gördüğü için hakîm ve âdîl olmak lâzımgelir. Mâdem hakîmdir, abes

işleri yapmaz. Mâdem adâletle iş görüyor, hükûkları zâyî' etmez. Öyle ise bir mecma'-ı ekber, bir mahkeme-i kübrâ olacak." ²

(Elhâsıl: Mâdem Sâni'-ı Hakîm her şey için o şeye münâsib bir nokta-i kemâl)--Meselâ; bir damla meniye insan olmak, bir çekirdeğe ağaç olmak, bir tohumu sünbül vermek gibi bir nokta-i kemâl ta'yîn etmiş.-- **(ve ona lââyık bir mertebe-i feyz-i vücûd)** --Mevcûd-i Hakîkî olan Rabbü'l-Âlemîn Vâcibü'l-Vücûd ismiyle eşyâya tecellî eder, mahlûkiyet sıfatını vererek ona münâsib bir vücûd ihsân eder-- **(ve o şeye, o nokta-i kemâle sa'y edip gitmek için bir isti'dâd vererek ona sevk ediyor)** o sevkîyatı da zerrâtın

[1] 1 *Mektûbât*, 26. Mektub, 4. Mebhas, 4. Mesele, s. 333-334.

[2] 1 *Barla Lakikası*, 28. Mektubun 8. Meselesinin 3. Nüktesi, s. 320.

ihzâr eder. Aynı zamanda Rezzâk ismi tecellîsi görünüyor; o zîhayâtın bekàsına lâzım maddî ve ma'nevî rızkını ummadığı tarzda veriyor. Ve hâkezâ...

Demek Muhyî kimin ismi ise, kâinâtta nûrlu ve muhît olan Hakîm ismi de O'nundur ve bütün mahlûkâtı şefkatle terbiye eden Rahîm ismi de O'nundur ve bütün zîhayâtları keremiyle iâşe eden Rezzâk ismi dahi O'nun ismidir, unvânıdır. Ve hâkezâ...

Demek herbir isim, herbir fiil, herbir eser öyle bir bürhân-ı vahdâniyettir ki; kâinâtın sahîfelerinde ve asırların satırlarında yazılan ve mevcûdât denilen bütün kelimâtı, kâtibinin nakş-ı kalemi olduğuna delâlet eden birer mühr-i vahdâniyyet, birer hâtem-i ehâdiyyettir." ¹

Herbir Hakîkat, üç şeyi birden isbât ediyor; hem Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu, hem esmâ ve sıfatını, sonra haşri onlara binâ edip, isbât ediyor. En muannid münkiriden, tâ en hâlis bir mü'mine kadar herkes, her Hakîkat'tan hissesini alabilir. Çünkü, Hakîkat'larda, mevcûdâta, âsâra nazarı çeviriyor.

Der ki: Bunlarda muntazam ef'âl var, muntazam fiil ise fâilsiz olmaz. Öyle ise bir fâili var. İntizâm ve mîzân ile o fâil iş gördüğü için hakîm ve âdîl olmak lâzımgelir. Mâdem hakîmdir, abes

işleri yapmaz. Mâdem adâletle iş görüyor, hükûkları zâyî' etmez. Öyle ise bir mecma'-ı ekber, bir mahkeme-i kübrâ olacak." ²

(Elhâsıl: Mâdem Sâni'-ı Hakîm her şey için o şeye münâsib bir nokta-i kemâl)--Meselâ; bir damla meniye insan olmak, bir çekirdeğe ağaç olmak, bir tohumu sünbül vermek gibi bir nokta-i kemâl ta'yîn etmiş.-- **(ve ona lââyık bir mertebe-i feyz-i vücûd)** --Mevcûd-i Hakîkî olan Rabbü'l-Âlemîn Vâcibü'l-Vücûd ismiyle eşyâya tecellî eder, mahlûkiyet sıfatını vererek ona münâsib bir vücûd ihsân eder-- **(ve o şeye, o nokta-i kemâle sa'y edip gitmek için bir isti'dâd vererek ona sevk ediyor)** o sevkîyatı da zerrâtın

[1] 1 *Mektûbât*, 26. Mektub, 4. Mebhas, 4. Mesele, s. 333-334.

[2] 1 *Barla Lakikası*, 28. Mektubun 8. Meselesinin 3. Nüktesi, s. 320.

tohumu sular, sünbül olur, sonra buğday olup ekmek olarak mîdemize girer. Bedende de en yüksek yer olan beyne gelir, orada çalışır, böylelikle kemâlini bulmuş olur.

Demek bu kâinatta kânûn-i tekâmül var. Cenâb-ı Hak, hem Sultân'dır, hem Rab'dir. Yâni, bütün âlemin pâdişahı olduğu gibi, her şeye bizzât bir nokta-i kemâl ta'yîn edip, onu o kemâl noktasına sevk etmekle de Rab olduğunu gösterir. Elbette zerrât-ı kâinât, böyle bir kânûndan uzak tasavvur edilemez.

Müellif (ra) bu Rubûbiyyet ve tekâmül kânûnunu şöyle îzâh etmektedir:

زَبَّ: *Yâni herbir cüz'ü bir âlem mesâbesinde bulunan şu âlemi bütün eczâsıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerrâtını kemâl-i intizâmla tahrîk eder. Evet Cenâb-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemâl ta'yîn etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey, o nokta-i kemâle doğru hareket etmek üzere, sanki ma'nevî bir emir almış gibi muntazaman o noktaya müteveccihen hareket etmektedir. Esnâ-yı harekette onlara yardım eden ve mânilerini def'eden, şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın terbiyesidir. Evet kâinâta dikkatle bakıldığı zaman, insanların tâife ve kabîleleri gibi, kâinâtın zerrâtı münferiden ve müçtemian Hâlık'larının kânûnuna imtisâlen, muayyen olan vazîfelerine koşmakta oldukları hissedilir.' Yalnız bedbaht insanlar müstesna!'"¹*

Hulâsâ: Kâinatta her şey için ona münâsip bir nokta-i kemâl verildiğini ve o şeyin o nokta-i kemâle doğru sevk edildiğini müşâhede ediyoruz. Bu fiiller, bir kânûn-i rububiyet ve bir kânûn-i tekâmül'e, o da Rab ismiyle müsemmâ bir Zâtın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinatta bir Kânûn-i Rubûbiyyet var. Zerrât da bu kânûna tâbi'dir. O Rabb-i Zülcelâl, elbette zerrâtı yok etmeyecek, tekâmül ettirip dâr-ı âhirete götürecektir. Demek zerrâtın haşri haktır.

---

[1] 1 *İşârâtü'l-İ'câz*, s.18.

tohumu sular, sünbül olur, sonra buğday olup ekmek olarak mîdemize girer. Bedende de en yüksek yer olan beyne gelir, orada çalışır, böylelikle kemâlini bulmuş olur.

Demek bu kâinâta kânûn-i tekâmül var. Cenâb-ı Hak, hem Sultân'dır, hem Rab'dir. Yâni, bütün âlemin pâdişahı olduğu gibi, her şeye bizzât bir nokta-i kemâl ta'yîn edip, onu o kemâl noktasına sevk etmekle de Rab olduğunu gösterir. Elbette zerrât-ı kâinât, böyle bir kânûndan uzak tasavvur edilemez.

Müellif (ra) bu Rubûbiyyet ve tekâmül kânûnunu şöyle îzâh etmektedir:

زَبَّ: *Yâni herbir cüz'ü bir âlem mesâbesinde bulunan şu âlemi bütün eczâsıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerrâtını kemâl-i intizâmla tahrîk eder. Evet Cenâb-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemâl ta'yîn etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey, o nokta-i kemâle doğru hareket etmek üzere, sanki ma'nevî bir emir almış gibi muntazaman o noktaya müteveccihen hareket etmektedir. Esnâ-yı harekette onlara yardım eden ve mânilerini def'eden, şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın terbiyesidir. Evet kâinâta dikkatle bakıldığı zaman, insanların tâife ve kabîleleri gibi, kâinâtın zerrâtı münferiden ve müçtemian Hâlık'larının kânûnuna imtisâlen, muayyen olan vazîfelerine koşmakta oldukları hissedilir.' Yalnız bedbaht insanlar müstesna!'"¹*

Hulâsâ: Kâinâta her şey için ona münâsip bir nokta-i kemâl verildiğini ve o şeyin o nokta-i kemâle doğru sevk edildiğini müşâhede ediyoruz. Bu fiiller, bir kânûn-i rububiyet ve bir kânûn-i tekâmül'e, o da Rab ismiyle müsemmâ bir Zâtın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâta bir Kânûn-i Rubûbiyyet var. Zerrât da bu kânûna tâbi'dir. O Rabb-i Zülcelâl, elbette zerrâtı yok etmeyecek, tekâmül ettirip dâr-ı âhirete götürecektir. Demek zerrâtın haşri haktır.

---

[1] 1 *İşârâtü'l-İ'câz*, s.18.

Seite 167

bâkî bir hayâta mazhâr olup, dâimî bir saâdete erecek. Demek Kânûn-i Kerem, tek başına haşrin varlığını isbât eder.

Evet kâinâtta müşâhede ediyoruz, her şeye birer maaş gibi birer lezzet-i cüz'îyye , birer ücret-i kemâl veriliyor. İstemedi her şeyin ihtiyâcı yerine getiriliyor. Bu fiiller bir Kânûn-i Kerem'e, o da Kerîm bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Kerem vardır. Zerrât da bu kânûna tâbidir. Elbette O Kerîm olan Zât, zerrâta da bir ücret verecek, onları yok etmeyecek, dâr-ı âhirette mükâfâtlandıracaktır.

Seite 168

bâkî bir hayâta mazhâr olup, dâimî bir saâdete erecek. Demek Kânûn-i Kerem, tek başına haşrin varlığını isbât eder.

Evet kâinâtta müşâhede ediyoruz, her şeye birer maaş gibi birer lezzet-i cüz'îyye , birer ücret-i kemâl veriliyor. İstemedi her şeyin ihtiyâcı yerine getiriliyor. Bu fiiller bir Kânûn-i Kerem'e, o da Kerîm bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Kerem vardır. Zerrât da bu kânûna tâbidir. Elbette O Kerîm olan Zât, zerrâta da bir ücret verecek, onları yok etmeyecek, dâr-ı âhirette mükâfâtlandıracaktır.

Mâdem O Zât-ı Zülcemâl, âlemde her şeyi güzel yaratmış ve bâkî esmâsına âyine etmiştir. Hem Bâkî olan Zât-ı Zülcelâl fânî âyinelere râzı olmaz. Öyle ise o güzellik, bir ebedî âlemde devâm edecektir.

Demek masnûât, mazhâr olduğu esmânın güzelliklerini ifâde ettikten sonra, zâhiren fenâyâ gider, hakîkatte ise bâkî âleme geçer. Eğer zerrâtın sonu yokluk ile netîcelenirse, bütün o faaliyet-i Rabbâniyye boşa gider. Neuzü billâh, âlem abesiyete inkılâb eder.

Suâl: Zâhiren çirkin görünen şeylerin hikmeti nedir?

Elcevâb: Müellif (ra) bu konuda şöyle buyurmaktadır:

حَلَقَهُ أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ âyetinin bir sırrını îzâh eder. Şöyle ki: *Herşeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakîkî bir hüsün ciheti vardır. Evet kâinâtta herşey, her hâdîse ya bizzât güzeldir, ona hüsn-i bizzât denilir. Veyâ netîceleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-i bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zâhiri çirkin, müşevveştir. Fakat, o zâhirî perde altında gâyet parlak güzellikler ve intizâmlar var.*"¹

Meselâ: Bütün dünyâ toplansa, zâhiren çirkin görünen bir sümüklü böceğin san'atını yapamaz. Demek insan zâhirperest olduğundan, aklın zâhirîsine göre hükmeder, perdeler arkasında saklı olan güzellikleri göremez. Güzellik insanın takdîriyle ölçülmez, belki eşyâda tecellî eden esmâ hesâbına göre olmalıdır. Güzellikler muhtelifdir. Meselâ, san'at'ın güzelliği, nî'metin güzelliği, şehvetin güzelliği, aklın güzelliği ayrı ayrıdır. Şehvet güzelliği nâmahreme bakıldığında insanda fitrî olarak uyanan bir histir. Bu şehvet hissinin güzelliği, ancak kuvve-i şehevîyyenin hadd-i vasata girmesiyle tebârüz eder. Yâni, helâline karşı bu hissini kullanır, harama karşı kullanmaz. Akıl güzelliği ise, san'ata bakar, ondaki san'at cihetini düşünür, san'attaki inceliği tedkik eder, netîcede Sani'-ı Zülcelâl'e intikâl eder. İşte aklın güzelliği budur.

---

[1] 1 **Sözler, 18.Söz, 2.Nokta, s.231.**

Mâdem O Zât-ı Zülcemâl, âlemde her şeyi güzel yaratmış ve bâkî esmâsına âyine etmiştir. Hem Bâkî olan Zât-ı Zülcelâl fânî âyinelere râzı olmaz. Öyle ise o güzellik, bir ebedî âlemde devâm edecektir.

Demek masnûât, mazhâr olduğu esmânın güzelliklerini ifâde ettikten sonra, zâhiren fenâyâ gider, hakîkatte ise bâkî âleme geçer. Eğer zerrâtın sonu yokluk ile netîcelenirse, bütün o faaliyet-i Rabbâniyye boşa gider. Neuzü billâh, âlem abesiyete inkılâb eder.

Suâl: Zâhiren çirkin görünen şeylerin hikmeti nedir?

Elcevâb: Müellif (ra) bu konuda şöyle buyurmaktadır:

حَلَقَهُ أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ âyetinin bir sırrını îzâh eder. Şöyle ki: Herşeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakîkî bir hüsün ciheti vardır. Evet kâinâtta herşey, her hâdîse ya bizzât güzeldir, ona hüsn-i bizzât denilir. Veyâ netîceleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-i bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zâhiri çirkin, müşevveştir. Fakat, o zâhirî perde altında gâyet parlak güzellikler ve intizâmlar var.”¹

Meselâ: Bütün dünyâ toplansa, zâhiren çirkin görünen bir sümüklü böceğin san’atını yapamaz. Demek insan zâhirperest olduğundan, aklın zâhirîsine göre hükmeder, perdeler arkasında saklı olan güzellikleri göremez. Güzellik insanın takdîriyle ölçülmez, belki eşyâda tecellî eden esmâ hesâbına göre olmalıdır. Güzellikler muhtelifdir. Meselâ, san’at’ın güzelliği, nî’metin güzelliği, şehvetin güzelliği, aklın güzelliği ayrı ayrıdır. Şehvet güzelliği nâmahreme bakıldığında insanda fitrî olarak uyanan bir histir. Bu şehvet hissinin güzelliği, ancak kuvve-i şehevîyyenin hadd-i vasata girmesiyle tebârüz eder. Yâni, helâline karşı bu hissini kullanır, harama karşı kullanmaz. Akıl güzelliği ise, san’ata bakar, ondaki san’at cihetini düşünür, san’attaki inceliği tedkik eder, netîcede Sani’-ı Zülcelâl’e intikâl eder. İşte aklın güzelliği budur.

---

[1] 1 **Sözler, 18.Söz, 2.Nokta, s.231.**

METİN

Hem mâdem Fâtır-ı Kerîm, düstûr-i kerem iktizâsıyla bir şey'e verdiği makâmı ve kemâli, o şey'in müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemâli geriye almıyor. Belki, o zîkemâlin meyvelerini, netîcelerini, ma'nevî hüviyyetini ve ma'nâsını, rûhlu ise rûhunu ibkâ ediyor.

Meselâ: Dünyâda insanı mazhâr ettiği kemâlâtın ma'nâlarını, meyvelerini ibkâ ediyor. Hattâ müteşekkîr bir mü'minin yediği zâil meyvelerin şükrünü, hamdini; mücessem bir meyve-i Cennet sûretinde tekrar ona veriyor. Ve şu hakîkatta muazzam bir "Kânûn-i Rahmet" in ucu görünüyor.

ŞERH

(Hem mâdem Fâtır-ı Kerîm, düstûr-i kerem iktizâsıyla bir şey'e verdiği makâmı ve kemâli, o şey'in müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemâli geriye almıyor.) Buradaki keremden murâd; "inâyet", istemeden vermek ma'nâsındaki kerem değil, belki "cûd" murâddır. Çünkü bu ma'nâdaki kerem, sâbıkan Kânûn-i Kerem'de geçti. Fâtır-ı Kerîm, yâni cûd sâhibi olan O Zât, verdiği geri almıyor. Çünkü verdiği şeyi geri alması, O'nun cûd-i sehâsına ve rahmetine muvâfık değildir. (Belki, o zîkemâlin meyvelerini, netîcelerini, ma'nevî hüviyyetini ve ma'nâsını, rûhlu ise rûhunu ibkâ ediyor) bâkîleştiriyor. Meselâ, bir çekirdeğe bir ağaç olmak gibi bir makâm, bir kemâl veriyor. O ağacı, zevâl bulmasıyla yokluğa mahkûm etmiyor. Belki hakîkatını nesilden nesile devâm ettiriyor.

Hem (Meselâ: Dünyâda insanı mazhâr ettiği kemâlâtın ma'nâlarını, meyvelerini ibkâ ediyor. Hattâ müteşekkîr) şükreden (bir mü'minin yediği zâil) geçici (meyvelerin şükrünü, hamdini; mücessem) cisimlenmiş (bir meyve-i Cennet sûretinde tekrar ona veriyor.) Bir mü'minin hamd ve şükrünü, meyve-i Cennet olarak ona ihsân ediyor. Meyve-i Cennet demekle bir tek meyveyi kasdetmiyor. Belki en az bire on veriyor. (Ve şu hakîkatta muazzam

METİN

Hem mâdem Fâtır-ı Kerîm, düstûr-i kerem iktizâsıyla bir şey'e verdiği makâmı ve kemâli, o şey'in müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemâli geriye almıyor. Belki, o zîkemâlin meyvelerini, netîcelerini, ma'nevî hüviyyetini ve ma'nâsını, rûhlu ise rûhunu ibkâ ediyor.

Meselâ: Dünyâda insanı mazhâr ettiği kemâlâtın ma'nâlarını, meyvelerini ibkâ ediyor. Hattâ müteşekkîr bir mü'minin yediği zâil meyvelerin şükrünü, hamdini; mücessem bir meyve-i Cennet sûretinde tekrar ona veriyor. Ve şu hakîkatta muazzam bir "Kânûn-i Rahmet" in ucu görünüyor.

ŞERH

(Hem mâdem Fâtır-ı Kerîm, düstûr-i kerem iktizâsıyla bir şey'e verdiği makâmı ve kemâli, o şey'in müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemâli geriye almıyor.) Buradaki keremden murâd; "inâyet", istemeden vermek ma'nâsındaki kerem değil, belki "cûd" murâddır. Çünkü bu ma'nâdaki kerem, sâbıkan Kânûn-i Kerem'de geçti. Fâtır-ı Kerîm, yâni cûd sâhibi olan O Zât, verdiği geri almıyor. Çünkü verdiği şeyi geri alması, O'nun cûd-i sehâsına ve rahmetine muvâfık değildir. (Belki, o zîkemâlin meyvelerini, netîcelerini, ma'nevî hüviyyetini ve ma'nâsını, rûhlu ise rûhunu ibkâ ediyor) bâkîleştiriyor. Meselâ, bir çekirdeğe bir ağaç olmak gibi bir makâm, bir kemâl veriyor. O ağacı, zevâl bulmasıyla yokluğa mahkûm etmiyor. Belki hakîkatını nesilden nesile devâm ettiriyor.

Hem (Meselâ: Dünyâda insanı mazhâr ettiği kemâlâtın ma'nâlarını, meyvelerini ibkâ ediyor. Hattâ müteşekkîr) şükreden (bir mü'minin yediği zâil) geçici (meyvelerin şükrünü, hamdini; mücessem) cisimlenmiş (bir meyve-i Cennet sûretinde tekrar ona veriyor.) Bir mü'minin hamd ve şükrünü, meyve-i Cennet olarak ona ihsân ediyor. Meyve-i Cennet demekle bir tek meyveyi kasdetmiyor. Belki en az bire on veriyor. (Ve şu hakîkatta muazzam

bir “Kânûn-i Rahmet”in ucu görünüyor.) Demek Fâtır-ı Kerîm, bu âlemde Kânûn-i Kerem ve Rahmet’le hükmediyor. Verdiği bir makâmı, bir ikrâmı geri almıyor. Elbette o Kânûn-i Kerem ve Rahmet şu zerrâtı yok etmez. Zîrâ şu zerrâta verdiği vücûdu onlardan geri almak, Kânûn-i Kerem ve Rahmet’ine taban tabana zıttır. En âdî bir adamın, verdiği bir şeyi geri alması nasıl muvâfık değilse, Hâlık-ı Kerîm ve Rahîm’in zerrâta verdiği vücûd ni’metini geri alması da o kadar cûd ve rahmetine muvâfık değildir. Belki O Zât-ı Kerîm ve Rahîm, o zerrâtı tekâmül ettirerek ebedî hayâta mazhâr eder.

En şefkatsiz, en zâlim, en gaddar, en cimri bir insan dahi vermiş olduğu bir şeyi halkın huzurunda geri almaktan utanır ve çekinir. Ne kadar zâlim de olsa, kerem ve rahmeti buna müsâade etmez. Zengin bir insanın, en fakir ve en muhtâç, perişan birine bir hediye verdiğinden sonra onu geri alması, onun kerem ve rahmetine yakışır mı?

Âciz ve fakir insanlarda durum böyle ise, Cevvâd-ı Mutlak olan Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti, bütün âlemi ihâtâ etmiş, şenlendirmiş ve güzelleştirmiştir. Âleme vücûd veren O’nun rahmetidir. İşte böyle bir cûd-i sehâ sâhibine yakışır mı verdiğini geri alsın? Hâşâ ve kellâ! Çünkü âlemdeki bütün kerem ve rahmetler, O’nun kerem ve rahmetinin bir cilvesidir. Öyle ise; Cenâb-ı Hak, Erhamürrâhimîn olduğuna göre, verdiğini geri almaz. Geri alsa O’nun kerem ve rahmetine uygun düşmez. Ağacı yaratmışsa, o ağacın vücûdunu bir daha ondan geri almaz, yok etmez. Belki tavırdan tavıra, hâlden hâle çevirir, kemâline kavuşturduktan sonra bâkî bir âleme götürür.

Demek verdiği ni’meti geri almamak cevvâdların, cömertlerin şe’nidir. Bütün âlemi cûd-i sehâsına mazhâr eden Cevvâd-ı Mutlak ve Hâlık-ı Rahîm, zerrât-ı âleme bu vücûdu verdikten sonra yok etmesi, keremine, rahmetine, adâletine, cûd ve sehâsına yakışır mı? Hâşâ! Öyle ise; O Zât-ı Kerîm hiçbir şeyi yok etmez. Belki verdiği vücûdu tavırdan tavıra çevirmek sûretiyle tekâmül ettirerek son mertebeye kadar götürür, ebedî âlemde ibkâ eder.

bir “Kânûn-i Rahmet”in ucu görünüyor.) Demek Fâtır-ı Kerîm, bu âlemde Kânûn-i Kerem ve Rahmet’le hükmediyor. Verdiği bir makâmı, bir ikrâmı geri almıyor. Elbette o Kânûn-i Kerem ve Rahmet şu zerrâtı yok etmez. Zîrâ şu zerrâta verdiği vücûdu onlardan geri almak, Kânûn-i Kerem ve Rahmet’ine taban tabana zıttır. En âdî bir adamın, verdiği bir şeyi geri alması nasıl muvâfık değilse, Hâlık-ı Kerîm ve Rahîm’in zerrâta verdiği vücûd ni’metini geri alması da o kadar cûd ve rahmetine muvâfık değildir. Belki O Zât-ı Kerîm ve Rahîm, o zerrâtı tekâmül ettirerek ebedî hayâta mazhâr eder.

En şefkatsiz, en zâlim, en gaddar, en cimri bir insan dahi vermiş olduğu bir şeyi halkın huzurunda geri almaktan utanır ve çekinir. Ne kadar zâlim de olsa, kerem ve rahmeti buna müsâade etmez. Zengin bir insanın, en fakir ve en muhtâç, perîşan birine bir hediye verdiğinden sonra onu geri alması, onun kerem ve rahmetine yakışır mı?

Âciz ve fakir insanlarda durum böyle ise, Cevvâd-ı Mutlak olan Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti, bütün âlemi ihâtâ etmiş, şenlendirmiş ve güzelleştirmiştir. Âleme vücûd veren O’nun rahmetidir. İşte böyle bir cûd-i sehâ sâhibine yakışır mı verdiğini geri alsın? Hâşâ ve kellâ! Çünkü âlemdeki bütün kerem ve rahmetler, O’nun kerem ve rahmetinin bir cilvesidir. Öyle ise; Cenâb-ı Hak, Erhamürrâhimîn olduğuna göre, verdiğini geri almaz. Geri alsa O’nun kerem ve rahmetine uygun düşmez. Ağacı yaratmışsa, o ağacın vücûdunu bir daha ondan geri almaz, yok etmez. Belki tavırdan tavıra, hâlden hâle çevirir, kemâline kavuşturduktan sonra bâkî bir âleme götürür.

Demek verdiği ni’meti geri almamak cevvâdların, cömertlerin şe’nidir. Bütün âlemi cûd-i sehâsına mazhâr eden Cevvâd-ı Mutlak ve Hâlık-ı Rahîm, zerrât-ı âleme bu vücûdu verdikten sonra yok etmesi, keremine, rahmetine, adâletine, cûd ve sehâsına yakışır mı? Hâşâ! Öyle ise; O Zât-ı Kerîm hiçbir şeyi yok etmez. Belki verdiği vücûdu tavırdan tavıra çevirmek sûretiyle tekâmül ettirerek son mertebeye kadar götürür, ebedî âlemde ibkâ eder.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ

وَالنَّارُ الدَّارُ الْآخِرَةُ لَهِيَ الْخَيَوَانُ

bu iki âyetin sırrıyla ve işâretiyle; bu âlemdeki zerrât, çok çalıştığı için, Allah mükâfât olarak onları taşı ve toprağı ile şuûrlu olan âhiretteki binâlarda derc eder ve ondan bir parça yapar. Şu küre-i Arz ve semâvât Cennet'e gider.

Cenâb-ı Hak, Hakîm-i Mutlak olduğundan yarattığı hiçbir şeye faydasız, işe yaramaz denilmez. Hepsî san'atlıdır ve hikmetlidir. Onun için masnûâtı yok etmek sûretiyle san'atını bozmaz, mahlûkâta ücretini vermemekle işlerine abes karıştırmaz. Bu hâl, şân-ı hikmetine yakışmaz. Hakîm'in şe'ni odur ki, abes iş yapmaz. Âlemde her an ve zaman vücûda gelen bu ta'mîrât ve tahrîbât ne içindir, gâye ve maksad nedir? Gündüzü gece ile, bahâr ve yazı güz ve kış ile tahrîb edip yıkıyor. Eğer dâr-ı âhiret olmazsa bütün bu hakîmâne faaliyetler abes ve boşu boşuna olur! Bu kadar tahrîbât ve yıkım, bu denli san'at ve hikmet ile bağdaşır mı? Aslâ ve kat'a!

Belki perde-i gayb arkasında biri var ki, Hakîm'dir. Abes iş yapmaz. Bu âlemde tahrîb ettiği masnûâtın zerrâtını başka bir âlemde daha a'lâ bir şekilde isti'mâl edecek, her şeye hayât bahşedecek, ona mahsûs bir terakkî verecektir.

Evet, kâinâtta abesiyetin olmaması, her şeyde binler fâide ve netîcelerin bulunması ve en kısa yolun ta'kîb edilmesi isbât eder ki, âlemde bir Kânûn-i Hikmet hüküm-fermâdır. O Kânûn-i Hikmet, zerrâtın ebedî bir âlemde dâimî bir hayâta mazhâr olmasını iktizâ eder. Demek zerreler yok olmuyor, harekât-ı zerrât, haşre şehâdet ve onu isbât eder.

Hulâsâ: Görüyoruz ki, kâinâtta isrâf edilmiyor, abes işler yapılmıyor. Bu fiiller bir Kânûn-i Hikmet'e, o da Hakîm bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Hikmet vardır. Zerrât da bu kânûna tâbi'dir. Elbette O Hakîm olan Zât, zerrâtı ademe mahkûm etmekle hikmetini hiçe indirmeyecek, onları ebedî bir hayâta mazhâr edecektir.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ

وَالنَّارُ الدَّارُ الْآخِرَةُ لَهِيَ الْخَيَوَانُ

bu iki âyetin sırrıyla ve işâretiyle; bu âlemdeki zerrât, çok çalıştığı için, Allah mükâfât olarak onları taşı ve toprağı ile şuûrlu olan âhiretteki binâlarda derc eder ve ondan bir parça yapar. Şu küre-i Arz ve semâvât Cennet'e gider.

Cenâb-ı Hak, Hakîm-i Mutlak olduğundan yarattığı hiçbir şeye faydasız, işe yaramaz denilmez. Hepsî san'atlıdır ve hikmetlidir. Onun için masnûâtı yok etmek sûretiyle san'atını bozmaz, mahlûkâta ücretini vermemekle işlerine abes karıştırmaz. Bu hâl, şân-ı hikmetine yakışmaz. Hakîm'in şe'ni odur ki, abes iş yapmaz. Âlemde her an ve zaman vücûda gelen bu ta'mîrât ve tahrîbât ne içindir, gâye ve maksad nedir? Gündüzü gece ile, bahâr ve yazı güz ve kış ile tahrîb edip yıkıyor. Eğer dâr-ı âhiret olmazsa bütün bu hakîmâne faaliyetler abes ve boşu boşuna olur! Bu kadar tahrîbât ve yıkım, bu denli san'at ve hikmet ile bağdaşır mı? Aslâ ve kat'a!

Belki perde-i gayb arkasında biri var ki, Hakîm'dir. Abes iş yapmaz. Bu âlemde tahrîb ettiği masnûâtın zerrâtını başka bir âlemde daha a'lâ bir şekilde isti'mâl edecek, her şeye hayât bahşedecek, ona mahsûs bir terakkî verecektir.

Evet, kâinâtta abesiyetin olmaması, her şeyde binler fâide ve netîcelerin bulunması ve en kısa yolun ta'kîb edilmesi isbât eder ki, âlemde bir Kânûn-i Hikmet hüküm-fermâdır. O Kânûn-i Hikmet, zerrâtın ebedî bir âlemde dâimî bir hayâta mazhâr olmasını iktizâ eder. Demek zerreler yok olmuyor, harekât-ı zerrât, haşre şehâdet ve onu isbât eder.

Hulâsâ: Görüyoruz ki, kâinâtta isrâf edilmiyor, abes işler yapılmıyor. Bu fiiller bir Kânûn-i Hikmet'e, o da Hakîm bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Hikmet vardır. Zerrât da bu kânûna tâbi'dir. Elbette O Hakîm olan Zât, zerrâtı ademe mahkûm etmekle hikmetini hiçe indirmeyecek, onları ebedî bir hayâta mazhâr edecektir.

METİN

Hem mâdem şu dünyânın pek çok âsârı ve ma'neviyyâtı ve meyveleri ve cin ve ins gibi mükellefinin mensûcât-ı amelleri, sahâif-i ef'âlleri, rûhları, cesedleri âhiret pazarına gönderiliyor. Elbette o semerâtâ ve ma'nâlara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrât-ı Arziyye dahi, vazîfe noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yâni nûr-i hayâta çok def'a hizmet ve mazhâr olduktan sonra ve hayâtî tesbîhâta medâr olduktan sonra şu harâb olacak dünyânın enkâzı içinde, şu zerrâtı dahi öteki âlemin binâsında dercetmek muktezâ-yı adl ve hikmettir. Ve şu hakîkattan pek muazzam bir "Kânûn-i Adl" in ucu görünüyor.

ŞERH

(Hem mâdem şu dünyânın pek çok âsârı) mevcûdâtın kendileri (ve ma'neviyyâtı) dünyâdaki mevcûdâtın zikir ve ibâdetleri (ve meyveleri) zikir ve ibâdetlerinin netîceleri (ve cin ve ins gibi mükellefinin mensûcât-ı amelleri) Cennet'e giden manzaraları, (sahâif-i ef'âlleri) haşir meydanında neşredilecek amel defterleri, (rûhları, cesetleri âhiret pazarına gönderiliyor.) Bu mevzû, 24. Mektûb'ta tafsîlâtıyla îzâh edilmiştir. Oraya mürâcaât edilsin. (Elbette o semerâtâ, o ma'nâlara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrât-ı Arziye dahi, vazîfe noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yâni nûr-i hayâta çok def'a hizmet ve mazhâr olduktan sonra ve) mevcûdâtın hayâtına girmekle yaptığı tesbîhâta medâr olup, yâni zîhayât cisme girip, Hayy isminin tecellîsine mazhâriyetle (hayâtî tesbîhâta medâr olduktan sonra, şu harâb olacak dünyânın enkâzı içinde, şu zerrâtı dahi öteki âlemin binâsına dercetmek, muktezâyı adl ve hikmettir. Ve şu hakîkatten, pek muazzam bir Kânûn-i Adl'in ucu görünüyor.)

Kâinâtta görüyoruz ki, her hak sâhibine hakkı veriliyor. Meselâ, şu dünyânın âsâr ve ma'neviyyâtı, cin ve ins gibi mükellefinin

METİN

Hem mâdem şu dünyânın pek çok âsârı ve ma'neviyyâtı ve meyveleri ve cin ve ins gibi mükellefinin mensûcât-ı amelleri, sahâif-i ef'âlleri, rûhları, cesedleri âhiret pazarına gönderiliyor. Elbette o semerâtâ ve ma'nâlara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrât-ı Arziyye dahi, vazîfe noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yâni nûr-i hayâta çok def'a hizmet ve mazhâr olduktan sonra ve hayâtî tesbîhâta medâr olduktan sonra şu harâb olacak dünyânın enkâzı içinde, şu zerrâtı dahi öteki âlemin binâsında dercetmek muktezâ-yı adl ve hikmettir. Ve şu hakîkattan pek muazzam bir "Kânûn-i Adl" in ucu görünüyor.

ŞERH

(Hem mâdem şu dünyânın pek çok âsârı) mevcûdâtın kendileri (ve ma'neviyyâtı) dünyâdaki mevcûdâtın zikir ve ibâdetleri (ve meyveleri) zikir ve ibâdetlerinin netîceleri (ve cin ve ins gibi mükellefinin mensûcât-ı amelleri) Cennet'e giden manzaraları, (sahâif-i ef'âlleri) haşir meydanında neşredilecek amel defterleri, (rûhları, cesetleri âhiret pazarına gönderiliyor.) Bu mevzû, 24. Mektûb'ta tafsîlâtıyla îzâh edilmiştir. Oraya mürâcaât edilsin. (Elbette o semerâtâ, o ma'nâlara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrât-ı Arziye dahi, vazîfe noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yâni nûr-i hayâta çok def'a hizmet ve mazhâr olduktan sonra ve) mevcûdâtın hayâtına girmekle yaptığı tesbîhâta medâr olup, yâni zîhayât cisme girip, Hayy isminin tecellîsine mazhâriyetle (hayâtî tesbîhâta medâr olduktan sonra, şu harâb olacak dünyânın enkâzı içinde, şu zerrâtı dahi öteki âlemin binâsına dercetmek, muktezâyı adl ve hikmettir. Ve şu hakîkatten, pek muazzam bir Kânûn-i Adl'in ucu görünüyor.)

Kâinâtta görüyoruz ki, her hak sâhibine hakkı veriliyor. Meselâ, şu dünyânın âsâr ve ma'neviyyâtı, cin ve ins gibi mükellefinin

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Kıyâmet gününde aleyhlerinde olarak dilleri, elleri ve ayakları bütün yaptıklarına şehâdet edecektir.”

(Nûr, 24)

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ .

“O günde Biz onların ağızlarına mühür basarız. Ve ma’siyetlerini beyân husûsunda elleri, yaptıklarını Bize anlatır ve ayakları da şâhidlik eder.” (Yâsîn, 65)

S: Cehennemde zerrât azâb çekmediğine göre, azâbı çeken nedir?

C: Azâbı çeken nefs-i kâfirdir, mâhiyeti bizce meçhûl olan rûh-i habîsidir. Dolayısıyla cesettir. Zerrât değildir. Teemmel!

Ta’bîr-i diğerle; Cennet’te esâs lezzet alan rûhtur, cesed tebeî olarak lezzet alır. Cehennem’de de asıl elem çeken rûh-i habîsidir, ceset dolayısıyla azâb çeker. Fakat o cesedin azâbı, kâfirden intikâmını alma hissini taşıdığı için zerrâtı rahatlatıyor.

Zerrât-ı insâniyye, küffârın cesedinde bulunması i’tibârıyla Cehennem’de cezâ görür. “Min haysü hüve” ise; cezâyı hissetmiyor, lûtûf ve cemâl-i îlâhîyi görüyor. Nasıl ki, Cennet’teki rahmet melekleri lûtûf ve merhamete mazhariyetle Cemâl-i îlâhî’nin Celâl ve azametine müstağrak olup, bundan lezzet alıyorlar. Hem Cehennem’deki zebânîler, kahr-i îlâhî’nin tecelliyâtına mazhâriyetle, kâhırdaki Cemâl’e müstağrak olup, ondan lezzet alıyorlar. Aynen öyle de, Cennet’teki mü’minin vücûdunda bulunan zerreler, lûtûf ve merhamete mazhâriyetle, tecelliyât-ı Cemâliyye içinde görünen tecelliyât-ı Celâl ve Azametten lezzet alıyorlar. Hem Cehennem’deki kâfirin vücudunda

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Kıyâmet gününde aleyhlerinde olarak dilleri, elleri ve ayakları bütün yaptıklarına şehâdet edecektir.”

(Nûr, 24)

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ .

“O günde Biz onların ağızlarına mühür basarız. Ve ma’siyetlerini beyân husûsunda elleri, yaptıklarını Bize anlatır ve ayakları da şâhidlik eder.” (Yâsîn, 65)

S: Cehennemde zerrât azâb çekmediğine göre, azâbı çeken nedir?

C: Azâbı çeken nefs-i kâfirdir, mâhiyeti bizce meçhûl olan rûh-i habîsidir. Dolayısıyla cesettir. Zerrât değildir. Teemmel!

Ta’bîr-i diğerle; Cennet’te esâs lezzet alan rûhtur, cesed tebeî olarak lezzet alır. Cehennem’de de asıl elem çeken rûh-i habîsidir, ceset dolayısıyla azâb çeker. Fakat o cesedin azâbı, kâfirden intikâmını alma hissini taşıdığı için zerrâtı rahatlatıyor.

Zerrât-ı insâniyye, küffârın cesedinde bulunması i’tibârıyla Cehennem’de cezâ görür. “Min haysü hüve” ise; cezâyı hissetmiyor, lûtûf ve cemâl-i îlâhîyi görüyor. Nasıl ki, Cennet’teki rahmet melekleri lûtûf ve merhamete mazhariyetle Cemâl-i îlâhî’nin Celâl ve azametine müstağrak olup, bundan lezzet alıyorlar. Hem Cehennem’deki zebânîler, kahr-i îlâhî’nin tecelliyâtına mazhâriyetle, kâhırdaki Cemâl’e müstağrak olup, ondan lezzet alıyorlar. Aynen öyle de, Cennet’teki mü’minin vücûdunda bulunan zerreler, lûtûf ve merhamete mazhâriyetle, tecelliyât-ı Cemâliyye içinde görünen tecelliyât-ı Celâl ve Azametten lezzet alıyorlar. Hem Cehennem’deki kâfirin vücudunda

bulunan zerreler, kahra mazhâriyetle, tecelliyât-ı Celâliyye içinde görünen tecelliyât-ı Cemâliyyeden lezzet alıyorlar; âdetâ o Cemâl-i İlâhî'ye âşık olup, azâbdan elem çekmiyorlar. Nitekim, Yûsuf Sûresinde geçen şu âyet-i kerîme, işârî ma'nâ ile bunu ihsâs etmektedir:

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

“Vaktâ ki Aziz’in hanımı (Züleyha), kadınların kendisini ayıpladıklarını ve dedikodu yaptıklarını işitince, onlara da’vetçi gönderdi. Onlar için dayanacak koltuklar ve dayalı döşeli bir sofra hazırladı. O misâfir kadınlardan her birine meyve yemek üzere birer bıçak verdi. (Meyveleri soyarken Yûsuf’a): ‘Huzurlarına çık, bunlara görün!’ dedi. Vaktâ ki Yûsuf (as) çıktı, kadınlar onu görünce, büyüklüğünü anlayıp, hayretlerinden bıçakla ellerini kestiler ve dediler ki: ‘Allah’ı tenzîh ederiz. Bu bir beşer değildir. Ancak ahlâk-ı kerîme sâhibi bir melektir.’”

(Yûsuf, 31)

Ehl-i hakikat, bu âyet-i kerîmeyi delil göstererek derler ki: Mü’minler, kabz-ı ervâh ânında güzel bir sûrette gelen meleği görünce o cemâl-i sûrete meftûn olup, sekerâtteki elemi tam hissetmiyorlar. Bu hakikat, kâfirin vücûdunda bulunan zerrâtın Cehennem’de azâb-ı İlâhî’yi hissetmediklerine de bir delil teşkil eder.

Cehennemde yokluk yoktur. Zerrâtın Cehennem’deki bir mükâfâtı da bekâya mazhâr olup, ademden ve yokluk eleminden kurtulmasıdır. Kâfirin cesedindeki zerrât, tecelliyât-ı kahriyyeye mazhâriyetle bir nev’i hayâta mazhâr oluyor. Çünkü Cenâb-ı Hak, bütün esmâsıyla Hay ve Bâkî’dir. Doğrudan doğruya terakkiyâta mazhâriyyetle ve ebedîleşmekle aldığı lezzet ona kâfi geliyor.

bulunan zerreler, kahra mazhâriyetle, tecelliyât-ı Celâliyye içinde görünen tecelliyât-ı Cemâliyyeden lezzet alıyorlar; âdetâ o Cemâl-i İlâhî'ye âşık olup, azâbdan elem çekmiyorlar. Nitekim, Yûsuf Sûresinde geçen şu âyet-i kerîme, işârî ma'nâ ile bunu ihsâs etmektedir:

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

"Vaktâ ki Aziz'in hanımı (Züleyha), kadınların kendisini ayıpladıklarını ve dedikodu yaptıklarını işitince, onlara da'vetçi gönderdi. Onlar için dayanacak koltuklar ve dayalı döşeli bir sofra hazırladı. O misâfir kadınlardan her birine meyve yemek üzere birer bıçak verdi. (Meyveleri soyarken Yûsuf'a): 'Huzurlarına çık, bunlara görün!' dedi. Vaktâ ki Yûsuf (as) çıktı, kadınlar onu görünce, büyüklüğünü anlayıp, hayretlerinden bıçakla ellerini kestiler ve dediler ki: 'Allah'ı tenzîh ederiz. Bu bir beşer değildir. Ancak ahlâk-ı kerîme sâhibi bir melektir.'"

(Yûsuf, 31)

Ehl-i hakikat, bu âyet-i kerîmeyi delil göstererek derler ki: Mü'minler, kabz-ı ervâh ânında güzel bir sûrette gelen meleği görünce o cemâl-i sûrete meftûn olup, sekerâtteki elemi tam hissetmiyorlar. Bu hakikat, kâfirin vücûdunda bulunan zerrâtın Cehennem'de azâb-ı İlâhî'yi hissetmediklerine de bir delil teşkil eder.

Cehennemde yokluk yoktur. Zerrâtın Cehennem'deki bir mükâfâtı da bekâya mazhâr olup, ademden ve yokluk eleminden kurtulmasıdır. Kâfirin cesedindeki zerrât, tecelliyât-ı kahriyyeye mazhâriyetle bir nev'i hayâta mazhâr oluyor. Çünkü Cenâb-ı Hak, bütün esmâsıyla Hay ve Bâkî'dir. Doğrudan doğruya terakkiyâta mazhâriyyetle ve ebedîleşmekle aldığı lezzet ona kâfi geliyor.

sûretiyle terakkîyâtlarına sebep oluyor. O yakmak, yokluk ve ademe vâsita olmadığı gibi, cezâ da sayılmıyor. Bir cihette cezâ ise de, gerçekte cezâ değil. Zîrâ onların o nârı, nûra inkılâb ediyor. Hem elem çekmiyor. Bilakis celâlli esmâya mazhâriyetinden dolayı ücret alıyor.

Müellif (ra) bu hakîkati Şuâlar adlı eserinde şöyle îzâh etmektedir:

Nasıl ki Cennet bütün vücûd âlemlerinin mahsûlâtını taşıyor ve dünyânın yetiştirdiği tohumları bâkîyâne sünbüllendiriyor; öyle de, Cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik âlemlerinin çok elîm netîcelerini göstermek için o adem mahsûlâtlarını kavuruyor ve o dehşetli Cehennem fabrikası, sâir vazîfeleri içinde, âlem-i vücûd kâinâtını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor.”¹

S: Organ nakli yapılan zerrâtın durumu ne olacak?

C: Zerrât, bu dünyâda zîhayâtların vücûdlarına girip çıkmakla nûrâniyet kesb ederler. Nûrâniyet sırrıyla da dâr-ı âhirette birçok vücûda aynı anda berâber bulunabilirler. Meselâ bir zerre, mü'minin vücûdunda bulunması i'tibârıyla lütf-i ilâhîye mahzâr olur. Aynı zerre, kâfirin vücûdunda bulunması hasebiyle de kahr-ı ilâhîye mahzâr olur.

“Cehennem'in vücûdu, bin derece idâm-ı ebedîden hayırlıdır ve kâfirlere de bir nev'i merhamettir. Evet Cehennem ise, hayr-ı mahz olan dâire-i vücûdun Hâkim-i Zülcelâl'inin hakîmâne ve âdilâne bir hapishâne vazîfesini gören dehşetli ve celâlli bir mevcûd ülkesidir. Hapishâne vazîfesini de görmekle berâber, başka pek çok vazîfeleri var. Ve pek çok hikmetleri ve âlem-i bekâya âit hizmetleri var.”²

Hulâsâ: Kâinâtın pek çok âsârının, ma'neviyyâtının, cin ve insin amellerinin Cennet'e veyâ Cehennem'e gönderildiğini müşâhede ediyoruz. Bu fiiller bir Kânûn-i Adâlete, o da Âdil olan bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Adâlet vardır. Zerrât da bu Kânûn-i Adâlete tâbi'dir. Elbette O Âdil olan Zât, zerrâta da hakkını verecektir, onları dâr-ı âhirette mükâfâtlandıracaktır.

---

[1] 1 *Şuâlar, 11.Şua, 8.Mesele, 1.Nükte, s.229.*

[2] 1 *Şuâlar, 11.Şua, 11.Mesele, s.259.*

sûretiyle terakkîyâtlarına sebep oluyor. O yakmak, yokluk ve ademe vâsîta olmadığı gibi, cezâ da sayılmıyor. Bir cihette cezâ ise de, gerçekte cezâ değil. Zîrâ onların o nârı, nûra inkılâb ediyor. Hem elem çekmiyor. Bilakis celâlli esmâya mazhâriyetinden dolayı ücret alıyor.

Müellif (ra) bu hakîkati Şuâlar adlı eserinde şöyle îzâh etmektedir:

Nasıl ki Cennet bütün vücûd âlemlerinin mahsûlâtını taşıyor ve dünyânın yetiştirdiği tohumları bâkîyâne sünbüllendiriyor; öyle de, Cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik âlemlerinin çok elîm netîcelerini göstermek için o adem mahsûlâtlarını kavuruyor ve o dehşetli Cehennem fabrikası, sâir vazîfeleri içinde, âlem-i vücûd kâinâtını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor.”¹

S: Organ nakli yapılan zerrâtın durumu ne olacak?

C: Zerrât, bu dünyâda zîhayâtların vücûdlarına girip çıkmakla nûrâniyet kesb ederler. Nûrâniyet sırrıyla da dâr-ı âhirette birçok vücûda aynı anda berâber bulunabilirler. Meselâ bir zerre, mü'minin vücûdunda bulunması i'tibârıyla lütf-i ilâhîye mahzâr olur. Aynı zerre, kâfirin vücûdunda bulunması hasebiyle de kahr-ı ilâhîye mahzâr olur.

“Cehennem'in vücûdu, bin derece idâm-ı ebedîden hayırlıdır ve kâfirlere de bir nev'i merhamettir. Evet Cehennem ise, hayr-ı mahz olan dâire-i vücûdun Hâkim-i Zülcelâl'inin hakîmâne ve âdîlâne bir hapishâne vazîfesini gören dehşetli ve celâlli bir mevcûd ülkesidir. Hapishâne vazîfesini de görmekle berâber, başka pek çok vazîfeleri var. Ve pek çok hikmetleri ve âlem-i bekâya âit hizmetleri var.”²

Hulâsâ: Kâinâtın pek çok âsârının, ma'neviyyâtının, cin ve insin amellerinin Cennet'e veyâ Cehennem'e gönderildiğini müşâhede ediyoruz. Bu fiiller bir Kânûn-i Adâlete, o da Âdil olan bir Zât'ın vücûb-i vücûduna ve vahdetine delâlet eder. Mâdem kâinâtta bir Kânûn-i Adâlet vardır. Zerrât da bu Kânûn-i Adâlete tâbi'dir. Elbette O Âdil olan Zât, zerrâta da hakkını verecektir, onları dâr-ı âhirette mükâfâtlandıracaktır.

---

[1] 1 *Şuâlar, 11.Şua, 8.Mesele, 1.Nükte, s.229.*

[2] 1 *Şuâlar, 11.Şua, 11.Mesele, s.259.*

METİN

Ve o madde i'tibâriyle mâhiyetleri (Hâşiye) bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcûdâta menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makâm ve nûr sâhibi oluyorlar. Elbette hidemât-ı hayâtiyye ve hayâttaiki tesbîhât-ı Rabbâniyyede def'aatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin ma'nevî alnında o ma'nâların hikmetlerini, hiçbir şey'i kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi; muktezâ-yı ihâta-i ilmîdir. Ve şunda pek muazzam bir "Kânûn-i İlm-i Muhît"in ucu görünüyor. Öyle ise zerreler (Hâşiye) başı boş değiller.

ŞERH

(Ve o madde i'tibâriyle mâhiyetleri ¹Hâşiye) bir hükmünde olan o maddeler,) yumurta, nutfe, çekirdek ve tohumların asıl maddeleri aynı olmakla berâber, (hadsiz muhtelif mevcûdâta menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makâm ve nûr sâhibi oluyorlar. Elbette hidemât-ı hayâtiyye ve hayâttaiki tesbîhât-ı Rabbâniyyede def'aatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin ma'nevî alnında o ma'nâların hikmetlerini, hiçbir şey'i kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi; muktezâ-yı ihâta-i ilmîdir. Ve şunda pek muazzam bir "Kânûn-i İlm-i Muhît"in ucu görünüyor.

Öyle ise zerreler (Hâşiye) başı boş değiller.)

Daha önce ifâde edildiği gibi: "Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerreler öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer." Alîm-i Mutlak,

---

[1] (Hâşiye) Evet bütün onlar bu dört unsurdan mürekkeptir. Müvellidü'l-mâ, müvellidü'l-humûza, azot, karbon gibi maddelerden teşkil olunuyorlar. Maddece bir sayılabilirler. Farkları yalnız kaderin ma'nevî yazısındadır.

(Hâşiye) Şu cevâb, yedi "Mâdem" kelimelerine bakar.

METİN

Ve o madde i'tibâriyle mâhiyetleri (Hâşiye) bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcûdâta menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makâm ve nûr sâhibi oluyorlar. Elbette hidemât-ı hayâtiyye ve hayâttaiki tesbîhât-ı Rabbâniyyede def'aatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin ma'nevî alnında o ma'nâların hikmetlerini, hiçbir şey'i kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi; muktezâ-yı ihâta-i ilmîdir. Ve şunda pek muazzam bir "Kânûn-i İlm-i Muhît" in ucu görünüyor. Öyle ise zerreler (Hâşiye) başı boş değiller.

ŞERH

(Ve o madde i'tibâriyle mâhiyetleri ¹Hâşiye) bir hükmünde olan o maddeler,) yumurta, nutfe, çekirdek ve tohumların asıl maddeleri aynı olmakla berâber, (hadsiz muhtelif mevcûdâta menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makâm ve nûr sâhibi oluyorlar. Elbette hidemât-ı hayâtiyye ve hayâttaiki tesbîhât-ı Rabbâniyyede def'aatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin ma'nevî alnında o ma'nâların hikmetlerini, hiçbir şey'i kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi; muktezâ-yı ihâta-i ilmîdir. Ve şunda pek muazzam bir "Kânûn-i İlm-i Muhît" in ucu görünüyor.

Öyle ise zerreler (Hâşiye) başı boş değiller.)

Daha önce ifâde edildiği gibi: "Zîhayât cisimlerin zerrâtı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerreler öyle ma'nevî bir nûra, bir letâfete, bir meziyyete mazhâr oluyorlar ki, sâir zerrelere ve o koca ağaca bir rûh, bir sultân hükmüne geçer." Alîm-i Mutlak,

---

[1] (Hâşiye) Evet bütün onlar bu dört unsurdan mürekkeptir. Müvellidü'l-mâ, müvellidü'l-humûza, azot, karbon gibi maddelerden teşkil olunuyorlar. Maddece bir sayılabilirler. Farkları yalnız kaderin ma'nevî yazısındadır.

(Hâşiye) Şu cevâb, yedi "Mâdem" kelimelerine bakar.

3- Her şeyi esmâ-i hüsnânın tecellîsine mazhâr etmekle güzelleştiren Kânûn-i Tahsin ve Cemâl,

4- Verdiği makâm ve ikrâmı geri almayan Kânûn-i Rahmet,

5- İsrâf etmemek ve abes iş yapmamakla gösterdiği Kânûn-i Hikmet,

6- Şu dünyânın âsârını, ma'neviyyâtını, meyvelerini husûsan cin ve insin mensûcât-ı amellerini âhiret pazarına gönderen Kânûn-i Adâlet,

7- Câmid maddelere kaderin yazdığı evâmîr-i tekvîniyyeyi, yâni İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlar ile Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvâları hâkim kılan Kânûn-i İhâtâ-i İlmî ta'bîr edilen bu yedi kânûn i'lân eder ki; zerrât-ı âlem sâhibsiz ve başıboş değiller, kânûn dâiresinde hareket ediyorlar ve haşre gidip layık oldukları mükâfâtı göreceklidir.

Hulâsâ: Yukarıda saydığımız Kânûn-i Rububiyyet, Kânûn-i Kerem, Kânûn-i Tahsin ve Cemâl, Kânûn-i Rahmet, Kânûn-i Hikmet, Kânûn-i Adâlet, Kânûn-i İhâtâ-i İlmî denilen bu yedi kânûnlar gösteriyor ki, zerrâtın haşri haktır.

Şu ikinci mebhasta da'vâ, vücûb-i vücûdu, vahdeti ve haşri isbâtıdır. Tevhîd ve haşri isbât ederken evvela âsârdan ef'âlî, ef'alden esmâyı, esmâdan Müsemmâ-i Zülcelâl'i isbât ediyor. Sonra esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât ediyor.

3- Her şeyi esmâ-i hüsnânın tecellîsine mazhâr etmekle güzelleştiren Kânûn-i Tahsin ve Cemâl,

4- Verdiği makâm ve ikrâmı geri almayan Kânûn-i Rahmet,

5- İsrâf etmemek ve abes iş yapmamakla gösterdiği Kânûn-i Hikmet,

6- Şu dünyânın âsârını, ma'neviyyâtını, meyvelerini husûsan cin ve insin mensûcât-ı amellerini âhiret pazarına gönderen Kânûn-i Adâlet,

7- Câmid maddelere kaderin yazdığı evâmîr-i tekvîniyyeyi, yâni İmâm-ı Mübîn'deki ilmî program ve kânûnlar ile Kitâb-ı Mübîn'deki geometrik şekil ve kuvvâları hâkim kılan Kânûn-i İhâtâ-i İlmî ta'bîr edilen bu yedi kânûn i'lân eder ki; zerrât-ı âlem sâhibsiz ve başıboş değiller, kânûn dâiresinde hareket ediyorlar ve haşre gidip layık oldukları mükâfâtı göreceklerdir.

Hulâsâ: Yukarıda saydığımız Kânûn-i Rububiyyet, Kânûn-i Kerem, Kânûn-i Tahsin ve Cemâl, Kânûn-i Rahmet, Kânûn-i Hikmet, Kânûn-i Adâlet, Kânûn-i İhâtâ-i İlmî denilen bu yedi kânûnlar gösteriyor ki, zerrâtın haşri haktır.

Şu ikinci mebhasta da'vâ, vücûb-i vücûdu, vahdeti ve haşri isbâtıdır. Tevhîd ve haşri isbât ederken evvela âsârdan ef'âlî, ef'alden esmâyı, esmâdan Müsemmâ-i Zülcelâl'i isbât ediyor. Sonra esmâ yoluyla zerrâtın haşrini isbât ediyor.

Rabbâniyyesine medâr eder, şuûnât-ı Sübhâniyyesine mazhâr kılar, kalem-i kaderine mürekkeb ittihâz eder ve kudretin dokumasına bir mekik yapar ve daha bilmediğimiz pek çok inâyât-ı gâliye ve makâsıd-ı âliye için, kendi faaliyet-i kudretiyle kâinâtı faaliyete getirir. Zerrâtı cevelâna, mevcûdâtı seyerana, hayvânâtı seyelâna, seyyârâtı deverâna getirir, kâinâtı konuşturur; âyâtını ona sessiz söylettirir ve ona yazdırır.”¹

(Hâşiye): Çünkü: Bilmüşâhede gâyet cevâdâne) cömertçe **(bir faaliyetle şu âlem-i kesîf ve süflîde)** -- Âlem-i süflî, küre-i Arz’dır. Cennet ise, âlem-i ulvîdir.--**(pek kesretle nûr-i hayâtı serpmek ve iş’âl etmek)** ışıklandırmak, **(hattâ en hasis maddelerde ve taaffün etmiş)** kokuşmuş **(cisimlerde kesretle tâze bir nûr-i hayâtı ışıklandırmak, o kesîf ve hasis)** âdî **(maddeleri nûr-i hayâtla letâfetlendirmek, cilâlandırmak; sarahate yakın işâret ediyor ki: Gâyet latîf, ulvî, nazîf, hayâtât diğer bir âlemin hesâbına şu kesîf, câmid âlemi; zerrâtın hareketiyle, hayâtın nûruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor.)** Başka bir madde ondan çıkıyor. **(Gûyâ latîf bir âleme gitmek için, zînetlendiriyor. İşte, beşer haşrini aklına sığıştıramayan dar akıllı adamlar, Kur’ân’ın nûruyla rasâd etseler görecekler ki: Bütün zerrâtı bir ordu gibi haşredecek kadar muhît bir “Kânûn-i Kayyûmiyyet” görünüyor. Bilmüşâhede tasarruf ediyor.)** Evet kâinâtta öyle bir kânûn var ki, her şeyi elinde tutmuş, bütün mevcûdâtta tasarruf ediyor, bütün mahlûkâtı bir ordu gibi eline almış, haşre doğru sevk ediyor. İşte kâinâtın idâresinde hüküm-fermâ olan bu kânûna, “Kayyûmiyyet Kânûnu” denir. Bu da zerrâtın haşrini iktizâ eden sekizinci kânûndur.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

“Semâ ve Arz’ın O’nun emriyle durması, O’nun varlığının ve birliğinin delîllerindendir. Sonra sizi kabirlerinizden İsrâfil’in sûru ile da’vet ettiğinde, hemen kabirlerinizden çıkarsınız.”²

[1] 1 *Mektûbât, 24.Mektub, 2.Makam, 5.İşaret, s.295-296.*

[2] 2 *Rûm Sûresi,30: 25.*

Rabbâniyyesine medâr eder, şuûnât-ı Sübhâniyyesine mazhâr kılar, kalem-i kaderine mürekkebe ittihâz eder ve kudretin dokumasına bir mekik yapar ve daha bilmediğimiz pek çok inâyât-ı gâliye ve makâsıd-ı âliye için, kendi faaliyet-i kudretiyle kâinâtı faaliyete getirir. Zerrâtı cevelâna, mevcûdâtı seyerana, hayvânâtı seyelâna, seyyârâtı deverâna getirir, kâinâtı konuşturur; âyâtını ona sessiz söylettirir ve ona yazdırır.”¹

(Hâşiye): Çünkü: Bilmüşâhede gâyet cevâdâne) cömertçe **(bir faaliyetle şu âlem-i kesîf ve süflîde)** -- Âlem-i süflî, küre-i Arz’dır. Cennet ise, âlem-i ulvîdir.--**(pek kesretle nûr-i hayâtı serpmek ve iş’âl etmek)** ışıklandırmak, **(hattâ en hasis maddelerde ve taaffün etmiş)** kokuşmuş **(cisimlerde kesretle tâze bir nûr-i hayâtı ışıklandırmak, o kesîf ve hasis)** âdî **(maddeleri nûr-i hayâtla letâfetlendirmek, cilâlandırmak; sarahate yakın işâret ediyor ki: Gâyet latîf, ulvî, nazîf, hayâtât diğer bir âlemin hesâbına şu kesîf, câmid âlemi; zerrâtın hareketiyle, hayâtın nûruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor.)** Başka bir madde ondan çıkıyor. **(Gûyâ latîf bir âleme gitmek için, zînetlendiriyor. İşte, beşer haşrini aklına sığıştıramayan dar akıllı adamlar, Kur’ân’ın nûruyla rasâd etseler görecekler ki: Bütün zerrâtı bir ordu gibi haşredecek kadar muhîr bir “Kânûn-i Kayyûmiyyet” görünüyor. Bilmüşâhede tasarruf ediyor.)** Evet kâinâtta öyle bir kânûn var ki, her şeyi elinde tutmuş, bütün mevcûdâtta tasarruf ediyor, bütün mahlûkâtı bir ordu gibi eline almış, haşre doğru sevk ediyor. İşte kâinâtın idâresinde hüküm-fermâ olan bu kânûna, “Kayyûmiyyet Kânûnu” denir. Bu da zerrâtın haşrini iktizâ eden sekizinci kânûndur.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

“Semâ ve Arz’ın O’nun emriyle durması, O’nun varlığının ve birliğinin delîllerindendir. Sonra sizi kabirlerinizden İsrâfil’in sûru ile da’vet ettiğinde, hemen kabirlerinizden çıkarsınız.”²

[1] 1 *Mektûbât, 24.Mektub, 2.Makam, 5.İşâret, s.295-296.*

[2] 2 *Rûm Sûresi,30: 25.*

Bu âyetin ifâdesiyle bütün zerrâtı, kayyûmiyet sırrıyla bir ordu gibi elinde tutan bir Zât-ı Zülcelâl, elbette zerrât-ı âlemin haşrini yapacaktır.

Nitekim Müellif (ra) bu âyetin tefsîri hakkında şöyle buyuruyor:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

âyetiyle, şöyle bir üslûb-i âlî ile saltanat-ı rubûbiyyetindeki haşmeti gösterir. Şöyle ki:

Gökler ve zemîn; iki mutî' kışla hükmünde ve iki muntazam ordu merkezi sûretinde tek bir emirle veyâ boru gibi bir işâretle, o iki kışlada fenâ ve adem perdesinde yatan mevcûdât, o emre kemâl-i sür'atle ve itaatle 'Lebbeyk!' deyip, meydân-ı haşir ve imtihana çıkarlar."

İşte haşir ve kıyâmeti ne kadar mu'cizâne bir üslûb-i âlî ile ifâde edip ve o da'vânın içinde bir delîl-i iknâîyye işâret ediyor ki: Bilmüşâhede nasıl ki zemînin cevfinden saklanmış ve ölmüş hükmündeki tohumlar ve cevvi semâda, ademde ve küre-i havâîyyede dağılmış, saklanmış katreler; nasıl kemâl-i intizâm ve sür'atle haşrolup her bahârda meydân-ı tecrübe ve imtihana çıkıyorlar; zemînde hubûbât, semâda katarât her vakit bir mahşer-nümûn sûretini alırlar; öyle de, haşir-i ekber dahi öyle kolay zuhûr eder. Mâdem bunu görüyorsunuz, onu dahi inkâr edemezsiniz." ¹

Nasıl ki; iki kışlada yatan ve duran mutî' askerler bir kumandanın çağırmasıyla bir boru sesiyle silâh başına ve vazîfe başına gelmeleri gibi; aynen öyle de, bu iki kışlanın misâlinde ve emre itaatında koca semâvat ve Küre-i Arz, Sultân-ı Ezelînin askerlerine iki mutî' kışla gibi ne vakit Hazret-i İsrâfil aleyhisselâmın borusu ile o kışlalarda ölüm ile yatanlar çağrılrsa, derhâl cesed libâslarını giyip dışarı fırlamalarını isbât edip gösteren her bahârda Arz kışlası içindekiler, Melek-i Ra'dın borusuyla aynı vaz'ıyyeti göstermesiyle nihâyetsiz azameti anlaşılan bir saltanat-ı Rubûbiyet. ... ²

[1] ¹ Mektûbât, 29. Mektûb, 1. Kısım, 4. Nükte, s.392-393.

[2] ² Şuâlar, 11. Şuâ, 7. Mes'ele, s.214.

Bu âyetin ifâdesiyle bütün zerrâtı, kayyûmiyet sırrıyla bir ordu gibi elinde tutan bir Zât-ı Zülcelâl, elbette zerrât-ı âlemin haşrini yapacaktır.

Nitekim Müellif (ra) bu âyetin tefsîri hakkında şöyle buyuruyor:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

âyetiyle, şöyle bir üslûb-i âlî ile saltanat-ı rubûbiyyetindeki haşmeti gösterir. Şöyle ki:

Gökler ve zemîn; iki mutî' kışla hükmünde ve iki muntazam ordu merkezi sûretinde tek bir emirle veyâ boru gibi bir işâretle, o iki kışlada fenâ ve adem perdesinde yatan mevcûdât, o emre kemâl-i sür'atle ve itaatle 'Lebbeyk!' deyip, meydân-ı haşir ve imtihana çıkarlar."

İşte haşir ve kıyâmeti ne kadar mu'cizâne bir üslûb-i âlî ile ifâde edip ve o da'vânın içinde bir delîl-i iknâîyye işâret ediyor ki: Bilmüşâhede nasıl ki zemînin cevfinden saklanmış ve ölmüş hükmündeki tohumlar ve cevvi semâda, ademde ve küre-i havâîyyede dağılmış, saklanmış katreler; nasıl kemâl-i intizâm ve sür'atle haşrolup her bahârda meydân-ı tecrübe ve imtihana çıkıyorlar; zemînde hubûbât, semâda katarât her vakit bir mahşer-nümûn sûretini alırlar; öyle de, haşir-i ekber dahi öyle kolay zuhûr eder. Mâdem bunu görüyorsunuz, onu dahi inkâr edemezsiniz." ¹

Nasıl ki; iki kışlada yatan ve duran mutî' askerler bir kumandanın çağırmasıyla bir boru sesiyle silâh başına ve vazîfe başına gelmeleri gibi; aynen öyle de, bu iki kışlanın misâlinde ve emre itaatında koca semâvat ve Küre-i Arz, Sultân-ı Ezelînin askerlerine iki mutî' kışla gibi ne vakit Hazret-i İsrâfil aleyhisselâmın borusu ile o kışlalarda ölüm ile yatanlar çağrılrsa, derhâl cesed libâslarını giyip dışarı fırlamalarını isbât edip gösteren her bahârda Arz kışlası içindekiler, Melek-i Ra'dın borusuyla aynı vaz'ıyyeti göstermesiyle nihâyetsiz azameti anlaşılan bir saltanat-ı Rubûbiyet. ... ²

[1] ¹ Mektûbât, 29. Mektûb, 1. Kısım, 4. Nükte, s.392-393.

[2] ² Şuâlar, 11. Şuâ, 7. Mes'ele, s.214.

METİN

Sonra netîce-i hareketinde, herbir masnû' gibi herbir zerre, herbir tâifesi, lisân-ı hâl ile رَبِّ إِلَهٍ الْحَمْدُ der ki, bir kasîde-i medhiyye hükmünde olan san'atlı bir mahlûkun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir. Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşturan ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...

ŞERH

(Sonra netîce-i hareketinde, herbir masnû' gibi herbir zerre, herbir tâifesi, lisân-ı hâl ile رَبِّ إِلَهٍ الْحَمْدُ der ki, bir kasîde-i medhiyye hükmünde olan san'atlı bir mahlûkun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir.) Zerrenin yaptığı iş, kendi kuvvetinin ve ilminin hâricinde olduğundan gösteriyor ki, bir Zât-ı Alîm-i Kadîr nâmına işliyor. Evet her bir zerre, bütün âlemin nizâmâtına riâyet ederek hareket ediyor. Netîcede bir san'at meydana geliyor. O san'atın vücûd bulması, o zerrenin ilim ve kuvvetinin hâricindedir. Bu sebeble her bir zerre, hareketinin bidâyetinde "Bismillâh" der. Zîrâ yaptığı iş bütün âlemin nizâmâtına bağlıdır. Âlemin bütün nizâmâtını elinde tutamayan, o zerrenin hareketini tanzîm edemez.

Hem vazîfesinin hitâmında bir nakş-ı san'at vücûd bulmakla "Elhamdülillâh" der. Zîrâ o nakş-ı san'atı yapmak onun gücünün hâricindedir. Demek o zerre, kalem-i kudretin mürekkebi olup, o nakş-ı san'atın vücûd bulmasına vesîle oluyor.

Hulâsâ: Her zerrede Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûd ve vahdetine iki delîl vardır. Biri, her bir zerre, cehliyle berâber bütün nizâmât-ı âleme riâyet etmektedir. Diğeri, her bir zerre, nihâyetsiz acziyle berâber kuvvetinin hadsiz derece fevkinde işler görmektedir.

Şu âlemin tılsım-ı muğlakını açan iki anahtar var. Biri Besmele, diğeri ise salavât-ı şerîfedir. Bu hakîkatı Müellif (ra) Besmele-i Şerîfe'nin sırrında şöyle îzâh etmektedir:

METİN

Sonra netîce-i hareketinde, herbir masnû' gibi herbir zerre, herbir tâifesi, lisân-ı hâl ile رَبِّ إِلَهٍ الْحَمْدُ der ki, bir kasîde-i medhiyye hükmünde olan san'atlı bir mahlûkun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir. Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşturan ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...

ŞERH

(Sonra netîce-i hareketinde, herbir masnû' gibi herbir zerre, herbir tâifesi, lisân-ı hâl ile رَبِّ إِلَهٍ الْحَمْدُ der ki, bir kasîde-i medhiyye hükmünde olan san'atlı bir mahlûkun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir.) Zerrenin yaptığı iş, kendi kuvvetinin ve ilminin hâricinde olduğundan gösteriyor ki, bir Zât-ı Alîm-i Kadîr nâmına işliyor. Evet her bir zerre, bütün âlemin nizâmâtına riâyet ederek hareket ediyor. Netîcede bir san'at meydana geliyor. O san'atın vücûd bulması, o zerrenin ilim ve kuvvetinin hâricindedir. Bu sebeble her bir zerre, hareketinin bidâyetinde "Bismillâh" der. Zîrâ yaptığı iş bütün âlemin nizâmâtına bağlıdır. Âlemin bütün nizâmâtını elinde tutamayan, o zerrenin hareketini tanzîm edemez.

Hem vazîfesinin hitâmında bir nakş-ı san'at vücûd bulmakla "Elhamdülillâh" der. Zîrâ o nakş-ı san'atı yapmak onun gücünün hâricindedir. Demek o zerre, kalem-i kudretin mürekkebi olup, o nakş-ı san'atın vücûd bulmasına vesîle oluyor.

Hulâsâ: Her zerrede Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûd ve vahdetine iki delîl vardır. Biri, her bir zerre, cehliyle berâber bütün nizâmât-ı âleme riâyet etmektedir. Diğeri, her bir zerre, nihâyetsiz acziyle berâber kuvvetinin hadsiz derece fevkinde işler görmektedir.

Şu âlemin tılsım-ı muğlakını açan iki anahtar var. Biri Besmele, diğeri ise salavât-ı şerîfedir. Bu hakîkatı Müellif (ra) Besmele-i Şerîfe'nin sırrında şöyle îzâh etmektedir:

METİN

Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşuran ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...

ŞERH

(Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen) zerre (ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşuran ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini) manzûmelerini (okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...) Müellif burada teşbîh san'atını kullanmıştır. Masnûât, fonograf; her bir masnû', o fonografin birer plağı; zerrât, o plağın üstünde dönen iğne başı; o plaktan çıkan sesler de tahmîdât-ı Rabbâniyye ve tesbîhât-ı İlâhiyyedir.

دَعَايُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَأَخِرُ دَعَايُهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلَهُ جَزَاءٌ وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَإِخْوَانِهِ وَسَلِّمْ وَسَلِّمْنَا وَسَلِّمْ

سَلِّمْ دِينَنَا آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

***

METİN

Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşuran ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...

ŞERH

(Belki herbiri; ma'nevî, Rabbânî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnû'ların üstünde dönen) zerre (ve tahmîdât-ı Rabbâniyye kasîdeleriyle o masnûâtı konuşuran ve tesbîhât-ı İlâhiyye neşîdelerini) manzûmelerini (okutturan birer iğne başı sûretinde kendini gösteriyorlar...) Müellif burada teşbîh san'atını kullanmıştır. Masnûât, fonograf; her bir masnû', o fonografin birer plağı; zerrât, o plağın üstünde dönen iğne başı; o plaktan çıkan sesler de tahmîdât-ı Rabbâniyye ve tesbîhât-ı İlâhiyyedir.

دَعَايُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلَهُ جَزَاءٌ وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَإِخْوَانِهِ وَسَلِّمْ وَسَلِّمْنَا وَسَلِّمْ

سَلِّمْ دِينَنَا آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

***

Seite 197

Inhalt für Seite 197 nicht verfügbar.